ALEXANDRE DUMAS

ALEXANDRE DUMAS

LUDOVIC AL XV-LEA şi CURTEA SA

Capitolul 1
— Înmormântarea regelui.
— Doamna de Maintenon.
— Prinţii legitimi.
— Ducele d'Orleans.
— Portretele ducelui şi ai ducesei du Mâine.
— Contele de Toulouse.
— Filip d'Orleans şi ducesa d'Orleans.
— Copiii legitimi şi bastarzii ducelui d'Orleans.

La 9 septembrie 1715, către ora şapte seara, un car funerar urmat de câteva trăsuri de doliu ieşiră în linişte' n curtea palatului Versailles, străbătură pădurea Baugne, ajunseră în câmpia Saint-Denis pe drumuri lătuIni'ce şi intrară în curtea vechii biserici a lui Dagobert, lucind un mort care venea să-şi ocupe locul alături de predecesorul său, mirat, desigur, de o atât de lungă aş-ptare: aproape şaptezeci şi trei de ani. Tul, care la -dul său avea să-şi aştepte urmaşul v ir' de cinci- i nouă de ani, era Ludovic al XlV-lea: * ce înmorrea unuia dintre cei rnai mari regi Franţei s-a aproape pe ascuns şi pe drumuri f. ie? De ce nenea lipsă de pompă regală? De ce drumul în către ultimul lăcaş? Pentru că majsstatea mortului, una dintre cele mai puternice majcstăţi atunci când * trăia, acum nu-1 mai puten apăra pe Ludovic al XlV-lea de invective. Într-adevăr, când s-a făspândit veste^ morţii regelui, Parisul a tresărit

de bucurie, simţind cum se rupe greul jug al unei atât de lungi şi apăsătoare domnii. Poporul, atâta vreme nefericit, oprimat, ruinat, dispreţuit, dacă nu cumva chiar urât, poporul bătu din palme, dansă, cântă şi aprinse focuri pe străzi. Locotenentul Poliţiei, domnul d'Argenşon, care făcuse eforturi zadarnice pentrtf a se opune acelui torent de impietate, declară până li urmă că el nu mai răspunde de nimic dacă au de gând să treacă cu cortegiul mortuar prin centrul Parisului. Îţi de ce cortegiul trecuse – în dvumul iui noptatec şi mis| tprios – prin locurile despre care am vorbit. Cu toatff acestea, poporului nu i-a scăpat acea scenă. Avid şi de alt fel de spectacole decât procesiunile religioase, norodul jurase să nu-i scape acea înmormântare… Şi cum Saint-Denis era capătul unde urma să se oprească, inevitabil, cortegiul, neştiind ziua în care Ludovic.ai XlV-lea avea să fie dus la ultimul său lăcaş, parizienii au început sa se aşeze, încă din 6 septembrie, pe câmpia ce despărţea Parisul de Saint-Denis. Pe la ora zece, cortegiul îşi făcu apariţia. Lucru ciudat: nici un prinţ de sânge, niciunul dintre prinţii legitimi, niciunul dintre pairii numiţi de acel rege, niciunul dintre curtenii care, din generaţie în generaţie, stătuseră la taifas în anticamere, aşteptând scularea regelui, niciunul dintre acei aaraeni nu petreceau pe bietul mort izolat, ce părea mai curând târât în ciae ştie ce loc necunoscut decât condus către un mormânt regal. Singurul om tânăr care însoţea mortul era ducele de Conde, nepotul marelui Conde, un bărbat de douăzeci şi trei de ani. O făcuse din pietate? Sau pentru a se asigura că uşa cavoului avea să se închidă definitiv în urma bă-trânului rege? Poporul, care aştepta de-a lungul drumuiui, poporul care, strâns ca la iarmaroc sau ca la târg, îşi amenajase dughene cu mâncare şi băutură, distracţii, scrâncioburi, cântăreţi, popor'ul care când vedea o anumită pompă sau, în lipsa unei pompe, o durere sinceră şi adevărată nu s-ar fi abţinut să plângă, poporul deci, văzând modestul cortegiu, înţelese că cei de la Curte îl lăsaseră în seama lui, ca să-i

facă o plăcere şi ca să se răzbune, insultându-1 pentru opresiunea îndurată. La porţile bisericii Saint-Denis, tumultul care însoţise cortegiul tot drumul spori. Unii s-au repezit să răstoarne carul funebru, alţii au vrut să rupă în bucăţi şi sicriul, şi mortul, încât, la un moment dat, trupa care-1 însoţea a fost nevoită să intervină. Dar un bărbat ieşi în faţa trăsurilor ce alcătuiau cortegiul şi strigă:

— Nu credeam că ziua carnavalului o ' să fie în septembrie!

Un altul împinse doi parizieni beţi-criţă care se rostogoliră într-un şanţ plin cu noroi şi se îndepărtă strigând:

— Broscoilor, asta o să vă înveţe minte să mai orăcăiţi când apune soarele!

Într-adevăr, mulţimea cânta, dar pe un asemena ton că aducea mai mult cu un vuiet. Mortul, vârât în biserică, tot n-a scăpat de ocările norodului; căci a doua zi, pe zidurile bisericii se putea citi: „La Saini-Denis, ca şi-n palat, Tot fără inimă-ai intrat”,.

Efigiile regelui nu puteau nici ele scăpa de injurii; statuile de piatră sau de marmoră au fost mutilate; pe statuia de bronz din Piaţa Victoriei, asupra căreia nici dinţii, nici unghiile nu avuseseră nici o putere, apăruse inscripţia: „Tiran de bronz, întotdeauna ai fost astfel.'„ Satumaliile durară până a doua zi dimineaţă.

Să lăsăm poporul să-şi strige imprecaţiile împotriva regelui mort sau mai curând împotriva monarhiei, iar noi să vedem ce lăsase Ludovic al XlV-lea în urma sa.

Trei puteri distincte, dintre care două strâns legate; cele trei puteri erau: doamna de Maintenon, care din ibovnică devenise soţia lui Ludovic al XTV-lcu, domnii ău Mâine şi de Toulouse, recunoscuţi de: şi deveniţi prinţi legitimi, şi domnul duce d'Orleans,! Tenitor legitim al tronului în caz de stingere a ramur. Ustnice, reprezentată de tânărul Ludovic al XV-lea.; înepotul lui Ludovic al XlV-lea, cel de-al doilea fiu al ducelui de Eourgogne, născut la Fontainebleau la 15 februarie 1710 şi ultimul urmaş al acelei bogate

descendenţe pe care regele, îngrozit, o văzuse stingându-se sub ochi? Săi.

Cele două puteri aliate, având acelaşi scop, erau doamna de Maintenon şi prinţii deveniţi legitimi. Scopul era de a-i determina pe toţi prinţii de sânge să se supună domnului du Mâine, pentru ca doamna de Maintenon să continue a exercita, sub regenţa elevului ei favorit, influenţa pe care Ludovic al XlV-lea îi îngăduise să şi-o exercite în treburile politice şi religioase în ultimii ani ai domniei sale.

Scopul domnului duce d'Orleans era, dimpotrivă, de a susţine prerogativele sângelui.

— Regal, de a cere odată cu r<; r</-nţa şi educarea viitorului rege. Având grijă ca, până].; majoratul său, tânărul prinţ să fie sănătos şi întreg Ia nvntp, dezminţind calomniile răspândite pe seama lui, a JrV-r şi a nepotului său în epoca morţii Marelui Delfin.

Cauza domnului duce d'Orleans era cauza întregii no-b: mi franceze, care se socotea insultată de privilegiile t pe care Ludovic a! IV-lea le acordase prinţilor ba^i.

— Ii'zr, recuiioscuţi c? F rî ca prinţi Itvrâtlmi, cărora le îngăduii-e sa treacă înait; ducilor şi pairilor şi csre urmau sa fie chemaţi la î în cazul în care ramura vârstnică s-ar fi stins. Ast. în acest cav, domnul du Muiie. Copil din flori, avea în'âietatea fată de domnul duce d'Qrleans, moştenitor legitim în ordinea succesiunii obişnuite.

Sa '„uncm eiteva cuvinte deppre personajele alr căror: mv am pomenit să arătăm ce pretenţii av-; 3 hă: d» – -Mim scopurile, în cartea Ludovic al XI. Î

…Ol. l: t. ara spus despre Fram.'. Oise d'Aubigne ' i ai'. Ui re spus. I-am ui'mărit soarta ciudata; i iţt. F: i până Ia închisoarea din Niorţ, de la plecarea i; şi până la intrarea la Saint-Cyr, în 1715. Tot ce; Ifii'^a n-ar fi decât o repetare a ceea ce am mai povestit cum ducele du Mâine, născut la 31 raar-r'irn-it Bcmrbo-n, la fel ca şi fratele său, născut ut în rândul prinţilor de sânge în 1694 şi în ii să urmeze la tron în lipsa unui prinţ de nnase complet partida mamei sale

vitrege, iiU Maintenon. Să nu vă miraţi de această inatii' ducele du Mâine nu avea nici o însuşire ddevâra;:”: era gata să sacrifice intereselor sale până şi aparenţa ivirilor pe care se pi'efăcea că le are. Să căutăm porţi.1 ducelui du Mâine în scrierile lui Saint-Simon. M. o! E., pictor” al secolului al optsprezecelea: Domnul duce du Mâine avea spirit nu ca un înger, ci ca un diavol, cu care semăna în privinţa răutăţii, a sufletului său negru şi a inimii sale prefăcute. Se însurase, la 19 martie, cu Anne-Louise-Benedicte de Bourbon, nepoata marelui Conde. Orice altă femeie ar fi încercai; să potolească acest caracter nestăpânit; dar orgolioasa prin-ţt-să tindea, dimpotrivă, să sporească ambiţia soţului ei. Cu tot atâta spirit eât şi ducele. Louise de Bourbon n>t~ î^n-cp cu el.; J «*wiSi®^

Domnul du Mâine avea un ^v, -&? £ nri_

—^

Ţ~ „; îi'5rip” Doamna du Mâine era ae-n «rtP de a fi frumoasa, ara ţiea «pitica». ADia uat* Dicioare”.

IIIII său, era onoarea, vuiu^a? * iae curj ^ ^^^ vervă cât fratele său mai mare,

; ~i^<. R-ortolui însă l. Dacă nu avea tot „'Z^lZii ^~„s tvoVmri la care se pricepea Dine.» cu domnişoara Mărie de Noames, _ae _ «uc istoria nu s-a ocupat i^* -^- -•.

— Vom ocupa mai mult decât istoria.

Li ni i do «Hisoar «» e nit mai apoi regent.

Ducele auneaiis,

P ai n-ica, doua ia ^ augu&L Ciu uitat au La patruzeci şi unu de ani, cât număra când începem

— F î r soarele nanei şi ai spaniei, o nzionomie atrăgătoare deşi se una pu^in cruciş, era ae ţane mijlocie, ome-iacut aar cam „rotofei. Avea replici prompte, potrivite şi vesele, iRÂrmuirii sau finant. Pior. Tnatp artplp îi pran familiare: I era un bun pictor, un bun muzician, un excelent chimist,

| deosebită. Moştenise din plin, da la tatăl său Domnul, Id'Orleans avea doar şaptesprezece ani când regele 1-a înia n-a tost îericită. UplcA rlucplp se insurasp în silă rlnm-

mşoara ae ciois se marixase iar a să-i moeasca. Isa socoI h'nrHnt Dnamna ă ri'Oi-lonria prn înaltă Har [prestanţă. Avea gâtul, pieptul, ochii şi braţele admirabile, l 11 o gură d. estul de frumoasă, dinţi albi, dar cam hmgi, | obrajii prea laţi ^i căluţi, pe care şi-i farda peste măsură. * N-avea sprincene aproape deloc, doar două dungi roşii şi udte, deşi avea gene frumoase şi un păr castaniu bogat, îi tremura capul întocmai ca la femeile bătrâne. Cusur ct cure» rămăsese. În urma vărsatului de care suferise. Fărl fă fie cocoşată, avea totuşi o parte a trupului mai dez^j voltată ca cealaltă; era îngrozitor de leneşă, stând ma Vlt în pat sau pe şezi ă şi neavând alţi îumas-i

…Inge, du -i piin. S îi d mâncmd aproape întotdeaut peţi decât pe Louisc-Adelaâc de Sxorce, nepoata doamne; re verişoară primară cu I. Rina d'<„. S îi d e soţului motive să se plângă c cmc sa, pentru că de la o vreme începuse a-1

V. cu altă bunăvoiniă pe cavalerul de R.oye, mai t j. pj de la Rochefoucauld. Ceea ce n-a îrnplet-o. \u259? Coarne bărbatului ei, răzbunându-se în i ac iitru că nu o adora şi diviniza după c'e-i i -se t;, de a-1 lua de bărbat. Din această căsătorie i ata. E mergea şchiopătând, s-au născut totuşi sap i: un băiat şi şase fete. Băiatul era Louis d'Orlear 1 şase fete erau: prima, Marie-Louise, s-a măritat (inul duce de Berry şi' după trei ani a rămas văduvi ua, Louâse-Adelaide de Chartres. Avea să devină st, da Chelles: a treia, Charlotte-Aglae de Valois, s • itat cu duc de Modena; a patra, Louise-Elisabc-lăritată cu dbn Luis, prinţul Asturit o-Elisabeth-Charlotte, contesă de Bea 1721 cu cel de-al doilea fiu al rege [, a Şitsea. Louise-Diane, avea să devi Conţi. În plus, ducele a mai avut şi l. vi şi o fată. Unul singur a fost recuru numii cavalerul d'Orleans, a ajuns general elita ii şi j. lui doi 1 roi O'

C< >xsr „i t • •

Şo.

…TtS.

I. pă c în Să rid'

Fo! Ui în K'ur al Franţei; era fiul domnişoa a devenit, apoi contesă d'Argenton.:'• >s-t: abatele de Saint-Albin, fiul Fioia Operă, *i o faâă făcută <? U domni jiiiţă! Comedia Franceză. V rincipaJii noştri actori au fost trecuţi. A cortina şi să-i vedem pe fiecare juctiistă mare comedie care s-a numit Iu ţa.

Capitolul H Saloanele domnului duce d'Orleans în timpul ultimelor trei zile ale bolii lui Ludovic al XIV-1 ea.

— Prinţul de Conţi şi soţia sa, fosta domnişoară de Conde.

— Mama sa, fosta domnişoară de Bâois.

— Pregătirile ducelui d'Orleans pentru şedinţa Parlamentului.

— Prima cuvântare a lui Ludovic al XV-lea.

— Reorganizarea guvernului.

— Onorurile aduse lui Ludovic al XlV-lea în străinătate.

În ultimele trei zile ale bolii regelui, saloanele domnului duce d'Orleans se goleau şi se umpleau după cum ilustrul bolnav se simţea mai bine sau mai rău. În afară de moartea regelui, discuţiile din acel salon se purtau în jurul ultimei excentricităţi a prinţului de Conţi, care se însurase cu o prinţesă de Conde. Monseniorul Louis-Ar-mand, prinţ de Conţi, era o fiinţă ciudată,; atât fizic, cât? I moral, iar trăsnăile lui, cum am spune noi astăzi, când amuzaţi, când speriau Curtea. Monseniorul era un om foarte scund care, chiar dacă avea un chip mai acătării, avea un trup oribil; părea tot timpul distrat.

— Ceea ce-1 făcea să aibă urî aer rătăcit care, după ce-1 „cunoşteai mai bine, te făcea să te simţi în totală nesiguranţă. Soţia sa era o persoană încântătoare şi deosebit de frumoasă. Prinţul de Conţi nu iubise niciodată pe nimeni în afară d «propria mamă, fosta domnişoară de Bâois, fiica domnişoarei de la Valliere, şi căreia i se spunea Marea prin-l ţesă de Conţi. Şi totuşi mama şi fiul se certau tot timpul! Într-un moment de furie, Marea prinţesă hotărî să-şi construiască o casă cât mai departe de palatul fiului ei şi-i chemă pe meşteri; dar abia pusese temelia casei, că se

împacă cu „maimuţoiul”, cum îi spunea ea fiului ei, şi meşterii trebuiră să plece. Numai că vremea frumoasă ţinea puţin în palatul de Conţi. Între mamă şi fiu avu loc o nbuă ceartă şi iar fură chemaţi meşterii, La un moment dat, treaba asta devenise o obişnuinţă. Era de ajuns să faci o vizită pe şantierul noii locuinţe ca să-ţi dai seama în ce relaţii erau mama şi fiul. Dacă acea construcţie avansa, însemna că cei doi se aveau ca mâţa cu clinele; dacă noua construcţie era abandonată, era limpede că mama. Şi fiul o duceau ca doi porumbei.

În afară de alte cusururi, prinţul de Conţi a^vea unul foarte grav, care ar fi ameninţat însăşi perpetuarea familiei Conde-Conti daca n-ar fi fost decât el cel care s o asigure, cusur asupra căruia nu mai e nevoie să insistăm, dar care nu-1 împiedica totuşi să fie gelos pe nevastă-sa şi în acelaşi timp să bântuie p. rin cele mai deocheate locuri.

U A doua zi după moartea regelui avu loc şedinţa Parlamentului ce urma să hotărască validitatea testamentului lui Ludovic al XIV-lea. Primul preşedinte, domnul de Me? Mes, era sluga doamnei de Maintenon, aşa că el ieşea din discuţie. Despre domnul de Guiche se spunea că ar fi fcst foarte ataşat copiilor din flori ai regelui. Domnul de Gv; che era însă colonelul gărzilor franceze, deci un om i irtant, aşa că primi şase sute de mii de livre ca să r. mdă de fidelitatea oamenilor săi. Soldaţii din garda f: ezâ trebuiau să ocupe pe tăcute palatul, în vreme ce oiiţerii, îmbrăcaţi civil, urmau să se răspândească printre curteni. Preşedinţii Maison şi Peletier erau de partea ducelui d'Orleans; prinţul chiar le spunea „porumbeii mei particulari”. D'Aguesseau îi era şi el devotat. Joly de Fleur îi făgăduise să fie c r-artea sa. Tinerii consilieri nu ezitau niciunul între d uia de Maintenon şi ducele d'Orleans.

Mai rămâneau ducii şi pairii, ce trebuiau ispitiţi de prerogativul ce urma să le fie definitiv acordat dacă se abţineau să voteze atunci când preşedintele avea să le ceară acest lucru. Între timp, Spania începuse a ameninţa

Franţa din pricina vechii ranchiune pe care regele Spaniei i-o purta ducelui d'Orleans, fiindcă -acesta cam cochetase cu nevastă-sa. Spania presa Franţa, prin prinţul de Cellamare, să nu-1 recunoască pentru nimic în lume, ca regent, pe ducele^ d'Orleans. Dar lordul Stairs se angajase, în numele Angliei, să-1 susţină pe duce, şi ambasadorul Angliei ceru să apară în tribuna Parlamentului, alături de abatele Dubois. Lordul Stairs se bucurase de multă stimă la Curtea răposatului rege şi datora această stimă unei trăsături de caracter pe care vom dezvălui-o imediat. Într-o zi i se spuse lui Ludovic al XIV-lea că lordul Stairs era – dintre toţi membrii corpului diplosca I în ca rea Î^atic – '• • – '• * Şi^a cel '. Nai bir><-c-: pftelor - i'e.

— Bl: -wa. R • -^ol trac (- • -; r;<. Ion rs t; regelui. Ludovic, a s aştepta umil, cu primai şi să se tale:

— Urcă-te în trăsură, domnule Lordul Stairs trecu imediat pn: >&'.

Primul în trăsură.

— Lumea are dreptate, domni pus Eşti într-adevăr omul care ştii: -: • >_-ci rin. Ţeie capetelor încoronate.

Lordul Stairs ştia într-adevăr asculte regilor şi să execute ordinele c^i aai nea; neauzite, mai ciudate, fără să facă nici o îvri începând din clipa aceea, lordul a devenit îr. Omul cel mai conştiincios, cel mai supus. Şi din Europa. Povestirile acestea ne îndepărtea regenţă, dar dacă ne gândirn bine, toată istoria regent e alcătuită de fapt dintr-o culegere de astfel de povesti Tot agitându-se în dreapta şi în stânga. ba cumpăn du-1 pe domnul de Guiche, ba strângând mina lordului Stairs, ba repezindu-1 pe prinţul de^Con! Sau mângâindu-i pe domnii d'Aguesseau şi de Joly, ba căutânda-1 din ochi pe prinţul de Fronsac sau schimbând în şoaptă^câteva eu-' 'te cu domnul de Saint-Simon, ducele d”Orieans îşi luă le măsurile pentru a doua zi. Ducele petrecu o parte… Noapte în cabinetul său, împreună cu cardinalul de dUes. Acelaşi care primise sarcina să ducă

inima real la iezuiţi şi care le spusese înmânându-le-o: cu vin-t; laie, m >, Aşa i: • i rege; politii: uneori < d>.

— Sk

— Dragii mei, va aduc inima călui care v-a onorat în; >d cri':;';:!”' cu prietenia şi cu încrederea sa. A cărui oarU» puicii s-o deplângeţi pentru că v-a iubit mult, Isprăvind şi cu domnul cardinal, toate măsurile pentru dona zi fuseseră luate. Şi iată că sosi şi ziua multaştep-â, care-1 găsi pe domnul duce d'Orleans gata pregătit îtru lupta ce urma să aibă loc.

La ora opt dimineaţa. Parlamentul era adunat sub şedinţia lui Jean-Antoine de Mesmes. S-a dat citire isorii cu pecete prin care se anunţa în mod oficial moar-regelui. Apoi ducele d'Orleans a fost poftit în sala Cu re onnt-urile datorate unui fiu al Franţei. După un mî-a! T şi ducele du Mâine urmat de fratele său. Conui.se. Ducele d'Orleans a străbătut sala şi s-a- <e pe scaunul plasat cu o treaptă mai sus lcelui de Bourbon. Intrând, lordul Stairs 1-a -ect pe duce, care 1-a zărit în penumbră pe s. După cum se vede, fiecare era la postul cepu cu discursul domnului prim-preşedinte. Cunosc amănuntele acelei memorabile şedinţe în care ost năruit, doar în câteva ceasuri, întreg edificiul con-uit de domna de Maintenon, de părintele Le Tellier şi prinţii bastarzi, edificiu ridicat cu atâta migală, răbdare trudă, vreme de zece ani. Aşa cum prevăzuse Ludovic XlV-lea, testamentul şi codicilul au fost anihilate.

— Suntem atotputernici atât cât trăim, le spusese ma-e rege; morţi, valorăm mai puţin decât nişte simpli râiculari!

Autoritate politică, autoritate militară, totul a fost în-• dinţat ducelui d'Orleans. El, care trebuia să fie doar şedinţele comisiei de regenţă, a fost numit regent. Co-lada trupelor casei regale, care urma să fie încredinţată rnnului du Mâine, a fost dată lui Filip al II-lea d'Orutai iţele D: i. Bătăii leans; domnul dtt Maâne trebuia să dispună de slu. Jbe, de beneficii, de sarcini de stat; ei bine, cel care avea drept: să formeze aşa cum înţelegea el Consiliul de stat ţi

orice alte consilii ar mai fi găsit de cuviinţă să înfiinţeze, aceia a fost ducele d'Orltians. Domnul du Mâine a păstrat doar supraintendenţa educaţiei viitorului rege. Cât despre domnul duce de Bourbon, care nu trebuia să fie admis în Consiliul de regenţă decât la vârsta de douăzeci şi patru de ani, domnul d'Orleans a cerut admiterea sa imediată şi a obţinut-o pe loc. Singurele articole menţinute din testament au fost cele prin care domnul de Villeroy. Fusese. Numit preceptor al regelui Ludovic al XV-lea, iar ducesa de Ventadour, guvernanta sa.

Nici nu s-a răspândit bine această primă hotărî”- * Parlamentului, că parizienii au şi sărit în sus de bucv. Ducele d”Or! Eans însemna pentru ei viitorul, deci, e ranţa; ducele du Mâine însemna trecutul, adică doar. de Maintenon, abatele Le Tellie'r, deci dezastrele războiului de succesiune, foametea, tristeţea; trecutul murise, viitorul era viu.

O a doua hotărâre a Parlamentului a confirmat-o pe prima. La cea de-a doua şedinţă a asistat, în braţele guvernantei sale, şi foarte tânărul rege, care a rostit o „cu-vântare” de două rânduri:

— Domnilor, a spus el cu glasul său cristalin de copil, am venit aici ca să vă asigur de dragostea mea. Cancelarul meu vă va spune ce anume doresc.

Acestea au fost primele, cuvinte cu caracter p6litic pe care le-a rostit majestatea-sa. A fost imediat răsplătit cu bomboane de către guvernantă. Una dintre particularităţile acelei şedinţe, spune domnul de Levy, preşedintele Curţii cu Juri, în Jurnalul istoric al domniei regelui Ludovic al XV-lea, a fost faptul că ducesa de Ventadour a fost de faţă, aşezată la picioarele tronului majestăţii-sale; avantaj pe care nici o altă femeie înaintea ei'nu-1 mai avusese vreodată şi de care ar fi fost lipsită dacă ar fi existat o regină regentă care să-şi ducă ea însăşi fiul la acea şedinţă.

Cea de-a doua hotărâre a Parlamentului odată pronunţată, prinţilor bastarzi nu le mai rămânea nici o speranţă.

Domnul de Toulouse, fără ambiţii, ce întoarse să vâneze în pădurea din Rambouillet, unde soi ia iuij fără ambiţii ca şi el, îl primi cu surâsul pe buze. Domnul du Mâine, slab ca întotdeauna şi ruşinat de propria-i slăbiciune, se întoarse „la Sceaux pentru a-şi isprăvi traducerea din Lucreţiu.

— Domnule, îi spusese nevastă-sa văzându-1, datorită laşităţii dumitale, domnul duce d'Orleans este stăpânul ţării, iar dumneata, cu Lucreţiu al dumitale, n-ai să fii primit nici măcar la Academie!

Domnul duce d'Orleans, după ce a primit felicitările prietenilor, a dat fuga până la Saint-Cyr să-i facă o vizită bătrânei sale duşmance, doamna de Maintenon, care 1-a primit cu o prefăcută umilinţă. Ducele venise s-o anunţe că va continua să-i dea pensia pe care i-o fixase răposatul rege şi, în timp ce ea îi mulţumea, el răspunse:

— Nu-mi fac decât datoria! Şi o voi face din stimă pentru Ludovic al XlV-lea!

A doua zi după această vizită, doamna de Maintenon îi scria doamnei de Caylus: „Aş vrea din toată iv. Ima, ca situaţia ăurnitale să fie tot atât de bună ca şi a mea. Am părăsit Curtea pe care n-o iubesc şi mă simt cât se poate de bine. În acest loc unde m-am retras”. A fost unul dintre ultimele suspine care s-au mai auzit de la Saint-Cyr.

În vremea asta, domnul duce d'Orleans îşi 6rganizase Consiliul de regenţă care rămăsese aşa cum dorise râexupre-• rir: pre

; marinei prett ps 'dat

— Pi -lat ită.: te,

…Lut i. rar n. tul avea

.;: în timpul ase de partea u de drumuri posatul re;? C-\~ în a de 'Consiliul do rc-Mntă.

Încă şase (: 'ii; • ' < a! Afaceri1,» r cxu dat de mo;! Ut > un con-i'uu dv rir: dat de mo: iul un-consiliu oc fin zidat du d.: '. > di <>n consiliu; i zidat de mtov; i! Ul r: i. vsiitu ci de ducele d'An'Jn;] • •: ~>-' de cardinalul de Noaiih -ilii ducele a început să-şi ţi…;:,: I'â; la persoanele care ajung la pute;

'ar! Dreptul de mustrare, drept eare-i fu^i domniei lui Ludovic al XIY-lea. Doi care-1 părăsise pe domnul du îvÂL; îne şi ducelui d'Orleans, a fost numit mate m; şi poduri al regatului, funcţie creată special pentru el şi care avea să dispară odată cu el. Joly do Fleury şi Agues-seau intrară în consiliul de conştiinţă. Marchizul de Ruffe, locotenent-general al armatelor regelui, a fost numit sub-preceptor al majestâţii-sale, marchizul d'A:;:'cld – membru în consiliul de război şi controlor general al fortificaţiilor, marchizul de Simiane – numit locou-nont-general al regelui în Provence, abatele de Fleury, 'autorul Istoriei ecleziastice – duhovnic al regelui. Această ultimă numire. Deşi o sinecură (fiindcă augustul penitent nu avea decât cinei ani şi încă nu începuse a păcătui), n-a fost mai puţin semnificativă, deoarece încă de pe vremea iui Henric; a1. IV-lea acest loc era întotdeauna ocupat de un iezuit. Părintele Le Tellier. Văzându-se fără funcţie. 1-a întivbat pe regent ce-i mai rămâne de făcut. *

— Asta nu mu priveşte pe mine! Întreabă-i pe superiorii dumitale. I-a răspuns ducele.

Cât. Despre porunca dată de Ludovic al XIV-lea pe patul de moarte, de a-1 duce pe tânărul rege la Vinccmits.

— Rul era mult mai curat, regentul în loc să ce -acest lucru un inconvenient, a văzut, dimpotr înlesnire, pentru că Vincennes era mult mai apro; de Paris decât Versailles, iar Parisul era centrul afaceri şi mai ales al distracţiilor sale. Totuşi doctorii Curţii, r < motive de comoditate personală, declarară că şi aerul la Versailles era foarte curat; atunci regentul îi adună _. • medicii din Paris şi la ceru şi lor sfatul; aceştia, probabil tot din comoditate, se pronunţară pentru Vincennes. Prin urmare, tânărul rege a fost condus în donjonul de la Vincennes.

Curţile străine îl răzbunară pe Ludovic al XlV-lea pentru insultele aduse ledului său de către nerecunoscătorul norod al Parisului. La Viena, împăratul ţinu doliu ca după propriul său părinte, iar distracţiile din timpul Carnavalului au fost

interzise, deşi Carnavalul era abia peste patru luni. La Constantinopole s-a celebrat un mare serviciu funebru, iar contele des Alleurs, ambasadorul Franţei la Poarta Otomană, a cerut şi a obţinut o audienţă la Marele Sultan pentru a-i aduce la cunoştinţă moartea lui Ludovic al XlV-lea. Sultanul 1-a primit imediat şi vi-zk-ul i-a spus:

— Aţi pierdut un mare rege, iar noi un mare prieten şi un bun aliat.

În timp ce străinătatea îi aducea lui Ludovic al XlV-lea aceste onoruri, Argensson veni să-i spună regentului ca parizienii îl socoteau pe Ludovic falit.

— Ei bine, întrebă regentul.

— Cum crezi că putem remedia acest lucru?

— Eu zic, răspunse locotenentul Poliţiei, să-i arestăm pe cei care răspândesc astfel de zvonuri.

— N-ai priceput nimic, zise regentul. Trebuie/să plătim imediat toate datoriile defunctului şi în felul acesta închidem gura tuturor!

Capitolul ffl Regentul şi familia sa.

— Doamna ducesă de Berry.

— Domnişoara de Chartres.

— Dom-' nişoara de Valois.

— Ludovic d'Orleans, duce de Chartes.

— Tinerele franţuzoaice.

În primele două capitole am schiţat portretele principalelor personaje Care fac tranziţia dintre cele două epoci bine distincte, una numită „secolul lui Ludovic al XlV-lea", cealaltă „regenţa". Am arătat cine era ducele du Mâine, contele de Toulouse. Am schiţat silueta lui Fi-lip al II-lea d'Orleans; am spus câteva cuvinte despre cea de-a doua domnişoară de Blois, soţia lui. Dar n-am vorbit deloc de restul familiei sale. Adică de Doamna, cea de-a doua soţie a Domnului şi mama regentului, de doamna de Berry, fiica mai mare a lui Filip d'Orleans, de domnişoara Louise-Adelaâde de Chartres, şi de domnişoara Charlotte-Aglae de Valois, toate trei fiicele regentului. Celelalte trei fiice – una

măritată cu prinţul Asturiei, a doua, logodită cu infantele don Carlos, şi a treia, care a devenit soţia prinţului de Conţi – n-au nici o importanţă politică şi nici reputaţie scandaloasă. Aşa că nu ne vom ocupa de-cât de persoanele de care avem novoie în povestirea noastră.

Terenul politic odată curăţat de dubla hotărâre'a Parlamentului, doamna de Maintenon plecată la Saint-Cyr, domnii du Mâine şi de Toulouse retraşi – unul la Sceaux, celălalt la Rambouillet, părintele Le Tellier exilat la Fleche, regele mort şi îngropat la Saint-Denis, noul rege instalat la Vince'imes, toate aceste evenimente ne îngăduie să înlocuim zidurile groase ridicate de cardinalul de Riche-lieu în jurul Palatului Regal, cu nişte pereţi de sticla.

În ordinea vârstei şi a importanţei, prima pe listă era Doamna, pe care fiul ei p iubea cu atâta tandreţe, o asculta cu atâta răbdare şi o supăra atât de des.

Charlotte-Elisabeth de Bavaria fusese cea de-a doua soţie a Domnului, urmând după frumoasa şi cocheta Hen-riette a Angliei, moartă în 1670, după toate probabilităţile otrăvită de cavalerul de Lorena şi de marchizul d'Ef-fiat. Noua Doamnă se născuse la Heidelberg, pe 7 iulie 1652, la şapte luni şi nu la nouă. S-o lăsăm pe prinţesă să-şi facă singură portretul.

„Trebuie să mărturisesc că sunt îngrozitor de urâtă, ceea ce, sincer vorbind, nu mă deranjează prea mult. Am ochii foarte mici, nasul scurt şi gros, gura mare cu buze drepte, obrajii „cărnoşi îmi atârnă şi am o faţă lătăreaţă. Sunt scundă şi bondoacă. Pentru a şti dacă am spirit ar trebui să mi se uite cineva în ochi cu microscopul, altfel n-ar putea să-şi dea seama. Probabil că nu veţi găsi nicăieri, pe pământ, mâini mai urâte ca ale mele. În copilărie, îmi plăceau mai mult spadele şi puştile decât păpuşile. Am dorit atât de mult să fiu băiat, încât lucrul acesta era cât pe-aci să mă coste viaţa. Cineva istorisise odată că Mărie Germain, tot sărind mereu, se preschimbase din fată în băiat. Am

făcut în copilăria mea asemenea sărituri ca să devin băiat, Incit e o adevărată minune că nu mi-am frânt gâtul.”

Elisabeth-Charlotte era într-adevăr foarte urâtă, dar fiind prinţesă, toată lumea era sigură că se va găsi cineva s-o ia de nevastă. De altfel, în ciuda urâţeniei sale, inspirase o adevărată pasiune. Ciudatul îndrăgostit era marchizul Frederik de Bade-Durlach. Făcu tot ce putu ca ţe? Sa să-1

: &, dar. H: >

—•. -; -r-ţi n.

Înd unp it şi eiucbt.: pcntr.; igalâ c: tis; şi i >i era 'tinăr şi Bietului mai”- -şi revină din s-a însurat cu cmz i-a pricina a;» v prinţesa c '.

— Ol. -' r. ut orice nădejde c.: Prinţesa Palatină. D Marchizul de Burlac deiic-Casimir, duce, postit de o altă femeie, iar acea a Marianne, fiica ducelui Urli eh de rinţii ducelui Curlandei puseseră latină şi. Refuzând să-şi dea consi dorită de fiu, îi cer ură ace; berg, în nădejdea că prin prinţ în mrejele sale. De\par toarse val-vârtej îndărăt şi preferind să fie ucis deci pocitanie de femeie.

Prinţul Casimir încă pa:

— Mea. Prin lumr a Palatină încă mai râdea de rr.;) rer; ia pe ea re <; tendentutui ei, când iată că mesagerii lui si XlV-lea veniră s-o ceară de soţie pentru; <.

Domnul. Ce motive va fi avut marele rege? A acea alianţă, e greu de explicat. Prin căsătoria Sui eu iuea lui Filip al IV-Iea, Ludovic pusese un picior în Spania: prin căsătoria doamnei Henritlle cu Domnul, pusese celălalt picior în Anglia. Prin alianţa cu penultimul elector din ramura palatină, punea acum piciorul şi în Germania.

Nimic mai trist pentru Charkitte decât această căsătorie. Căci înlocuia o prinţesă care murise de o moarte violentă şi se mărita cu un prinţ ale cărui înclinări du-

; e părinţi, după ce a pior-vv lea că «„vi'r>ri vreodată cu: uiiain au vrut. -! • „ -Curlandei. Du'-.

— Ia sa Ch; î ct-.! Să plece irne> i se însoare c se: răn Prii Pe faci lua date erau cunoscute; în sfârşit, avea să apară în

mijlc unde – aşa cum spune ea însăşi – falsttaf r. icpt spirit, iar sinceritatea drept prostie. Aşa – strivi cât putu. Dar în faţa raţiunii de stat nu- [. Clecât să te supui.

Isă la Saint-Germain, i se păru că picase din nori. [tenia ei, îl impresiona în mod cu totul neplăcut unul. Văzând-o, Domnul o luă la goană aşa cum şi ducele Curlandei. Ludovic al XlV-lea. Care n-o de nevastă, a fost deosebit de amabil cu Doamna: a venit s-o ia ca s-o conducă la regină, spunându-i:

— Linişteşie-ie, cumnată! Regina se teme mult n. mult de dumneata decât te temi dumneata de ea!

În t (1 ceremoniilor, o aşează lingă el, făcându-i ser, • •.” ri trebuia să se ridice sau să se aşeze. Dom'

A un băiat din prima s? Căsătorie, dar Ludtr voia neap;” 'să aibă unul din cea de-a ăi Cum cu hu ic al XlV-lea nu era de £^uu-ini de căsn silnică. Domnul îi avu pi -! G74 şi; Eiisabeth-Charlolte rA”Orle-h ce-şi. Plini această indii: • e, D.•; i; i: >ă acccpu.1 să doarmă fiecare ral. I îi iiâr i,.; ni rugămintea din toată inim.; ntri; • ia nl'.'i '.' incJinare către căsătorie. În toiu! Aces'•. Plări.! > «ffim inspiră o prietenie, ciudată prin îi ca <A. prinţesei de Monaco – Catherine-Charl? Irnmont. Cred că vă daţi seama cum a primit D<-rigorismul ei german, acele avansuri, aâit de pir,. Vite cu răceala şi indiferenţa ei. Biata doamnă de *•) a rămas neconsolată. Ţi, în disperarea ei, i-a py->. Nţesei:

— Dar din ca eşti făcută, doamnă, încât poţi rămâne insensibilă atât la dragostea bărbaţilor, cât şi. la prietenia femeilor?

Doamna de Fienne, soţia scutierului Doamnei, avea mult spifit, era ironică, avea Umba ascuţită şi nu cruţa pe nimeni, nici pe rege, nici pe Domnul şi cu atât mai puţin pe Doamna. Dar Doamna, luând-o într-o zi de mână şi ducând-o într-un colţ al odăii, îi spusa:

— Doamnă, eşti spirituală şi drăguţă. Numai că ai un fel de a vorbi cu care eu, venită din Germania, nu sunt obişnuită. Şi cum mă supăr şi mă înroşesc de îndată ce-şi bate cineva joc de mine, vreau să-ţi dau un mic sfat. Dacă ai de gând să

mă scuteşti de ironiile dumitale, vom fi foarte bune prietene; dacă mă vei trata ca pe ceilalţi, mă voi plânge soţului dumitale, iar dacă el nu te va potoli, am să-1 alung de la Curte!

Doamna de Fienne îşi dădu imediat seama cât era de primejdios să glumeşti pe seama unei astfel de femei şi-şi ţinu limba. Astfel rămase în relaţii bune cu prinţesa, spre marea mirare a întregii Curţi, ba chiar şi a regelui, care se întreba cum de doamna de Fienne, care lua peste picior pe toată lumea, nu scotea o vorbă tocmai despre Doamna.

Vă daţi seama că, datorită rigidităţii moravurilor bunicii sale, doamna de Berry era pentru aceasta cam ceea ce trebuie să fi fost Iulia pentru August.

Doamna de Berry era fiica mai mare a ducelui d'Or-leans; la vârsta de şapte ani contractă o boală pe care toţi medicii o socotiră mortală, aşa că nu se mai ocupară de ea. Atunci ducele duse fetiţa, cu pat cu tot, la el în odaie, o îngriji cum se pricepu şi o făcu bine. Marie-ţouise d'Or-leans deveni fiica cea mai iubită a tatălui ei, pe care regele o mărită cu ducele de Berry. Dar de-abia căsătorită, doamna de Barry se îr Irăgosti de cavalerul La Haye care, din paj al regelui, devenise scutierul soţului ei. „Era – spune Saint-Simon – un bărbat înalt şi'slab, cu o mutră nătân^ă şi îngâmfată, cam prostănac, dar foarte de treabă. Doamna îi propuse să fugă cu ea şi s-o ducă în Olanda. Dar propunerea îl sperie atât de tare pe La Haye, încât se rftise şi-i spuse totul ducejui d'Orleans. Trebui ca tatăl să iacă uz de drepturile lui de părinte pentru ca fata să priceapă care era diferenţa între a fi o prinţesă de sânge regal, în Franţa, şi iubita unui mărunt gentilom în Olanda, în sfârşit, ducesa de Berry îşi veni în fire şi neplăcuta întâmplare fu uitată.

Doamna de Berry fusese o femeie foarte bine făcută înainte ca excesele să-i strice talia şi frumoasă înainte ca pielea să-i fie acoperită de nişte pete roşii. Era lipsită de graţie şi avea o privire de-a dreptul neruşinată. La fel ca tatăl şi ca mama sa, poseda o mare uşurinţă de a vorbi,

spunân. D ce avea de spus cu o claritate, o precizie, o întorsătură a frazelor şi o justeţe care surprindeau ori de câte ori o auzeai vorbind. Timidă pe de o parte, mai ales când era vorba de fleacuri, iar pe.de altă parte de o îndrăzneală care te speria, trufaşă jiana la nebunie, dezmăţată până la cinism, era, în afară de avariţie – spune Saint-Simon – întruchiparea tuturor viciilor, cu atât mai periculoasă cu cât nu mai era o alta ca ea, cu mai multă artă în a se exprima şi mai multă isteţime.”

Sora doamnei ducese de Berry, cea de-a doua fiică a domnului duce d'Orleans, domnişoara Louise-Adelaâde de Chartres, era cea mai frumoasă dintre toate surorile sale. Avea un ten superb, o piele minunată, un trup frumos, ochi şi mai frumoşi, mâini delicate, dinţi ca perlele, obrajii albi-trandafirii. Dansa bine, cânta bine, avea o voce frumoasă şi se pricepea la muzică. Avea doar un mic cusur. Când vorbea, se bâibâia puţin. De alllel, având gusturi cam bărbăteşti, plăcându-i spadele, puştile, pistoalele, clinii şi caii, umblând cu praful de puşcă la fel ca un soldat de artilerie, punând la cale focuri de artificii pe care, le trăgea ea singură, nefiindu-i frică de nimic, dispreţuia toaletele, bijuteriile, florile şi în general toate fleacurile care plac atât de mult femeilor. Era ajutorul de chimist, de mecanic şi de chirurg al tatălui ei.

Soră-sa, domnişoara de Valois, nu era atât de frumoasa ca ea. Avea totuşi şi ea un minunat păr auriu, dinţi foart” albi, pielea, tenul şi ochii frumoşi. Dar toate aceste dăruise pierdeau din pricina unui nas prea mare şi a unui dinţi încălecat şi mult ieşit în afară, care-i strica tot fasonu; ori de câte ori râdea. Era bondoacă şi cu gâtul prea scuri Mergea ca o femeie bătrână, deşi nu avea decât cincisprezece ani. Doamna ducesă d'Oiieans avea obiceiul să spună

— Cred că aş fi fost cea mai leneşă 'femeie de pe pĂ-mtp. T dacă n-aş fi avut-o pe fiica mea Charlotte-Aglai, care e cu mult mai leneşă decât mine!

Ceilalţi copii erau încă prea mici ca să ne ocupăm de ei. Ludovic d'Orleans, duce de Chartres, născut la 2 sep tembrie 1705, nu avea decât treisprezece ani şi făgăduiţi să fi 14214j911o e un prinţ rece, evlavios şi insignifiant, aşa cum a ş> fost dealtfel, ca şi cum cele trei surori ale sale şi-ar fi însuşit tot sângele familiilor d'Orleans şi de Mortemar Alte două fete, Louise-Elisabeth, domnişoară de Mo» ' pensier, care avea să se mărite cu prinţul Asturiei, se nă cuse. la 11 decembrie 1709, iar domnişoara de Beaujoiu; la 18 decembrie 1714.

Despre ultima fiică a domnului duce d'Qrleans, <>

I nu se născuse.

Capitolul IV Miniştrii şi consilierii din vremea regenţri.

—”Domnii de Villeroy, de Vili ars, d'Uxellos… D'Harcourt, de Tallard, ducele de Noailles, domnul do Torcy. Abatele Dubois.

Fiu al preceptorului fostului rege, el însuşi acum prt -

Lor al noului rege, mareşalul de Villeroy era un băi -înalt, cu un chip plăcut, făcut parcă să conducă mai (nd un bal, să fie arbitru în întrecerile din arenă sau interpreteze, la Operă, roluri de regi şi de eroi. Puter-şi viguros, neţinând scama nici de oboseală, nici de tiie de veghe, petrccându-şi zilele, uneori chiar şi nop-; pe cal, măreţ în tot ceea ce făcea, nobil chiar şi în > mai mici gesturi, având înfăţişarea şi limbajul unui

_ bat care a trăit multă vreme la Curte, era curajos până

: Kces: dar şi modest şi umil atunci când socotea el că < v cazul să se plece în faţa lui Ludovic al XlV-lea s<v: oamnei de Maintenun. Ca generaseră foarte slab pi it; în luptă nu făcea nici două parale. Fenquieres sp i. -u despre el şi despre Vaudemont, în legătură cu lu; v., de la Namur:

— Se pare că domnii de Villeroy şi de Vaudemonl îşi dispută între ei… Cinstea” de a şti cine a săvârşit mai multe greşeli.

Totuşi, domnul de Villeroy îl întrecea pe domnul de Vaudemont. Spectator impasibil la splendida apărare a

domnului de Bouffâers, generalul nu a scos sabia din teacă o lună încheiată, deşi nu avea de făcut decât o singură mişcare pentru a săvârşi acest lucru.

În timpul luptei următoare, generalul găsi mijlocul de a se face nevăzut, deşi era comandantul-şef al armatei din Ţările-de-Jos. Pacea de la Riswick îi dărui generalului odihna atât de râvnită, dar războiul de succesiune îl obligă să plece din nou la luptă. Se duse în Italia doar pen-^tru a-i sili pe prinţul de Savoia şi pe Catinat să-1 atace pe prinţul Eugen, la Chiari. Dar lupta a fost pierdută şi Catinat, rănit. După trei luni, îi lăsă pe duşmani să ia Cremona şi se predă şi el odată cu ea. Prinţul Eugen îl înapoie Franţei pe Villeroy fără nici o răscumpărare, socotind că-i făcea destul rău trimiţându-i-1 acasă. Într-adevăr, Ludovic al XlV-lea, care se încăpăţâna să-1 susţină pe cel căruia îi spunea „favoritul" său, îi încredinţa comanda armatei din Italia. Urmarea acestei slăbiciuni a fost cumplita înfrângere de la Ramillies; douăzeci de mii de oameni ucişi sau luaţi prizonieri; toată artileria şi toate drapelele rămase pe câmpul de luptă, douăsprezece locuri întărite ale Brabantului şi ale Franţei părăsite de armata franceză şi luate în stăpânire de inamic explicară, în sfâr-şât, generozitatea de care dăduse dovadă prinţul Eugen necerând niciun^ban răscumpărare şi trimiţându-1 acasă pe generalul de Villeroy, generozitate pe care atunci nimeni nu şi-a putut-o explica.

Aflând despre înfrângerea de la Ramillies, Ludovic al XâV-lea se făcu foc. Dar doamna de Maintenon, care-I susţinea pe domnul de Villeroy, îi spuse:

— Sire, mai există şi pedepse ale Domnului!

— Vai, dqamnă, treizeci de batalioane prizoniere de-război! Sacrificiul e prea mare!

Totuşi doamna de Maintenon îl potoli încet-încet pt rege şi Ludovic al XlV-lea îşi iertă favoritul.

Încăpăţânându-se până la capăt, regele muri numindu-i pe Villeroy preceptorul tânărului Ludovic al XV-lea.

Mareşalul ds Villars, care venea imediat după mareşalul de Villeroy, era nepotul unui grefier din Condrieux. Tatăl *ău era omul cu cea mai frumoasă înfăţişare (unii spuneau „chiar că din întreaga Franţă); era foarte viteaz şi foarte priceput în mânuirea armelor. Slujind de martor într-un duel pe care ducele de Nemours 1-a avut cu domnul de Beaufort, s~a acoperit de glorie şi s-a bucurat de un bun' renume. Căci după ce ducele de Nemours î fost ucis, martorul 1-a provocat la duel pe domnul de Beaufort şi 1-a doborât rănindu-1. Vestea acestei fapte s-a răspândit imediat şi prinţul de Conţi 1-a luat sub aripa sa. Şi 1-a luat atât de bine, încât atunci când domnul cardinal Mazarin s-a gân-dit să i-o dea prinţului de nevastă pe nepoata sa, s-a slujit de Villars ca reprezentant al său, fapt care 1-a situat printre nişte oameni ce erau cu mult deasupra sa, dar printre care nu s-ar amestecat niciodată, rămânând întotdeauna gaiant şi discret, pentrucă frumuseţea sa deosebită îi deschidea uşa tuturor doamnelor din lumea mare. In epoca în care văduva lui Scarron fusese săracă, el a ajutat-o cât a putut. Doamna de Maintenon, care nu-şi uita niciodată prietenii, îşi aduse aminte de Villars şi, ajunsă favorita lui Ludovic al XlV-lea, avu grijă să-i asigure un viitor fru-^ moş fiului lui Villars.

Cel de-al doilea mareşal de Villars, fiul primului, adică cel de care ne ocupăm noi acum, spre deosebire de Villeroy, avusese şansa să salveze la Denain Franţa pe care Villeroy o distrusese la Ramillies. Sigur că această victorie nu se datora atât geniului său militar, cât mai mult hazardului. Dar Viilars nu plecă urechea la bârfele celor din jur. Avea destul spirit pentru a impune celor proşti prin încrederea pe care o avea în el însuşi; era ajutat şi de o mare uşurinţă de a vorbi curgător şi mai ales convingător, neuitând nici-©dată să facă referiri la sine, să se laude”eă prevăzuse totul şi consultase pe toată lumea. După bătălia de la Hochstett fusese făcut duce, după cea de la MalpKqu'i.

— Î devenise pa; fapt care ulmi pe toată lumea, fiind; >4v doua butâlu fuseseră de fapt doua înfrângeri.

Mareşalul Villar* era un bărbat ir brunei. R?

Îmbătrânind – se îngvăşase; fără sa pară îmi: cb.

Ani, avea o fire veselă, deschisă, uneori cam zvâ De o ambiţie nemăsurată, avea o părere foarte bu K'e sine pe care izbutise să i-o insufle şi regelui. Se de vervă, de o îndrăzneală fără pereche, era gata; iă, cu tupeu, orice sau să treacă peste orice; Villai i-; o fanfaronadă şi mai ales de o avariţie care întreceam; ice limita şi care nu l-au părăsit niciodată. Nevastă-sa st iza – atunci când binevoia să se scuze – pentru mi ei aventuri, dând vina pe bărbatul ei care o neglija, susurând că, în armată, căpătase unele obiceiuri care pe vremea aceea erau foarte rare. Doamna îşi alegea cu multa grijă iubiţii, alergând după ducele d'Orleans, după contele de Toulouse, ba chiar şi după Richelieu. Mareşalul râdea de acuzaţiile aduse de nevastă-sa şi puţin îi păsa de zvăpăi”-Iile ei.

Mareşalul d'Uxelles, al cărui nume fusese de Ble, îşi datora întreaga-sa avere alianţei cu Beringen, scutierul re-gvnei-mame, despre care am vorbit pe larg în cartea Ludo-vic al XlV-lea şi secolul său. Beringen şi soţia sa erau foarte iubiţi de domnişoara de Choin, care se măritase cu Marele Delfin tot aşa cum doamna de Maintenon se căsătorise cu Ludovic al XlV-lea. Domnul d'Uxelles, care nu era încă mareşal, dar dorea grozav să devină, începu a-1 linguşi indirect pe monseniorul Delfin: de două sau aş trei ori pe săptămână aducea el însuşi, într-o batistă brodată, câteva capete de iepure pentru căţeluşa soţiei Delfinului, căţeluşă care, mai mofturoasă şi mai arţăgoasă eh ia* decât stăpână-sa, nu voia să mănânce altceva deeit capete de iepuriDe îndată ce Delfinul muri, domnul d'Uxelles nu-i mai aduse căţeluşei fostei domnişoare de Choine nici un cap de iepure. Ba mai mult decât atât. Dud cineva îi vorbea despre acest lucru, susţinea că nu auzise niciodată nici de domnişoara de Choine şi nici de căţeluşa acesteia.

Era un bărbat înalt şi gras, cu obrajii mari, umflaţi şi atacaţi de cuperoză, care mergea încet, târându-şi paşii si, deşi era un om destul de plăcut, părea cam distant din pricina sprâncenelor foarte groase pe deasupra ochilor mici, dar foarte vioi şi cărora nu ie scăpa nimic. Când îl vedeai prima oară, părea un negustor de vite dini' -: – iarmaroc; era totuşi un om cu gusturi alese în pri mâncărurilor, cam lacom şi dezmăţat în sensul amintit să se ascundă; înconjurat tot timpul de ofiţeri tin* supli, îl plăcea să domine şi să se impună fără prea menajamente.

Cât despre domnul de Tallard, acesta era cu toţi gen de om. Contele d'Harcourt şi el erau singurii o, puteau disputa inteligenţa, fineţea, intrigile, dorinţa îneânta pe toată lumea şi de a se afirma în armată. A doi erau extrem de harnici şi munceau cu mait: uşur Niciunul, nici celălalt n-au făcut nici măcar un singut fără un scop precis şi folositor. Amândoi erau la fel de biţioşi, amândoi doreau să reuşească indiferent prin c mijloace; amândoi erau tot timptâl poâitiooşi, afabili şt accesibili, amândoi erau pur şi simplu adoi de generalii lor, amândoi erau când pe câmpul de iup cină în ambasade. D'Harcourt, mai băţos pentru că susţinut de doamna de Maintenon; Tallard, mai supmiu pi pentru că nu putea avansa decât prin p. iile me ajutat do: -mamasa, sora primului r de Vilk doamnă? Lumea mare. C-e-şi împins'. Uj. Î. tn<: – mic. pe <: măririlor. Cu ft:'. Ic. Tallai-c. UUe ai • • 3 ~ Ludovic: a! Xv-lea ere; avea o privire plină de foc şi isteaţă, în care mocnea o in/idie pe care ştia să şi-o ascundă cu dibăcie. Slab şi bronzat, avea mult spirit şi graţie, dar —- cum spune Saint-Simon – „veşnic bântuit de draci din pricina ambiţiei sale”. '

Cât despre contele d'Harcourt, pentru a-i isprăvi şi lui portretul, era un bărbat cu o minte scăpărătoare, dar, ca şi Tallard, de o ambiţie fără margini, o trufie, un dispreţ [aţă de ceilalţi, un spirit de dominaţie, insuportabil, un limbaj de duzină. Gras, scund, de o urâţenie care la început te surprindea, dar cu nişte ochi deosebit de vioi, cu o privire

pătrunzătoare, trufaşă şi totuşi blâridă. Era atât de spiritual, încât aproape că nu observai cit era de urât. In plus, şchiopăta foarte tare, fiindcă, la atacul Luxembourgului, îşi rupsese osul şoldului căzând de pe cal într-o groapă. Trăgea tot atât d. e mult tabac pe nas ca şi mareşalul d'Uxelles; dar, deşi el era parcă mai puţin murdar decât ultimul – regele observase odată că era plin de pete galbene de sus şi până jos – încetă brusc să mai prizeze tabac. Unii spun că din pricina că se lăsase brusc de tutun făcuse acea apoplexie care-1 dăduse gata.

Ducele cu Noailles era menit să ajungă foarte sus. Înalt, dar îndesat, cu un rriers greoi, purta un costum uni, o simplă uniformă de ofiţer. Nimeni nu avea mai mult spirit ca mareşalul de Noailles, mai multă artă şi supleţe în a-şi pune de acord spiritul ascuţit eu al altora şi a-i convinge, când socotea el de cuviinţă, că nutrea aceleaşi dorinţe ca şi ei. Blând, graţios, afabil, nu lăsa niciodată impresia că eineva l-ar deranja. Amuzant, ştia o mulţime de glume plăcute şi fine, din i acelea care nu jignesc niciodată pe nimeni. Musafir plăcut, bun muzician, totdeauna bine dispus, având darul de a vorbi cu uşurinţă, putea discuta şi o ai întreagă fără a spune lucruri importante. Cam atât pentru cel care stătea alături de domnul de Noailles o clipa, un ceas o zi. Dar pentru cel care era obligat să lupte împotriva lui, lucrurile stăteau cu totul altfel. Tot acel spirit, acea artă, acea plasă fină de capcane, de prietenie, de stimă, de încredere ascundeau o prăpastie adâncă. Falsitate perfidie înnăscută, obişnuit să-şi bată joc de orice, un suflet atât de negru încât părea fără suflet, un dispreţ total faţă de orice virtute, o ipocrizie fără margini; acesta era adevăratul de Noailles; de îndată ce era descoperit, se replia ca un şarpe, ascunzându-şi mânia faţă de prietenii cărora le mărturisea că nu avea motive să se plângă, ba dimpotrivă, că le este foarte obligat.

Celor amintiţi până acum, li se adăuga domnul de Torcy.

Domnul de Pomponne, îi facilitase adesea! Iu, dându-i să ducă diverse depeşe. Nădăjrege se va, obişnui astfe!

— Adevăr, pentru că tot vă;! I pe

…Di.

Tatăl său vil' intrarea în C Duia că rap<

S-a obişnuit ieşind, într-o r. > i-a spus să stea lot mână acolo, în epoca în care ne ai avea aproape patruzeci de ani şi vr Europei. Era un om înţelept; insa l iubit de toată lumea şi în speciei! De După toţi.< unul dintre. Care-i recom silierul no.

— Plăcea să o. v şi nu se pir e. Rouiile de Ccuni, domnul de a o: ui

— Dot urma consilier de încredere egentului. Om <' oarte spiritual: năsură, era deşt: figura lui.; -l intrând şi un şi să ră-ul de Torcy ioate Curţile i de măsurat, v. millcde Condray, uc-jlui de Noailles, 'jbri de einuit. Con-oarte citit. Dar îi ai; pi*ia La standul de la nimic. Într-o/i. Ia plin G>; Hi! Iu, de mai

— S-ar nul ii… Puica,

Exprimindu-s îi spuse: Coudray, uii. E cu libertalea obişnuită, colo o sticlă… Poate te p deauna plina cu apă”şi nu cu rachiu domnule duce, dar din păcate e In totrv^ie d'Orleans avu». _. -*~ „~<^teri: pe mareşam w…». —., ' „Tn~*~”>^ ne ducele ae w j; -

— U;„, i H'Arcv; dar toţi pauu >nv~-

— T.*Va Jucărea prinţului sa *=. —- ' T „ „^ s» «it-i a. ir-or. * ' r —» • > mari merite. Dar se pare c «ol «j~- —^ nnrta ghinion, um- ^ emul fu cuprins de nişte colici ioane P-'-'-” ': * „na

— Qaint-Laurent angajase – ca să-i copieze

; ntât: itp scrib.

Toie” Dubois, fiul unui t^hu^: ^ li: o”' «-1

Unii preiinut. – «».1 -:'^ -» '„<• » să-1 boteze şi taică-său,

• • * i„vii-na împărtăşanie. In sctiuuu n» *. „ „ WmtA. Unde capătă '^- „'…”* 1irapau şi învăţase puţina iu,.,. C!… •. – «a+”ră cu camensia w-^-

—> rtVxii-cfaRo să se însoare şi. Pnuimu •.» – «cui zestre, a fost trimis m v-, – „ l” °”^ Du^ă

— J „o ri^nărtiră, soţul pentru a se ocupa de educarea

— ~j-+* Ca să urezinte Duca iată ca a w Dubois care, _prm «-»;» -^ Doamna. Pţw „ *”r» ~'„-î «+» il 'fiind ->ă nevoie ut w r-

…I J, 1 O I Ouvta S» P^ sLlS^^'Hnd” regelui îi venUdeea^^”-^, |Aş| prinţ cu domni*'» *”- —, – - • – (-jIUHHii ţgg/fi ttstră decât ceva care să fie pe măsura sa. O roe deci no j Hpte cererea, apoi îi întoarse snatnip şi nn-i mai wnrW pioaau». «_mu auii ce vrea juudois, uoamna se îngr#ei.

I «-n anuntp că sp însnară Dnamna/lună/- «-l «miH» ă de bucurie, îi spuse: • yFiule, nu doresc nimic ne lumea asta <Wât hinolo sa ie rog să-ţi aai cuvinlul de onoare că ai s~o res-ţii uauu cuvintui ae onoare. M bine, spuse pungaşul ăla de Dubois, cel mai mare ticălos din câţi sunt llntrând în cabinetul său. Drima Dersoană putui iu cnjcutrie uuoois. ^înea m muia numirile de conuri d_e stat pe care le puse sub ochii regentului.

Ume, unjtis «riiore i îca regelui, i-am cerut maiestăţii-sale titlul rfp nmaţi, monseniore! 37

Li U A Regentul luă pana şi semnă. Apoi, aruncându-i hârtia lui Dubois, îi spuse:

— Ţiae, pungaşule, şi şterge-o până nu te ciomăgesc!

Iată cum a ajuns Dubois consilier de stat. Abatele Dubois era un om slab şi plăpând, purta o perucă blondă, ssmăna cu o nevăstuică, era spiritual şi avea – după cum spune Saint-Simon – toate viciile. Zeiţele sale erau: avariţia, ambiţia, destrăbălarea. Mijloacele de care se folosea: linguşirea şi slugărnicia. „Calităţile” sale: impietatea, părerea că cinstea şi onestitatea sunt nişte himere'. Excela în intrigi josnice, dar totdeauna cu un scop precis: parvenirea. Minciuna era adânc înrădăcinată în el, aşa încât ajunsese s-o confunde cu adevărul; când era sincer, se ruşina. Ar fi vorbit cu multă uşurinţă dacă în dorinţa lui de

a-i auzi pe ceilalţi, şi mai ales de a le 1 – «-ni vorbelor, nu s-ar fi obişnuit să se bubâie,

—' «'-vvtat. şi ma în dorinţa mi ut u. _ pS ceilalţi, şi mm aiv. U_ pătrunde sensul vorbelor, nu s-ar fi obişnuit să se bâlbâie, devenind, în afacerile importante, de nesuportat şi mai ales de neînţeles. Fără atâtea ocolişuri şi bâlbâieli; discuţia cu el „ -*• -~1”^ntă Era s ' „ ~n 'i^ci-ni de citit, cunoştea devenind, în at acer ne ^^L_ de neînţeles. Fără atâtea ocolişuri şi bâlbâieli; cusi_uv «* ^. ar fi fost plăcută. Era spiritual, destul de citit, cunoştea istorie şi literatură; era obişnuit cu lumea, se vâra îi sufletul oamenilor şi ţinea să fie plăcut. Dar lucrul cel mai urât la el era falsitatea care-i ţâşnea prin toţi porii; era răutăcios doar când credea el de cuviinţă. Trădător şi ingrat din fire, lipsit de orice ruşine, dorea tot ce vedea şi ar fi vrut să-i despoaie pe toţi ca să se îmbogăţească el. Inconsecvent, pătimaş, dezmăţat, nerecunoscător, până la a-şi dispreţui în mod public stăpânul, ocupându-se de afacerile statului numai în scopul îmbogăţirii sale, în dorinţa de a-şi spori autoritatea, puterea şi măreţia, Dubois deveni cu timpul de o avariţie crmcenă, tiran şi răzbunător. Iată cum l-au văzut contemporanii săi. Posteritatea, ra-tificând aproape toate aceste aprecieri, a mai adăugat c singură trăsătură: că era un om de geniu l Capitolul V Întoarcerea regelui la Tuileries.

— Situaţia finanţelor.

— Se iau măsuri pentru a face faţă situaţiei de moment.

— Law; sosirea lui la Paris; viaţa lui.

— Crearea Băncii de Conturi.

— Dubois/pleacă în Anglia.

— Iacob al III-lea şi fuga sa.

— Douglas.

— Doamna de l'Hopital,

Acum, când cea mai mare parte a personajelor ce urmează să joace un rol în timpul regenţei ducelui d'Oi leans şi în timpul primilor ani ai domniei lui Ludovic al XV-lea au fost prezentate cititorilor, să continuăm şirul evenimentelor.

La 2 ianuarie 1716 regele se întoarse la Tuileries, după ce stătuse patru luni la Vincennes. Vă amintiţi că, în ziua în care Ludovic al XlV-lea fusese depus la Saint-Denis, domnul d'Argensson spusese despre răposatul rege că era falit. Într-adevăr, finanţele „tării erau într-o stare deplorabilă. De aproape patruzeci de ani nu se auzea decât corul jalnic al sărăciei, plin de vaietele poporului, cor în care miniştrii dădeau tind pe rând câte un lamentabil recital. În 1681 Colbert spusese: „Aşa n-o mai pot duce!" Şi, într-adevăr, nemaiputând s-o ducă astfel, bietul om muri. În 1693, ducele de Bourgogne ceru un raport intendenţilor, dar aceştia îi răspunseră că Franţa începuse să se depopuleze din pricina mizeriei, că o treime din norod pierise şi că-ţăranii nu mai aveau nimic prin case. Mai să juri că era un oftat de agonie. Ei bina, în 1707, Le Normand de Bois-guilbert, vorbind despre anul 1698 ca despre un an bun şi rodnic, spunea;

— Ehei, pi» vremea aceea oamenii încă mai aveau ulei în lampă. Astăzi fotul s-a isprăvit! Astăzi urmează răâuiala între cei care plătesc şi cei care nu fac altceva decât sa adune b; mii!

Dar arhiepiscopul de Cambrai, preceptorul strănepotului lui Ludovic al XlV-lea, ce spunea?

— Poporul nu mai trăieşte omeneşte! Nu ne mai putem îngădui să contăm pe răbdarea lui Vechea maşinărie se va i'ace praf la prima lovitura! Am ajuns la capătul puterilor, iar cârmuirea închide ochii şi se face că nu vede nimic.

De aceea la moartea lui Ludovic al XlV-lea toţi se bucuraseră, iar unii ii declaraseră falit ', când se prăpădise, lăsaseo datorie de doua miliarde şi jumătate.

— Aflaţi că o asemenea datorie mă revoltă pină şi pe mine, spusese ducele d'Orleans. Poporul are dreptate, e sătul de a VA ta suferinţă '.

Într-adevăr, poporul era îngrozitor de -nefericit. Încă din 1(598 nu mai avea nimic de vândut din casă. Tslu-i mai rămăsese decât ce mai avea pe lingă casă, adică vitele; dar

nu mai avea nici vite şi deci nici îngrăşăminte pentru pă-mânt. Aşadar, odată cu poporul suferea şi pământul, obligat să postească. Pământul, maică bună şi darnică, rauve» de foame împreună cu copiii sui. Noroc că vechile legi apărau panca pe ceva sacru, altfel poate că ţăranii ar fi rămas şi Eâvă el.

La moartea regelui, în afară de cele două miliarde şi jumătate datorii, mai exista – m cheltuielile curente – un deficit de şaptezeci şi şapte de milioane. In plus, fusese mâneat şi o parte din bugetul pe anul 1717. Ultimul controlor general, Desmarets. Făcuse adevărate minuni: (Jarpvă-pastia financiară devenise abis; nu mai existau mijloace-să-1 umpli. Primul lucru pe care trebuia să-1 aibă în vedere noua eârmuive eva să facă faţă nevoilor pecuniare şi să vâre puţin aur în marea maşinărie politică. S-au suprimat deci u nvâHime de slujbe piâvilegiate şi ridicole, li s-au retras intendenţilor şi fermierilor generali o parte din venituri şi c.

— Ordonat verificarea tuturor conturilor cu care antre-oi-enorii lacomi făcuseră tot soiul de matrapazlâcuri. La 4 octombrie, intendenţilor din provincie li s-a trimis următoarea circulară:; Nici o pedeapsă nu e prea mare pentru cei care se ov>'n la uşurarea vieţii poporului. Se va armân deci cu mare grijă ca toi* controlorii să-şi facă datoria cit mai conştiincios, nă nv li se ia birnicilor nici caii, nici boli cars-i ahnă Ui muncă, nici paturile în care dorm, hainele şi uneltele de luat', cu ajutorul cărora meseriaşii îşi câştigă traiul”'.

În plus. se cereau date exacte pentru reaşezarea birurilor într-un mod cât rnai echitabil. S-au acordat remize ri> peste trei milioane patru sute de mii de livre asupra yechieiii şi capitaţiei din 1716 şi s-a interzis înfiinţarea oricărui impozit dacă nu era ordonat de stat printr-o hoiărâre anume. Primul mijloc folosit pentru a face faţă deficitului din vechiul regim şi reducerii birurilor din noul regim a fost o reformă monetară. Cârmuirea a declarat la 1

ianuarie 1718 că un ludovic de aur va valora douăzeci de livre în loc de paisprezece, un scud, cinci livre în loc de trei şi jumătate, un scud de aur, şaisprezece livre, iar unul de argint, patru livre. Beneficiul a fost de yaptezeci şi două de milioane. Apoi a urmat edictul privind perceptorii: „La 12 mai – spune preşedintele de Levi- a avut Ioc r> şedinţa în care s-a hotărât depistarea şi pedepsirea tuturor celor care săvârşeau abuzuri în finanţe. N-a fost pedepsit nimeni, dar acest edict a adus ţârii o mulţime de bani.” Lucrul curios e să urmăreşti listele încasatorilor, să vţrsi de unde proveneau acei oameni şi. Unde ajunseseră. Astfel, a existat un oarecare Ferbet care a încasat nouă sute de mii de livre; un altul, Francois Aubert. Un vechi II Iiii!

Ar. l^+iilifiŞfcr. Milion ODt Sllte Se nili. VjrUUiciUiâiS; iiiiâvau *-*vj#b:”*”*»; „ un milion uei sute

. _=: _ >atru suie de mii, Ducuauilour, care pesle zece «ui a îo^t nuioane cini: i suie uc h„iiiriiavrie trei suie ciiizt: Ci ac mu k'„^ oiw n» ^^» —- – —

Cnr-nri rif> mii! S! Hi”! F-' U; i:! LU”ai i-1”1

Juferele repciui noţn erau jeiuiu ia nuuui im uc a^i „ «); i fmoreuna easeaii iiuhucul ut- «uiuc… ^. -» – s ţ. ~. Rrir-! Îî tiţie, s-a ocupat în mod special cu îcl răraa «iriiil Pijaraueux le recunoscu, dar după asta Chefuri şi dezmăţuri, „fătfă să se frmdş? Asc-ă, -

KJl luUlii UuUuî*u luUlii. UuUuî*ul Se hâjrura în rrmri ripncohif H «nnâân ari. F-errppT. Orii condamnat! Erau dyp. I In T3USCă”^=

Mijloacele despre care am vorbit, rsutirs m vi uii om cure avea să aibă n ăldovic al XlV-lea, cară s-ar fi folosit bucuros ele baronie. Nu se ntia exsrr. C-îti nni ar-o f-; ^^^ tivoiei, un sistem de finanţe pe care acesta, dună, -*J\par Ml! R.î-+ „ivi J_J_t_ • „

Catolic. Dai <? A ce era un impediment pentru Ludovic al XIV-I'-: era şi pentru Filip d'Orleans. Regentul îl primi j. ascultă expunerea sistemului său, văzu un om i ugăduia să micşoreze impozitele şi să sporească irurile: regentul avea

unul din acele spirite aventu; c care caută necunoscutul, care doresc imposibilul. P f'ctul era extraordinar, îndrăzneţ şi prin urmare a să placă prinţului, care-1 adoptă. Acel proiect avea do… Puncte distincte: 1. Crearea unei Bănci de Conturi.

2. Formarea unei Companii de Comerţ menite să pună în valoai e tarile care posedau bogăţii imense.

La 2 februarie 1717 s-a anunţat, printr-un edict, înfiinţarea unei Bănci Generale pentru întreg regatul, sub conducerea lui „Law şi Compania". În plus. Law a fost numit directorul Companiei de Comerţ, zisă- „Compania din Occident", care trebuia să facă legătura cu Compania Mississippi. Această companie avea în proprietatea sa Senegalul şi privilegiul exclusiv al comerţului cu China. Să urmărim cele două instituţii în mărirea şi decăderea lor. Cit despre Law. Să-i facem portretul în câteva cuvinte: în epoca în care ne aflăm, era un bărbat între patruzeci şi cinci şi cincizeci de ani, înalt, cu un chip plăcut şi placid, care vorbea destul de bine franceza pentru a lămuri clar, în limba ţării, problemele obscure ale sistemului său. Ca toţi oamenii de geniu, pentru care viaţa e o luptă veşnică, îi păsa prea pui în de duşmanii pe care îi avea, cotfiparân-du-i cu muştele care ţi se aşază pe faţă şi pe care le alungi cu mina.

În vremea asta regentul, profitând de simpatia ce i-o arăta Anglia, îl trimisese pe Dubois la Londra ca să încheie tratatul triplei alianţe. Această înţelegere avea să fie ruptă de fuga lui Iacob al IH-lea care, părăsind ducatul

• iar, a trecui, prin Paris şi s-a dus în Bretagne ca să ac îmbarce pe o corabie. Fuga pretendentului la tronul Angliei a iy. O; -: t mare zarvă. Ludovic al XlV-lea îi susţinuse întotdeium;": pe faţă. pe Stuarţi, nutrind. Speranţa că într-o bună y. l i:' ajuta să se urce pe tron. Dar odată cu moarU;<;

• ui polili.cn «e schimbase şi regentul, căruia viitorul p. să-i rezerve soarta lui Wilhelm de Oramă. Văzuse în…; iia aliata lui firească şi în Spania, duşmana sa. Îneâ de pe vremea lui

Ludovic al XlV-lea, Boâinbroke şi ducele de Ormond veniseră să facă act de supunere în i'r. Ia lui lacub al Ill-lea. Care locuia pe atunci la Saint-Germain. Cei doi şefi ai partidului tory. Proscrişi de Anglia, propuseră o debarcare în Scoţia. Contele de Marr făgădui insurecţia a trei regate ţi. Într-adevăr, la 20 septembrie 1715 ridicase, la Carlsi. Uwn. În fruntea a trei sute dintre vasalii săi. Stindardul r<v>al al! Ui lacob al Ill-lea al Angliei. 'Ut era şi fncob al VDI-lea al Scoţiei. Cu neputinţă c «.; tânărul prinţ să-i lase pe credincioşii săi scoţieni s oară pentru el fără să-i susţină cu prezenţa sa. Hotărî uluv să se ai'âe în fruntea lor şi, aşa cum am mai spus. J – j Barul şi trecu prin Franţa. Milordul Stairs ştia de;<: i plecare. Conta să împiedice sosirea prinţului în Sc. Iik! Pe două căi: prima – să-1 roage pe regent, în virttiien bunelor1 relaţii care existau între el şi regel;? Angliei. >ă-l aresteze pe pretendent când va trece prin Frania. Recentul, pus la curent de lordul Stairs, dădu ordin domnului de Contades, maior în garda sa, să plece imediat ia C! Iâtp. Au-Thierry şi să-i arestexe pe lacob al Ill-lea cinci va trece prin Franţa; dar domnul de Contades era un senior mult prea inteligent ca să nu înţeleagă că regv-niul nu-1 putea aresta pe lacob aJ Ill-lea; o privive. Schimbată cu regentul i-a fost de-ajuns. Plecă în noaptea de $ noiembrie pe o poartă a castelului Thierryf chiar în clipa în care' pretendentul ieşea pe cealaltă. In dimineaţa zilei de 10 noiembrie, pretendentul ajunse la Paris, intră într-o căsuţă pe care domnul de Lauzun o avea în Chaillot, o văzu pe regină, mama sa, şi chiar în aceeaşi seară o porni la drum spre Orleans, în trăsura de poştă a domnului de Torcy.

Al doilea mijloc al domnului Stairs de a-1 împiedica pe pretendent să ajungă în Bretagne era să-1 ucidă şi asupra acestui mijloc se opri când băgă de seamă abila „nedibăcie” a domnului de Contades. Avea la Paris pe un oarecare colonel Douglas, care comandase un regiment de irlandezi aflaţi în solda Franţei şi care îusese reformat; era un bărbat politicos, bucurându-se de faima unui mare curaj, dar

despre care se ştia că este sărac lipit. Lordui Stairs îl chemă la Londra, îşi deschise sufletul şi-i propuse să scape Anglia, de acel Stuart care venea pentru a doua oară să ceară tronul părinţilor săi. Ce i-o fi făgăduit Stairs lui Douglas? În ce condiţii se va fi încheiat acei pact regicid? Nimeni nu ştie. 'Douglas-acceptă cumplita misiune, luă cu el doi oameni siguri şi bine'ânarmaţi şi se duse să-i aştepte pe prinţ pe drumul pe care urma să-l străbată. La Nonancourt, Douglas se opri, se dădu jos de pe cal, mâncu ceva, se informă în mod amănunţit de o mică trăsură &? Poştă, pe care o descrise şi, cum i se spuse că încă nu trecuse, izbucni în invective „ şi amenințări, spunând că fusese înşelat. Chiar în acel moment sosi un călăreţ plin de glod şi de sudoare. Călăreţul îl luă po Douglas deoparte şi-i vorbi în şoaptă. Sigur că-1 anunţase că pierduse urma prinţului, căci mânia lui Dougla: – spori.

Stăpânul popasului de poştă, un oarecare VHopital, lipsea, dar soţia lui se afla acasă; era o femeie cinstită şi de treabă, isteaţa şi curajoasă. Îşi dădu imediat seama că Douglas era englez sau scoţian, şi-şi mai dădu seama că trebuie să fie vorba de ceva în legătură cu pretendentul la tronul Angliei, că acei bărbaţi îi puseseră gând rău şi se hotărî să-1 salveze. Ca atare, făcu totul ca Douglas şi cei doi acoliţi ai. Săi să fie mulţumiţi, făgădui să le dea cât mai târziu_ cu putinţă cai celor care vor veni cu trăsura, iar pe ei să-i anunţe de îndată ce aceştia vor sosi. Neîncrezător, Douglas îi lăsă pe cei doi oameni ai săi la han, iar el se duse să aştepte trăsura. Biata femeie le dădu de rnâncare celor doi şi-i pofti să se odihnească. Între timp, trăsura întârziind, Douglas se întoarse şi el la han. Doamna l'Hopital îi dădu şi lui să mănânce şi să bea, apoi îl convinse şi pe el să se odihnească, după ce îi făgădui că-1 va lăsa în faţa hanului pe servitorul ei să-1 anunţe când va sosi trăsura de poştă. Ostenit de drumul făcut, îngreunat de mâncarea bună şi de băutura şi mai bună oferite de hangiţă, Douglas se lăsă convins să intre şi el într-o odaie şi să se culce, după ce

puse însă la uşă, în locul servitorului de la han, pe unul dintre oamenii lui. După ca gazda îl conduse în odaia cea mai retrasă, ieşi repede pe portiţa din spate, dădu fuga la una dintre prietenele sale care stătea pe o străduţă alăturată, îi istorisi ce se întâmplase şi ce bănuieli avea şi o rugă să-1 primească la ea pe călătorul ce urma să vină; apoi dădu fuga la o rudă care era preot şi o rugă să-i împrumute, pentru două-trei zile, hainele sale preoţeşti. Pe urmă se întoarse la han, intră pe ascuns în casă, dosi veşmântul preoţesc, după care veni la uşa din, faţă, unde-1 găsi pe slujitorul lui Douglas stând de pază. Bună de gură, îl convinse să bea un pahar de vin cu servitorul ei, făgăduindu-i să vegheze ea în locul lui. Servitorul hangiţei, prevenit de stăpână, îl îmbată criţă pe omul lui Douglas, până ce acesta căzu sub masă. După vreun sfert de ceas se auzi venind şi trăsura de poştă. Doamna L'Hopital îi ieşi înainte, o mână i; > străduţă 'lăturalnica. U conduse pe tânărul călător la etena ei şi acolo, arimcându-se la picioarele lui lacob Sll-lea, ii imploră să aibă încredere în ea; altfel era • rdut. Apoi îi povesti ce se întâmplase şi după ce regele îmbrăcă în veşmintele preotului, deghizându-se cum • '= mai bine. se instala în acea casă unde nimeni nu-i nici o atenţie. După aceea, hangiţa se duse la jude-şi-i mărturisi bănuielile care o frământau. Judecă-il aresta imediat pe Douglas, pe slujitorul care dor-cât şi pe cel beat criţă. Apoi trimise pe cineva la ui de Torcy ca să-i spună ce se întâmplase. Vremea asta, la han era zarvă mare. Douglas: î lucrează la ambasada Angliei şi ca este inviol i se ceru dovada că într-adevăr lucrează acolo, ui; să pre2inte nici un fel de act. După o discuţie în-îgată, atât el, cât şi cei doi slujitori ai săi fură con-: la închisoare. Ce s-a întâmplat cu Douglas după ce >t arestat, nu se mai ştie. Lacob al III-lea a stat trei ascuns la Nonancourt, la prietena doamnei L'Hopital.: plecând deghizat în preot,. I-a dat hangiţei o scrv-e către mama sa. Ajunse cu-bine în Bretagne, se îm-I ă pe un vas şi sosi, fără nici un incident, în Scoţia îndul lui,

lordul Stăirs se plânse regentului de felul: fusese tratat Douglas. Dar regentul îi spuse deschis: ste un asasin şi-1 rugă să-şi vadă de treabă^, ca să nu L nevoit să-i dea în vileag toată mârşăvia. Regina Angliei, impresionată de cele auzite, o chemă pe doamna L'Hopital la Saint-Germain, îi mulţumi şi-i, dărui un portret al ei, pe deplin convinsă că-şi făcuse cu prisosinţă datoria, Doamna L'Hopital a murit la adânci bătrâneţe, ca a popasului de poştă din Nonancourt,

Capitolul VI Luxembourg.

— Gărzile doamnei ducese de Berry.

— Domnul de Lauzun şi nepotul său. - – Viaţa lui Filip al H-lea din clipa în care a' devenit regent.

— Doamnele d'Averne. de Să-bran. de Phalaris. de Para bere.

— Brâncaş, Broglie, Canillac, Noce, Ravannes, Brissac.

— Mesele de la Palatul Regal.

— O privire asupra literaturii în epocă.

— Scriitorii.

— Fontenetle, Le Sage, Destouches. Voltaire.

— Ludovic al XV-lea.

În vreme ce tânărul -invs de la Vincennes Ia Tuileries, creştea sub şi horea doamnei de Venudour, în vreme ce înc; de biruri erau. Pedepsii) fără cruţare, în vreme o Law punea bazele sistemului său financiar, în vreme ce Dubois aştepta, la Londra, sem-' narea tratatului triplei alianţe şi, în sfârşit. În vr e «: Iacob al Hl-lea, scăpat din capcana de la Nonanc. S<-străduia să cucerească tripla coroană a părinţilor risul îşi revenea de pe urma încercărilor prin care Ducele d'Orleans, scăpat de munca grea la care supus, intră în ritmul lui normal de viaţă, iar > ducesă de Berry, fiica sa cea mare. se azvârli distracţii nemaipomenite, tn urma unor discuţii le avusese cu mama sa, dorind să se simtă liberă: mai fie tot timpul controlată de Prinţesa Palatină. pe ducele d'Orleans să-i dea voie să se mute la Luxembourg, dorinţă pe care ducele i-o îndeplini i Dar nici nu apucă bine să se mute în noua locuinţa >. L ceru ducelui

să-i dea o companie de gardă. Lucrul cel mai dificil pentru doamna ducesă de Berry a fost alegerea celor ce urmau să facă parte din acea companie şi mai ales a căpitanului, a locotenentului şi a stegarului. Căpitan a fost numit cavalerul de Roye, marchiz de La Roche-foucauld, iar stegar, cavalerul de Courtaumer. Mai rămăsese locul locotenentului. Într-o dimineaţă, doamna de Pons, camerista doamnei ducese de Berry, în timp ce-şi ajuta stăpâna să se îmbrace, îi ceru postul de locotenent în garda sa pentru domnul de Riom.

— Cine-i acest domn de Riom? Întrebă prinţesa, străduindu-rse să-şi aducă aminte ce persoană putea purta acest nume.

— Doamnă ducesă, e un băiat foarte bun, fiul cel mai mic al familiei d'Aydie, băiatul surorii doamnei de Biron şi prin urmare nepotul domnului de Lauzun.

— Ştii că nu asta mă interesează, draga mea, _ci_ să aibă o figură agreabilă.

— Sunt, obligată să mărturisesc alteţei-voastre că domnul de Ricm nu e ceea ce se numeşte un băiat frumos; ceea ce pot să vă spun e că tânărul e un om pe care puteţi conta.

— Foarte bine, Pons, cheamă-1 pe tânăr să-1 vedem! Doamna de Pons se grăbi să-i scrie vărului ei care, la rândul său, se grăbi să vină. Doamna de Pons făcuse* bine că nu lăudase chipul vărului ei. „Era – spune Saint-Si-mon – un băiat scund, bondoc, bucălat şi palid.” Singurul lucru frumos pe care-1 avea erau dinţii. Era un băiat blând, respectuos, politicos şi cinstit, care nu-şi închipuise niciodată că ar putea stârni o pasiune; când a băgat de seamă că prinţesa avea o slăbiciune pentru el, a fost atât de copleşit de fericire, încât a dat fuga la unchiul său, „ domnul de Lauzun; ducele s-a gândit puţin, apoi, sim-ţtndu-se reîntinerit prin fiul surorii sale, i-a spus:

— Vrei să-ţi dau un sfat?

— Da, unchiule!

— Ei bine, fă şi tu ce am făcut eu!

— Ce anume să fac?

— Trebuie să fii suplu, complezent, respectuos atâta timp cât nu eşti încă favoritul prinţesei; dar, de îndată ce vei fi, trebuie să-ţi schimbi tonul, manierele, să ma-nifeşti voinţă întocmai ca un stăpân şi toane întocmai ca o femeie.

Riom se înclină în faţa vechii experienţe şi se retrase.

În timpul primului an al regenţei, adică în timpul epocii de care ne ocupăm acum, ducele d'Orleans, clocotind de energie, avea ore fixe pentru orice iei de, activitate. Începea să lucreze singur, în pat, înainte de a se îmbrăca. Vedea lumea care venise la scularea sa, etichetă foarte scurtă, dar care tot îl făcea să piardă vreme pentru că era precedată şi urmată de o mulţime de audienţe. Apoi urmau, pe rinei, şefii de consilii, cu care lucra până la două; atunci. În loc să ia masa la care renunţase, cerea doar o ceaşcă de ciocolată. Apoi îl lua în primire domnul de Vril-liere; apoi Le Blanc, apoi cei care veneau să-i vorbească despre Bulă, despre care vom vorbi şi noi în curând şi căreia i se spunea Constituţie; urma apoi domnul de Torcy, cu care desfăcea scrisorile şi căruia ii dădea el însuşi alte scrisori ce trebuiau trimise imediat; pe urmă ven^a domnul de Villeroy, aşa, ca să stafle şi el în treabă, apoi, o • dată pe săptămână, miniştrii străini. Şi uite aşa se făcea ora şaplt? Sau opt seara. Duminica şi în zilele de sărbătoare, ducele d'Orleans asculta slujba în capela lui parlirulară. După ciocolată, o jumătate de oră era acordată Prinţesei Palatine când aceasta locuia la Palatul Regal, adică iarna, fiindcă vara şi-o petrecea la Saint-Clond.

Uneori dimineaţa. Înainte de lucru, şi uneori seara, după ce isprăvea lucrul, ducele d'Orleans se ducea la rege. Atunci era sărbătoare pentru Ludovic al XV-lea, căci regentul îi aducea aproape întotdeauna câte o jucărit; în-cântătoare sau îi povestea ceva amuzant. F<x>a ce-I făeea să aştepte, cu mare nerăbdare, următoarea vizită. De altfel, prinţul nu pleca niciodată de la rege L”-r; i să-i î'aeă o mulţime de reverenţe şi să-i dea dovadă de mare swcl Când

nu avea Consil'. U. ziua se termina pentru re;'-iiî î-a cinci după-amiaza şi. Începând din acel moment, rvj mai era vorba de afaceri de stat, ci de dus la Operă sau la ţară şi de luat masa fie la Luxembourg. Fie la Palatul Regal. Ne referim la acele vestite itu. – despre e, i: > s-au spus atâtea şi despre care vom spune şi: -~>i eâu-vă cuvinte după ce vom vorbi despre oaspeţii care cei, pe care el îi numea…de: njHţ; iţi*p croni<; a. vremii şi transmisă patentaţi agorimii ilustrului ei naş. L'r. Eori. Când duis. Venea şi abatele Dab «>.

— Fiul meu, spunea Prhursa Palatină, seamănă eu regele David: are şi inimă, şi nrinle. E muzician, e ^cund, curajos şi-i plac femeile!

Pe atunci, favorita principală era doamne, de P.irabeve… Ceea ce nu-1 împiedica pe c! Uce! O d'Ork'. -: -îs: -a n-â'aib. I legături concomitent, dar îni. R-un mod rn. Pu', uar-jiduv. cu doamna d'Averne. cu doamna de Sabrun ^i cu d; -=: de Phaâaris.

L>amna d'Averne era soţia unu] hy.

— Ou nent din.'; >';”. Sa. Se cunoscuscTila o serbare dată d-e «^.; nma d'iv… -; Vs.

U ticip: iu de obi-cclă preluată de vii răcind cinste „inăâateu. Îi îngăTânăra era adorabilă, toată numai graţii, cu un minur-păr blond, moale şi uşor ca o spumă, pielea de un t strălucitor, o talie atât de îngustă încât o puteai strân cu o jartieră, o voce dulce şi tandră pe care un uşor -cent provensal o făcea şi mai plăcută; faţa tânără şi n bilă devenea îneântătoare când se însufleţea, când ochii albaştri se voalau uşor şi când gura roşie şi umedă lf să se întrevadă două şiruri de dinţi albi şi strălucitori ca perlele. Vă puteţi face o idee despre cum arăta doamna d'Averne dacă veţi privi câteva portrete ale ei pictate de Greuze.

Doamna de Sabran., deşi foarte tânără. Avea deja o reputaţie de femeie cam „zburdalnică”; se măritase de timpuriu cu un bărbat de neam mare. Dar care era sărac lipit; o astfel de căsătorie îi înlesnea o mare libertate de

acţiune, de altfel exact ceea ce voia şi doamna în cauză. Era o femeie îneântătoare, de o frumuseţe desăvârşită, cu un aer firesc totuşi şi maniere simple. Insinuantă, spirituală şi puţin cam dezmăţată, părea făcută anume ca să-i placă regentului. Acesta îl numi pe bărbatul ei maâtre-d'hotel la Palatul Regal, cu o rentă de două mii de scuzi, bani care, socotea doamna de Sabran, i se cuveneau.

Doamna de Phalaris făcea parte din lumea mare, era serioasă, plină de aluniţe false, împodobită cu mănunchiuri de pene, foarte mândră de trecerea ei la Curte, o mironosiţă care rostea cu glas tare principii în care nu credea nimeni şi pe care numai ea se prefăcea că le crede,

Cât despre doamna de Parabere, favorita pe care prinţul o numea „corbul meu negru”, era micuţă, graţioasă, zveltă, îndrăzneaţă şi promptă în replici; bea şi mânca zdravăn şi pentru toate aceste calităţi, ca şi pentra alteia pe care nu socotim că e cazul să le amintim aici, pusese stăpânire pe inima prinţului. Totuşi, toate aceste femei nu aveau o iniluenţă deplină asupra ducelui d'Orleans, care nici nu se ruina pentru ele şi nici râu le îngăduia să se amestece în treburile statului. Îritr-o zi, doamna de Parabere insistă ca ducele să-i destăinuie nu ştiu ce plan politic. Acesta o luă de mână-şi ducând-o în faţa oglinzii îi spuse: '

— Doamnă, spune-mi şi mie dacă cu o mutrişoară nostimă ca asta poţi discuta despre politică!

„Dezmăţaţii” ducelui erau mai ales domnul de Bran-cas, marchizul de Canillac, ducele de Broglie şi contele de Noce. Ducele de Brâncaş era un epicufean care îşi înfrumuseţa viaţa fără să accepte niciuna dintre îndatoririle ce i-ar fi deranjat egoismul sau dintre plictiselile care l-ar fi putut smulge din lenea sa. Dacă regentul deschidea gura ca să-i facă o confidenţă, el îi răspundea:

— Stt, monseniore, eu n-am fost în stare niciodată să-mi păstrez propriile secrete, darămite pe-ale altora!

După râţiva ani de astfel de viaţă, pe Brâncaş îl cu-prinseră brusc remuşcările, deveni evlavios, se retrase la

abaţia Bec -şi-i scrise ducelui d'Orleans, invitându-1 să se retragă din lume, ca şi el, rugându-se şi făcând penitenţe. Brâncaş era unul dintre cei mai frumoşi bărbaţi de la Curte. După Brâncaş venea Canillac. Acesta era căpitanul unei companii de muşchetari ai regelui. Avea o figură plăcută, o fire agreabilă şi era foarte curtenitor. Povestea cu o uşurinţă plină de graţie. Muşcând zdravăn din bucate cu minunaţii lui dinţi albi, îi plăcea să sfâşie tot; pătimaş în dragoste, afecta o rigiditate austeră pe seama căreia glumea adesea el însuşi. În momentul în care Banca Occidentului începu a se împotmoli, Canillac îi zise luj Law:

— Domnule, şi eu emit hârtii pe care nu le plătesc! Văd că dumneata rni~ai furat sistemul!

Ducele de Broglie semăna şi cu o cucuvea, dar şi cu o maimuţă. Mare jucător de cărţi, mare desfrânat, plin cie datorii, îşi petrecea viaţa prin tripouri, fapt care, în timpul zilei, îl făcea să fie foarte trist. Seara însă era alt om; plin de vervă, vorbele sale erau plăcute întocmai ca spuma lichiorului pe care-1 dădea pe gât atât de des şi de repede, încât îl invidiau chiar şi cei mai aprigi băutori.

Crescut împreună cu regentul de către tatăl său care le fusese su-bpreceptor, Noce era un bărbat înalt, brunet sau, mai curând, cum spunea Prinţesa Palatină, era verde, negru şi galben. Avea maniere frumoase, era foarte impertinent şi plin de spirit, împroşcând în dreapta şi în stânga cu ironii. Regentul nu ieşea noaptea decât cu el. Noce era un fel de Giafar al acelui nou Harun-al-Raşid.

Ceilalţi musafiri erau, de obicei, Ravennes” care a lăsat nişte Memorii foarte curioase despre mesele regentului, şi Cosse de J3rissac, cavaletde Malta. Cu aceşti barba^ şi cu femeile pe care le-am enumerat, la caic se mai adăuga uneori zvăpăiata ducesă de Berry, regentul se în-închidea în sufragerie de îndată ce bătea ora zece. Odaia uşile închise, Parisul putea să ardă, Franţa să se scufunde. Lumea să se prăbuşească, slugilor Ie era cu desăvârşire interzis să-i deranjeze. Ceea ce se petrecea la acele mosc sigur că nu e

greu de imaginat, clnd e vorba de nişte oameni puternici, bogaţi şi beţi cviţă. Viaţa pe care o ducea regentul era atât de alandala, încât Chirac, primul său medic, ori de câte ori era chemat să-1 vadă, striga:

— Oh, Doamne, precis că are un atac de apoplexie î După mari eforturi, medicul izbuti să-1 convingă p><

Regent să renunţe la acele mese copioase şi să se mulţumească doar cu o ceaşca de ciocolată. Dar în acea ceaşcă regentul punea atâta ambră, încât, în loc să-i facă bine, îi făcea chiar mai rău decât copioasele ospeţe:

— Ducele d'Or-ieans credea ca ambra e un puternic ai'rodisiac.

Şi acum sa ne aruncam privirea asupra literaturii vremii. Cu excepţia lui Chaulieu şi FonLene!] <>. S-ei doi decani ai literaturii, toată pleiada străâucitofuv a lui Ludovic al XlV-lea dispăruse. Corneilie, care fu-vse decanul Academiei Franceze, murise în 1684: RoM-ou în 1691, Moliere în 1675, Racine în 1699. La Fontaine în 1G95, Regnard în 1709, iar Boileau în 1711.

Literatura secolului al XVIlI-lea, mai mult literatură filosofică decât beletristică, abia se născuse sau uraia să se nască. Jean-Jacques Rousseau. Care văzuse lumina zilei în 1712, era încă un copil; Voltaire, născut în 1G94, scria primele sale versuri; Marivaux, născut în 1633, avea să dea prima sa comedie abia în 1721. Crebillon-fiul, născut în 1707. Avea zece ani. Piron, născut în 1889. Aven să vină la Paris abia în 1719; Montesquieu, născut în 1080, consilier în 1714, preşedintele Parlamentului din Bordeaux, avea să-şi publice prima lucrare, Scrisori persan*, abia în 1720. Toată literatura stătea deci pe umerii lui Chaulieu, cnfe avea şaptezeci şi şapte de ani. F «ntf>r>elkcare avea cincizeci §i nouă. Le Sage, care aven patruzeci şi opt. Crebillon, care avea patruzeci. Şi trei, Destouches, care avea treizeci şi şapte, Marivaux, care avea douăzeci şi opt şi Voltaire, care încă nu împlinise douăzeci.

Septuagenarul Chaulieu văzuse cksifî,:; ur: ndu-fte sub ochii săi aproape tot secolul al XVIl-îea. li tnnsurase măreţia şi mizeria, splendorile şi dezastrele; aproape orb, păstrase totuşi o notă de veselie, mai multa încredere decât toţi aştrii caro urmau să apară. Chaulieu, cu un pu-ior în groapă, râdea cu un râs mult mai destins decât imami Avouet1. Fontenelle, care avea să trăiască 13 sulă de am, era personificarea egoismului, o fantomă vj<: > care tm; ca dânti-un secol în altul fără să se gândească la altceva dec ii la sine. Oro de spirit, scriitor, filosof panteist, Fontenelk se iăuda că nu râsese şi nu plânsese niciodată. V.v. nu avusese nici o iubită şi nici un prieten. Vreţi să vă faceţi o idw exactă cam ce fel de om era Fontcnelle? Ascultaţi.

Într-o zi, Fontenelie a intrat într-un restaurant vo unul dintre compatrioţii săi. Amândoi au cerut doar sparanghel: Fontenelâe cu ulei, celălalt cu sos. Porţii pe carJe-au plătit dinainte. În, timp ce băiatul pk-ca să adu;'; bucatele, invitatul lui Fontenelie muri pe loc, lovit ck-apâoplexie.

Fontenelie îl scutură, îi luă pulsul. Şi, după ce se convinse că omul murise, porunci ca mortul să fie du?

— D acolo, iar băiatului care ii servea îi spuse:

— Să aduci amânduuâ porţiile de sparanghel, cu ul^i '

O singură întâmplare face adesea mai mult deeât < autobiografie.

Le Sage, aşa cum am mai spus, dăduse Ia iveală, în 1707, romanul Diavolul şchiop, iar în 1715 publicase prima parte din Gil Blas.

Crebillon sosise după marii maeştri: Corneille, Rolruj. Racine. Avusese o rămăşiţă de inspiraţie trafjicâ, dar puvi puţină artă în a compune ai, mai ales, iipsâ de stil. Ar «l Catilina al iui 1-a revoltat atât de tare pe Voltaire, ir. cir acesta n-a avut linişte până n-a scris o carte ca lumea despre Catilina. Crebillon îşi definea singur genul d<- a scrie, drept... Un gen teribil". După reprezentarea pitv-fj Asiree a fost întrebat de ce o pornise pe această c^t.

1 Voita i re.

— N-am avut de ales, a răspuns Crebillon. Corneille şi-a ales cerul, Racine, pământul, aşa că mie nu mi-a rămas decât infernul.

După ce, în 1711, s-a aflat în culmea gloriei, Crebillon a început să decadă, ba chiar să alunece rapid după acel Xerxes, scris în 1714; în sfârşit, cu Semiramis a intrat definitiv în uitare.

Destouches debutase cu o tragedie, Macchabees, din care istoria dramatică n-a mai păstrat nici măcar un rând. In 1710 a pus în scenă Curiosul impertinent, iar în 1713, Nehotantul. Marivaux, am mai spus-o, nu scrisese încă nimic. Voltaive, care avea să fie poetul epocii prin tragedia Oedâp, nu era cunoscut încă decât prin Am văzut, care făcuse să îie închis la Bastilia.

În vremea asta, regele creştea sub ochii atenţi ai doamnei de Ventadour, care încerca să-1 educe cât mai regeşte cu putinţă, dar nu prea izbutea. Într-o* zi, i-a fost prezentat regelui domnul de Coislin, episcop al oraşului Metz, al cărui chip nu. Era chiar culmea frumuseţii. După ce se uită atent la el, Ludovic al XV-lea îi strigă:

— Vai, cât eşti de urât!

— Într-adevăr, răspunse prelatul întorcându-i spatele, Iar dumneata eşti un băiat prost educat 1

Şi ieşi fără să-1 mai salute pe rege. Majestatea-sa se supără, dar doamna de Vnnladour interveni şi-i spuse că dacă la alt copil vorbele 'acelea ar fi fost socotite drept o naivitate, rostite de gura unui rege ele constituiau o grava nepolitcţe.

Bărbat. Ludovic al XV-lea, este cât se poate de corect. Caracterizat prin aceste trăsături ale lui Ludovic al XV-lea copil.

Capitolul VII Lordul Stairs.

— Dubois în Anglia.

— Tratatul triplei alianţe.

— Regele e încredinţat ducelui d'Orleans.

— Domnul de Richelieu.

— Domnişoara de Charolais.
— Balurile de la Operă.
— Ţarul Petru cel Mare la Paris.
— Afacerea cu prinţii recunoscuţi de Ludovic al XlV-lea.
— Domnul d'Argensson, cancelar.

Am asistat la prima dorinţă de alianţă dintre lordul Stairs şi abatele Dubois, când amândoi se arătaseră în aceeaşi tribună, la faimoasa şedinţă a Parlamentului care i-a încredinţat regenţa lui Filip al Il-lea, duce d'Orleans. Cu mai bine de un an înaintea morţii răposatului rege, lordul Stairs se afla în Franţa; fără să fie ambasador, fără să aibă vreo misiune specială, el reprezenta interesele regelui George I. Avea hârtiile de numire în buzunar, semnate în alb. Nu ţinea decât de el să-şi aleagă momentul în care slujba lui să devină oficială. Era un foarte modest gentilom scoţian, înalt, slab, încă tânăr, cu un cap trufaş, cu privirea mândră. Era foarte activ, întreprinzător, îndrăzneţ, curajos din fire şi din principiu. Inteligent, spiritual şf" dibaci, cunoştea toate secretele, dar pe chipul lui nu se putea citi' niciodată nimic; sesiza toate gesturile şi toate felurile în care te exprimai, interpretându-ţi fără greş limbajul. Sub pretextul că-i plăcea să se distreze, dădea banchete unde le oferea musafirilor vin până ee-i îmbăta, fără ca el să se ameţească vreodată. Credincios lui Marlborough, de care era profund ataşat, nu uita eă ducele îl smulsese din anonimat, încredinţându-i un regiment şi rugându-1 să facă ordine în Scoţia. Un asemenea om trebuia să se înţeleagă de minune cu Dubois De altfel, interesele politice ale regelui Angliei şi ale regentului erau aceleaşi. Wilhelm murise în 1702, lăsând tronul1 fiicei sale Ana, moartă şi ea în 1712, fără să lase urmaşi, dar chemându-1 încă din 1704 pe George, electorul Hanovrei, să-i urmeze la tron. Fiecare dintre cei doi avea câte un duşman periculos: George 1 pe Iacob al III-lea, pretendent la tronul Angliei; regentul, în caz că Ludovic al XV-lea ar fi murit, pe Filip al V-lea al Spaniei, pretendent la tronul Franţei. Era deci firesc ca regentul

să-1 ajute pe George I împotriva lui Iacob al IlI-lea, pentru ca şi George I, la rândul lui, să-1 ajute împotriva lui Filip al V-lea. Numai că această nouă combinaţie răsturna toate planurile politice ale lui Ludovic al XlV-lea, care-şi făcuse din Spania o aliată şi din Anglia, o duşmana. Călătoria lui Dubois avea deci drept scop strângerea relaţiilor dintre regent şi George I. Negocierile duse de Dubois se soldară cu tratatul semnat la Haga, între Franţa şi Anglia, şi care primi numele de tratatul triplei alianţe pentru că aderaseră la el şi Provinciile-Unite. Tratatul stipula că Iacob al III-lea va părăsi Franţa, că Dunkerque şi Mardick vor fi dărâmate, că niciunul dintre contractanţi nu va oferi azil persoanelor declarate rebele de către cele două părţi contractante; în plus, îşi făgăduiau în mod reciproc să menţină dispoziţiile tratatului de la Utrecht, care asigura succesiunea casei de Hanovra la coroana Angliei şi îl îndepărta pe Filip al V~lea de la coroana Franţei. Dubois se întoarse triumfător la Paris • unde află că domnul cancelar Voisin' murise, că în locul lux fusese numit cancelar domnul d'Aguesseau şi că regele fusese dat în, grija ducelui d'Orleans. La 15 februarie, Ludovic al XV-lea fusese încredinţat de către doamna de Ventadour regentului, care îi prezentă regelui pe domnul de Villero'y şi pe abatele de Fleury, episcop de Frejus,

. _ să nu-i confundăm cu autorul Istoriei ecleziastice – şi care era nu numai preceptorul, ci şi duhovnicul regelui.

Încheind cu Anglia tratatul triplei alianţe ca o precauţie împotriva Spaniei, ducele cTOrleans ii nea totuşi să fi» în bune relaţii cu această putere: a^; i eâ ia 26 ianuarie 1717 îl trimise pe ducele de Râebeln u să înmâr. Eze Cordonul Albastru prinţului Asturiei şi să aranjeze cu Fiâip ai V-lea căsătoria prinţului cu una dint.ro fiicele sale.

Ducele de Richeiieu, al cărui nume. L-am mai rosti', merită mai mult ca oricare altul o menţiune aparte. Născut în timpul domniei lui Ludovic al XâV-iea, avea să trăiască şi sub domnia lui Ludovic al XV-lea. Murind în 1788, cu un an înainte de cucerirea Bastiliei, deci cu im an înainte de

lovitura care a izbit monarhia drept în inimă. Născut în lf. F'î. Ducele de Richeiieu avea alunei douăzeci şi unu de; Cu o figură plăcută. >i o înfăţişare elegantă, îşi cucerii puhiţia de a fi unul dintre cei mai spirituali bărbaţi ai.: il O aventură când era încă foarte tânăr, o aventură la virata de cincisprezece ani cu doamna ducesă de Bcvurgogne, ii scosese din anonimat pe tânărul nepot al cardinalului de Richeiieu: băiatul fusese găsi! Ascuns sub patul ducesei, tot a.? A cum Chatelard fusese surprins sub patul Măriei Stuart. Numai că aventura lui se isprăvise într-un mod mai puţin trafjie. Chatelard î^i lăsase capul pe butuc; tânărul de Riehelieu petrecuse paisprezece luni în vestita închisoare a BastilieL Slujise.sub mareşalul de Viilars, fusese alătuii de el la Denairs şi se bucurase de dublul privilegiu de a fi iubit, în egală măsură, şi de Viilars şi de soţia. Sa. Abia ie-pit din Bastilia, domnişoara de Chai'olais, sera domnului duce de Bour-bon, se îndrăgosti nebuneşte de el. Şi fiindcă veni vorba despre ea, să ne ocupăm puţin de această domnişoară de Charoiais. Era frumoasă, graţ» aşa şi cu o vădită înclinare către dragoste. Această înclinare se manifestase şi la ea, ca şi la domnul de Richelieu, înainte de cincisprezece ani. La vârsta de douăzeci şi unu de ani, domnişoara de Cfiarolais avusese aproape tot atâţi iubiţi câte iubite avusese şi domnul de Richelieu. Poate că ceea ce îl determinase pe regent să-1 închidă pe ducele de Richelieu pentru a doua oară în Bastilia fusese duelul său cu domnul de Gace. De altfel, noi bănuim că ceea ce-1 făcuse pe regent să-i trimită prinţului Asturiei Cordonul Albastru nu fusese atât dorinţa lui de a se avea bine cu Spania, cât nevoia de a restabili, în propria sa casă, liniştea tulburată de tânărul duce. Pentru că domnişoara de Valois, fiica regentului, se simţi brusc cuprinsă de o dragoste la fel de năvalnică faţă de domnul de Richelieu ca şi verişoara ei, domnişoara de Charolais. Cerem iertare cititorilor noştri că avem obiceiul să zugrăvim epocile nu ca istoricii, ci ca analiştii, adică nu ca Tacit, ci ca Suetoniu; nu după modelul

domnului d'Anquetil ci aşa cum descrie faptele ducele de Saint-Simon,

Ne-am întristat în timpul ultimilor ani ai domniei Iul Ludovic al XlV-lea. Să ne îngăduiţi să fim zurbagii, zgomotoşi şi chiar neeuviincioşi în această epocă necuviin cioasă, zgomotoasă şi zurbagie. După părerea noastră, istoria este o oglindă peste care istoricul nu are dreptul să tragă nici un văl.

Să revenim deci la iubirea domnişoarei de Valois.

Domnişoara de Valois nu ^-< i posibilitatea să-1 vad; i tot atât de des pe domnul de l-ii.

— HeHeu cum îl vedea verişoara de Charolais, care locn: a la parterul orădinii a cărui cheie o avea ducele. Domnişoara de Valois era păzită cu străşnicie, mai ales de tatăl ei; era păr. Ilă atât de sever, ineât într-o zi, la balul Operei, în timp ce domnul de Mauconseil, prietenul ducelui de Richeliou, îmbrăcat într-un domino ce semăna cu al său, discuta cu prinţesa, regentul care aflase despre dragostea celor doi tineri, trecu pe lân^ă fiica sa şi adresându-se lui Mauconseil, pe care-1 luă drept ducele de Richelieu, îi spuse:

_ Mască, bagă bine de seamă ce vrei să faci dacă nu vrei să te trezeşti pentru a treia oară la Bastilia!

Speriat, Mauconseil îşi scoase imediat masca pentru ca regentul să vadă că se înşelase.

— Te rog să-i repeţi prietenului dumitale ceea ce ţi-am spus din greşeală, domnule de Mauconseil, zise posomorit ducele.

Ameninţarea nu-1 sperie câtuşi de puţin > pe domnul. de Richelieu, care se deghiza în femeie şi ajunse până în odaia, prinţesei. Regentul află totuşi de această încălcare a poruncii sale. Dar din dragoste pentru iubitul ei şi de teama ca ameninţarea cu Bastilia să nu fie pusă în practică, domnişoara de Valois îi furniza domnului de Richelieu nişte arme imbatabile împotriva tatălui ei. Neavând încotro, regentul îşi ascunse mânia şi-i încredinţa ducelui de

Richeiieu o misiune în Spania. Iată cum a ajuns ducele să ducă acel Cordon Albastru prinţului Asturiei.

Am mai vorbit de câteva ori despre balurile de1 la Operă. Într-adevăr, în epoca aceea ele fuseseră inventate de către cavalerul de Bouillon, care avusese primul ideea de a ridica parchetul la nivelul scenei şi de a face din sala de Operă un mare salon de bal. Regentul fusese atât de mulţumit de acest lucru, încât îi acordă domnului de Bouillon o pensie de şase mii de livre. Se ştie că Opera se afla, în acea vreme, în Palatul Regal.

Cam tot atunci se auzi despre apropiata sosire la Paris a ţarului Petru I. Parizienii mureau de curiozitate să-1 vadă pe acest rege al Nordului, care devenise dulgher la Saardam, care se întorsese la Petersburg ca să potolească revolta streliţilor şi care-1 zdrobise la Poltava pe Carol XH-leaal Suediei, Leul Nordului. De multă vreme ru I dorea să vadă Franţa; ii mărtu i-isi.se această dotă lui Ludovic al XlV-lea în ultimii săi ani de domnie. R regde, doborât de infirmităţile vârslei. Ruinat de razul de succesiune, ruşinat de' a nu-şi mai put «a etala tul din primii ani ai domniei, regele – cit mai poli->s cu putinţă – îl determinase pe ţar să renunţe la. Uectul sa>. I. Dar la începutul anului 1717, ţarul hotăii -şi pur. I în aplicare planul. Prinţul Kurakin, ambasa-rul sau. Îi împărtăşi regentului doi'inţa stăpânului său a vizita Franţa şi, de teamă să nu fie din nou amânat, spuse lui Filip d'Orleans că ţarul şi pornise la drum -gentul nu mai putu să se scUze, aşa cum făcuse Lude-c al XlV-lea, şi trimise la Dunkerque, ca să-1 – aştepte; echipajul regelui, pe marchizul de Nesle şi pe gentî-mul său, Libois. Mareşalul de Tesse ii ieşi înainte l; -i ieaumont şi-1 conduse la Paris, unde sosi în ziua de 7 mal Ţarul era înalt, bine făcut, dar slab. Avea un chip brun şi foarte expresiv, ochii mari şi strălucitori, privirex pătrunzătoare, uneori chiar încruntată; dar, de obicei chipul îi era destins şi surâzător; mişcările îi erau bruşi* şi precipitate, caracterul impetuos, pasiunile violente, obişnuinţa despotismului făcea ca dorinţele,

capriciile s. i se succeadă foarte repede; nu suporta nici un fel de eon trazicere; uneori, obosit de afluenţa de vizite, îi conced; pe toţi doar cu un cuvânt sau cu un gest, sau îşi lăsa mu safirii în odaie, iar el pleca să vadă ctteceya care-1 interesa, Dacă trăsurile nu erau gata, se urca în prima care-i ieşea în cale, chiar dacă era o trăsură de piaţă. Într-o zi, negăsind alta, o luă pe a mareşalului de Matignon, care venise să-1 vadă, şi plecă să se plimbe în Bois de Boulogne Mareşalul de Tesse şi gărzile sale alergau disperaţi dup ii eL Până la urmă se hotărârâ să-i ţină la dispoziţie trăsun SPECIAL_IMAGE-image004. Jpg-REPLACE_ME Cu cai gata înhămaţi, fapt care rezolvă problema plimbărilor sale neaşteptate. Totuşi, cu alte ocazii dovedi că este la curent cu eticheta. Astfel, oricât de nerăbdător ar fi fost să viziteze Parisul, declară că nu va mai pleca nicăieri până ce nu va primi vizita regentului. Or, cum nu voiau să-1 ţină prizonier în casă, chiar a treia zi după sosirea sa la Paris, regentul îi făcu o vizită. De îndată ce ducele d'Orleans fu anunţat, ţarul ieşi din cabinetul său în întâmpinarea acestuia, îl îmbrăţişa, apoi, arătându-i cu mâna uşa cabinetului, se întoarse imediat şi, trecând primul, intră urmat de regent şi de prinţul Kurakin. Cum fuseseră pregătite două fotolii, ţarul luă loc într-unui, regentul în celălalt. Prinţul Kurakin, care le servea de interpret, rămase în picioare. După o jumătate de oră de discuţie, ţarul se ridică; regentul se retrase făcând o profundă reverenţă, la care ţarul îi răspunse printr-o înclinare din cap. A doua zi, regele făcu şi el o vizită lui Petru I. Auzind zgomotul trăsurii, ţarul ieşi până în curte, îl primi pe rege când acesta coborî din trăsură şi amândoi merseră alături până în cabinetul lui Petru I, unde acesta îi oferi lui Ludovic un fotoliu. După ce se aşezară amândoi, ţarul se ridică, îl luă pe rege în braţe, îl sărută de mai multe ori, cu ochii plini de duioşie, cu multă dragoste şi bucurie. Regele, care nu avea decât şapte ani şi câteva luni, nu s-a mirat câtuşi de puţin. I-a făcut ţarului un compliment şi s-a lăsat cu plăcere mângâiat şi sărutat de acesta. Ieşind

din cabinet, cei doi regi păstrară acelaşi ceremonial ca şi la sosire, ţarul ţinându-1 pe Ludovic de mână până la trăsură şi punându-1 pe picior de egalitate cu el. A doua zi, ţarul îi întoarse regelui vizita; sigur că la coborârea din trăsură ar fi trebuit să fie întâmpinat de rege, dar zărindu-1 pe Ludovic în vestibulul palatului Tuileries, ţarul sări din trăsură, îl luă pe micul rege în braţe şi urcară astfel scara până în apartamentul lui LuŞ – Luaovje al XV-lea d'ovic. Acolo, totul se petrecu la fel ca şi în a} un, cu excepţia faptului că Ludovic îl ţinu tot timpul de mână pe ţar.

Sosind la Luvru, ţarul a fost găzduit în apartamentul reginei, splendid mobilat şi luminat ca ziua. Dar părî-du*-i~se mult prea frumos, s-a urcat în trăsură şi a cerut să fie găzduit la o casă particulară. A fost dus la Palatul Lesdiguieres, aproape de Arsenal, unde i s~a pus la dispoziţie un apartament la fel de frumos şi de bogat ca şi cel al reginei, de la Luvru. Contrariat de a fi atât de bine găzduit, şi-a scos din furgonul care venea după trăsura sa un pat de campanie, pe care şi 1-a aşezat într-o odaie unde se ţineau hainele. Varton, unul dintre valeţii regelui, primise sarcina de a avea pregătită, în fiece zi, dimineaţa şi seara, câte o masă pentru patruzeci de curteni ruşi, fără a le mai pune la socoteală pe a doua, pentru ofiţeri şi pe a treia pentru servitori.

După ce 1-a vizitat pe rege, ţarul a plecat imediat la Paris, intrând în toate prăvăliile, stând de vorbă cu muncitorii şi cu lumea pe care o întâlnea în drum, vizâtmd Observatorul, Gobelins, Grădina botanică, Domul Invalizilor, Cabinetul de mecanică, Galeria planurilor, privind cu dispreţ diamantele Coroanei, dar pierzând un ceas întreg ca să stea de vorbă cu dulgherii care construiau un pod. Cit despre costumul său, era dintre cele mai simple; îmbrăcase o cazacă largă de postav gros, strânsă cu o centură lată de care atârna o sabie; pe cap avea o perucă rotundă, nepudrată, care nu depăşea gulerul, iar sub haină, o cămaşă fără manşete. Sosind la Paris, îşi comandase o perucă. Peruchierul îi

adusese una la modă, adică lungă şi cârlionţată. Ţarul nici măcar nu se deranja să-i spună că nu o asemenea perucă voise el; puse mâna pe foarfece şi o scurtă atât cât socoti de cuviinţă. În toiul plimbărilor, pe ţar îl cuprinse dorinţa de a vizita mânaş^ tirea Saint-Cyr. Vizită toate clasele elevelor şi ceru lămuriri; apoi dori s-o vadă pe doamna de Maintenon. Urcă în odaia ei şi, fără să fie stânjenit de protestele slugilor care-i spuseră că stăpâna lor se află în pat, trase draperiile de la ferestre, apoi perdelele de la pat; o privi plin de curiozitate pe doamna de Maintenon şi, după cinci minute, ieşi fără să-i fi adresat nici un cuvânt. Apoi ykită Sorbona şi, văzând mormântul cardinalului de Richelieu, sărută chipul de piatră al ministrului lui Ludovic al XHI-lea, strigând:

— Aş da jumătate din imperiul meu unui om ca el ca să mă ajute să guvernez cealaltă jumătate!

Apoi s-a dus la Monetăria statului. După ce a examinat structura şi felul cum funcţionau balanţele, i-a rugat pe muncitori să-i bată o monedă. Aceştia i-au făcut-o şi i-au înmânat-o; era o medalie cu efigia sa şi cu inscripţia: „Petrus-Alexeevici, Ţar, Mag. Rus. Imp.” Pe partea cealaltă scria: „Vireş acquirit eundo l”. Această atenţie 1-a mişcat profund. Nu văzuse niciodată o medalie atât de frumos lucrată ca aceea, şi nici o efigie care să-i semene atât de bine.

În prima lună, întreg Parisul nu se ocupă decât de vizita ţarului, în a doua lună se ocupă mai puţin, iar în a treia, deşi toată lumea îl vedea, nimeni nu-i mai dădu nici o atenţie. În 20 iunie plecă la băile de la Spa.

În vremea asta, marele proces care dezbinase nobilimea Franţei continua. Testamentul lui Ludovic al XlV-lea fusese călcat în picioare, dar nu şi edictul din 5 mai 1694, care le dăduse dreptul prinţilor recunoscuţi ca legitimi de către Ludovic al XlV-lea să treacă imediat după prinţii de sânge, înaintea pairilor; rămăsese în picioare şi edictul din 1714 prin care se declara că, în caz de stingere a 1 Călătorind capeţi puteri (lat.) (n. t.).

Prinţilor de slnge din casa de Bourbon, domnii du Mâine şi de Toulouse aveau dreptul, atât ei, cât şi copiii lor legitimi, să utmeze la tron. Aceste două edicte apăsau toată, nobilimea Franţei. Pairii şi prinţii de sânge prezentară o cerere. Respectiva cerere prezenta o mare ciudăţenie, şi anume aceea că, în opoziţie cu maxima rostită de Ludovic al XlV-lea cum că „coroana Franţei neţinând decât de Dumnezeu”, numai El putea s-o transmită cui voia, prinţii de sânge susţineau că acea maximă „răpea naţiunii dreptul ei cel mai sacru, care consta în a alege ea însăşi un rege, în cazul în care prinţii de sânge ar muri”. Iată deci sufragiul universal revendicat de însăşi nobilime, prin glasul prinţilor de sânge, în cererea lor din 22 august 1716, Răspunsul la această cerere a fost edictul din 2 iulie 1717, care-1 revoca pe cel din iulie 1714, şi declaraţia din 1715, care-i lipsea pe prinţii naturali de dreptul de a se numi „prinţi de sânge”, dar le păstra toate onorurile de care se bucuraseră până atunci în Parlament, inclusiv acela de a trece înaintea pairilor. Fără această ultimă prerogativă, prinţii naturali ar fi fost despuiaţi de toate onorurile cu care-i copleşise slăbiciunea unui rege bolnav şi bătrân. În timp ce se judeca acest mare proces, se ivi un conflict mai puţin grav, dar care – la fel ca şi celălalt – «nu putea fi judecat decât de Consiliul de regenţă.

La câteva zile după ce micul rege trecuse în mâinile celor care urmau să-1 educe, Ludovic al XV-lea vru să se ducă la târgul din Saint-Germain care urma să se deschidă în curând. La început, toată lumea a crezut că nimic nu este mai uşor decât să i se înlesnească acea distracţie, Dar când să se urce în trăsura regelui, domnii du Mânuşi de Villeroy începură să se certe în privinţa locului pe care trebuia să-1 ocupe fiecare dintre ei, Domnul de Villeroy, ca preceptor al regelui, susţinea că nu este obligat să să-şi cedeze locul decât unui prinţ de sânge. Sigur că discuţia n-a putut fi limpezită pe loc. Regele s-a întors, piân-gând, în

apartamentul său şi nu s-a mai putut duce la târgul din Saint-Germain.

În vremea asta, vederea regentului slăbise atât de tare încât se văzu ameninţat de orbire; imediat începu să circule zvonul că, în cazul în care nu va mai vedea, regenţa va fi încredinţată ducelui de Bourbon. Dar daca regentul era aproape orb, asta nu însemna că era şi surd. Auzise şoptindu-se în jurul său cum că ar fi vorba să fie numit regent, în locul lui, ducele de Bourbon, urmărise cu atenţie pe toată lumea şi, tot cercetând, ajunse la concluzia că cei care scorniseră zvonul erau cancelarul d'Aguesseau şi cardinalul de Noailles. Mânios, regentul se hotărî să-i pedepsească fără întârziere. În timp ce discuta într-o zi cu domnul de Noailles, preşedintele consiliului finanţelor, şi cu domnii Portail şi Fourqueux, membri ai Parlamentului, prinţul se plânse de lipsa de bunăvoinţă a cardinalului în ceea ce privea dorinţele sale, încât le spuse celor de faţă că se gândea să-1 schimbe din funcţie. Domnul de Noailles luă cu atâta căldură apărarea cardinalului, ca şi cum ar fi fost vorba chiar despre el. Cei doi consilieri tăcură, nădăjduind fiecare în sinea lui că dacă domnul cardinal va fi schimbat din funcţie, ar putea fi ales în locul lui. Tocmai când ajunseră cu discuţia aici, uşierul, deschizând ambele canaturi ale uşii, onoare care îi miră foarte tare pe cei de faţă, îl anunţă pe domnul d'Argensson, locotenentul Poliţiei. Dar regentul le lămuri pe loc enigma.

— Domnilor, Ie zise el, vi-1 prezint pe noul cancelar!

Şi scoţând din buzunar numirea lui Argensson şi marele sigiliu, i le înmână acestuia.

, T ~ DuPă tot ceea ce s-a petrecut, spuse domnul de Woaillcs, năucit, mi se pare că nu-mi mai rămâne altceva de făcut decât să mă retrag! Fiindcă văd că am nefericirea de a fi în plină dizgraţie 1

— Exact, domnule, îi răspunse regentul. Şi ducele de Noailles se retrase. Întorcându-se către cei doi consilieri, regentul le spuse, arătându-1 pe Argensson:

— Domnilor, vi-1 prezint nu numai pe noul cancelar,
Ci şi pe şeful comisiei de finanţe 1

Cei doi consilieri se înclinară şi ieşiră, ca să nu fie obligaţi să-1 felicite pe domnul d'Argensson. Cât despre cardinalul de Noailles, el mai rămase o vreme în fruntea consiliului de conştiinţă. Dar nu peste mult timp a fost înlocuit cu doi dintre şefii partidului molinist, cardinalii de Rohan şi de Bissy.

Puţin înaintea acestei mici intrigi de cabinet, ducele d'Orleans avusese el însuşi o discuţie destul de curioasă privind importanţa onorurilor pe care le-am văzut căzând în desuetudine. În 1716, ducele d'Orleans nu asistase la procesiunea care avusese loc în ziua Adormirii Maicii Domnului. Dar Saint-Simon reproşându-i că dă un rău exemplu supuşilor săi, ducele făgădui să asiste în anul următor. Apropiindu-se ziua procesiunii, ducele întrebă Parlamentul ce loc va ocupa în procesiune, având în vedere că-1 reprezenta pe rege la acea ceremonie. Ca să răspundă la întrebare, Parlamentul se adună de două ori, apoi, după îndelungi dezbateri, îi trimise vorbă regentului că locul său, conform obiceiului, era între cei doi preşedinţi. Auzind acest răspuns, ducele d'Qr^eans trimise domnilor din Parlament o scrisoare prin care tânărul Ludovic al XV-lea declara că dorise din tot sufletul să ia parte la procesiune pentru a da exemplu poporului său, dar cum căldura excesivă îi putea face rău, îl rugase pe ducele d'Orleans să se ducă el la procesiune, în locul său, pentru a implora cerul să fie milostiv cu regatul său; şi

*ÎO Că poruncea ca regentul să fie primit aşa cum ar fî fost primit el însuşi, întrucât regentul îl reprezenta pe el. Prin urmare, alteţa-sa regaâă, domnul duce d'Orleans, naerse la acea procesiune, singur, înaintea primului preşedinte al Parlamentului.

Capitolul Vffl Iubitele lui d'Argensson.

— Mustrările Parlamentului.

— Exilul.

— Dubois la Londra.
— Intrigi diplomatice.
— Diamantul.
— Încheierea tratatului.
— Alberoni şi ducele de Ven-dome.
— Prinţesa des Ursins.
— Complotul.
— Arestarea lui Porto-Carrero.
— Trimiterea lui Cellamare în Franţa.
— Prezenţa de spirit a Iui Richelieu.
— Întemniţarea conspiratorilor. —; Moartea lui Carol al XH-lea.

În epoca în care am ajuns, adică la începutul anului 1718, domnul d'Argensson, noul cancelar, avea în jur de şaizeci de ani şi fusese locotenentul Poliţiei încă din 1697, adică de aproape douăzeci şi unu de ani. Era un bărbat înalt şi atât de brunet sau mai curând cu pielea atât de tuciurie, încât atunci când lua. El cuvântul ca magistrat, acuzatul îngheţa de spaimă; altfel, era un excelent locotenent de poliţie, cunoştea moravurile, virtuţile şi viciile parizienilor, care se temeau de el ca de foc, deşi se folosea în mod foarte discret de informaţiile agenţilor săi, mai ales faţă de persoanele din înalta societate.

Acest om atât de mândru, dur şi aprig era, în particu*
— 1 dintre orietenii cei mai siguri, unul dintre oa-
— ^svViatii cu care puteai în plus, putea sa awiuv.
— Să-1 coste vreun ban, le îmbogăţeau pe camgcmyv…

Asemenea vizită o cunoscu pe stareţa mănăstirii Madeleine-du-Tresnel. Stareţa era încă tânără şi frumoasă. Avea nişte ochi deosebit de strălucitori, o piele catifelată, chip foarte plăcut şi un trup extrem de ademenitor, După o săptămână, locotenentul Poliţiei era primit cât mai amical cu putinţă de frumoasa stareţă de la Madeleine-du-Tresnel. După trei luni, stareţa era atât de sigură că4 va lega de ea pentru toată viaţa pe locotenentul Poliţiei, îneât porunci să se construiască, în mănăstire, o capelă în cinstea sfântului

Marc. Or, sâântul Marc era patronul lui d'Argensson, care fusese botezat de dogele Veneţiei, în capela aceea stareţa porunci să se înalţe o urnă, în cave urma să fie depusă inima iubitului ei.

Cele două atenţii atât de delicate îl mişcară profund pe domul d'Argensson, îneât îşi construi o casă lângă mii -”- „~™a Ră doarmă în fiece seară, după ce-ş* în lingouri de argint ce urmau să fie convertite în monede de câte cincizeci şi cinci de livre. Totodată, Compania Occidentului îşi începu operaţiunile trimiţând în Luisiana şase vase încărcate cu bărbaţi, femei şi mărfuri. S Spre sfârşitul lui mai, regentul a dat un edict, în numele regelui, potrivit căruia monezile urmau să fie topite. Edictul n-a mai fost prezentat în Parlament, ci înregistrat doar de Monetăria statului. Supărat, Parlamentul s-a ridicat imediat împotriva acestui edict, şi la 20 iunie, a votat o hotărâre prin care se arăta că regele trebuia mustrat nu numai pentru faptul că edictul nu fusese trecut prin Parlament, ci şi pentru urmările lui. În toiul acelor disensiuni, ducele d'Orleans se lăsă de mai multe ori pradă furiei. Într-o zi, obosit de atâta încetineală şi rea-voinţă, îi răspunse magistratului care-1 tot mustra în nu-mele^Parlamentului:

— Ia mai du-te-n… Mă-tii!

— Alteţa-voastră porunceşte să înregistrez şi acest răspuns? Întrebă magistratul, înclinându-se.

Prinţul îşi veni imediat în fire, ceea ce nu-1 împiedică să adune Consiliul şi să-1 determine să adopte o hotărâre care să caseze hotărârea Parlamentului, poruncind ca edictul să fie executat aşa cum fusese formulat şi înregistrat. Urmară alte mustrări din partea Parlamentului, coroborate cu cele ale Camerei de conturi şi ale Curţii cu Juri. Conflictul^ duse la o şedinţă a Consiliului; membrii Parlamentului se îndreptară spre Palatul Regal, străbătând Parisul îmbrăcaţi în robe roşii. Dar în loc să impresioneze populaţia, au fost tot timpul urmaţi de o ceată de vreo sută de haimanale care strigau cât îi ţinea gura: -

— Jos cu slugile în livrele roşii!

_ Intre timp, Dubois s-a întors de la Londra cu noutatea ca şi împăratul Prusiei voia să participe la tratat, astfel încât tratatul triplei alianţe devenea tratatul cvadruplei alianţe. Ca să-i forţeze mâna regelui Angliei, Dubois venise la Paris cu o serie de note preţioase furnizate de lordul Stairs, desigur privind persoanele ce aveau influenţă asupra regelui George. Dintre toate acele persoane, cea mai importantă era iubita regelui, ducesa de Kendal. Motiv pentru care Dubois se întoarse la Londra încărcat cu stofe, mătăsuri şi rochii de toate felurile, după ultima modă, cu parfumuri, pudre etc.; după o săptămână, ducesa de Kendal era ataşată, cu trup şi suflet, Franţei. Kămânea Pitt, primul ministru al Angliei, strănepotul, nepotul şi fiul acelor Pitt care, vreme de câteva generaţii, so aflaseră în fruntea politicii engleze, Pitt care se opunea cu înverşunare la alianţa Angliei cu Franţa. Informân-du-se în ce chip l-ar putea îmblânzi pe neîmblânzitul cm politic, Dubois află că Pitt avea un diamant uriaş pe care voia să-1 vândă şi pe care cersa două milioane. Dubois, care avea un credit nelimitat, cumpără diamantul şi-1 trimise ducelui de Orleans, scriindu-i: „Vă trimit un dia-viant pe care sigur că-l veţi boteza cu numele dumneavoastră; el precede cu câteva zile un tratat căruia poaU că~i voi da numele meu”. Într-adevăr, la 2 august se încheia tratatul între împăratul Prusiei, regele Angliei şi regele Franţei; cea de-a patra putere, Olanda, aderă la tratat abia în 15 februarie 1719. Prin acel tratat, împăI ralul consimţea în sfârşit să renunţe, atât el, cât şi urmaşii | săi, la toate titlurile şi drepturile asupra Sşaniei, deter-} minându-1 pe regele Spaniei să renunţe la rândul lui la] toate drepturile şi pretenţiile asupra statelor sale din Italia şi din Ţările-de-Jos, la marchizatul de Final, ca şi la dreptul de reversiune pe care şi-1 rezervase asupra regatului Siciliei. In schimb i se acorda tot ce dorea privind eventualele succesiuni ale ducatelor de Parma şi de Toscana. În sfârşit, prin acest

tratat s-a făcut o derogare (je la tratatul din Utrecht, prin care Sicilia fusese dată prinţului de Savoia. În urma noului tratat, prinţul trebui să dea Sicilia împăratului Prusiei, acesta determinând Spania să-i cedeze prinţului de Savoia insula şi regatul Sardiniei pe care Spania şi le însuşise cu un an în urmă. La 15 noiembrie, ducele de Savoia îşi dădu adeziunea la tratatul cvadruplei alianţe şi acceptă Sardinia în locul Siciliei.

Toate acele schimbări se făcură în detrimentul regelui Spaniei care, cu ochii veşnic aţintiţi asupra tronului Franţei, aştepta ca tânărul Ludovic să-şi dea duhul, iar el să pună mina pe moştenirea bunicului său.

Într-adevăr, nu numai că Ludovic al XV-lea era un copil foarte plăpând. Dar toţi cei care iscaseră zvonul că prinţii de sânge de pe vremea lui Ludovic al XlV-lea fuseseră otrăviţi, începură să-i prezică şi foarte tânărului rege o soartă asemănătoare. Am văzut că Ludovic fusese luat de la dădacele sale şi încredinţat regentului, rămânând astfel pe mâinile' acestuia. Ca şi cum ar fi vrut să dea dreptate calomniatorilor, copilul se îmbolnăvi şi, cum medicul ii dădu un leac ca să verse, imediat se răspândi zvonul că „nu scăpase decât datorită faptului că i se dăduse la timp un vomitiv”.

Parizienii au fost atât de neliniştiţi, încât un burghez oarecare a plecat la Viena, unde avea un prieten puternic la Curte. Scopul călătoriei era să-1 roage pe Carol al Vl-lea să facă o incursiune de ameninţare la hotarele Franţei, transmiţând duşmanilor acesteia că dacă regele s-ar prăpădi, ar însemna că nu a murit de moarte bună, ceea ce ar constitui un casus belii. Ceea ce pare curios e că, după o negociere de câteva săptămâni, împăratul trimise înwssmsm mele său. Uornum v. ^., _.

Scaunul său cu gaură pe care îşi petrecuse j… «.

Viaţă. La început, desigur, lucrul i se păru ciudat episcopului, apoi, neavând încotro, îi prezentă domnului dt

Vendome scrisorile de acreditare ale stăpânului său Acesta, aşezat pe „tron”, le luă cu toată seriozitatea. Apo.

Episcopul îl întrebă pe domnul de Vendome cum se simte.

— Nu prea grozav, răspunse acesta.

—> într-adevăr, replică episcopul, mi se pare că sunteţi cam încins la faţă.

— Fleacuri, răspusese Vendome, aşa-i lata mea D; < dacă mi-ai vedea c..., ar fi cu totul altceva l Şi pentru ca ambasadorul să nu aibă cursiva vreo îndoială, se întoarse şi-1 lăsă să se convingă cu ochii lui *: > ceea ce spusese.

— Monseniore, răspunsese episcopul ridieându-se, se: pare că eu nu sunt omul potrivit ca să trateze cu dumnea- • voastră. Dar am să vă trimit pe unul dintre vicarii mei, '

Care se va descurca mult mai bine! _

Spunând acestea, episcopul se retrase. Vicarul pe care avea de gând să-1 trimită prinţului de Vendome era Alberoni.

Născut în coliba unui pădurar, cât fusese copil, Albe-roni trăsese clopotul la biserică. Pe urmă deveni un fel de paracliser, ajutându-1 pe preot. Avea în el cede bufon şi râdea din cel mai mic lucru. Într-o zi, ducele de parnia îl auzi râzând cu atâta poftă, îacât bietul prinţ, care râdea doar din când în când, îl chemă pe tânărul paracliser care-i istorisi nu ştiu ce întâmplare caraghioasă; prinţul se trezi râzând în hohote. Văzând că-1 face să râdă. Prinţul îl luă în capela sa particulară mai curând ca bufon decât ca paracliser. Dar, cu timpul, observă că bufonul său are spirit, ba chiar mai mult decât spirit şi că cel pe care-1 luase doar ca să-1 amuze poate să-i fie de mare ajutor în politică. Prinţul abia aştepta să i se ivească o ocazie ca să vadă de ce este în stare Alberoni, când iată că episcopul se întoarse din misiune povestindu-i prinţului ce i se în-tâmplase şi rugându-1 să-1 trimită, în locul său, pe Alberoni. Prinţul nici nu dorea altceva. Şi iată că Alberoni primi poruncă să se ducă la nepâtul lui Henric al IV-lea cu misiunea ce-i fusese încredinţată episcopului. Şi Alberoni plecă. Îl găsi pe

domnul de Vendome gata să se aşeze la masă. Alberoni îşi dădu seama de situaţie; Vendome era mare mâncău, aşa cum erau toţi Bourbonii. În loc să vorbească, Alberoni îi ceru îngăduinţa să-1 lase să pregătească două feluri de bucate aşa cum ştia el. Apoi coborî la bucătărie şi după un sfert de ceas se întoarse ţinând într-o mână un castron cu supă cu brânză, iar în cealaltă – o farfurie cu macaroane. Domnul de Vendome gustă supa şi o găsi atât de bună, încât ţinu ca Alberoni să ia masa împreună cu el. Gustând şi macaroanele, admiraţia lui Vendome pentru Alberoni crescu la culme. Abia atunci ataca şi Aâberoni problema pentru care venise. Alteţa-sa fu cu atât „mai îneântată de Alberoni cu cât cele mai mari genii diplomatice nu avuseseră niciodată vreo influenţă
SPECIAL_IMAGE-image006. Jpg-REPLACE_ME Asupra lui. Alboroni se întoarse la ducele de Parma cu fericita veste că domnul de Vendome îi acordase tot ce-i ceruse.

Părăsindu-1 pe domnul de Vendome, Alberoni avusese grijă să nu-i dea bucătarului acestuia reţetele celor dpuă feluri de bucate. Aşa că, după opt zile, ducele de Venefene îl întrebă pe prinţ, printr-un curier, dacă nu mai are ceva de tratat cu el. Prinţul se gândi şi-1 trimise din nou pe Aiberoni la domnul de Vendome. Alberoni îşi dădu imediat seama că în toată treaba asta era-în joc viitorul său, îl convinse deci pe ducele de Parma că nu i-ar putea fi util decât dacă ar sta în preajma ducelui de Vendome, iar pe domnul de Vendome că nu se va mai putea lipsi de „ supa cu brânză şi de macaroanele pregătite de el. Aşa că domnul de Vendome îl luă pe Alberoni în slujba sa, îi încredinţa afacerile cele mai secrete, iar când trecu în Spania îl luă cu sine.

În Spania, Alberoni intră în legătură cu doamna des Ursins, iubita lui Filip al V-lea, aşa că atunci când prixiţul de Vendome muri la Fignaros, în 1712, ea îi oferi acaeaşi slujbă pe care o avusese şi la domnul de Vendome. Pentru Alberoni, asta însemna un lucru nemaipomenit, pentru că doamna des Ursins era adevărata regină a Spaniei. Totuşi,

doamna des Ursins începuse a îmbătrâni, ceea ce era o adevărată crimă în ochii lui Filip al V-lea. Aşa că % în 1714, atunci când muri prima lui soţie, ELisabeta de j Savoia, doamna des Ursins se gândi să-1 însoare pe rege] cu o prinţesă care, dacă i-ar fi datorat ei coroana, i-ar fi j fost nespus de devotată. Atunci Alberoni interveni şi o propuse pe fiica fostului său stăpân, ducele de Parma, în-fâţişându-i-o ca pe o copilă blândă şi fără voinţă, din care ea ar fi putut face orice ar fi dorit şi care n-ar fi cerut altceva decât să fie regină. Prinţesa des Ursins crezu îa vorbele lui Alberoni, căsătoria fu hotărâtă şi tânăra prinţesă părăsi Italia îndreptându-se către Spania.

Aflând de apropiata ei sosire, prinţesa des Ursins ţinu s-o fcitâmpine. Dar tânăra regină, pe care favorita trăgea nădejde s-o manevreze după placul ei, doar cât o zări pe doamna des Ursins şi dădu imediat poruncă gărzilor s~o aresteze. Aşa că prinţesa se trezi azvârlită într-o trăsură, în rochie subţire de gală, cu umerii goi, fără mantie, pe un Mg de? Ase grade, şi dusă mai întâi la Burgos, apoi în Franţa, unde ajunse după ce fusese nevoită să împrumute cincizeci de pistoli de la slugile sale.

A doua zi după nuntă, regele Spaniei îl anunţă pe Alberoni că 1-a făcut prim-ministru. Or, ajuns prim-mi-nistru. Alberoni visa să-1 vadă pe Filip al V-lea rege al Franţei.

Regele George al Angliei îl prevenise de mai multe ari pe regent că se ţesea ceva împotriva lui. Regentul pusese scrisoarea sub ochii lui d'Argensson, dar, cu toată abilitatea lui, fostului locotenent al poliţiei i se păru că treaba ţinea mai mult de ficţiune decât de realitate. Momentul fusese bine ales: popularitatea regentului începuse să scadă în rândurile burgheziei revoltate de orgiile de la Palatul Regal; în rândurile Parlamentului căruia regentul îi retrăsese dreptul de mustrare şi pe care-1 exilase la Pontoise; în rândurile aristocraţiei care, văzând tendinţa regentului de a concentra întreaga putere în mâna sa, simţea că influenţa ei era pe ducă. În plus, regentul rupsese relaţiile şi cu

partidul jansenist şi toţi doctorii din vechiul Port-Royal începuseră a ridica glasul împotriva lui.

La rândul ei, doamna du Mâine, exilată la Sceaux, îşi făcuse o adevărată Curte alcătuită din poeţi, publicişti şi savanţi care, în acea epocă de satire şi pamflete, aveau o putere foarte mare asupra publicului. În fruntea acelei opoziţii se afla poetul Chancel de Lagrange, numit astăzi Lâgrange Chancel.

Lagrange Chancel era cunoscut prin câteva succese mărunte în teatru: Oreste şi Pilade, Amasis, Alcesta, Presupusa nebunie etc. Toate aceste piese fuseseră sau nişte căderi, sau nişte succese mediocre. Dar pe acele vremuri de mediocritate, îl făcuseră pe Lagrange cunoscut. La rândul lui, Voltaire scrisese piesa Oedip, de fapt o răzbunare împotriva regentului, căci scrisese Oedip câţ fusese închis în Bastilia. Analele incestuoase ale regelui teban erau o satiră la viaţa pe care o ducea regentul. Numai că Voltaire făcuse mai mult decât atât: îşi pusese tragedia sub protecţia ducesei d'Orleans, care-i acceptase dedicaţia, iar în dedicaţie Voltaire spunea clar că scrisese piesa Oedip anume pentru ea şi că o punea sub protecţk» ei ca pe o slabă încercare a penei sale. Încercarea era într-adevăr slabă, dar critica se arătă foarte îngăduitoare-pentru că piesa slujea de minune momentului respectiv. Aşa ca Oedip a fost jucat, fără întrerupere, de patruzeci şi cinci de ori. Regentul se prefăcu a nu vedea nimic jignitor pentru el în Oedip şi după prima reprezentaţie n trimise autorului o sumă destul de mare. I

— Domnule, îi zise Voltaire celui care-i înmânase banii, j spuneţi-i alteţei-sale că-imulţumesc pentru că se îngrij je. Şte de hrana mea, dar că-1 rog să nu se mai îngrijească! Şi de locuinţa mea! 4

Ei, şi tocmai în toiul acelor preocupări ale lui Albe-roni, doamna du Mâine şi Cellamare, ambasadorul Spaniei la Paris, puseră la cale un plan. Era exact ceea ce visa şi Alberoni: adică să-1 fure pe Filip d'Orleans şi” să-1 închidă

în citadela din Toledo sau în cea din Tarragone., Odată scăpat de regent, l-ar fi pus în locul lui pe domnul du Mâine, ar fi scos Franţa din cvadrupla alianţă, l-ar fi trimis pe Iacob al III-lca cu o flotă puternică pe coastele Angliei şi ar fi atras de partea lui Prusia, Suedia şi Rusia, cu care ar fi semnat un tratat de alianţă; Prusia şi-ar fi luat îndărăt Neapole şi Sicilia. Apoi Alberoni ar fi reunit Ţările-de-Jos cu Franţa, ar fi dat Sardinia ducelui de Să-voia, Commachio – Papei şi Mantua – veneţienilor. In felul acesta, el devenea sufletul marii ligi a Sudului şi a Occidentului, împotriva ligii Nordului şi a Orientului. Şi dacă Ludovic al XV-lea ar fi murit, ceea ce nu era o problemă pentru el, Filip al V-lea devenea stăpân peste o jumătate din omenire. Oricum, planul era plin de măreţie, mai ales dacă te gândeai că fusese ticluit de un om care ştia să facă macaroane.

Dar, ca de obicei, o buturugă mică făcu să se răstoarne întreg acest car gigantic. Buturuga? Un slujbaş amărât de la Biblioteca Parisului şi patroana unei taverne. Sluj-bajul se numea Jean Buvat, iar cumătră – Fillon. Amân-doi se prezentară aproape în acelaşi timp la Dubois.

Iată ce i se întâmplase lui Jean Buvat. Amărâtul de slujbaş, căruia administraţia Bibliotecii – din lipsă de bani – nu-i plătise leafa pe cinci sau şase luni, ca să poată trăi, începu a copia acte pentru un oarecare prinţ de Listhnay, dar care, în realitate, era valetul prinţului de Cellamare. Pe Buvat nu-1 interesa niciodată ce anume trebuia să transcrie, dar iată că într-o zi o notă uitată în mod imprudent printre hârtiile pe care trebuia să 13 copieze îi atrase atenţia. Iată, acea notă luată din arhivele Ministerului Afacerilor Externe: „Confidenţial. Pentru excelenţa sa monseniorul Alberoni, în persoană. Cel mai important lucru e să vă asiguraţi de locurile învecinate din Pirinei şi de seniorii care-şi au reşedinţa în acele cantoane.”,

Până aici, Buvat nu pricepuse mare lucru. Dar pe măsură ce copia textul, începu a-1 şi citi.„…Atrageţi de partea dumneavoastră garnizoana din Bayonne condusă de…”

îhcepând din acest moment, lucrul i se păru atât de serios lui Buvat, încât, oprindu-se din scris, citi cu mare atenţie preţiosul document.

„Marchizul de T. este preceptorul lui D. Intenţiile acestui senior slnt cunoscute. Când se va fi hatărât, va trebui să-i triplaţi suma pentru a atrage nobilimea, căreia să-i împartă gratificaţii. In Normandia, Carentan este un post important; vorbiţi cu guvernatorul acelui oraş, la fel ca şi cu marchizul de l. Mergeţi şi mai departe şi asiguraţi ofiţerilor săi recompensele pe care le vor. Acţionaţi la fel în toate provinciile…11

Acum. Buvat nu mai avea nici o îndoiala că nimerise peste o vastă conspiraţie. Continuă deci să citească: „Pentru aceste cheltuieli vă trebuie cel puţin trei suie de mii de livre pentru prima lună, iar mai târziu, doar clie o sută de mii, dar plătiţi cu regularitate”.

Cela o sută de mii de livre plătite cu regualritate făcură să-i lase gura apă bietului Buvat; căci el nu avea decât nouă sute de livre pe an şi nici pe acelea nu i le plăteau cu lunile. Aşa că-şi reluă cu şi mai multă ardoare lectura, „Această cheltuială sigur că va înceta odată ce se ti a instaura pacea, Până atunci însă, trebuie să corupem cel puţin juviătate din armata ducelui d'Orleans. In asia constă toată izbânda noastră şi această treabă se face numai cu bani. E necesară o gratificaţie de o sută de mii de livre pentru fiecare batalion şi pentru fiecare escadron. Douăzeci de batalioane înseamnă două milioane. Cu aceşti bani puteţi alcătui o armată sigură, gata s-o distrugă pe cea duşmană.

Strângeţi o sumă pentru o armată de nouăzeci de mii de oameni fermi, bine pregătiţi, disciplinaţi. Aceşti, bani, ajunşi în Franţa la sfârşitul lui mai sau începutul lui iunie 'vor trebui să fie repartizaţi imediat capitalelor din provincii, ca, de pildă, Nantes, Bayonne etc. Să nu-i daţi voie ambasadorului Franţei să plece din Spania”.

Buvat a copiat conştiincios această hârtie, aşa cum le-a cooiat şi pe celelalte. Ba a copiat-o chiar mult mai

conştiincios, fiindcă a făcut două copii după ea: una pe care a remis-o prinţului de Listhnay şi cealaltă pe care a păstrat-o pentru sine. Ieşind de la Listhnay, a dat fu^a la Dubois, căruia i-a înmânat copia păstrată pentru sine. A doua zi, Dubois a primit o altă vizită, tot atât de importantă ca şi cea a lui Buvat: vizita coanei Fiââon. Buvat venise să dea la iveală mesajul; Fillon venise să-1 demaşte pe mesager. Căci iată ce se petrecuse în ajun în casa ei.

Unul dintre secretarii prinţului de Cellamare avea întâlnire, la ora opt seara, cu una dintre pensionarele „onorabilei" cucoane. Dar în loc să vină la opt, el a venit la miezul nopţii. Sigur că această întârziere dusese la o explicaţie între cei doi iubiţi.

Secretarul se scuzase spunându-i fetei că abatele Porto-Carrero, plecând în Spania şi trebuind să ducă într-acolo nişte hârtii foarte importante, fusese silit de către prinţul de Cellamare să lucreze până la unsprezece şi jumătate noaptea. Coanei Fillon i se păruse cam misterioasă acea explicaţie, drept pentru care venise să i-o aducă la cunoştinţă domnului Dubois. Acestuia treaba i se păru şi mai ciudată, întrucât hârtiile pe care le copiase SPECIAL_IMAGE-image008. Jpg-REPLACE_ME Buvat trebuiau încredinţate lui Porto-Carrero. Acesta era un tânăr abate, nepotul cardinalului cu acelaşi nume. Ţî-nărul nu se preocupa câtuşi de puţin de politică, aşa că habar n-avea de importanţa hârtiilor pe care le ducea în Spania. În plus, mai avea şi douăsprezece ore avans faţă de Dubois. Acesta trimise cei mai rapizi curieri după el; dar Porto-Carrero alerga, aproape tot atât de repede ca şi curierii lui Dubois şi poate că ar fi ajuns în Spania dacă, la Poitieres, trăsura lui de poştă nu s-ar fi răsturnat la trecerea printr-un vad. De obicei, în astfel de situaţii vizitiul se ocupă mai întâi de călător şi abia după aceea de bagajele sale. Dar cu Porto-Carrero lucrurile se pe-trecură exact pe dos, fiindcă el nu se preocupă decât de valiza lui, aruncându-se după ea în apă, fără să-i pese că tifecuse dincolo de vad. Faptul dădu

de gândit vizitiului. La popasul de poştă următor, împărtăşi autorităţilor bănuielile sale. Cum tot ceea ce venea sau pleca în Spania': mirosea a conspiraţie, ca să fie mai siguri, îl puseră la popreală pe Porto-Carrero. Aşa că atunci când sosiră şi curierii lui Dubois, îl găsiră pe tânăr arestat. După ce puseră mâna pe el, curierii trimiseră imediat valiza acestuia lui Dubois, care o primi joi, 8 decembrie, exact în clipa în care regentul se pregătea să se ducă la Operă. Aşa că Dubois nu-i mai putu spune nimic despre valiză. După spectacol, regentul comandase un mic supeu; or, nici la masă nu putea fi abordat. Dubois avu deci vreme până a doua zi la prânz să aranjeze lucrurile aşa cum ştia el. Am spus că până a doua zi la prânz, căci ori de câte ori regentul lua parte la unul din acele supeuri despre care am mai vorbit, aburii vinului i se urcau atât de tare la cap, încât înainte de prânz nu era în stare să discute despre politică.

Dubois înhăţase „afacerea conspiraţiei” cu o grabă de nedeseris şi, cum avea şi el prietenii şi duşmanii săi, arse sau ascunse o parte din scrisori, dând pe mâna regentului numai pe vinovaţii de care avea interesul să scape. ' în vremea asta, prinţul de Cellamare aflase printr-un curier particular de arestarea lui Porto-Carrero; dar cum nu putea bănui că secretul său fusese descoperit, s-a prezentat în dimineaţa zilei de 9 decembrie la domnul Le Blanc, secretar de stat la Ministerul de Război, ca să ceară punerea în libertate a mesagerului său ce călătorea cu un paşaport spaniol sau cel puţin înapoierea scrisorilor pe care trebuia să le ducă în Spania. Prevenit de Dubois, Le Blanc îi răspunse prinţului că, nu numai că mesagerul său nu va fi eliberat, că scrisorile nu-i vor fi înapoiate, dar că primise ordinul să-1 ducă pe prinţ la el acasă şi să pună mâna pe toate hârtiile pe care le va găsi în cabinetul său. Prinţul de Cellamare încercă să se prevaleze de dreptul său de ambasador. Dar între timp îşi făcu apariţia Dubois şi, la invitaţia prasantă a acestuia, Cellamare nu avu încotro şi se întoai'se la palatul său însoţit de Le Blanc şi de Dubois.

Când ajunse, văzu că ambasada şi fusese ocupată de un detaşament de muşchetari. Cei doi miniştri cercetară hârtiile prinţului şi puseră pe ele sigiliul regelui Franţei şi pecetea ambasadei spaniole.

În timpul acestei vizite, Le Blanc – pe care prinţul îl trata cu multă politeţe, în vreme ce faţă de Dubois afişa un dispreţ vădit – Le Blanc, deci, puse mâna pe o casetă sculptată de Boule, plină cu scrisori. Prinţul dădu să i-o smulă din mână.

— Domnule Le Blanc, zise el, scrisorile astea nu ţin de resortul dumneavoastră! Caseta pe care aţi luat-o e plină cu scrisori de dragoste! Daţi-i-o abatelui!

Seara, conţinutul valizei, sau mai eurâad ceea ce mai lăsase Dubois în valiză, a fost citit în Consiliu. S-a văzut astfel că principalii vinovaţi erau prinţul de Cellamare, ducele şi ducesa du Mâine, ducele de Richelieu, marchizul de Pompadour, contele d'Aydie, Foucault de Magny, un oarecare abate Brigaut şi cavalerul du Mesnil. Cavalerul fusese arestat pe 9, dar apucase să-şi ardă toate hârtiile compromiţătoare. Regentul regretă enorm că nu găsise nimic la el, pentru că domnul du Mesnil era unui dintre prietenii intimi ai doamnei du Mâine, fiind amantul domnişoarei de Launay, cea mai bună prietenă şi confidentă a ducesei du Mâine. Abatele Brigaut, după trei sau patru zile de căutări, a fost prins la Montargis, adus la Paris şi azvârlit în Bastilia. Foucault de Magny a izbutit să se salveze. Era un soi de nebun – zice Duclos – care toată viaţa lui n-a făcut decât un singur lucru înţelept: să fugă la vreme. Cavalerul d'Aydie, vărul şi cumnatul lui Riom, se afla într-o casă unde fusese invitat la masă şi unde urmărea o partidă de şah, când află că prinţul de Cellamare fusese arestat. Foarte atent la această veste, domnul d'Aydie profită de momentul în care. Musafirii, poftiţi la masă, se îndreptară spre sufragerie, rămasa mai în urmă şi ieşi din casă. Odată afară, se duse la el acasă, trimise să i se aducă o trăsură de poştă, îşi luă cu sine cele necesare şi o şterse

englezeşte. Marchizul de Pompadour a fost arestat la el acasă, în dimineaţa zilei de 10 mai. Era tatăl frumoasei doamne de Courcillon şi străbunicul prinţesei de Rohan. Când soldaţii veniră să-1 aresteze pe domnul de Richelieu, acesta era încă în pat. Auzi zgomot în salon, dar nu mai avu vreme nici măcar să întrebe ce se petreee, fiindcă Duchevron se şi afla în odaia sa, împreună cu treizeci de arcaşi. Ducele primise cu o ră înainte o scrisoare de la Alberoni pe care o vârâse Sub pernă. Scrisoarea, din cale-afară de compromiţătoare, f ar fi pierdut pe duce dacă ar fi fost găsită. Păstrându-şi sângele rece şi sărind Jos din pat) ducele spuse:

— Domnilor, sunt gata să vă urinez! Dar mai întâi daţi-mi voie să mă uşurez în oala asta de noapte!

Spunând aceste cuvinte, se aplecă să ia oala de noapte de sub pat şi în timp ce gărzile se întoarseră cu spatele, el înşfacă scrisoarea de sub pernă, o făcu cocoloş şi-o înghiţi fără ca cineva să bage de seamă. Domnul duce du Mâine a fost arestat la Sceaux de către Billarderie, locotenent al gărzilor, condus la castelul din Doullens, în Picardia, şi lăsat în paza lui Flavacourt, brigadierul muschetarifor. Ducele d'Ancenis, căpitanul gărzilor, a arestat-o pe ducesa du Mâine într-o casă de pe strada Saint-Honore pe care şi-o cumpărase ca să fie mai aproape de Palatul Tui-leries. Ducele d'Ancenis o conduse la Lyon, de unde un locotenent şi un stegar al gărzilor o transportară într-un castel din Dijon.

După vizita făcută acasă de Le Blanc şi Dubois, prinţul de Cellamare a fost trimis imediat înapoi în Spania. A protestat, a invocat dreptul lui de ambasador. Dar i s-a' răspuns că ambasadorii care conspiră împotriva Franţei pierd acest drept. Aşa că a plecat din Paris însoţit de Du-bois şi de doi căpitani de cavalerie; apoi s-au oprit cu toţii la Blois, aşteptând sosirea domnului de Saint-Aignan, ambasadorul Franţei la Madrid; după sosirea acestuia, Cellamare a fost lăsat să-şi continue drumul spre Spania.

Anul 1718 s-a încheiat cu vestea morţii lui Carol al XU-lea al Suedier eare, vreme de zece ani, speriase Europa eu nebuniile sale cavalereşti. Nu peste mult s-a răs-pindit zvonul că un ofiţer pe care-1 persecutase acest prinţ cu raiatea zdruncinată l-ar fi împuşcat în cap»

SPECIAL_IMAGE-image010. Jpg-REPLACE_ME Capitolul Avantajele Franţei.

Franţa 5L Spân* ^J. -» W Itmm^l^ ^ W cs-du-Cal.

RiMoa Franţei ta Spania.

Sardiniei acw Siciliei.

Vl xpuse la rândul său. Motivele carePia, arătă pro tratatelor cu Mjorcs la Londra şi la Viena pentru a reda Sicilia împăratului, privind, astfel coroana Spaniei de drepturile de moştenire stipulate în alte tratate.

Şi cum, dacă te luai după aceste manifesta, fiecare dintre cele două puteri avea dreptate, apelară la un arbitru, invocându-1 într-un astfel de caz pe zeul războiului.

La 10 martie, trupele franceze comandate de generalul Berwick îşi întinseră tabăra între Bayonne şi Saint-Jean-pied-de-Port, gata să înceapă ostilităţile împotriva Spaniei.'

La 15 martie, Iacob al IH-lea sosi în Spania, dispus să facă, ajutat de cabinetul din Madrid, o nouă încercare asupra coastelor Angliei, urmărind să pună la cale o diversiune care să împiedice acea putere de a-1 ajuta pe împărat. La 21 aprilie, marchizul de Silly trecu în Bidassoa şi cuceri castelul Behobie. Pe 27, Filip al V-lea, care se ho-: târâse s-o părăsească pe tânăra regină pentru a prelua eî însuşi comanda armatei, publică o declaraţie în care spunea că prietenia sa faţă de regele Franţei şi zelul său faţă de naţiunea franceză l-au' determinat să preia el însuşi comanda trupelor, pentru a feri poporul de opresiune.

Filip al V-lea crezu că în urma acelei declaraţii va vedea întreaga Franţă ridicându-se la luptă şi o parte a armatelor ei trecând în rândurile armatei spaniole. Dar Franţa aveli altceva de făcut decât să se ocupe de proclamaţia regelui

Filip al V-lea; ea se ocupa de captivitatea ducelui de Richelieu.

La 28 martie 1719, ducele de Richelieu fusese arestat în odaia sa de culcare, aşa cum am mai spus, şi dus la Bastilia. Regentul, care de multă vreme nu-1 putea suferi pe duce, spusese că, chiar dacă acesta ar avea patru capete, i le-ar tăia pe toate numai ca să scape de el. Dar cum nu se putu dovedi cu nimic că ducele ar fi făcut parte din conspiraţie, regentul lansă zvonul că-I arestase pe „omul cel mai la modă din Paris" dintr-un motiv cu totul personal Oricare ar fi fost motivul acelei arestări, faptul a constituit un mare eveniment pentru femei, cărora li se părea eă ducele de Richelieu le aparţine. Luându-li-1 pe duce, reigen-tul le lua ceva care era al lor. Ai fi zis că marile sa&âne din Paris, începând cu cele de la Curte şi sfârşind eu eele ale burgheziei, trăind datorită ducelui, trăgeau să moară de când acesta fusese întemniţat.

Odată cu „omul cel mai la modă din Paris", o altă persoană împărţea cu el, în acel moment, privilegiul de a preocupa în mod deosebit Capitala. Persoana era doamna ducesă de Berry, despre care se spunea că nu voise să facă nici un demers în favoarea întemniţatului, fostul ei amant. Şi asta din pricină ca era geloasă pe sora ei, doamna d,; Valois. In Săptămâna Mare, doamna de Berry, cate e: a însărcinată, se retrăsese ca de obicei la mănăstirea Filles-du-Calvaixe, într-un apartament pe care-1 ocupa ori de cile ori o apucau crizele de evlavie. Apartamentul se teducr a de fapt la o simplă chilie, unde ducesa trăia ca o călugări. Ă oarecare, culcându-se pe un pat tare ca piatra şi rugâiidu-se în genunchi, pe dalele umede, neacceptând nici pern$.

— Nici covoraş. Când călugăriţele o vedeau pe regala penitentă plângând şi rugându-se cu atâta ardoare, nu-şi puteau explica ce are, pentru că bârfele lumii din afara mănăstirii nu ajungeau niciodată până la ele; aşa că nu aveau de undei să ştie ceea ce pretindeau unii, şi anume că

păcatele biblicei: Maria-Magdalena erau un fleac pe lângă păcatele acestei noi Maria-Magdalena. *

De data asta, ducesa a fost şi mai severă cu ea deeât de obicei. Era obsedată de o profeţie care o impresionase profund, înainte de a se retrage la mănăstire, prinţesa – deghizată ca să n-o recunoască nimeni – se dusese la o ţigancă ghicitoare, renumită în epoca aceea, şi care, diapa ce-i întinsese palma, îi spusese *.

— Naşterea dumitale va fi plină de primejdii; dar dacă capi cu viaţă, vei trăi vreme îndelungată!

Ţeastă profeţie o impresionase cu atât mai mult pe rintesă, cu cât ea coincidea cu alta care-i fusese făcută în tnereţe & *n care * se Prevest*se c& nu va aPUca să împlinească douăzeci şi cinci de ani.

Cu toate precauţiile pe care şi le-a luat tânăra femeie, hazardul sau fatalitatea au dat dreptate prezicerilor. În luna a opta a sarcinei, doamna de Berry a căzut şi, din pricina acelei căzături, fătul a murit. Chiar în ziua în care a căzut, a fost cuprinsă de fierbinţeală; noaptea a născut Un prime mort. După câteva zile s-a simţit atât de rău, încât zvonul morţii sale apropiate s-a şi răspândit la Paris. Aflată la un pas de moarte, doamna ducesă de Berry a fost abandonată de medicii care nu mai aveau ce-i face. Vrând totuşi să mai încerce şi cu mijloace empirice, cum se vorbea foarte mult de elixirul lui Garus, foarte la modă pe-atunci, regentul 1-a chemat imediat pe acel Garus. După ce a examinat-o pe prinţesă, omul a găsit-o într-o stare atât de gravă, încât n-a vrut să-şi asume nici o răspundere. Cum nu mai exista nici o speranţă, în ciuda mâniei doctorului Chirac, regentul a hotărât să încerce elixirul lui Garus. El însă i-a spus din capul locului că, dacă-i va da elixirul, fie că se va vindeca, fie că va muri, nimeni nu va mai avea voie să se ocupe de ea. A cerut ca împreună cu el să stea şi două infirmiere, care să-1 înlocuiască atunci când se va odihni. Leacul reuşi dincolo de orice nădejde; de îndată ce-1 luă, prinţesa se simţi mult mai bine. O vreme, se temură – aşa cum păţiseră şi cu Ludovic

al XlV-lea – ca acea uşurare să nu fie doar de moment. Dar seara, ducesa se simţi şi mai bine, iar la douăzeci şi patru de ore după ce-i administrase leacul, Garus socoti că putea garanta vindecarea prinţesei. Numai că Garus uitase de doctorul Chirac. Acesta, furios din cale-afară să vadă că un şarlatan reuşise acolo unde medicina lui dăduse greş, ştiind că Ga-rus interzisese, cu stricteţe, prinţesei să ia vreun alt medicament atâta vreme cât îi administra el elixirul, şi mai ales vreun purgativ, îi dădu acesteia să bea un purgativ puternic. Pândise momentul când Garus se odihnea, iar cele doua infirmiere, ştiind că medicul se avea bine cu ducele d'Gr-leans, nu cutezară să zică nimic. Prinţesa, pe jumătate adormită, bău ce-i dădu doctorul, apoi acesta, luând ci, sine şi paharul, se făcu nevăzut.

După cinci minute, prinţesa se ridică şi, scoţând nişte strigăte înfricoşătoare, spuse că fusese otrăvită. Auzind strigătele, Garus se trezi şi întrebă ce se întâmplase. I s< spuse. Furios, alergă în salon unde ducele şi ducesa d'Or-leans aşteptau efectul binefăcător al leacului şi, strigând î gura mare, îl denunţă pe Chirac. Cei doi părinţi se năpu tiră în odaia bolnavei care, în numai zece minute, rec: zuse în starea disperată de la început. Dar iată că în ac moment îşi făcu apariţia şi doctorul Chirac care, plin ti neruşinare şi răutate, se lăudă cu fapta pe care o săvârşis<. Apoi, făcând o reverenţă în bătaie de joc, îi dori însănătoşire grabnică doamnei prinţese şi dispăru. După'două zii… Ducesa muri fără să mai apuce să-şi recapete cunoştânţx în timpul agoniei fiicei sale, ducele d'Orleans rama v vreme îndelungată la căpătâiul ei. Dar smuls de acolo d către ducele de Saint-Smion, se lăsă dus într-un mic cabinet şi sprijinindu-se de prichiciul ferestrei plânse vreis-îndelungată. Durerea lui era atât de profundă, suspine!' atât de violente, îneât o vreme cei din jur s «temură să m; se sufoce sau să nu aibă un atac de apoplexie. Abia dupăi ce fiica sa, pe care o iubse nespus de mult, se stinse diq viaţă, cutează şi ducele să se îndrepte către Palatul Regali

rugându-1 pe Saint-Simon să aibă grijă de toate cele ne oesare” înmormântării. Amănuntele autopsiei rămaseră secrete. Ducesa a fost înmormântată fără pompă, iar inima i-; fost dusă la Val-de-Grâee. Regele a purtat doliu şase săptămâni, iar Curtea, trei luni.

Ducesa de. Bcrry lăsase în urma ei o fiică. Într-o zi, un necunoscut se prezentă la mănăstirea Hospitalieres din foburgul Saint-Marceau şi o rugă pe stareţă să primească în mănăstire o fetiţă de vreo doi ani, împreună cu guvernanta, preţul pensiunii odată stabilit, necunoscutul plăti pe cinci ani înainte. Apoi se duse şi aduse fetiţa, însoţită de guvernantă. Trăsura cu care veniseră era plină de baloturi în care se aflau pânză subţire de lenjerie, dantele scumpe şi stofe pentru rochii. În plus, mai găsiră şi un mic serviciu de masă din argint masiv.

La câtăva vreme după moartea ducesei de Berry, domnişoara de Chartres, devenită stareţă la mănăstirea Chel-Ies, ceru copila ca fiind nepoata sa; abia atunci se află şi taina naşterii ei. După douăzeci sau douăzeci şi cinci de ani, Du'clos spunea că o văzuse pe tânăra aceea într-o mănăstire din Pontoise.

Cam odată cu prinţesa de Berry, mai precis la 21 iulie 1719, mai muriră două persoane care, cu zece ani mai înainte, ar fi făcut să vuiască întreaga Europă.

Prima dintre aceste persoane a fost doamna de Maintenon care, după ce s-a prăpădit Ludovic al XlV-lea, s-a stabilit la Saint-Cyr. Locuia acolo, înconjurată de un fel de etichetă de regină-văduvă. Când regina Angliei s-a dus odată să ia masa împreună cu ea, fiecare din ele stătea pe câte un fotoliu asemănător. Au fost servite de tinerele eleve ale şcolii şi totul s-a desfăşurat între ele pe picior de egalitate.

Singurul care se ducea cu regularitate s-o vadă era domnul du Mâine, pe care ea îl primea întotdeauna cu o dragoste de mamă. Când află de arestarea lui, se îmbolnăvi Şi după trei luni de febră şi de zăcut, muri într-o sâmbăta,

în ziua de 15 aprilie 1719, în vârstă de optzeci şi trei de aniSPECIAL_IMAGE-image012. Jpg-REPLACE_ME Cealaltă moarte, tot atât de importantă într-o altă epocă, dar total ignorată în epoca în care ne aflăm, a fost a abatelui Le Tellier, duhovnicul lui Ludovic al XlV-lea, care a murit la 2 septembrie 1719.

În vremea asta, războiul cu Spania continua; la 16 iunie, Franţa cucerise Fontarabie, iar pe 11 august, San-Sebastian.

În sfârşit, în cursul ultimei luni a acelui an, cavaâerui de Givry, cu o sută de oameni aflaţi pe o escadră engleză, a luat prin surprindere oraşul Centena şi a ars acolo tstei vase spaniole, în vreme ce mareşalul de Berwick intra în Catalonia şi cucerea oraşul Urgel cu castel cu tot.

I Capitolul %

Domnişoara de Uhartres.

— Rricina retragerii sale – Law.

— Ducele de Bourbon. —• Riehelieu iese din închisoare.

— Gentilomii bretoni.

— Concentrarea puterii_în mâinile ducelui d'Orleans.

— Alberonl.

— Kegina spaniei.

— Laura Piseatori.

— Dizgraţierea lui Alberoni. —; Exilul.

— Pacea generală.

— Montesquiou.

— Pontcalec, Montlnuiş. Ţalhouet şi Couedic.

— Ciumă la Marsilia.

Cu câtva timp înainte ca moartea să-i răpească regentului o fiică, Biserica îi răpise alta. Cum în legătură cu domnişoara de Chartres începuseră a circula aceleaşi fcârfe ca şi pe seama doamnei de Berry şi a domnişoarei de Va-lois, şi anume că ar fi trecut, toate, prin patul ducelui d'Orleans, domnişoara de Chartres se călugări. Motivul adevărat nu 1-a aflat nimeni. În Memoriile sale, Prinţesa Palatină mărturiseşte că nici ea nu ştie motivul care a

determinat-o pe domnişoara de Chartres să se călugărească. Trecuse aproape un an de când domnişoara de Chartres se călugărise, când iată că îa Î4 septembrie 1719 a fost numită stareţ^. Locul de stareţă îa Cheiles Iusese cumpărat de că-jtre regent de îa domnişoara de Villars, sora mareşalului.

— O rentă viageră de douăsprezece mii de livre pe an. Y – spune Saint-Simon – o streţă ciudată: când aus-ţerâ până la exces, când neavând dintr-o călugăriţă nimic dtceva decât veşmintele. Bună muziciană şi directoare, bun rhârarg şi teolog şi toate astea pe ţopăite, veşnic de'zgus-%ta şi sătulă până peste cap de diversele situaţii.” în vreme ce doamna de Berry se prăpădea, în vreme ce amnişoara de Chartres ajungea stareţă, schimbându-şi nuiele princiar cu umilul nume de sora Bathilde, averea lui, aw atinsese apogeul. Întreg Parisul se ducea zilnic în jtrada yuincampoix ca să caşte gura la metamorfozele sociale ce se operau acolo. Într-adevăr, toate marile averi jseseră atinse, zguduite, năruite sau sporite în urma ace-tulburări ciudate care pusese stăpânire pe întreaga franţă: Veneau oameni din provincie, din Anglia, ba r-hia.

— Din America pentru a urmări jocul ciudat al acţiunilor |are năruiau şi creau averi peste noapte. Din 3 ianuarie „ până la 1 aprilie, în virtutea edictelor regale, Law emi-îse aCyiuni în vaioarc de şaptezeci şi două milioane de rânci. Era cu neputinţă ca regentul să refuze controlul finanţelor, unui om atât de popular. Singura cauză c? Re-l mai 'fVpea pe regent era faptul că acesta nu era catolic. Law îşi abjură credinţa şi deveni catolic. Abjurarea lui Law îi aduse abatelui de Tencin slujba.de ambasador, la Roma. Numai că norii care începuseră a se aduna dea-; supra capului său aveau să se reverse într-o zi peste el, în^ tr-o ploaie cu grindină şi trăsnete. '

Totul a început de la o hotărâre a Consiliului prin care se interzicea orice plată mai mare de şase sute de livre în monede de argint. După câteva luni, o nouă hotărâre

decreta că asemenea plăţi nu se pot face, cu bani lichizi, „ peste suma de zece livre de argint şi de trei sute de livre de aur. În sfârşit, un ultim decret interzicea, sub pedeapsa de a fi amendat, să ai în casă mai mult de cinci sute de livre de argint; interdicţia privea pe toată lumea, fără nici o excepţie, inclusiv pe preoţi şi aşezările mănăstireşti. O treime din suma găsită la contravenienţi urma să fie dată delatorilor. În acelaşi timp, toate monezile de argint au fost convertite în turtii, sporind valoarea acţiunilor dublei Bănci; dacă ar fi să-1 credem pe Necker, în răspunsul pe care i 1-a dat abatelui Morellet în 1767, valoarea acţiunilor ar fi urcat până la şase miliarde.

Cât despre Law, acesta îşi schimbă monezile de argir-pe care le avea nu cumpărând acţiuni, ci terenuri. L început a cumpărat de la contele d'Evreux, contra sumi de. Un milion opt sute de mii de livre, comitatul de Tancai viile, în Normandia; prinţului de Carignan i-a oferit u milion patru sute de mii de livre pentru Palatul Soisson Marchizei de Beuvron i-a dat cinci sute de mii de livre pe; tru moşia sa din Lillebonne, iar ducelui de Savoia, un m Hon şapte sute de mii de livre pentru marchizâtul <» Rosny.

Regentul, dimpotrivă, n-a profitat de banii lui, ci i schimbat în acţiuni, dăruindu-le şi pe acelea în felul urmă tor: un milion spitalului L'Hotel-Dieu, un milion Ospi-ciului general şi un milion pentru „Copiii găsiţi”. Un milion şi jumătate de livre a dat închisorilor pentru datornici, în sfârşit, marchizul de Noce, contele de la Mothe şi contele de Roye au primit fiecare din mâna sa câte o gratifica-ţie de cincizeci de mii de livre.

Ducele de Bourbon nu i-a urmat exemplul; câştigând sume imense, a reconstruit palatul Chantilly şi a cumpărat toate proprietăţile şi bunurile pe care le-a aflat în jurul său. Cum îi plăceau animalele sălbatice, şi-a făcut o menajerie cu mult mai frumoasă decât a regelui; îi plăceau de asemenea caii de curse şi a cumpărat din Anglia o sută cincizeci de bidivii focoşi, care au costat cam o mie cinci sute – o mie opt sute

de livre unul. Pentru o singură serbare pe care a dat-o în cinstea regentului şi a sărmanei ducese de Berry, serbare care a durat cinci zile şi cinci nopţi, a cheltuit aproape două milioane.

În vremea aceasta, toată conspiraţia ambasadorului Cellamare începuse a fi dată uitării sau aproape. Regentul, aşa cum am mai spus, îl trimisese pe ambasador în Spania după ce se întorsese acasă ambasadorul Franţei, domnul Lagrange-Chanceî, autorul Filipicelor, pe care-1 întrebase dacă este pe deplin convins, în sinea lui, despre tot ce scrisese acolo pe seama lui, adică a regentului.

— Da, monseniore, îi răspunsese poetul, înfruntându-i privirea.

— Asta e cât se poate de bine pentru dumneata, pentru că dacă ai fi scris asemenea infamii fără să fii pe deplin convins că ai dreptate, aş fi poruncit să fii spânzurat.

După care îl trimise în insula Sfânta Margareta, unde rămase trei sau patru luni. Cum însă în acest interval de timp duşmanii regentului răspândiseră zvonul că acesta îl otrăvise pe fostul ambasador al Franţei în Spania, regentul socoti că cel mai bun mijloc de a dezminţi noua calom- 97 i ţ – maovie ai xv-iea nb era să-1 cheme îndărăt, la Paris, pe Chancel, care sosi mai plin de ură şi de fiere ca niciodată,

Cât despre ducele de Richelieu, în timp ce se afla în turnul Bastiliei, se îmbolnăvi. I se explică regentului că dacă întemniţatul ar avea ghinionul să moară în închisoare, un val de blesteme şi. de ocări s-ar ridica împotriva lui, pătându-i, pe nedrept, memoria. Mişcat, ducele îi îngădui lui Richelieu să părăsească închisoarea, cu condiţia ca domnul cardinal de Noailles şi soacra sa, ducesa de Riehelieu, să se ducă să-1 scoată din temniţă şi să aibă grijă de el la Conflans până când va fi în stare să se ducă la castelul de Richelieu, unde trebuia să rămmă până la noi ordine. Richelieu ieşi deci din puşcărie pe 30 august 1719, se duse la Conflans al cărui zid îl sări după opt zile şi, tocmai când se pregătea să fugă, căpătă îngăduinţa să vină

la Saint-Germanin. După trei luni îi făcu regentului o vizită de împăcare. Regentul, care nu era ranchiunos şi nu ura pe nimeni, îi întinse mâna, apoi îl îmbrăţişa.

Ducele şi ducesa du Mâine fuseseră conduşi – dacă vă mai amintiţi – unul la castelul Dourlands, cealaltă, în citadela din Dijon. Amândoi au ieşit din închisoare înainte de sfârşitul anului şi l-au dezarmat pe regent, ducele negând totul, ducesa făcând o mărturisire completă. Amândoi s-au regăsit la Sceaux cu marchizul de Pompadour, cu contele de Laval, cu Malezieux şi cu domnişoara de Launay care, ieşiţi din închisoare înaintea lor, îi aşteptau pentru a relua încântătoarele serbări pe care Chaulieu, biet orb ce nu putea să le vadă, le numise „nopţile albe din Sceaux”.

Cât despre cardinalul de Polignac, el nu fusese arestat, regentul mulţumindu-se să-1 exileze la abaţia din Anchin.

Aşa că Parisul a fost foarte mirat să afle, prin septembrie, de arestarea a patru gentilomi bretoni care ar fi avut legătură cu conspiraţia prinţului de Cellamare*

În timpul acelui an cât şi în anul precedent, în politica internă avusese loc o mare schimbare. La început, regenţa se sprijinise pe nobilime şi pe Parlament. Dar imediat regentul băgă de seamă că redându-i Parlamentului dreptul de mustrare şi consiliilor nou create – ptitere, începuseră a se crea încurcături. Aşa că, încetul cu încetul, retrase Parlamentului dreptul de mustrare şi în locul consiliilor puse secretari de stat. Regentul urmărea ca întreaga putere să fie concentrată în mina lui; aşa că la 31 decembrie 1719, în loc de şaptezeci de miniştri ce alcătuiau diferitele consilii ale regenţei, rămaseră numai Dubois, ministru al afacerilor externe, Le Blanc, ministru de război, Argensson, cancelar şi ministru al justiţiei, şi Law, ministrul finanţelor. Toţi patru erau devotaţi, cu trup şi suflet, regentului.

Aşa cum am văzut mai înainte, primale zile ale războiului nu-i fuseseră favorabile lui Filip al V-lea. Armata franceză trecuse Bidassoa, luase î'ontarabie şi San-Sebastian, arsese

trei vase în portul Centena, cucerise oraşul şi castelul Urgel, iar citadela din Messina căzuse în mâinile imperialilor şi ale englezilor; toate acestea i-au dat de gândit regelui Spaniei. Tot reflectând, a ajuns la concluzia că nenumăratele necazuri se datorau ambiţiei lui Alberoni, care se vârâse în marile afaceri ale Europei. În plus, cardinalul se opunea cu străşnicie pătrunderii vreunui cetăţean al Par-mei la Curtea regelui Spaniei, fie că se temea ca nu cumva, careva să dea în vileag originea lui umilă, fie să nu exercite vreo influenţă nefastă asupra reginei, influenţă pe care şi-o ro. /ervase exclusiv persoanei sale. Cu toate acestea, n-a putut-o împiedica pe tânăra regină s-o cheme lângă sine pe doica ei, o ţărancă din împrejurimile Parmei şi care se numea Laura Pişcători. Când regina Spaniei dorea ceva, avea la dispoziţie mijloace cu care Alberoni nu putea lupta.

Filip al V-lea, încă tânăr, înflăcărat ca şi Ludovic al XIV-lea, avea nevoie zilnic de dragoste, numai că evlavia Iii!

Pi^rnlori sosi deci la MarâHrl şi r-foirm n numi imediat assajeta ei, aaica prima sa cameristă. De inaata v~ „^. —? – -_. —_ – — o-.

— O-. —. «. – „x- » '! Ţ-ay-î îv>ri! Îî! In ÎTQniVaţ! Î31.»?! N «! 1 jn '. L Cil r» î S31! 1 4 i^t t/”•! • T”'£» ÎS Ş”! *'1! VV1 „i _t\~ i „%pi”/~» „ i u=Li 1 § Ţ~§Ţ IT^T^-l î~i 1 T5^ f T~î T'f^*l'„^T 1 1 T^ OTH ^”! I î^ 1 Tţ”Î 1 *” Tî”î ^4 î i. iiiJ.|UH UUUil Ui”U U5; UuiC U UUliiJU Uiii Uiâiiai Ui iaţu UC sici.

Dubois îşi avea spionii lui la toate Curţile Europei şi t_ T^t_ă.' – _ _. _. *. _ _1*_1_1. _» y^ _ 1~^ _T_ _ • _. _. _• ceoeD. de minune îa astfel de intri&i, ii oferi I/aurei un milion dacă izbutea s-o facă pe regină să se certe eu carsale catolice, ma ca In loc sa iuga sau sa se batct. Hoiiiri bu IUL* nillllt Snanipi flnvu nn nrmărico minlotmil rlirm^^llnt l>iT, l u tiauiii^iitjci amie; sigur ca avea ae gina sa nimmeze acea u frv-» -inl Qr>• >• >; o; î «r^-T» v. «l «1.: r1-

Şeful Gărzilor îl sili ns Alhprnrii s3

Dubois fusese înştiinţat chiar înaintea regentului de de Marcieu, earc-i cunospus.fi ne Alhprnni l^ Parm. Q oa să-i iasă înainte la frontieră. Sub pretextul că aduce ono-

.? _. • _î _, _.

Î; 3 l r'âifatl f 1 i”>7_QHl-lirs] £3Î slifntrf De îndată ce cardinalul a fost îmbarcat la Antibes, un alt mare eveniment a îndreptat privirea Europei către cealaltă extremitate a Franţei.

Am mai spus că statele din Bretania, în loc să acorde regelui darul lor aşa cum era obiceiul, răspunseseră că na vor face acest lucru decât după ce vor fi văzut şi examinat conturile. In clipa în care mareşalul de Montesquiou, guvernatorul provinciei, auzi acel răspuns, ocupă oraşele Renncs, Vannes, Redon şi Nantes, interzicând gentilomilor bretoni să se adune fără aprobarea regelui. Or, după cum se ştie, gentilomii bretoni au constituit întotdeauna o rasă aparte de oameni, aspră, primitivă, sălbatecă; în vreme ce restul nobilimii franceze se gălbejise sub soarele palid de la Versailles, nobilimea bretonă rămăsese viguroasă, fermă şi cu chipul alb şi curat, ferit de umbra mo-ntimentelor druidice şi a pădurilor seculare. Mândra nobilime breonă nu suportă deci ca drepturile ei să fie încălcate. Vechi prieteni ai Spaniei în perioada când monarhia catolică era duşmana Franţei, bretonii luară partea lui Filip al V-lea împotriva regentului, trimiţând o deputăţie la Madrid.

Domnul de Melac-Hervieux, şeful delegaţiei, primise sarcina de a discuta cu Filip al V-lea în numele nobilimii bretone. Filip al V-lea răspunse prin următoarea scrisoare din 22 iunie 1719, trimisă din San-Sebastian: „Domnul de Melac-Hervieux mi-a aăus nişte propuneri ăln partea nobilimi din Bretagne, interesând cele două Coroane. Asigur nobilimea, în ce mă priveşte, că sunt întru-totul de partea ei şi că o voi susţine din toate puterile, tn-cântat să pot da dovadă de stima pe care o port supuşilor nepotului meu, căruia nu-i doresc ăecât bine şi glorie”.

Hotărârea pe care o luase nobilimea bretonă şi pe care ţinuse să i-o comunice şi lui Filip al V-lea consta în dorinţa ei de a se despărţi de Franţa. Procedura era simplă:
SPECIAL_IMAGE-image014. Jpg-REPLACE_ME Statele se adunau şi, susţinând că privilegiile provinciei fuseseră încălcate, se declarau independente. Două femei impulsionaseră acest plan, vechiul vis al lui Morbihan şi al lui Finistere, şi anume castelanele din Kankan şi din Bonnamour. Şi tot o femeie, doamna d'Egoulas, şi-a trădat patria, căci 1-a ţinut la curent pe Le Blanc cu tot ce se petrecea în Bretania. Şi când spunem Le Blanc, spunem de fapt Dubois. Domnul de Montesquiou primi poruncă să se pregătească. Era exact omul care le trebuia pentru a reprima o rebeliune, chiar dacă ea avea loc în Bretania, ţinut al unor veşnice răscoale şi al unor represalii imposibile.

Pierre d'Artagnan de Montesquiou, mareşal al Franţei, se trăgea din vechea familie de Montesquiou, urmaşă a regelui Clovis, cum spune într-una din însemnările sale sieurrul de Montesquiou, devenit duce de Athenes. Slujind în armată de peste o jumătate de secol, mareşalul avea o inimă de bronz şi un braţ de fier.

La vestea revoltei, ceru imediat trupe: i se trimiseră vestiţii dragoni care înecaseră în sânge răscoalele din Cevennes. Lupta a durat trei luni, dar după acest interval de timp Bretania era îngenuncheată: trei sau patru sute de ţărani şi o duzină de gentilomi au fost luaţi prizonieri. Dintre captivi, patru au fost sacrificaţi pe eşafod: Pontcalec, Montlouis, Talhouet şi Couedic. Hotărârea a fost pronunţată de Camera Regală din Nantes. In 26 martie, la ora zece seara – era o noapte furtunoasă – eşafodul, îmbrăcat în întregime în negru, a fost ridicat în piaţa publică din Nantes. Poporul, îngrozit, nu putea crede că cete patru capete vor cădea, cum nu putea crede că s-ar putea prăbuşi vreodată vechile lor monumente druidice.

La zece şi jumătate noaptea, piaţa a fost brusc luminată. Cincizeci de soldaţi purtând mari torţe de răşină luminau de jur împrejur eşafodul. Imediat apărură şi cei patru condamnaţi: erau patru bărbaţi tineri, care aveau toţi împreună o sută patruzeci de ani. Erau calmi, blânzi» dar hotărâţi. Totuşi, când li s-au tăiat frumoasele lor plete, acel vechi semn al libertăţii france care se păstrase încă în Bretania, cei patru condamnaţi tresăriră. Montlouis, cel mai tânăr dintre toţi, vărsă o lacrimă. Îl rugă, în şoaptă, pe călău, să-i dea mamei sale acea coamă ca de leu. La miezul nopţii, toţi patru primiră surâzând sărutul morţii. Mulţi dintre răsculaţi rămaseră în închisoare; alţii evadară şi fugiră în Spania; cei cărora li se tăiaseră capetele dormeau somnul de veci în mormintele familiilor lor.

În vremea asta avu loc căderea, prevestită de atâta vreme, a sistemului financiar al lui Law. Acţiunile Sudului, Senegalului şi acţiunile Mississippi, urcaseră de la cinci sute de livre la paisprezece, cincisprezece mii. Toată lumea înţelese că mai mult de atât nu mai puteau să urce, că nu se puteau menţine prea multă vreme la un nivel atât de ridicat şi că deci în curând aveau să scadă. Vă mai aduceţi aminte de edictul dat în cursul anului 1719, care ordona tuturor celor care deţin mai mult de cinci sute de livre în numerar, să depună restul la Bancă pentru a fi schimbat în acţiuni. Edictul fusese dat, dar mai nimeni nu-1 executase. Statul contase, când dăduse acel edict, pe un miliard în numerar; dar vărsămintele abia dacă ajunseră la douăzeci de milioane. Din clipa aceea, monedele de argint nu numai că nu mai egalau acţiunile emise, ci, dimpotrivă, acţiunile depăşeau cu două treimi acoperirea lor în aur şi argint. În sfârşit, la 21 august, ziua fatală, apăru un edict prin care se reduse numărul acţiunilor Companiei. Această reducere trebuia să aibă loc treptat, lună de lună, până la 1 ianuarie 1721, epocă în care acţiunile ar fi scăzut la jumătate din valoarea pe care o avu-> seseră în ziua publicării edictului. Începând din acel moment, sistemul lui Law s-a dus de

râpă. Când în 22 august s-a dat un nou edict cace-1 revoca pe cel din ajun, acţiunile au început să scadă vertiginos, mult mai repede decât urcaseră. Vă daţi seama ce consternare au produs cele două edicte la Paris. Primul discredita acţiunile, al doilea menţinea în circulaţie hârtii discreditate.

Toate averile au fost crunt lovite. Afară poate de câţiva oameni cu cap, care şi-au îngropat banii de aur prin pivniţe. Valoarea fictivă a hârtiei-monedă ajuâisese, datorită urcării acţiunilor, până la şase miliarde. Dar cifra reaJă nu urcase decât până la două miliarde şase sute de milioane, întregul edificiu financiar a fost zguduit ca de un cutremur de pământ. Stupefacţia oamenilor s-a transformat în mî-nie, pentru că aproape toţi îşi pierduseră banii. Peste tot s-au afişat placarde sediţioase, iar Parisul a fost la un pas de răscoală.

Ducele d'Orleans, cu acel curaj nebun eare-1 caracteriza şi de care dăduse de atâtea ori dovadă pe câmpul de luptă, în viaţa publică şi în viaţa particulară, rase de toate acele răzmeriţe populare care-1 speriaseră de moarte pe Law. Refugiat; în Palatul Regal, Law se grăbi să-şi dea demisia din funcţia de ministru al finanţelor. Ţinea morţiş să fugă şi, părăsind Franţa, să dispară de pe firmamentul politic şi financiar. Regentul, care se amuza de spaimele lui, îi dădu o gardă puternică ce trebuia să-1 apere de furia poporului, dar totodată să-1 şi păzească bine ca nu cumva să fugă.

În sfârşit, la 10 decembrie, după ce a luat parte la toate operaţiunile financiare care au avut loc din luna mai şi până spre sfârşitul anului, Law. A părăsit teatrul acţiunilor şi s-a refugiat la una dintre moşiile lui, aflată la vreo patru leghe de Paris. Dar părându-i-se că nu se află în siguranţă în acel soi de exil, după ce a părăsit Parisul, Law a vrut să părăsească şi Franţa. Din păcate, la Valenciennes îi aştepta o nouă spaimă. Guvernatorul provinciei, fiul ministrului de justiţie, domnul d'Argensson, puse să fie arestat, îl reţinu

patruzeci şi opt de ore şi nu-i dădu drumul decât după ce primi un ordin din partea regentului.

Din Valendennes, Law se duse la Bruxelles, iar de acolo, la Veneţia, unde a şi murit. Lăsase la Paris datorii enorme, pe care le-a plătit soţia sa.

În timpul primei perioade a anului s-au petrecut unele evenimente pe care le-am lăsat deoparte până ce am isprăvit cu căderea lui Law şi a sistemului său financiar.

De îndată ce s-a încheiat pacea între Franţa şi Spania, în urma dizgraţierii lui Alberoni, domnul de Maulevrier, numit ambasador la Madrid de către Ludovic al XV-lea, s-a îndreptat către capitala Spaniei, ducând Cordonul Albastru ultimului infante şi fiind autorizat să negocieze o dublă căsătorie: a lui Ludovic al XV-lea cu infanta şi a domnişoarei de Montpensier, fiica regentului, cu prinţul Asturiei.

La 18 februarie, tânărul Ludovic a intrat în Consiliul de regenţă. Prima şedinţă 1-a plictisit groaznic. Când a ieşit de acolo, i-a declarat preceptorului său, domnul de Fleury, că nu se va mai duce niciodată la vreun consiliu.

— Băgaţi de seamă, sire, i-a zis preceptorul, dacă nu vreţi să vă obişnuiţi cu treburile publice, veţi rămâne un ignorant şi dacă veţi avea un Delfin mai instruit decât dumneavoastră, s-ar putea să vă ia locul, iar dumneavoastră să vă dea doar o pensie!

— Pensia va fi mare? Întrebă Ludovic.

În sfârşit, într-o frumoasă zi de mai, santinela din No-tre-Dame-de-la-Garde a semnalat o navă ce purta numele de „Grand-Saint-Antoine”, Plecase din Sidon la 31 ianuarie şi avea nevoie de hrană. Căci la Cagliari, vrând să-şi facă provizie de apă şi să cumpere unele alimente, fusese primită cu focuri de tun de către guvernatorul insule^ care visase într-o noapte că ciuma se abătuse peste întreaga Sardinie şi decimase populaţia. E adevărat că pe navă muriseră doi oameni, iar când vasul ajunsese la No-tre-Dame-de-la-Garde, murise şi al treilea. Nava intră în carantină la Pomegue. A treia zi, chirurgul care-i îngrijise

pe marinarii bolnavi se îmbolnăvi el însuşi şi muri. Zvonul despre acea moarte ciudată înfcepu a se răspândi în oraş şi a inspira o spaimă vagă, când unul dintre chirurgi declară că îngrijise un marinar care prezenta toate simptomele ciumei. Seara, marinarul muri. Ciuma pătrunsese în Marsilia. În 16 august muriră şapte sute de persoane; doi medici au fost trimişi – din ordinul regentului – ca să vadă ce era cu acest flagel care, ajungând până la Aix, putea într-o bună zi să ajungă şi până la Paris. Cei doi medici trimişi la moarte erau doctorii Lemoine şi Bailiy. Dar marsiliezii au păstrat în inima lor numele unui alt ota care i-a scăpat de ciumă: numele cavalerului Rose. În mijlocul bolnavilor, într-o zi când patru mii de persoane au murit ca lovite de trăsnet, cavalerul calm, cu bastonul de comandant în mână, a poruncit unor condamnaţi la galere, din Alger şi Tunis, cu chipurile arse de soare şi raşi în cap, să care morţii, împărţind primejdiile cu acei oameni care de fapt nici nu mai erau socotiţi oameni. I-au sărit în ajutor o mulţime de călugări capucini, care i-au îngrijit pe bolnavi şi au îngropat morţii. Când a izbucnit molima, existaseră. În Marsilia două sute şaptezeci de călugări capucini; când flagelul a trecut, mai rămăseseră doar trei. Ceva asemănător s-a mai petrecut doar In timpul bătăliei de la Eylau. Napoleon i-a dat colonelului unui regiment care făcuse minuni de vitejie douăsprezece eruci ale Legiunii de Onoare ea să le împartă celor mai bravi.

— Ei bine, întrebă Napoleon, ce este?

— Sire, răspunse colonelul, majestatea-voastră mi-a dat douăsprezece decoraţii, dar din întreg regimentul n-au mai rămas decât şase oameni!

IOT Capitolul XI Călătoria domnişoarei de Valois.

— Interzicerea relativă a Bulei Unigenitus.

— Ce era cu această Bulă.

— Dubois arhiepiscop.

— Misiunea domnului de Breteuil.

Chiar în momentul în care izbucnise ciuma, frumoasa Charlotts Aglae, care avusese privilegiul de a i-1 răpi pe domnul de Richelieu domnişoarei de Charolais şi pe tatăl ei, domnişoarei de Berry (cum spuneau gurile rele), trecea prin Marsilia îndreptându-se către statele viitorului ei. Soţ, domnul duce de Modena. Nu fusese deloc uşor s-o, determine pe tânăra prinţesă să se mărite. Aşa cum am mai pomenit, ea îl adora pe domnul de Richelieu. Acesta era şi motivul pentru care regentul dorea s-o vadă măritată cât mai departe de Franţa. La început se gândise s-o mărite cu prinţul de Piemont. Dar Doamna, bunica domnişoarei de Valois, care era foarte bună prietenă cu regina Siciliei şi cu care coresponda destul de des, i-a scris acesteia, spunându-i, printre altele: „Ţin prea mult la dura" neaţa ca să-ţi fac un astfel de cadou".

Deci primul proiect de căsătorie eşua, spre marea bucurie a domnişoarei de Valois, spre marea mâhnire a mamei sale care visase tot timpul la această căsătorie şi spre marea satisfacţie a lufDubois care, ştiind că regatul jSiciliei urma să-i fie luat Sardiniei, nu era prea încântat de această căsătorie. Imediat, regentul şi Dubois îşi îndreptară privirile către Curtea din Modena. Curierul sosi la 28 noiembrie 1719 şi anunţă că ducele, doar ce văzuse portretul prinţesei şi se şi îndrăgostise de ea. Înainte de a pleca, domnişoara de Valois dori s-o vadă pe sora ei, prinţesa de,

Chartrcs. Devenită stareţă la Chelles. Prinţesa Palatină făcu tot ce putu pentru a împiedica o asemenea vizită, spunându-i prinţesei că în mănăstire bântuia pojarul şi că risca să se îmbolnăvească şi ea.

— Cu atât mai bine, răspunsese domnişoara de Valois; asta şi vreau!

Într-adevăv, domnişoara de Valois se îmbolnăvi de pojar şi îi fu foarte rău. Dar oricât de rău s-av fi simţit, bi-necuvânta boala care-i întârziase măritişul. În sfârşit. Sosi şi ziua în care trebui totuşi să plece. Ducele de Modena se duse incognito la Genova. În acest oraş urmau să se în-tâlnească

cei doi logodnici. Numai că domnişoara de Valois se oprea pe unde putea. Din Lyon se duse să viziteze Provenţa, Toulon. Sainte-Beaume. Biata prinţesă voia să vadă orice în afară de bărbatul ei. Se mişcă cu atâta încetineală în timpul acelei călătorii, încât logodnicul se plânse că aştepta de prea nuiltă vreme. Regentul se supără şi ordonă fiicei sale să plece fără întârziere la Genova. Domnişoara de Valois se îmbarcă la Antibes. Imediat ce tinerii se văzură, se plăcură şi domnişoara de Valois le scrise părinţilor, anunţându-i că ducele arăta mult mai bine decât se aştepta şi că nădăjduia că se va obişnui destul de repede cu el, deşi exista o mare deosebire între ceea ce părăsise domnişoara de Valois şi ceea ce se dusese să caute, „M-am măritat, spunea domnişoara de Valois, cu unul dintre cei mai neînsemnaţi prinţi, care are cele mai mici state. Patru din statele lui abia dacă fac cit cea mai mică provincie a noastră. Nici jocuri, nici distracţii, fiindcă nu are bani. Ce diferenţă, Dumnezeule, între acest loc sărman şi trist şi locul bogat pe care l-am părăsit.'„

În vreme ce domnişoara de Valois încerca să se obişnuiască cu bărbatul ei, regele semnă o declaraţie care făcu vâlvă, declaraţie prin care se interzicea să se mai vorbească, să se mai susţină sau să se mai discute despre Bula Unigenitus. Am mai vorbit despre această Bulă. Să spunem în câteva cuvinte ce era cu ea; explicaţia nu va fi deloc amuzantă, de aceea am tot amânat-o. Acum, fiindcă nu mai putem da înapoi, e momentul să isprăvim cu ea.

Bula Unigenitus data de pe vremea lui Ludovic al XlV-lea. Era opera Papei Clement al Xl-lea, care o dăduse în 1706; prin ea se pronunţa supremaţia Papei asupra tuturor episcopilor, supremaţie fondată pe faptul că Papa cobora direct din Isus Cristos, şi ca atare toţi ceilalţi prelaţi trebuiau să-1 recunoască drept suveran pontif. Acea Bulă fusese dată mai ales împotriva unei cărţi publicate cu un an sau doi mai înainte, care carte – intitulată Reflecţii morale

asupra Noului Testament – afirma că episcopii se trăgeau din Isus Cristos.

Domnul de Noailles împreună cu opt episcopi jansenişti şi prieteni ai părintelui Quesnel atacară Bula, decla-rând că, potrivit conţinutului foarte clar al Evangheliei, episcopii îşi datorau autoritatea nu suveranului pontif, ci lui Isus Hristos. Asta se întâmpla în epoca în care cei din jur nu mai ştiau cum să-1 mai amuze pe Ludovic al XIV-lea; şi atunci s-au gândit să-1 amuze cu cearta asta. În curând, întreaga Franţă s-a împărţit între jansenişti şi mo-linişti. Cuvântul „iezuit" s-a transformat în „molinist". În momentul în care regele se afla pe moarte, îi veniră în minte persecuţiile pe care le înduraseră janseniştii. Aşa că refuză să dea cardinalului de Bissy o nouă declaraţie împotriva jansenismului.

— Am făcut tot ce mi-a stat în putere, a zis regele, ca să vă împac, dar n-am izbutit. Am să-1 rog pe Cel-4eSus să vă împace el!

Cu puţin timp înainte de moarte, Ludovic al XlV-lea încredinţa întreaga afacere Papei, eerându-i să dea o ho-tărâre prin care să condamne cit mai sever propunerile părintelui Quesnel, susţinute de domnul de Noailles. Totodată» regele îl asigură pe Papă de întreaga supunere a clerului francez. Papa lansă hotărârea cerută; dar, departe de a găsi în clerul francez acea supunere oarbă despre care îi vorbise Ludovic al XlV-lea, Clement al Xl-lea se lovi de o opoziţie înverşunată, opoziţie care venea – din nefericire pentru Papă şi pentru rege – din partea celor mai de seamă oameni, cunoscuţi prin virtuţile şi prin ştiinţa lor. Regele muri, aşa cum am mai spus, fără ca această problemă religioasă să fi fost rezolvată. Regenţa vru să termine cât mai repede cu ea. Adepţii doamnei du Mâine, ducele de Villeroy, Bessons, Bisşy, chiar şi Dubois, care visa să ajungă cardinal, se declarară de partea Papei. Sor-bona şi patru dintre episcopi, văzând libertăţile Bisericii galicane ameninţate, cerură un conciliu general. Acesta a fost

momentul în care ducele d'Orleans a interzis să se mai vorbească sau să se mai scrie ceva despre Bula Uni-genitus. Dar iată că brusc, în toiul acestui scandal religios, izbucni un scandal şi mai mare, de cu totul altă natură.

Dubois, care viza cardinalatul, îl trimisese pe domnul ele Tencin la Roma pentru a-i netezi calea. Încă din anul 17Â8 pretendentul la Coroana Angliei, exilat la Roma, unde murea de foame, îi oferise lui Dubois pălăria de cardinal dacă izbutea să-1 determine pe regele Angliei să-i plătească pensia pe care regentul îl rugase să i-o dea. Dar Dubois înţelese că a primi pălăria de cardinal din mâna pretendentului Iacob al III-lea însamna a se discredita în ochii regelui George al Angliei. Aşa că-1 refuză pe Iacob, păstrând scrisoarea pentru a-i servi la nevoie. Între timp^ arhiepiscopia din Cambrai rămase liberă prin moartea Mi cardinalului de la Tremouille. Această arhiepiscopie aducea un venit de o sută cincizeci de mii de livre pe an şi, în plus, era o treaptă sigură de pe care se putea ajunge la purpura de cardinal. Dubois socoti că venise momentul să se folosească de scrisoarea pe care o primise de la pretendent. I-o trimise deci lui Nericault-Destouches, însărcinatul cu afaceri al Franţei, în Anglia, rugându-1 să-i înmâneze acea scrisoare regelui George şi s-o roage pe ma-” jestatea-sa să-1 recomande ducelui d'Orleans, pe el, Dubois, autorul tratatului cvadruplei alianţe, ca arhiepiscop la Cambrai. Destouches se duse în audienţă la regele George, îi dădu scrisoarea pretendentului şi-i spuse ce anume dorea Dubois. Regele George începu să râdă.

— Sire, spuse Destouches, îmi dau seama la fel ca şi majestatea-voastră, de ciudăţenia unei astfel de cereri, dar e de mare interes pentru mine ca ea să fie rezolvată în mod favorabil. Dacă reuşesc, voi fi un om bogat, dacă dau greş, sunt un om pierdut!

— Dar, răspunse regele George, cum naiba vrei, omule, ca un rege protestant să se amestece într-o arhiepiscopie a

Franţei? Regentul va râde cu lacrimi de recomandarea mea, apoi o va arunca la coşul cu hârtii!

— Îngăduiţi-mi, sire… Regentul va râde, e adevărat, dar îi va acorda lui Dubois arhiepiscopia, în primul rând din • respect pentru majestatea-voastră, apoi pentru că acest lucru i se va părea cu putinţă şi-i va face plăcere să-1 îndeplinească.

— Dumitale ţi-ar face plăcere? Întrebă regele»:

— Da, sire! '.

— Bine! Atunci fie! • Şi semnă cererea pe care, pentru orice eventualitate,

Destouches o pregătise şi care, chiar în aceeaşi zi, i-a şi fost trimisă regentului.

SPECIAL_IMAGE-image016. Jpg-REPLACE_ME A doua zi, Dubois se prezentă surâzător la scularea Iui Filip d'Orleans.

R- Ce te face să fii atât de încântat? Îl întrebă regentul.

— Un vis plăcut pe care l-am avut, monseniore.

— Şi ce-ai visat?

— Am visat că mi-aţi dăruit arhiepiscopia din Cambrai, care a rămas vacantă.

— Ei drăcie, zise regentul, întorcându-i spatele. Văd, abate, că ai început să ai vise de-a dreptul ridicole.

— Şi de ce nu m-aţi face arhiepiscop, monseniore?

— Deci îmi ceri în mod serios acest lucru?

— Cât se poate de serios, monseniore.

— Ei bine, Dubois, n-ai visat noaptea trecută, ci visezi acum!

Şi din nou îi întoarse spatele. Dubois se miră, făcu uneâe cercetări şi află că cererea lui întârziase pe drum şi că nu sosise decât în seara zilei în care avusese discuţia cu regentul, i A doua zi, Dubois se prezentă din nou la scularea ducelui şi~l întrebă direct:

— Spuneţi-mi, monseniore, la ce concluzie aţi ajuns în legătură cu arhiepiscopia pe care v-am cerut-o?

— Ascultă, îi răspunse regentul, m-ai mirat foarte mult când mi-ai cerut-o. Ei bine, eu vreau să te fac să te miri şi

mai mult, aşa că ţi-o acord!

Dubois îngenunche şi sărută mâna regentului. Primind acea slujbă, Dubois începu să fie frământat de un lucru: şi anume că era însurat. A-l ruga pe Clement al Xl-lea să-i acorde divorţul, când mai târziu urma să-i ceară pălăria roşie de cardinal, însemna să complice şi mai mult lucrurile. Aşa că se gândi că cel mai simplu ar fi să facă să dispară orice urmă a căsătoriei sale. Apela, în acest scop, la bunul său prieten, domnul de Breteuil, intendentul oraşului Limoges. Domnul de Breteuil, încântat sări facă un serviciu unui om de care depindea soarta sa, primi de la Dubois toate informaţiile de care avea nevoie, numele soţiei, al satului unde se însurase în tinereţe, anul, luna şi ziua eând avusese loe căsătoria. Fără să mai piardă vreme, domnul de Breteuil se urcă în trăsură şi porni chiar în aceeaşi seară în satul cu pricina; găsi parohia şi un alt preot în locul celui care of iciase, cu ani în urmă, căsătoria) lui Dubois. Cerându-i găzduire, sigur că preotul se simţi onorat să-1 primească în casa lui pe intendentul provinciei. Urmă o masă pe care intendentul o găsi excelentă, iar vinurile gazdei sale i se părură minunate. După nenumărate libaţii, mai ales din partea preotului, care se pricepea atât de bine la treaba asta încât la desert începuse a vedea dublu, demnul de Breteuil îi spuse preotului că, deşi era canvins. Că registrele parohiei erauân perfectă, ordine, ar dori totuşi să le vadă. Preotul îi aduse imediat registrele, şi domnul de Breteuil începu a le cercetaatent, tot tur-nându-i gazdei în pahar până ce acesta, beat-turtă, adormi buştean. Atunci intendentul căută liniştit în registrul care-1 interesa, găsi şi pagina şi actul, pe care le rupse atent şi le vârî în buzunar. Apoi, cum afară începuse a se lumina de ziuă, intendentul chemă servitoarea, îi dădu câţiva ludovici, o rugă să-i mulţumească gazdei pentru ospeţie, ' îi spuse că totul era în ordine şi, luându-şi ziua bună, ^plecă. Acum Dubois avea. Aetui de căsătorie de la biserică, dar îi mai trebuia contractul civil de la notar. Tot intendentul primi

sarcina să. Rezolve şi această» treabă. Notarul care încheiase contractul murise de dt>uăzeei: de ani. Stând de cu succesorul său, intendentul îl puse să aleagă latre cincizeci de mii de livre şi închisoarea pe viaţă. Notarul, fără să şovăie, îi aduse imediat contractul de căsătorie al lui Dubois, precum şi actul de stare civilă. Cele două hârtii au fost imediat trimise lui Dubois, carele-a distrus ca şi pe primele. În sfârşit, pentru a-1 linişti pe deplin pe noul arhiepiscop, intendentul trimise s-o aducă pe doamna Dubois şi, folosind aceeaşi metodă (ca şi cu notarul, o puse să aleagă între cincizeci de mii de livre sau închisoarea pe viaţă. Femeia luă. Banii şi făgădui să-şi ţină gura şi pe viitor, tot la fel cum şi-o ţinuse şi în trecut. Totul fusese deci aranjat cum nu se poate mai bine, în modul cel mai „cinstit" din lume, cum avea să spună mai târziu Yoltaire. Acum Dubois aştepta să fie numit arhiepiscop în Cambrai. Pentru aceasta, trebuia să se adreseze mai întâi cardinalului de Noailles. Dar fără trufie, afectare sau scandal, cardinalul, sub pretextul că nu este preot, refuză categorie să-1 numească arhiepiscop, rezistând atât în faţa făgăduielilor, cât şi a ameninţărilor. Dubois se adresă alunei domnului de Besons, fratele mareşalului care fusese transferat din arhiepiscopia din Bordeaux în cea din Rouen. Acesta căpătă în sfârşit, de la cardinalul de Noailles, aprobarea de a face toate cele necesare pentru ca domnul Dubois să fie hirotonisit preot, la vicariatul din Pontoise care ţinea de Rouen. Sub pretextul unor afaceri importante, Dubois dădu fuga la Pontoise unde trecu, în timpul unei singure slujbe, prin toate cinurile preoţeşti: sub-diacon, diacon şi preot. După care fu numit arhiepiscop în Cambrai. Cu acest prilej, regentul îi dărui un inel care valora peste o sută de mii de livre. Apoi îl numi plenipotenţiar la Congresul din Cambrai, împreună cu domnii de Morviile şi. de Saint-Contest.

Capitolul XII Situaţia finanţelor Franţei după prăbuşirea sistemului lui Law.

— Camera de Justiţie.

— Vânzarea bunurilor lui Law.
— Dizgraţierea şi moartea lui Argensson.
— Dubois ajunge cardinal.
— Boala regelui.
— Helvetius.
— Primele tentative de inoculare împotriva vărsatului.
— Făgăduieli de căsătorie între Ludovic al XV-lea şi infanta Spaniei şi între domnişoara de Mont-pensier şi prinţul Asturiei.
— Domnul de Saint-Simon, ambasador în Spania.
— Cartouche.
— Moartea lui.

Sistemul lui Law prăbuşindu-se şi ministrul dând bir cu fugiţii, regentul se strădui să aducă finanţele ţării în starea în care fuseseră înainte de apariţia lui Law. Primul lucru pe care 1-a făcut a fost să creeze o Cameră de Justiţie, însărcinată cu o treabă asemănătoare cu a perceptorilor de la începutul regenţei. Camera trebuia să facă investigaţii în legătură cu cinci sau şase milioane de acţiuni, despre care se spunea că fuseseră emise fără autorizaţie regală. Până ce avea să înceapă această nouă Cameră să funcţioneze, poporului îi fu oferită o primă satisfacţie: mobilele lui Law au fost vândute la licitaţie, iar moşiile confiscate. Avusese paisprezece şi foarte mari. În '26 ianuarie 1721 apăru o hotărâre prin care se ordona să fie ştampilate toate hârtiile de Bancă emise în decurs de un an. Cei care deţineau astfel de hârtii erau obligaţi să declare de când le aveau şi cu cât le cumpăraseră. Cu acest prilej se făcură nişte descoperiri de-a dreptul înfricoşa- 4*

SPECIAL_IMAGE-image018. Jpg-REPLACE_ME Toare: averea domnului Le Blanc ajunsese să fie de douăzeci şi şapte de milioane de franci, averea domnului de la Faye – de optsprezece milioane, a domnului de Farges – de douăzeci de milioane, a domnului de Verrne – de douăzeci şi opt de milioane, iar a domnului de Chaumont – de o sulă douăzeci şi şapte de milioane. Au fost urmăriţi, cu această

ocazie, oameni de stat importanţi, ca domnul Le Blanc, contele şi cavalerul de Belle-Isle, fiul şi nepotul lui Fouquet, precum şi un oarecare sieur Moreau de Se-chslles. În plus, domnul d'Argensson şi-a pierdut locul de cancelar şi de ministru al justiţiei, loc care i-a fost dat lui d'Aguesseau, un om foarte iubit de popor. E adevărat că a fost dizgraţiat cu multe menajamente: i s-a dat voie să păstreze titlul de cancelar, să ia parte la şedinţele Consiliului de regenţă ori de câte ori ar dori, rămânând prietenul şi consilierul ducelui d'Orleans. Dar oricâtă grijă au avut să îndulcească situaţia fostului cancelar, era vorba totuşi de o dizgraţiere. D'Argensson a fost profund afectat, încât s-a îmbolnăvit, a zăcut un an şi a murit la 8 aprilie 1721.

Moartea Papei Clement al Xl-lea, cel care dăduse Bula Unigenitus, precedase doar cu câteva zile moartea lui d'Argensson.

La 18 mai, cardinalul Conţi a fost ales Papă sub numele de Inocentul al XlII-lea.

Moartea lui Clement al Xl-lea a pus capăt urmăririi lui Alberoni căruia – la cererea regelui şi a reginei Spaniei – voia să-i ia pălăria de cardinal. Se şi instituise un tribunal al cardinalilor care să judece această afacere. Dar tribunalul, îmbrăţişând cauza împricinatului, tărăgănase lucrurile, nădăjduind că Papa Clement, care avea douăzeci de ani de pontificat, va muri într-o bună zi; se în-tâmplă exact cum prevăzuse tribunalul şi Alberoni se trezi scăpat de un proces al cărui rezultat era aşteptat cu mare nerăbdare de trei dintre cei mai înverşunaţi duşmani ai săi: regele şi regina Spaniei şi Papa Clement al Xl-lea. Mai mult decât atât, Alberoni a fost invitat de cei care tvebuiau să-1 judece să ia parte la alegerea noului Papă, având în vedere că era şi că rămăsese cardinal şi că absenţa lui putea isca proteste, ba chiar putea invalida numirea viitorului Papă. Franţa dorea din tot sufletul să fie ales cardinalul Conţi. Dubois nu avea de gând să se oprească la arhiepiscopia din Cambrai. Lui îi trebuia pălăria de cardinal, iar mai târziu,

dacă se va putea, tiara de Papă. Doi slujitori de-ai săi se duseră deci la Roma să-i obţină această pălărie: unul era iezuitul Laffitteau, episcop de Sisteron, iar ce^ lălăit, abatele de Tencin. Dar, cu toate insistenţele lor, întimpinară o tenace opoziţie din partea lui Clement al Xl-lea. Atunci Dubois îi propuse cardinalului de Rohan să se ocupe el de numirea lui în cardinalat, oferindu-i în schimb primul loc de ministru care ar fi devenit vacant. Cardinalul de Rohan plecă la Roma, dar iată că între timp Clement al Xl-lea muri. Misiunea cardinalului de Rohan a fost totuşi menţinută; numai că şi-a dublat importanţa, întrucât cardinalul de Rohan trebuia să-1 facă Papă pe Conţi şi cardinal pe Dubois. Cardinalul de Rohan se bucura de foarte mare trecere la Roma. Fiecare cardinal avea dreptul să ia cu sine un om în conclav. Cardinalul de Rohan îl luă alături pe abatele de Tencin; cei doi, înainte de a se închide în conclav, încheiară un fel de tratat en Conţi. Acesta avea să fie ales Papă graţie influenţei Franţei, iar el, de îndată ce va ocupa scaunul pontifical, îl va numi cardinal pe Dubois. Tratatul odată încheiat, cei trei se închiseră în sala conclavului. Laffitteau rămase afară ca să primească scrisorile lui Dubois. Se cunoaşte rigoarea I I Tivităţii faţă de toţi cei închişi în conclav. Dar a<5eastă rigoare se îmblânzi brusc în faţa milioanelor aduse de cardinalul de Rohan din partea Franţei. La 5 mai, iezuitul Laffitteau îi scrise lui Dubois că, în ciuda interdicţiei de a pătrunde în conclav, el intra în fiece noapte cu o cheie falsă şi ajungea până la cardinalul de Rohan şi la abatele de Tencin deşi, pentru aceasta, trecea printre cinci rânduri de gărzi.

La 8 mai, Conţi a fost ales Papă şi s-a impus sub numele de Inocenţiu al XlII-lea. Odată cu această alegere se terminase şi procesul lui Alberoni. Inocenţiu al XÂII-lea nu avea nici un motiv să-1 urmărească pe Alberoni. Acesta, în loc să fie despuiat de purpura de cardinal şi să îndure exilul, ceea ce probabil i s-ar fi întâmplat dacă ar mai fi trăit Clement al Xl-lea, închirie la Roma un palat magnific, se instala în el cu

mare cheltuială şi cu o măreţie de nedescris datorită milioanelor pe care le pusese bine în timpul cât fusese ministru al lui Filip al V-lea. La Roma, i-a văzut murind, unul după altul, pe cardinalul del Giu-dice şi pe prinţesa des Ursins, duşmanii săi. Numit legat papal în Ferrara, Alberoni muri, onorat cu acest titlu, la vârsta de nouăzeci sau nouăzeci şi doi de ani.

Dar să revenim la cardinalul de Conţi, adică la noul Papă. Avea şaizeci şi şase de ani şi paisprezece ani de car-dinalat. Fusese nunţiu papal în Elveţia, în Spania şi în Portugalia. Se trăgea dintr-una din cele patru mari familii ale Romei, care erau: Colonna, Ursins, Savelli şi Conţi. Era un om blând, bun, timid, care-şi iubea mult familia din care provenea. Ales Papă, trebuia să-şi ţină cuvântul fată de Dubois. Dar cum meritele acestuia i se părură insuficiente pentru a fi numit cardinal, proaspăt alesul Papă începu să tergiverseze numirea lui Dubois. Lupta a fost lungă şi strânsă; a durat din 18 mai până în 16 iulie, dar abatele de Tencin i-a forţat Papei mina cu tratatul încheiat mai înainte de a fi fost ales pontif. O bibliotecă de douăsprezece mii de scuzi, pe care Papa o dorea şi care i-a fost oferită în numele lui Dubois, a înlăturat şi ultimele piedici. La 16 iulie, spre marele scandal al creştinătăţii, Dubois a fost numit cardinal. Dar toate ranchiunele, răutăţile şi poreclele privitoare la noul cardinal se potoliră datorită unui eveniment neaşteptat, care repuse brusc pe tapet toate vechile calomnii răspândite odinioară pe seama regentului.

La 31 iulie, regele, care se culcase sănătos, se trezi cu o puternică durere de cap şi de gât. Urmă un frison şi, către ora trei după-amiază, durerile crescând, copilul – care se sculase la ora două – fu obligat să se vâre la loc în pat. Noaptea a fost foarte rea: la ceasurile două ale dimineţii, durerile deveniseră atât de mari, înеât consternarea se răspândi în întreg palatul şi din palat, în întreg oraşul.

Spre pvânz, domnul de Saint-Simon, care putea intra oricând în palat, se îndreptă către odaia regelui, care însă

era goală. Într-un colţ îl văzu pe domnul duce d'Orleans, stând singur, pe un scaun, şi nespus de trist.

În acel moment, Boulduc, unul dintre farmaciştii regelui, intră cu o băutură; doamna de la Ferţe, sora doamnei ducese de Ventadour, guvernanta regelui, îl urma pe farmacist. Zărindu-1 pe duce, guvernanta strigă: j.

— Vai, domnule duce, regele a fost otrăvit! '„ – Taci, doamnă! Spuse ducele de Saint-Simon, în-dreptându-se către ea. Ceea ce afirmi dumneata e îngrozitor! Aşa că te rog să taci!

Şi cum în momentul acela Saint-Simon se dădu mai la o parte, guvernanta amuţi văzându-1 pe regent. Regentul ridică din umeri şi schimbă o privire cu Saint-Simon şi cu Boulduc. A treia li. Mintea tânărului rege începu să o ia razna, iar medicii şi-o pierdură pe a lor. Helvetius, cel mai tânăr dintre toţi, care avea să devină medicul reginei şi care a fost tatăl faimosului Helvetius de mai târziu. Propuse să i se ia sânge de la picior. Dar medicii protestară, iar Marechal, chirurgul regelui, declară că dacă ar mai rămâne o singură lanţetă în Franţa, ar rupe-o pentru ca regelui să nu î se ia sânge. Regentul, ducele de Villeroy, doamna de Ventadour şi sora ei, doamna ducesă de la Ferţe, de faţă la consultaţia doctorilor, în disperare de cauză trimiseră să fie aduşi alţi patru mari doctori din Paris: Doumolin, Silva, Camille şi Falconnet. După ce discutară câteva minute, toţi patru fură de aceeaşi părere cu Helvetius, Dar medicii regelui se împotrivită.

— Domnilor, îi întrebă atunci Helvetius, răspundeţi cu capul de viaţa regelui dacă nu i se ia sânge?

— Nu! Strigară medicii regelui. Nu ne putem asuma o asemenea răspundere.

— Ei bine, zise Helvetius, eu răspund cu capul că dacă îi iau sânge se va face bine!

Şi celebrul medic vorbi cu atâta convingere. Încât regentul îi spuse:

— Foarte bine, domnule, ia-i sânge!

Ceilalţi medici se retraseră. Rămas singur. Helvetius îi luă sânge regelui. După un ceas, febra scăzu. Seara, primejdia fusese înlăturată, iar a treia. Zi regele se ridică din pat.

Parisul, care se întristase foarte tare auzind că micul monarh este bolnav, după ce înălţă un Te-Deum la Notre-Dame, sărbători cu mare bucurie vindecarea regelui, în balcon, împreună cu Villeroy, micul rege privea cum se distrau parizienii.

În-S

— Sire, îi spuse Villeroy elevului său, toată această mulţime care vă aclamă vă aparţine! E a dumneavoastră şi puteţi face cu ea ce doriţi!

Din păcate, cuvintele imprudente ale preceptorului său s-au întipărit mult prea bine în mintea tânărului rege. Căci Ludovic a izbutit să determine acelaşi popor, care strigase în 1721 „Trăiască regele 1", să strige peste şaizeci şi opt de ani „Jos regele!" în vremea aceasta începuse a se experimenta pe condamnaţii la moarte inoculările cu vaccin împotriva vărsatului. Au fost inoculaţi cinci condamnaţi şi toţi cinci au scăpat cu viaţă.

Tot atunci, domnul de Maulevrier a trimis, la Madrid, Cordonul Albastru ultimului infante al Spaniei şi a în- ^ ceput negocierea căsătoriei regelui cu infanta şi a domnii şoarei de Montpensier, fiica regentului, cu prinţul Astu-c riei. La 14 septembrie totul fusese de-acum hotărât; Filiţj£ al V-lea îi trimise o scrisoare lui Ludovic al XV-lea prin" care îl anunţa că majestatea-sa catolică nu numai că este de acord cu o asemenea alianţă, dar că este chiar din cale-afară de bucuros. Mai rămânea ca cineva să-1 anunţe şi pe Ludovic al XV-lea, care habar n-avea ce se pusese la cale în numele lui şi care, deşi nu avea decât unsprezece ani, poate că nu era câtuşi de puţin dispus să se însoare cu o prinţesă de trei ani. Regentul trebuia ca, atunci când avea să vorbească cu regele, să-1 îndepărteze pe domnul de Villeroy, duşmanul său neîmpăcat, care în mod sigur i-ar fi insuflat elevului său aversiune faţă de mica infantă. Aşa că

regentul avu grijă să-şi facă mai întâi doi aliaţi din supraintendentul educaţiei regelui şi din preceptorul său, domnul de Fleury. Supraintendentul se arătă încântat de proiectul regentului, dar Fleury fu mai rece. Avu obiecţii în ceea ce privea vârsta infantei, care făcea din acea căsătorie un act derizoriu. Totuşi, spuse că nu credea că regele se va opune, făgădui să fie de faţă când i se va face acea propunere majestăţii-sale şi se angaja să facă uz de toată influenţa lui asupra tânărului Ludovic pentru a-1 determina să fie de acord cu propunerea regentului. Comunicarea a fost amânată pe a doua zi. La ora stabilită, regentul s-a prezentat la rege; dar în anticameră, prima lui grijă a fost să întrebe dacă domnul de Fleury era acolo. Contrar făgăduielii, domnul de Fleury lipsea. Regentul trimise să-1 caute, hotărât să nu intre la rege decât după ce va fi sosit şi preceptorul. După câteva minute, îl văzu venind în goană ca un om care, luându-se cu treburile, întârziase şi acum se grăbea să repare greşeala. Regentul intră împreună cu domnul de Fleury şi-i găsi la rege pe supraintendent, pe domnul de Villeroy şi pe cardinalul Dubois. Atunci regentul, surâzând plin de graţie, îi anunţă regelui marea veste, lăudând avantajele unei astfel de alianţe şi rugându-1 pe Ludovic să-şi dea consimţământul. Dar regele, surprins, tăcu; inima i se. Strânse şi ochii i se umplură de lacrimi. Regentul îl privi fix pe domnul de Fleury, care-şi dădu seama că totul depindea de el. Episcopul îşi ţinu făgăduiala şi insistă, alături de regent, asupra necesităţii ca regele să respecte angajamentul pe care ducele d'Orleans îl luase în numele său. Dar nici o insistenţă nu-1 putu scoate pe rege din muţenie. Episcopul de Frejus, adică domnul de Fleury, preceptorul său, îi vorbi o vreme în şoaptă, spunându-i că nu putea să apară în Consiliul regal şi să declare că nu este de acord cu regentul. Regele continuă să tacă şi să rămână nemişcat. Totuşi, până la urmă, făcu o mişcare, un semn în urma căruia domnul de Fleury declară:

— Monseniore, majestatea-sa va veni la Consiliu. Numai că are nevoie de puţin timp ca să-şi vină în fire!

Regentul se înclină, răspunse că era la dispoziţia regelui şi le făcu semn celor de faţă să-1 urmeze. În odaie nu rămase cu regele decât domnul de Fleury. Într-adevăr, după o jumătate de ceas, regele intră în sala de consiliu şi, după ce i se citi scrisoarea" lui Filip al V-lea, declari că-şi dă „cu plăcere consimţământul la acea căsătorie"*, Totodată, aproba căsătoria domnişoarei de Montpensier cu prinţul Asturiei. Duşmanii cei mai înverşunaţi ai regentului fură năuciţi de această lovitură neaşteptată; Printr-o manevră politică deosebit de abilă, ducele d'Or-leans nu numai că devenea aliatul celui al căiaii cap î ceruse cu un an mai înainte, dar fiica sa punea piciorul' pe treptele 'tronului Spaniei.

Odată dubla căsătorie aprobată de către rege, domnul de Saint-Simon a fost trimis ambasador în Spania pentru a o cere, în mod oficial, de soţie pe mica infantă. Doamna de Ventadour a fost numită guvernanta ei şi a primit sarcina să se ducă s-o ia de la Madrid şi s-o aducă la Curtea Franţei. În sfârşit, ducele de Ossuna şi marchizul de la Fare se întâlniră la Bayonne, primul pentru a prezenta complimentele lui Filip al V-lea către Ludovic al XV-lea, iar celălalt, spre a transmite lui Filip al V-lea complimentele lui Ludovic al XV-lea.

În timp ce aristocraţia era preocupată de aceste evenimente, poporul şi burghezia îşi aveau şi ele spectacolul lor: în Piaţa Greve era tras pe roată tâlharul Cartouche. Închis la început la Châtelet, apoi transferat la Concier-gerie, Cartouche a fost judecat Şi condamnat la 26 noiembrie 1721. În 27, i s-a aplicat prima pedeapsă, tragerea pe roată, pe care a îndurat-o fără a-şi divulga complicii. Pe 28, a fost urcat pe eşafod. Ajuns la Piaţa Greve, Cartouche, care nu făcuse nici o mărturisire, tot trăgând nădejde că va fi salvat de complica săi, privi cu atenţie în jur, doar-doar îl va zări pe vreunul dintre ei. Dar văzând

numai eşafodul şi mulţimea necunoscuta care căsca gura la el, lacomă de senzaţii tari, Cartouchesspuse:

— Vreau să fac unele mărturisiri!

L-au lăsat imediat jos de pe eşafod şi î-au dus repede la Primăria Parisului; acolo, în afară de mărturisirea crimelor sale despre care până atunci nu suflase un cuvânt, ' Cartouche a denunţat trei sute şaptezeci de persoane, dintre care o sută treizeci şi patru de femei. Cum Cartouche dăduse şi adresele sau locurile unde se ascundeau complicii săi, aceştia au fost arestaţi imediat, aproape toţi. Când i-a văzut adunaţi în jurul lui, palizi şi rugători, Cartouche le-a spus:

— Ascultă-mă tu, cutare, şi tu, cutare… V-am îmbogăţit şi v-am apărat atâta vreme cât am fost liber… După care m-au prins şi m-au întemniţat, m-au tras pe roată, făcându-mă să îndur chinuri cumplite. Dar, potrivit vechiului nostru jurământ, n-am suflat o vorbă despre niciunul dintre voi. M-am urcat pe eşafod, încrezându-mă în fă-găduiala voastră că mă veţi salva. Voi aţi dat însă bir cu fugiţii când aţi auzit de arestarea mea şi în ziua execuţiei m-aţi părăsit. Mai mult decât atât, am aflat că unul dintre voi m-a vândut… Atunci m-am răzbunat şi v-am denunţat şi eu. Aşa că acum suntem chit. Cât despre cei care ar fi putut să mă ajute din punct de vedere material, i-am iertat şi nu i-am mai denunţat. Fiindcă sunt sigur că aceia mă vor răzbuna cu prisosinţă!

Cum se făcuse târziu, Cartouche a fost dus la închisoare. A doua zi a fost rupt în bucăţi, până când călăului, făcându-i-se milă de chinurile lui, 1-a strâns de gât cu o frânghie.

Cu acest eveniment s-a încheiat şi anul 1721': Capitolul XIII Schimb de prinţese.; – Duhovnicii.

— Intrarea cardinalilor de Rohan şi Dubois în Consiliul Regal.

— Regele părăseşte Parisul şi se mută la Versailles.

— Dubois, prim-ministru.

— Dubois şi mareşalul de Villeroy.

— Arestarea mareşalului.

— Fuga şi întoarcerea episcopului, de Frejus, adică a lui Fleury, preceptorul regelui.
— Dubois academician.
— Moartea lui Marlborough.
— Moartea Prinţesei Palatine.
— Cutremurul de pământ din Portugalia.

Anul 1722 a fost inaugurat prin schimbul celor două prinţese, viitoarele soţii – una a regelui şi cealaltă a prinţului Asturiei; schimbul s-a făcut în Insula Fazanilor, situată pe râul Bidassoa care desparte cele două regate. Pe aceeaşi insulă avusese loc, în 1659, conferinţa dintre cardinalul Mazarin şi don Luis de Hâro, prim-miniştrii Franţei şi ai Spaniei, cei ce încheiaseră pacea din Pirinei şi-1 însuraseră pe Ludovic al XlV-lea cu infanta Maria-Tereza.

Schimbul a avut loc la 9 ianuarie şi în aceeaşi zi prinţesele o porniră la drum: domnişoara de Montpensier spre Madrid, iar mica infantă spre Paris.

Ajungând la Paris, domnul duce de Ossuna a fost numit cavaler al Ordinului Saint-Esprit, iar domnul de Saint-Simon a primit din mâna lui Filip al V-lea două coliere ale Lânii de Aur, unul pentru el, iar celălalt pentru unul dintre fiii săi, la alegere.

Chiar în acel moment, la Curtea Franţei a început să se discute despre Un lucru deosebit de important. Părintele d'Aubanton, duhovnicul lui Filip al V-lea, obţinuse de la rege nu numai ca mica infantă să aibă un duhovnic iezuit, dar primise încuviinţarea să-i ceară domnului de Saint-Simon ca şi regele Ludovic al XV-lea să aibă tot un duhovnic iezuit. Domnul de Saint-Simon nu vru să-şi ia nici un fel de angajament, dar îi scrisese regentului, care-1 consultă pe Dubois, deoarece propunerea aceasta îl privea pe noul cardinal. Dubois 1-a, determinat pe abatele de Fleury să se retragă şi abatele s-a retras. Apoi i l-au propus regelui pe părintele de Linieres, care era duhovnicul Doamnei. Propunerea s-a izbit însă de trei opozanţi: cardinalul de Noailles, mareşalul de Villeroy şi episcopul de Frejus, adică

domnul de Fleury. Cardinalul de Noailles, fără să propună pe nimeni, respinse categoric ideea unui duhovnic iezuit. Domnul de Villeroy propuse trei persoane: pe decanul de la Notre-Dame, pe Benoit, preotul de la Saint-Germain-en-Laye, şi pe abatele de Vaurouy, care tocmai refuzase episcopia din Perpignan, Episcopul de Frejus propuse două persoane: pe Paulet, superiorul seminarului de la Bons-Enfants, şi pe Cham-pigny, trezorierul de la Sainte-Chapelle. Dar Dubois avu ultimul cuvânt şi conştiinţa tânărului rege fiind încredinţată lui Liniere, iezuiţii triumfară din nou. Sigur că domnii de Noailles, de Villeroy şi de Frejus se simţiră profund jigniţi de puţina atenţie acordată părerii lor. Se ştie că regentul era certat cu Parlamentul. Acum îşi pusese în cap şi Consiliul de regenţă. Abia atunci observară cu toţii către ce anume tindea Dubois şi-şi dădură seama că, fie din convingere, fie din indiferenţă, domnul d'Orleans îi încuraja ambiţia. Deşi cardinal, Dubois nu avea acces în Consiliul de regenţă din pricină că era de obârşie joasă, deci nu era nobil. Atunci Dubois se gândi să-1 vâre în Consiliu pe cardinalul de Rohan, după care să se strecoare şi el. Cardinalul de Rohan este cel care, după moartea lui Clement al Xl-lea şi alegerea lui Conţi ca Papă, plecase la Roma. Cardinalul de Rohan, căruia Dubois îi făgăduise un minister, întors la Paris şi intrat în Consiliul Regal la propunerea lui Dubois, începu să întrevadă, din locul unde ajunsese, şi postul de ministru. Şi iată că se întâmplă exact ce prevăzuse Dubois. Cardinalul de Rohan, intrat în Consiliu, îl trase după sine şi pe Dubois. Odată ajuns în Consiliul Regal, Dubois propuse ca regele să se mute dir Paris la Versailles pentru ca încet, încet să se izoleze d curtenii care dădeau toată ziua năvală la uşa lui. Aşa t regele a fost mutat la Versailles. După aceea, Dubois început să-1 preseze zilnic pe regent, cerându-i postul t' prim-ministru. Dar regentul nici nu voia să audă. Cântre timp treburile statului începuseră a se înmulţi şi deveni tot mai dificile, cum mulţi dintre curteni râvne postul de prim-

ministru, asaltându-1 pe regent cu rugănr ţile lor, plictisit, ducele d'Orleans se plânse fostului; educator. Dubois, care abia aştepta acest moment, îi i punse regentului:

— Monseniore, maşina guvernamentală nu poate fui ţiona cum trebuie decât atunci când toate resorturile ei şi: ţinute în aceeaşi mină. Chiar şi republicile n-ar fi durat mai mult de trei luni dacă voinţele tuturor nu s-ar fi unii. Într-o singură voinţă. Este necesar deci ca întreaga putere să se afle sau în mâna dumneavoastră, sau în mâna mea. Pentru că, fiind sluga cea mai credincioasă a domniei-voas-tre, aş fi doar reprezentantul voinţei monseniorului., Nu-miţi-mă prim-ministru, altfel regenţa se du «e de râpă.

— Bine, replică ducele, dar nu ai şi aşa destulă putere r

— Nu, răspunse cardinalul. Vreau un titlu, monseniore; fără titlu nu am nici o autoritate. Dacă n-ai titlu, toţi îţi râd în nas; cum ai un titlu, toţi ţi se supun fără să crâcnească. Titlul înseamnă consacrarea puterii. Puterea fără titlu e o uzurpare!

Dar la toate aceste argumente ale cardinalului, duceâs d'Orleans răspundea sau cu o glumă, sau cu vreun cântec deşucheat. Atunci Dubois se gândi să roage pe cineva să intervină pentru el. Puse ochii pe Laffitteau, care-i era foarte devotat, pe care îl făcuse între timp episcop de Sisteron şi care tocmai venise de la Roma. Laffitteau era un coţcar înrăit, un beţivan dezmăţat, un popă complet lipsit de credinţă, ca şi Dubois, şi în plus un scandalagiu 1 fără pereche. Dar tocmai de asta avea Dubois încredere ţ. în el; fiind singurul care-1 putea susţine, Laffitteau avea

…Tot interesul să-1 ajute pe Dubois să urce cât mai sus. Ve-

* nind de. la Roma, Laffitteau urma să fie primit în audienţă ţde către regent. In acea audienţă, Laffitteau trebuia să-i

^vorbească ducelui d'Orleans despre marea consideraţie de care se bucura Dubois la Roma şi să-i strecoare ducelui două cuvinte prin care să-i arate cât de mult ar câştiga

Trânta dacă Dubois ar fi prim-ministru. Dar încă de la ';) rimele cuvinte pe care se hazarda episcopul de Sisteron să le rostească, regentul îl întrerupse.

— Ce mama dracului mai vrea şi cardinalul ăsta? Strigă el. Are mult mai multă autoritate decât un prim-ministru şi tot nu e mulţumit! Dacă-1 numesc şi prim-ministru, atunci ce-o să facă?

— Monseniore, se va bucura, răspunse episcopul.

— Cât timp? Doctorul meu, care 1-a văzut, mi-a spus că nu mai are de trăit nici şase luni.

— Chiar aşa? Întrebă Laffitteau.

— Ei drăcie, dacă nu mă crezi, du-te şi intxeabă-1 pa doctor!

— Ei. Monseniore, dacă aşastau lucrurile, răspunse Laffitteau, vă sfătuiesc să-1 numiţi prim-ministru, şi asta cât mai repede!

— Ludovic al XV-lea

— Păi de ce?

— Pentru că, monseniore, ne apropiem de majoratul segelui, nu-i aşa? Sigur că vă veţi bucura de toată încre-tterea majestăţii-sale.

— Nădăjduiesc, răspunse regentul.

— Regele vă e dator pentru toate serviciile pe Gare i le-aţi adus, e dator însuşirilor deosebite pe care le-aţi pus în slujba sa, dar nuveţi mai avea nici un fel de autoritate. Un prinţ atât de mare ca dumneavoastră are îatot-deauna duşmani care-1 invidiază; ei vor încerca să vă îndepărteze de rege. Cei care sunt foarte aproape de majes-tatea-sa, să ştiţi că nu sunt şi cei mai ataşaţi… La sfârşitul regenţei, n-o să puteţi fi numit prim-ministru, pentru că aşa ceva nu s-a mai întâmplat şi, ca atare, nu se poate. Atunci numiţi încă de pe acum pe altcineva. Cardinalu] Dubois poate fi prim-ministru, aşa cum au fost şi cardinalii de Richelieu şi Mazarin; după ce va muri el, veţi putea să-i luaţi locul într-o funcţie care n-a fost creată pentru dumneavoastră şi cu care lumea va fi de-acum obişnuită, aşa încât veţi da

impresia că o primiţi din modestie şi din ataşament faţă de rege, dar de fapt veţi avea în mână toată puterea.

Ducele d'Orleans se gândi, sfatul iezuitului i se păru bun şi Dubois fu numit prim-ministru.

Seara avu loc im mare banchet la Palatul Regal. Se vorbi, cum era şi firesc, despre noua numire a lui Dubois şi ducele d'Orleans luă apărarea fostului său preceptor, spunând că un bărbat înzestrat cu. O asemenea minte poate ajunge orice.

— Monseniore, zise Noce, aţi făcut din el secretar de stat, ambasador, arhiepiscop, cardinal, iar acum prim-ministru. Dar sunt ferm convins că nu veţi putea face niciodată din Dubois un om cinstit!

A doua zi, Noce a fost exilat.

Aţi văzut de altfel că, de mai bine de un an, toată politica internă a regentului tindea către concentrarea puterii în mâna sa şi către înăbuşirea opoziţiei publice şi particulare. Consiliile se opuseseră şi fuseseră desfiinţate; Parlamentul se opusese şi fusese exilat la Pontoise. Domnul d'Argensson se opusese şi fusese dizgraţiat. Domnul de Noce se opusese şi fusese obligat să părăsească Parisul. Mai rămăsese mareşalul de Villeroy, care nu numai că se opunea, dar mai era şi insolent. Înainte de a lua măsuri severe împotriva lui, Dub'ois încercă să-1 ia cu binişorul. Aşa cum procedase cu regele, cu Doamna şi cu prinţii, încercă şi cu el: adică să fie modest şi umil. Dar cu cât era Dubois mai umil, cu. Atât devenea Villeroy mai trufaş şi mai orgolios. Atunci Dubois apelă la cardinalul de Bissy, prietenul mareşalului, rugându-1 să-i spună acestuia să se stăpânească şi să încerce să rămână în relaţii bune cu el. Cardinalul de Bissy, care-1 văzuse pe confratele său, cardinalul de Rohan, intrând în Consiliul regal numai pentru bunele oficii aduse lui Dubois, nici nu dorea altceva decât să fie pe placul cardinalului, nădăjduind să intre şi el pe aceeaşi uşă pe care intrase şl cardinalul de Rohan. Îşi asumă deci sarcina să-i transmită mareşalului rugămintea lui Dubois. Bissy îl convinse pe

Villeroy că admiraţia lui Dubois faţă de el era sinceră, fapt care-i îngădui lui Villeroy să-i tăgăduiască lui Bissy că va încerca să -fie mai apropiat de Dubois. Bissy dădu fuga la primul ministru să-i spună ce făcuse, apoi se duse înapoi la Villeroy să-1 întrebe în ce zi şi la ce oră ar fi dispus mareşalul să primească respectuoasele omagii ale lui Dubois. Fie că mareşalul nu vru să-1 primească pe Dubois la el acasă, fie că vru să facă pe galantul, îi trimise vorbă lui Dubois să-1 aştepte la el. Bissy îi spuse lui Dubois să facă tot posibilul şi să accepte vizita lui Villeroy a doua zi, adică odată cu primirea ambasadorilor. A doua zi, în timp ' ee Dubois stătea de vorbă cu ambasadorul Rusiei şi salonul era plin de cei mai. de seamă miniştri străini, a fost anunţată vizita domnului mareşal de Villeroy. Nu se obişnuia ca audienţele să fie întrerupte. Totuşi, lacheii, care primiseră ordin, se daseră să-1 anunţe irnediat pe domnul ©ubois. Dar mareşalul se împotrivi şi aşteptă în salon, la rând ca toată lumea.

Reeonducându-1 pe ambasadorul Rusiei, Dubois îl zări s, pe mareşal; atunci, uitând de toţi ceilalţi, se năpusti spre U el, se înclină în faţa_lui întocmai ca în faţa unui rege şi-1 & * pofti imediat în cabinet. Acolo, Dubois se pierdu în mulţu-' miri pentru onoarea pe care i-o făcuse mareşalul. Acesta ' îl lăsă să vorbească, arborând un aer mândru, schiţând un surâs, clipind din ochi sau dând din cap. După ee Dubois ' se linişti, mareşalul – pe tonul lui doctoral care-i era ' caracteristic – îi dădu câteva sfaturi apoi, lăsându-se târit; de elocinţă, trecu de la sfaturi la admonestări şi de la f admonestări la reproşuri. Dubois era ca un şarpe. Ştia să • se târască, dar cu condiţia să nu-1 calce nimeni pe coadă.; La primul contact cu piciorul care, profitând de umilinţa • lui, ar fi vrut să-1 zdrobească, se ridica gata de atac. Vă-: • zând ce întorsătură luaseră lucrurile, cardinalul de Bissy, vru să intervină, dar era prea târziu. Mânia care pusese stăpânire pe inima domnului mareşal i se urcase la cap „şi nu-i mai îngădui să judece. Începu să bată din picior^ să

pufnească, să strige, să se înroşească; Dubois, dimpo-r trivă, pălise şi se retrăsese în sine întocmai ca o felina' gata să se năpustească. După o vreme, năucit de propriile: sale răcnete, mareşalul, nemaiputându-se stăpâni, trecu la ameninţări şi strigă:

— Da, domnule, unul dintre noi doi trebuie să cadă şi. Dacă vrei să-mi asculţi un ultim sfat, arestează-roă!

Cardinalul de Bissy văzu ochii lui Dubois strălucind. Dându-şi seama că lucrurile ajunseseră prea departe, îl apucă pe mareşal de braţ şi-1 trase cu forţa după sine.

— Numai că mareşalul nu era omul care să se retragă în linişte; ieşind afară din cabinet, continuă să strige, să înjure şi să-1 ameninţe pe Dubois. Audienţele au fost suspendate. Furios, bâlbâindu-se de furie şi abia mai respi-rând, Dubois dădu buzna în cabinetul regentului. Urmând sfatul mareşalului, venise să-i propună acestuia să-1 aresteze pe Villeroy. Regentul nu avea nici un motiv să-1 susţină pe mareşal, care era unul dintre cei mai înverşunaţi calomniatori ai săi. De câte ori micul rege nu se simţea bine, mareşalul începea să strige: „Otravă! Regentul i-a dat otravă!” Dar cum ducele d'Orleans ştia să se stăpî-nească, îi spuse lui Dubois că arestarea va avea loc de îndată ce mareşalul îl va jigni pe regent. Pentru orice eventualitate, trimiseră să-1 cheme pe domnul de Saint-Simon „pentru a pregăti – cum spune el însuşi – capcana în care urma să cadă Villeroy”. Ducele de Saint-Simon fu întru totul de părerea regentului şi-şi spuse că – având în vedere insolenţa mareşalului – acesta nu va întârzia să-şi dea în petec. Dar, ca să fie mai siguri, pregătiră ei înşişi capcana. La primul Consiliu ce urma să aibă loc, ducele d'Orleans trebuia să-i şoptească regelui ceva la ureche. Mareşalul, curios din fire, sigur că se va vârî între ei, ca să audă ce vorbesc. Atunci regentul trebuia să-1 poftească pe rege în cabinetul său; cum domnul de Villeroy avea să se ţină, în mod sigur, după ei, regentul trebuia să-i închidă uşa în nas, spunându-i că are ceva de vorbit cu regele doar între patru

ochi. Atunci Villeroy, nestăpânit cum era, avea să trântească el ceva jignitor la adresa regentului.

Lucrurile se petrecură exact aşa cum prevăzuse domnul de Saint-Simon: mareşalul dorind să audă ce-i spunea regentul lui Ludovic, vru să vină după ei în cabinetul regentului; atunci regentul îi spuse mareşalului că are ceva de discutat cu regele şi anume fără martori; la care ViEeroy răspunse că majestatea-sa nu trebuie şi nu poate să aibă secrete faţă de preceptorul său.

— Ascultă, domnule mareşal, îi spuse regentul, întoreându-se cu faţa către el, să ştii că nu eşti buricul pământului şi că numai prezenţa regelui mă opreşte să nu te tratez aşa cum meriţi!

După care regentul, luându-1 pe rege de mână, intră • în cabinet. Mareşalul dădu fuga după regent, ca să-şi ceară scuze; dar ducele, cu un gest, îl făcu să priceapă că nu va accepta nici un fel de scuze. Socotind că mersese cam departe cu insolenţa, a doua zi mareşalul veni din nou la regent să-şi ceară scuze. Gătit cu superba lui sabie pe care n-o părăsea niciodată, mareşalul străbătu curtea, îndrep-” tându-se către ducele d'Orleans.

— Unde este regentul? Îl întrebă pe uşier.

— Lucrează, domnule mareşal, răspunse uşierul.

— Trebuie neapărat să-1 văd, aşa că te rog să mă anunţi! '.

Şi o porni arogant spre uşă, sigur că se va deschide dinaintea sa. Uşa se deschise într-adevăr, dar cel care-i primi fu domnul Fare, căpitanul gărzilor regentului, care, îndreptându-se către el, îi ceru sabia. În acelaşi tjmp, Le Blanc îi prezentă ordinul de arestare semnat de rege, în vreme ce contele d'Artagnan, căpitanul muşchetarilor în gri, împinse spre el o lectică bine acoperită, care aştepta într-un colţ, gata pregătită. Cu dosul mâinii, mus'chetarul îl împinse în lectică, trase draperiile peste el, apoi le porunci câtorva oameni să-1 scoată din palat printr-o uşă dosnică ce dădea în grădină. La piciorul scării ce ducea în sera de portocali aştepta o trăsură, înconjurată de douăzeci de muşchetari. Urcat imediat în trăsură, mareşalul a fost condus la moşia lui din Villeroy, aflată la zece leghe de Paris. Mai rămânea să i se spună şi regelui de arestarea lui Villeroy. Ludovic, ca toţi copiii răsfăţaţi, îi iubea mult pe toţi cei eare-1 Jăudau şi nimeni nu-1 lăuda mai abitir decât Villeroy. Aşa că de îndată ce auzi că mareşalul fusese arestat, fără a dori să asculte şi motivele pentru care îl arestaseră, începu să plângă. Regentul încercă să-1 consoleze, dar la tot ce-i spunea el, regele plân-gea şi mai tare. Văzând cât este de încăpăţânat, regentul îl salută şi se retrase. Regele a fost trist toată ziua. Dar a doua zi, altă surpriză neplăcută: nu-1 văzu nici pe domnul de Fleury. Întrebând unde este, i se răspunse că nu sa află la Versailles şi că nimeni nu ştie unde se dusese. Ce se întâmplase? Villeroy şi Fleury, cei doi preceptori ai regelui, făcuseră un fel de pact potrivit căruia, în cazul în care unul dintre ei ar ii fost arestat, celălalt să se exileze de bunăvoie, chiar în aceeaşi zi. Villeroy izbutise în asemenea măsură să-1 convingă pe rege că nu este înconjurat decât de duşmani şi de otrăvitori şi că nu-şi datorează viaţa decât preocupărilor asidue ale celor doi preceptori ai săi, încât tânăi'ul Ludovic, văzându-se despărţit de amân-doi deodată, se simţi cuprins de o adevărată disperare. Regentul, neştiind despre ce estevorba, se simţi foarte încurcat, Dubois deduse că Fleury

se retrăsese la Trappe, când iată că cineva veni şi spuse că se dusese la Bâville, la preşedintele de Lamoignon. De îndată ce regentul află de ce se retrăsese domnul ele Fleury, dădu fuga la rege să-i spună că încă în cursul aceleiaşi zile, preceptorul său va fi la Versailles. Curierul care trebuia să plece la Trappe, fiind gata de drum, schimbă direcţia şi o luă spre Bâville şi, aşa cum făgăduise regentul, regele îl văzu pe Fleury chiar în acea zi. Domnul de Fleury îşi călcase jurământul faţă de Villeroy, dar nu din vina lui. El plecase de la Ver-sailles chiar în ziua în care fusese arestat mareşalul de Villeroy; dar din moment ce regele îi poruncise să vină, el nu putea să nu se supună poruncii. Prima sa datorie era să se supună ordinelor regelui său şi el se supusese. Începând din acel moment, «regentul înţelese că domnul de Fleury reprezenta o putere. Ii explică îndelung motivul care-1 determinase să-1 aresteze pe mareşalul de Villeroy şi^până la urmă domnul de Fleury fu de acord cu el. In realitate, era încântat că scăpase de un om care-1 jignise de multe ori cu insolenţa şi cu orgoliul lui nemăsurat. În consecinţă, îşi asumă răspunderea să H recomande şi să i-1 prezinte el însuşi regelui pe domnul de CRarost, căruia regentul îi încredinţase locul pe care-1 avusese mareşalul. Cât despre ducele d'Orleans, părându-i-se că domnul de Villeroy se află cam prea aproape de Paris, porunci să fie dus şi închis la Lyon.

Dubois nu numai că ajunsese prim-ministrudar se văzu scăpat de doi dintre cei mai înverşunaţi duşmani ai săi: Noce şi Villeroy. Academia profită de această circumstanţă pentru a-1 numi membru pe Dubois. în vremea aceasta, unul dintre oamenii care făcuseră mult rău Franţei, pe vremea lui Ludovic a] XTV-lea, murise la Windsor. E vorba de John. Churchill, duce de Marlborough.

Şi iată că la 25 octombrie avu loc sărbătorirea majoratului regelui. Cei şase pairi laici ai Franţei care trebuiau să fie de faţă au fost reprezentaţi de şase prinţi de sâhge, ceea ce nu

se mai întâmplase niciodată: ducele d'Orleans îl reprezenta pe ducele de Bourgogne, ducele de Chartres ţinu locul ducelui Normandiei, ducele de Bourbon îl reprezenta pe ducele Acvitaniei, contele de Charolais pe contele de Toulouse, contele de Clermont pe contele da Fandre, iar prinţul de Conţi ţinu locul contelui de Cham-pagne. Mareşalul de Villars 1-a reprezentat pe conetabilul, Franţei, iar prinţul de Rohan pe marele maestru de ceremonii al regelui. După ce i s-a pus regelui coroana pe cap, acesta a scos-o şi a pus-o alături, pe perna de catifea. Cineva i-a spus că încălca „ceremonialul, dar regele i-a răspuns că puţin îi păsa de ceremonial.

După ce s-a întors de la Reims, regele a rămas o vreme la Villers-Cottereţs, unde ducele d'Orleans a dat nişte serbări magnifice în cinstea lui. De acolo, a plecat la Chantilly, la ducele de Bourbon, care a cheltuit un mjlion ca să-1 primească. Văzând tot acel lux, Camillac spusese:

— Se vede limpede că fluviul Mississippi a trecut pe aici! L în timpul şederii la Villers-Cotterets şi la Chantilly, regele a prins gustul vânătorii, plăcere care mai târziu avea să se transforme într-o adevărată patimă.

Întoreându-se la Paris, regentul i-a trimis în Spania pe doamna ducesă de Duras şi pe cavalerul d'Orleans ca s-o însoţească pe doamna ducesă de Beaujolais, fiica sa, al cărei contract de căsătorie cu infantele don Carlos fusese semnat la 26 noiembrie. Dar această căsătorie n-a mai avut loc. La opt zile după semnarea contractului, a murit Prinţesa Palatină, mama regentului. Toate spectacolele şi serbările s-au suspendat timp de opt zile, iar doliul a ţinut patru luni.

Acest eveniment, împreună cu cutremurul de pământ din Portugalia, care i-a inspirat o tragedie lui Andre, au fost evenimentele cu care s-a încheiat anul 1722.

1 Aluzie la acţiunile Mississippi ale lui Law (n. t).

Capitolul XIV Majoratul regelui.

— Doamna de Prie.

— Doamna de Pleneuf.
— Domnul de Prie, amba-' saclor la Toririo.
— Întoarcerea sa.
— Dizgra-ţierea lui Le Blanc şi a lui Belle-Isle.
— Boala lui Dubois şi moartea sa.
— Moartea regentului.
— Concluzii.

Anul 1723 a început cu majoratul regelui. La 16 februarie, Ludovic al XV-lea păşise în cel de-al paisprezecelea an al său. Chiar în dimineaţa acelei zile, ducele d'Orleans a fost de faţă la scularea lui, 1-a salutat cu tot respectul cuvenit şi 1-a întrebat dacă are de dat vreo poruncă în legătură cu cârmuirea statului. La 22 februarie a avut loc un Consiliu în care regele a fost declarat major şi anunţat că, după legile ţării, de-acum încolo putea să ia parte la cârmuirea Franţei. Întorcându-se către ducele d'Orleans, regele i-a mulţumit pentru strădania de a fi vegheat asupra ţării, 1-a rugat sa aibă şi mai departe grijă de Franţa şi 1-a confirmat pe Dubois în funcţia de prim-ministru. Tot în acel Consiliu trei duci au fost făcuţi pairi: Biron, Levis şi La Valliere. Ducele d'Orleans făcuse un mare act de dreptate restituind familiei Biron duca-tul-pairie ce-i fusese confiscat lui Charles de Biron, vinovat de crimă de lesmajestate. Acum îi era înapoiat urmaşului său, nevinovat. În legătură cu acest lucru i s-au făcut ducelui d'Orleans unele observaţii, dar el a răspuns:

— O familie care şi-a pierdut avutul, din pricina unor greşeli, şi le poate recăpăta prin serviciile pe care le-a adus ţării.

Cam în acea epocă se situează şi dizgraţierea lui L «Blanc şi a contelui de Belle-Isle, fapt ce semnalează în-eeputurile influenţei doamnei de Prie.

Doamna de Prie era fiica lui Berthelot de Pleneuf, un bogat financiar, unul dintre primii slujbaşi ai cancelarului Voisin; strânsese o avere imensă, avea o casă deosebit de frumoasă, căreia soţia sa ii făcea onorurile cu multă graţie

şi spirit. Dintre toţi copiii ei, doamna de Pleneuf avea o deosebită slăbiciune pentru micuţa Agnes, cea care avea să fie mai târziu doamna de Prie. Dar pe măsură ce copila creştea, pe măsură ce, crescând, se făcea tot mai frumoasă şi plăcea tot mai mult celor din jur, în aceeaşi măsură începu să-i displacă mamei sale; după o bucată de vreme, profunda dragoste a mamei se transformă în ură, în ura unei femei f» ta de o altă femeie, în care nu mai vedea o fiică, ci o rivală. Aşa că doamna de Pleneuf s-a hotărât s-o mărite cât mai repede, ca să scape de ea. Se prezentară, cum era şi firesc, mai mulţi tineri, între care şi marchizul de Prie. Marchizul se trăgea dintr-o familie foarte bună. E adevărat că nu avea avere şi că pacea pusese capăt carierei sale de ofiţer. Dar avere avea familia Pleneuf şi, în loc să-şi continue cariera de ofiţer, putea deveni ambasador. Afacerea a fost încheiată şi căsătoria făcută/Doamna de Prie, prezentată regelui, şi-a dezvăluit toată isteţimea spiritului; când voia să dea gata pe cineva, nimeni nu-i putea rezista, aşa că domnul de Prie a fost numit ambasador la Torino. Acolo, doamna de Prie a trăit numai în lumea mare şi a dobândit acele maniere pline de graţie şi de încântare care au făcut din ea una dintre femeile cele mai primejdioase, dar în acelaşi timp şi cele mai distinse din epoca de care ne ocupăm, în 1719, doamna de Prie se întorsese la Paris; era atunci o femeie desăvârşită atât ca graţie, cât şi ca frumuseţe. Avea o figură încântătoare, era foarte isteaţă şi plină de spirit, ambiţioasă, îndrăzneaţă, într-un cuvânt, uluitoare. Ducele de Bourbon, văzând-o, se îndrăgosti nebuneşte de ea. Doamna de Prie îşi dădu imediat seama de importanţa acestei cuceriri şi n-o lăsă să treneze prea mult. La început, legătura lor a fost ascunsă de ochii lumii. Aveau o căsuţă în strada Sainte-Appoline, cu un budoar roz-gri, şi o trăsură care-i aştepta afară. Domnul de Bourbon se arătă grozav de gelos, ca un îndrăgostit în luna de miere, când observă că domnul d'Alincouri, fiul mareşalului de Villeroy, începuse să-i facă curte iubitei sale.

Femeile care au în ele o scânteie de geniu, aşa cum avea doamna de Prie, nu fac nimic fără un scop precis. Marchiza socoti deci că venise momentul să se plângă de Le Blanc şi de contele de Balle-Isle, nepotul lui Fouquet. Ca să-i vină de hac lui Le Blanc, doamna de Prie se agăţă de falimentul lui Jonchere, trezorier general în timpul războiului, şi care fusese întemniţat în Bastilia. Şi cum Jonchere era omul de casă al lui Le Blanc, marchiza îl acuză pe ministru că-şi vârâse mâinile până la coate în banii mânuiţi de Jonchere, obligându-1 astfel pe acesta să dea faliment. Împins de marchiza de Prie, ducele de Bourbon se adresă ducelui d'Orleans, cerând să se facă lumină în această gravă infracţiune. Ducele d'Orleans îl trimise la Dubois. Dubois n-avea nici un motiv să-1 susţină pe Le Blanc, care nu era omul lui. El avea obligaţii faţă de Breteuil, cel care ştiuse, cu atâta dibăcie, să sustragă certificatul de căsătorie din registrul parohial, făcând dintr-un abate însurat un celibatar. Le Blanc şi Belle-Isle fură deci trimişi la închisoare, iar postul de ministru de război a fost dat imediat lui Breteuil.

Această afacere odată isprăvită, spre satisfacţia doamnei de Prie şi a domnului duce de Bourbon, Dubois se ocupă de prezidarea adunării clerului, care nu se mai reunise din 1715. Aceasta a fost „ultima mare onoare care a încoronat ciudata viaţă a lui Dubois. Prezicerea doctorului, care nu-i mai dăduse primului-ministru decât şase luni de trăit, era pe punctul de a se adeveri. Cu câteva zile în urmă, Dubois încă se mai îndoia că ar fi bolnav. Dar acum plecase de la Versailles la Meudon sub pretextul de a-1 duce pe rege să mai stea şi acolo; în realitate, voia să scurteze la jumătate drumul pe care-1 'avea mereu de făcut. Bolnav de multă vreme de o ulceraţie la vezică, nu mai putea suporta zguduiala trăsurii, nici măcar pe cea mult mai atenuată a unei lectici.

Sâmbătă, 7 august, i-a fost atât de rău, încât medicii au declarat că trebuie să suporte imediat o operaţie foarte

grea şi foarte dureroasă, dar pe. Care dacă nu o face, va muri probabil peste trei sau patru zile. Aşa că-1 poftiră să vină la Versailles cât mai repede, ca să-1 poată opera. Dubois se înfurie şi-i trimise pe medici la plimbare. Operaţia avu totuşi loc a doua zi, la ora cinci. Exact la douăzeci şi v patru de ore după operaţie, Dubois muri bleste-mând şiânjurându-i pe doctori. De altfel, era şi vremea. Îşi isprăvise opera, iar acum le stătea tuturor ca o piatră de moară după gât, mai ales regentului. In ziua operaţiei fusese îngrozitor de cald, iar spre seară izbucni o furtună puternică. Tunetul bubui înfricoşător şi fulgerele spintecară văzduhul.

— Ha, ha, făcu regentul, frecându-şi bucuros mâi-niâe, nădăjduiesc că va fi o furtună pe cinste, care-1 va lua cu ea şi pe caraghiosul ăla bătrân!

De îndată ce Dubois îşi dădu sufletul, regentul îi scrise lui la Noce, exilat de Dubois: „Vipera a murit, veninul a îngheţat. Te aştept astă-seară la Palatul Regal”. Aceasta a fost toată oraţia funebră în cirtstea pri-muhri-ministru.

Ml Ii Totu… I. nici ducele d'Orâeans. Nu avea -să supravieţuiască prea mult ceiui de la care îşi luase adio într-un mod atât de nesăbuit. Dealtfel şi sarcina lui se încheiase. Moartea lui Dubois, care trebuia să fie pentru el un fel de învăţătură de minte, n-a fost decâf un prilej de a se deda la tot falul de excese de care nu se mai putea dezbăra. Totuşi moartea îi dăduse până atunci câteva semne care ar fi trebuit să-i dea de gândit: avea dureri de cap, ameţeli, stări de năuceală şi era foarte roşu la faţă. Docr torul îl admonesta zilnic şi tot zilnic ducele d'Orâeans îi răspundea:

— Dragul meu, nu moare de apopltxie unul care vrea! Asta-i moartea cea mai scurtă şi cea mai uşoară.

În fiece zi doctorul se ruga de el să-1 lase să-i ia sânge şi în fiece zi ducele d'Orâeans îl amâna pe a doua zi.

În sfârşit, joi dimineaţă, 2 decembrie, medicul se ţinu atâta de capul lui, încât regentul, ca să scape de el, îi spuse să vină luni şi să-i ia sânge.

În ziua aceea lucrase în cabinetul regelui. Întorcân-du-se în cabinetul său, o găsi pe doamna de Phalaris, care-1 aştepta în uşă. Vederea ei păru să-i facă plăcere;

— Intră, îi spuse. Îmi simt capul greu şi poate că mă destind dacă ai să-mi povesteşti ceva mai vesel.

Intrară amândoi în cabinet şi se aşezară-alături, pe o canapea, în faţa focului. Dar dintr-o dată, doamna de Phalaris, care povestea ceva, îl simţi pe duce lăsânc^u-se greu peste ea, ca un om care a leşinat. Ridicându-se imediat, văzu că ducele îşi pierduse cunoştinţa, dar de fapt omul era mort. Murise aşa cum îşi dorise întotdeauna: repede şi uşor. O moarte la fel de uşoară ca şi viaţa lui, răpit în vreme ce aţipise. O gartetă oarecare anunţă că regentul murise în braţele duhovnicului său. Ducele era în vârstă de patruzeci şi nouă de ani, trei luni şi douăzeci şi nouă de zile.

Să aruncăm acum „o privire îndărăt şi să spunem câteva cuvinte despre perioada care a trecut şi despre oamenii care au jucat un rol în acest timp.

Societatea trecuse printr-o mare transformare după moartea lui Ludovic al XlV-lea, dar această transformare începuse de fapt a se face simţită încă de la începutul secolului al XVIII-lea. Evenimentele, mai puternice decât oamenii, zdrobiseră puterea politică a bătrânului Ludovic al XlV-lea. Carol-cel-Mare, pe patul de moarte, plânsese cu gândul la viitoarele invazii ale barbarilor care aveau să-i distrugă opera întregii sale vieţi. Ludovic al XlV-lea ar fi trebuit să plângă privind transformarea societăţii ce avea să ducă de râpă opera întregii sale domnii. Scopul ddmniei lui Ludovic al XlV-lea fusese puterea unică, autoritatea regală. El spusese: Statul sunt eu!” Ar fi putut să spună acelaşi lucru şi despre societate: Societatea sunt eu!” Dar aşa cum regele se plictisise să-i mai îndure tutela, tot aşa şi societatea se plictisise să-i mai ur-' rneze exemplul. Regele scăpase de influenţa ei datorită slăbiciunii sale; societatea scăpase de tirania regelui datorită morţii'sale. In ultimii ani ai domniei lui Ludovic al XlV-lea se ridicase o nouă

generaţie care, părăsind obiceiurile secolului al XVII-lea, le inaugurase pe cele ale secolului al XVIII-lea. Ducele de Richelieu a fost eroul noii generaţii; ducele d'Orleans – apostolul ei. Ludovic al XV-lea - zeul ei; Noce, Canillac, Brâncaş, Fargy, Ravannes – modelele ei.

Secolul al XVII-lea este secolul construcţiei labori-iase a autorităţii politice şi religioase; Henric al IV-lea s-a folosit în acest scop de mintea lui ageră; Richelieu, de geniul său, iar Ludovic al XlV-lea de voinţa sa.

Secolul al XVIII-lea înseamnă distrugerea acestui principiu, înseamnă căderea tronului, profanarea altarului.

În secolul al XVIITlea trăiseră Corneille, Racine, Mo-liere, Montesquieu, Bossuet, Fenelon, Fouquet, Louvois, Colbert.

În secolul al XVIII-lea au existat Voltaire, Rousseau, Grimm, d'Alembert, Beaumarchais, Crebillon-fiul, marchizul de Sade, Law, Maurepas şi Calonne. Secolul al XVIII-lea a fost pregătit de edictul din-Nantes, de înfiinţarea şcolilor din Geneva, Olanda, Anglia, de prezenţa lui Newton, ca şi a doamnei marchize de Maintenon, a lui Leibnitz, ca şi a părintelui Le Tellier. De ce dintre toţi urmaşii lui Ludovic al XlV-lea n-a rămas decât Ludovic al XV-lea? Pentru că noii societăţi care era coruptă „îi trebuia un rege corupt pentru ca şi regele şi societatea să cadă în aceeaşi prăpastie. Aţi văzut cum 1-a pregătit Filip d'Orleans pe Ludovic al XV-lea. Credeţi că Richelieu 1-a pregătit mai bine pe Ludovic al XlV-ka? Nu. Ducele d'Orleans era spiritual, necredincios, dezmăţat; nu avea nici un fel de sentimente, nu respecta nici o legătură de familie. Avusese îndatorirea să-1 ţină în viaţă pe Ludovic al XV-lea, să-1 ajute să se vindece de toate bolile pe care le fac îndeobşte copiii şi să-1 protejeze pentru că era^un băieţaş foarte plăpând. A avut într-adevăr mare grijă de el, şi când copilul a ajuns un tânăr fi*umos şi viguros, regentul a murit, ca şi cum n-ar fi aşteptat decât acest lucru ca să moară. A murit aşa cum a trăit, fără să se căiască de greşelile pe care le-a făcut.

Cu toate cusururile sale, ducele d'Orleans a fost un mare senior, şi istoria, uitând de destrăbălările şi chefurile prinţului, de slăbiciunile omului, îl va înfăţişa întotdeauna veghind cu o mână întinsă peste leagănul regelui, deşi a fost acuzat de nenumărate ori, pe nedrept, că a vrut să-1 otrăvească pentru a-i lua locul.

…Şi acum să vedem ce se va întâmpla cu acest copil, pe care glasul norodului său îl şi botezase Ludovic-cel-Iubit.

LUDOVIC AL XV-LEA ŞI CURTEA SA Capitolul I Un cuvânt care ne va aminti de tânărul rege.

— Ce s-a petrecut la moartea domnului duce d'Orleanş.

— Cum a fost numit prim-ministru ' domnul duce de Bourbon.

— Originea sa.

— Portretul fizic şi moral.

— Doamna ducesă, mama domnului duce.

— Prinţii.

— Domnul de Charolais.

— Regele. „- Eticheta lui Ludoic al XV-lea.

— Zvonuri jignitoare la adresa regelui.

— Sufletul lui Duchaffour.

Sâmbătă, 15 februarie 1710, Ludovic al XlV-lea a. fost trezit la ora şapte dimineaţa, deci cu o oră mai devreme ca de obicei, pentru că pe doamna ducesă de Bour-gogne o apucaseră durerile facerii. Regele se îmbrăcă înrj grabă şi se duse lângă ea. Dar de data aceasta Ludovic al XlV-lea nu mai aşteptă sau, mai bine zis, avu foarte puţin de aşteptat.

La ora opt, trei minute şi trei secunde, ducesa de Bourgogne aduse pe lume un băiat care primi numele de ducele d'Anjou. Cardinalul de Janson îl unse cu mir pe noul născut. Apoi pruncul fu aşezat pe genunchii doamnei de Ventadour, aflată într-o lectică. Domnul de Bouf-flers şi opt soldaţi escortară lectica. La prânz. Domnul de La Vrilliere îi aduse pruncului Cordonul Albastra, iar în cursul zilei toată Curtea veni să-1 admire.

Acest copil, care abia văzuse lumina zilei, avea un frate mai mare ce purta titlul de Delfin; aşa cum am mai spus-o, pruncul primise titlul de duce d'Anjou.

La 6-martie 1711, cei doi copii se îmbolnăviră de pojar. Cum micii prinţi nu fuseseră”decât unşi cu mir, Ludovic al XlV-lea porunci să fie botezaţi imediat. Doamna de Ventadour primi ordin să ia drept naşi şi naşe pe primele persoane pe care le va întâlni. Amândoi copiii trebuiau să primească numele de Ludovic. Doamna de Ventadour îl „botează, împreună, cu contele de La Motte, pe micul Delfin. Ducele d'Anjou avu drept naş pe marchizul de Brie, iar drept naşă, pe doamna de la Ferţe. La 8 martie, cel mai mare dintre cei doi copii muri. Atunci, ducele d'Anjou luă locul fratelui său şi primi, la rândul lui, titlul de Delfin.

Am văzut cum Ludovic al XV-lea a fost adus la Vin-cennes, la moartea regelui Ludovic al XlV-lea; apoi l-am văzut întorcându-se la Paris pentru a lua parte la şedinţa Parlamentului care anula testamentul bunicului său, numindu-1 regent pe ducele d'Orleans. Am vorbit despre principiile pe care i le insuflase domnul de Villeroy, preceptorul său, despre prietenia lui faţă de celălalt preceptor, domnul de Fleury, despre antipatia sa faţă de domnul Dubois; am vorbit despre temerile Franţei şi despre neliniştea domnului d'Orleans când o nouă boală 1-a adus pe Delfin la un pas de moarte. În sfârşit, am povestit cum. Datorită fermităţii lui Helvetius, viaţa i-a fost salvată. Am asistat pe urmă la declararea majoratului său, apoi la încoronare, la numirea domnului duce d'Orâeans ca prim-ministru, după moartea lui Dubois. În sfârşit, la moartea ducelui d'Orleans lovit de apoplexie, La Vrillierc. Fiul lui Châteauneuf, secretar de stat sub Ludovic ai A.iv-iea, acelaşi care o scandalizase atâta pe domnişoara de Mailly – devenită soţia sa – când aceasta a aflat că se măritase doar cu un mic burghez, dar care ajunsese secretar al Gonsiliului de regenţă, când regenţa avu un consiliu; La Vrilliere, deci, a fost primul avertizat de moartea ducelui d'Orleans. A dat

fuga mai întâi la rege, apoi la domnul de Fleury şi, în sfârşjt, la domnul duce de Bourbon; gândindu-se că acest prinţ ar putea deveni prim-ministru, s-a grăbit să-i întocmească numirea după modelul numirii ducelui d'Orleans.

Domnul de Fleury ar fi putut pune mâna încă de atunci pe această funcţie, mai ales că prietenii l-au sfătuit să facă acest Lucru şi poate că şi el se gândise la aşa ceva. Dar nu exista om cu mai multă răbdare şi mai plin de ambiţie ca domnul de Fleury, două calităţi destul de rare şi care fac atât de dificilă înlăturarea oamenilor care ie posedă. De altfel, de Fleury se mulţumea, cu realitate; puterii, lăsând altora aparenţele, lucru încă şi mai ra decât celelalte. Nu socoti deci că trebuie să-şi manifest atât de curând dorinţa, pe care şi-o realiză de altminter mai târziu, şi se declară primul de partea ducelui ci Bourbon, a cărui incapacitate o cunoştea prea bine Moartea prinţului d'Orleans, odată devenită publică, toi curtenii se duseră la rege, precedaţi de ducele de Boui bon. Ludovic al XV-lea era foarte trist; după ochii li înroşiţi şi umezi, se vedea că văr şase foarte multe te erimi. Abia se închisese uşa în urma ducelui şi a curte nilor, că domnul de Fleury îi spuse cu glas tar6 regeli că, după marea pierdere pe care o suferise în persoar ducelui d'Orleans, al cărui elogiu îl făcu în două cuvinte, majestatea-sa nu putea face altceva mai bun decât să-1 roage pe ducele de Bourbon, aflat de faţă, să-şi asume povara tuturor afacerilor de stat şi să primească funcţia de prim-ministru, liberă prin moartea ducelui d'Orleans.

Regele îl privi în ochi pe domnul de Fleury, ca să-şi dea seama de sinceritatea propunerii. Apoi, observându-i privirea deschisă, consimţi la acea numire printr-un semn din cap. Ducele de Bourbon îi mulţumi pe loc. Cât despre La Vrilliere, în culmea bucuriei pentru prompta reuşită în această mare afacere, scoase imediat din buzunar jurământul primului-ministru, copiat după cel al* ducelui d'Orleans, şi-i propuse cu glas tare domnului de Fleury ca ducele de Bourbon să-1 depună imediat. Domnul de Fleury

îi spuse regelui că lucrul i se părea firesc, aşa că ducele de Bourbon se conformă. Odată jurământul depus, domnul duce de Bourbon ieşi din cabinet; curtenii îl ur-nforă şi, la un ceas după moartea ducelui d'Orleans, _ deci înainte ca fiul său – care se afla la Paris – să fi fost înştiinţat de moartea tatălui, totul se isprăvise.

Acum să consacram câteva rânduri prinţului căruia La Vrilliere şi Fleury, episcop de Frejus, îi încredinţaseră atât de repede slujba răposatului duce d'Orleans. Ducele de Bourbon era fiul lui Ludovic de Bourbon-Conde, al cărui tată primise, în 1660, de la Ludovic al XlV-lea, ducatul de Bourbon în schimbul ducatului d'Albret. Mama sa era spirituala domnişoară de Nantes, fiica lui Ludovic al XlV-lea şi a doamnei de Montespan, care moştenise agerimea familiei de Montemart. Am mai vorbit despre cântecele uimitoare pe care le improviza. Domnul duce de Bourbon avea deci în epoca în care ne aflăm treizeci şi unu de ani bătuţi pe muche. Erau înalt, slab ca o aşchie, avea1 spinarea încovoiată ca un cocoşat, picioarele lungi şi subţiri ca de barză, obrajii scofâlciţi, buzele groase şi bărbia ascuţită într-un mod atât de ciudat, încât ai fi crezut – spunea maică-sa – că natura îi croise acea bărbie ca să fie înhăţat de ea. Or, cum există un proverb care spune că „răul aduce după sine rău”, domnul duce de Bourbon, care avea, după cum am văzut, un chip foarte urât, mai suferise şi un accident. Într-o iarnă fusese invitat de domnul Delfin şi de domnul de Berry să vâaeze îznpreună cu ei. Treaba se întâmpla într-o luni, 30 ianuarie, când afară era un ger straşnic. Întâmplarea făcuse ca domnul de Berry să se afle la un capăt al unei bălţi – destul de lungă şi îngheţată bocnă – în vreme ce domnul duce se afla la celălalt capăt. Ivindu-se vâna-tul, domnul de Berry trase, glontele ricoşa pe gheaţă şi-i crăpă un ochi ducelui 4e Bourbon. Ducele privi lucrurile cu destulă îngăduinţă, dar domnul de Berry nu-şi iertă niciodată acea nenorocire involuntară şi-şi reproşa acest lucru toată viaţa. Asta în ceea ce priveşte fizicul

domnului duce. În ceea ce priveşte felul său de a fi, domnul de Bourbon era un om politicos, îi plăcea să trăiască bine, era trufaş, bun politician, dar mărginit, nccultivat şi foarte avar. Câştigase., făcând afaceri împreună cu mama sa, mai bine de două sute cincizeci de milioane. Într-o zi, arătând un teanc de acţiuni Mississippi lui Brâncaş, a cărui cupiditate credea că o aţâţă astfel, acesta îi răspunse: '

— Monseniore, una singură dintre hârtiile bunicului/dumneavoastră ar fi Valorat mai mult decât toate aceste acţiuni la un loc.

Bunicul ducelui fusese marele Conde.

Domnul duce avea o inimă foarte înflăcărată. Fusese îndrăgostit nebuneşte de doamna de Nesle, care-1 înlocuise cu prinţul de Soubisse; domnul de Bourbon îusese disperat. Zvonul despre disperarea lui ajunsese la urechile noului amant.

— De ce dracu se mai plânge domnul de Bourbon, spusese prinţul de Soubisse, din moment ce i-am îngăduit doamnei de Nesle să se ducă la el oricând vrea? Fiecăruia după rangul lui!

I Această cinste nu-1 consolă câtuşi de puţin pe domnul duce, care avu nevoie de toată dragostea doamnei de Prie pentru a-1 face să uite iubirea pe care i-o inspirase doamna de Nesle. Ducele de Bourbon fusese însurat cu de-â sila de Ludovic al XlV-lea. Într-o zi, regele prescri-seşe însă căsătoria ducelui de Bourbon cu fosta domnişoară de Conti şi a domnului de Conti cu fata mai mare a doamnei ducese. Cele două mame se optuseră cu strălşnicie. Dar, se. Ştie, atunci când Ludovic al XlV-lea voia cevS, apoi nimeni nu mai putea schimba nimic. Doamna prinţesă de Conti şi doamna ducesă de Bourbon îşi plecară capetele în. Faţa voinţei regelui. Totuşi maiestatea sa se uşura de cinci sute de mii de livre, dând câte o sută cincizeci de mii de livre fiecărui prinţ, şi câte o sută de mii de livre fiecărei prinţese. Dacă cele douăprinţese-mame, înainte de căsătoria copiilor lor, se urau, acum nu se mai puteau suferi. Câteva cântece ale

doamnei ducese, ca răspuns la unele insulte ale doamnei prinţese de Conti, înteţiră această ură. Intre timp, din pricina acestor cântece batjocoritoare, Comminges o părăsi pe doamna de Conti, care-1 înlocui cu Clermont. În general, doamna ducesă era cunoscută prin verva sa, vervă care făcea bucuria lui Ludovic al XlV-lea, dar care-i îngrozea pe toţi cei care-1 înconjurau pe rege, căci fiecare curtean îşi avea cântecelul/său: Dangeau, domnul de Beauvais, până şi doamna de Montespan. Prinţesa Palatină pretindea că ducesa de Bourbon nu este fiica lui Ludovic al XlV-lea, ci a domnului de Charolais şi susţinea că ştie în mod sigur acest lucru de la un brigadier din-gardă, pe nume Bet-tendorf care, fiind de serviciu la Versailles, îl văzuse pe domnul de Charolais intrând la doamna de Montespan. Intrat seara, domnul de Charolais nu ieşise decât dimineaţa şi, exact după nouă luni, spunea Prinţesa Palatină, doamna de Montespan ar fi născut-o pe doamna ducesă.

În concluzie, în epoca în care ne aflăm, iată cam cum stăteau lucrurile cu iubirile prinţeselor. Ducesa de Bourbon, dispreţuită de soţul ei, care trăia în văzul lumii cu doamna de Prie, se consola la rândul ei cu Duchayla. Prinţesa de Conţi, fiica regelui, deşi destul de evlavioasă, trăia,.cu nepotul ei, domnul de La Valliere. În ciuda ameninţărilor şi a geloziei soţului, prinţesa-tânără de Conţi îşi împărţea dragostea între La Fare şi Clermont. Domnişoara de Charolais îl urmase pe ducele de Riche-lieu până şi la Bastilia. Domnişoara de Clermont era iftbita ducelui de Melun; domnişoara de la Roche-sur-Yon avea o mare slăbiciune pentru domnul de Marton. În sfârşit, doamna du Mâine, de când cu conspiraţia lui Cel-lamare, îl onora cu favorurile sale pe frumosul cardinal de Polignac.

Acum, înainte de a ne lăsa târâţi de mersul evenimentelor, un ultim cuvânt despre prinţi, cu scopul ca cititorii noştri să fie cât de cât informaţi despre scandaloasa cronică a anului de graţie 1724 în care ne pregătim să păşim.

Despre domnul duce de Bourbon am spus cam tot ceea ce aveam de spus, cel puţin în ceea ce priveşte trecutul.

La începutul cărţii noastre intitulată Regenţa, am consacrat mai multe pagini prinţului de Conţi. Aşa că acum nu ne vom mai ocupa decât de faimosul conte de Charolais, care poruncise ca unul dintre valeţi să fie înjunghiat pentru că soţia -sa nu voise să i-1 dea lui şi care obişnuia să-i ucidă pe coşari cu archebuza pentru a-şi satisface plăcerea de a-i vedea cum cad din vârful acoperişului. Se ştie ce a rostit Ludovic al XV-lea despre o „glumă" de acest gen:

— Te mai iert şi de data asta, domnule, îi spusese el contelui de Charolais, dar îţi dau cuvântul meu de rege că cel care te va ucide nu va păţi nimic!

La ultima lui faptă rea, domnul de Charolais avusese drept complice chiar pe duceLe care tocmai fusese numit prim-ministru. Victima fusese o femeie încântătoare, doamna de Saint-Sulpice. Într-o seară, la un banchet deşănţat la care ea acceptase să ia parte, cei doi o îmbătaseră; şi pentru ca să nu lipsească nimic petrecerii, aprinseseră un foc de artificii în cămin, din pricina căruia biata femeie. Avusese mult de suferit, fiind cât pe-aci să ardă de vie.

Cât despre tânărul rege, care între*timp ajunsese 3a majorat, părea a se îndoi că el este regele Franţei. Era timid până la stângăcie şi rezervat până la nepoliteţe; singurul lucru pe care se părea că-1 iubeşte cu patimă era vânătoarea. Când mergea la vânătoare, seara aveau loc mese la care luau parte nu toţi vânătorii, ci numai invitaţii trecuţi pe listă. Listele se citeau după ce se întorcea regele, în faţa tuturor curtenilor. Cei care erau invitaţi rămâneau, ceilalţi se retrăgeau. Ăsta era unul dintre capriciile lui Ludovic al XV-lea, de a-i lăsa pe oameni să stea ca pe ghimpi cât mai mult cu putinţă şi de a se bucura de nerăbdarea şi de perplexitatea lor.

La eticheta pe care o moştenise de la străbunul său, Ludovic al XlV-lea, regele mai adăugase şi distincţia diferitelor intrări în apartamentele sale. Existau astfel

„intrări familiare”, „marile intrări”, „primele intrări” şi „intrările în 'cameră”. Printre cei care aveau dreptul la „intrări familiare”, putând ajunge până la patul regelui cât acesta încă mai era treaz, se numărau toţi prinţii de sânge, episcopul de Frejus, adică domnul de Flcury, dubele de Charost, doamna de Ventadour şi doica regelui. Primii gentilomi aveau. Acces la „intrările în cameră”, când regele binevoia să se scoale. La „primele intrări*' erau admişi curtenii jdoar pentru a-1 complimenta pe rege, după ce acesta, odată sculat, se îmbrăca în haina, de casă. Apoi veneau alţi curteni care se prezentau tot la… Intrările în cameră”, când regele, aşezat în fotoliu, se afla în faţa oglinzii. Seara, la culcarea regelui, diferitele intrări erau egale în prerogative; doar că cei „intraţi în cameră” trebuiau, să iasă când se spunea cu glas tare: -„Treceţi, domnilor!” Atunci regele dădea sfeşnicul unuia i dintre cei care ieşeau din cameră. Faptul constituia o mare h favoare şi cel care căpătase sfeşnicul alerga a doua zi dimineaţă prin tot oraşul, strigând cât 11 ţinea gura: „Ştiţi că regele mi-a dat să-i ţin sfeşnicul?” Această favoare, care revenea din ce în ce mai des frumosului La Tremouille, dădu loc unor cleveteli care căpătară o anumită consistenţă datorită timidităţii regelui faţă de femei. „La Curte – scrie domnul de Villars în Memoriile sale – nu e vorba decât de vânătoara, de jocuri şi de amabilităţi; aventuri prea puţine sau deloc, regele neîntorcând încă după nimeni frumoşii şi tinerii săi ochi; doamnele sunt toate gata să-i cadă în braţe, dar regele încă n~are ochi pentru ele.” Acele zvonuri ajunseră până la domnul de. Fleury care, pentru a salva reputaţia elevului său, puse să fie urmăriţi cei bănuiţi că s-ar deda unui astfel de viciu către care se spunea că şi regele _ ar avea unele înclinări. Avu loc” un proces public şi vinovatul, un oarecare Duchauffour, fu condamnat să fie ars în Piaţa Greve. Se făcu multă zarvă în legătură cu arestarea şi cu pedepsirea vinovatului. Poliţaii spuseră, cu glas tare, despre ce anume era vorba. Ca să pună capăt unui scandal,

trebuiau cu orice preţ să iste altul. Cei care^ strigau peste tot despre ce era vorba intrară până şi în curţile palatelor; au intrat şi în palatul doamnei de Conde.

— Mamă, o întrebase fiică-sa, ce crimă a făptuit omul pe care-1 vor arde în Piaţa Greve?

— Domnişoară, îi răspunsese prinţesa, se pare că a făcut bani falşi…

Chiar în seara execuţiei, regele se plânse de o mâncă-rime persistentă într-un loc unde eticheta nu-i îngăduia să se scarpine în faţa lumii; hotărî să-1 întrebe pe medi-ciri său ce putea să însemne acest lucru.

— Sire, îi răspunse prinţul de Conţi, e sufletul acelui sărman Duchauffour care vă cere să vă rugaţi pentru el…

Capitolul II Curtea Spaniei.

— Filip al V-lea abdică în favoarea fiului său.

— Boala lui Ludovic al XV-lea.

— Hotărârea pe care o ia domnul duce de Bourbon de a-1 însura.

— Peţirea infantei.

— Doamna de Prie.

— Influenţa ei.

— Măria Leczinska.

— Căsătoria regelui.

— Mica intrigă a domnului de Bourbon şi a doamnei de Prie împotriva domnului de Fleury.

— Căderea domnului de Bourbon şi a doamnei de Prie.

— Doamna de Prie trimisă în exil, unde şi moare.

În timp ce la Curtea Franţei lumea se distra din ce în ce mai bine, la Curtea Spaniei toţi mureau de plictiseală.

Filip al V-lea, acel rege căruia – după spusele lui Al-beroni – nu-i trebuia decât un scaun de rugăciune şi o femeie, sfârşise prin a se plictisi şi de scaun, şi de soţia sa, care-1 mai lega oarecum de lume. Sumbru, taciturn, făcând, drept orice distracţie, câteva vizite la mormintele din Escurial, tindea – tocmai el, care costase Franţa douăzeci şi cinci de ani de războaie pentru a-1 menţine pe tron – către calmul,

odihna şi rugăciunile din mănăstire. In sfârşit, la 15 ianuarie 1724, cedând atracţiei către viaţa monahală care-1 preocupa de mai multă vreme, se resemna să renunţe la coroană în favoarea fiului său, don Luis, prinţ al Asturiei, iar el se retrase în palatul său din Saint-Ildefonse', monument sobru care nu avea nimic de invidiat nici de către cea mai severă mănăstire.

În vreme ce Filip al V-lea se retrăsese vremelnic din lume, Papa Inocenţiu al XlII-lea o părăsea pentru totdeauna, după trei ani de pontificat. Fusese un om de treabă şi plin de curaj, dar, din păcate, tot timpul tulburat de simonia de care se făcuse vinovat încă din momentul urcării sale pe Sfinxul Scaun. E adevărat că, pentru „a-şi ispăşi greşeala de a fi acordat pălăria, de cardinal lui Dubois, o refuzase în mod constant demnului său elev, Tencin. Dar această reparaţie faţă de morala creştină nu-i liniştise conştiinţa şi era foarte frământat de gândul că el, care deschisese altora porţile cerului, poate că avea să rămână, trist, la poarta raiului.

La 28 mai fu ales Papă, în locul lui, Vincent-Marie Or-sini, care se impuse sub numele de Benedict al XlII-lea.

Cu zece zile mai înainte, vestita Ecaterina, orfana pe care un pastor luteran o crescuse din milă, cea pe care Şeremetiev o luase prizonieră cucerind Marienburgul, acea soţie a unui soldat suedez dispărut fără a se mai şti vreodată ce s-a întâmplat cu el, acea sclavă a favoritulu Mencikov, ibovnică a lui Petru I pe care l-am văzut/spn sfârşitul regenţei, vizitând Parisul, fusese încoronată împărătească a întregii Prusii.

Cam acestea au fost principalele evenimente ale Europei, când regele Ludovic al XV-lea, care avea o sănătate foarte şubredă, se îmbolnăvi pentru a doua oară. Ca şi prima oară, boala prezentă simptome grave încă de la început, făcu progrese rapide, dar cedă după ce i se luă sânge de două ori. Timp de trei zile toată lumea se temu pentru viaţa lui. Dar omul care trecuse prin cele mai cumplite spaime, în

timpul acestei boli, fusese domnul duce de Bourbon; n# pentru că s-ar fi temut să nu fie acuzat că l-ar fi otrăvit pe rege şi, prin uijmare, să-şi vadă onoarea pierind odată cu regele: nu! Se temea că dacă regele ar fi pieiit, ar fi dispărut şi puterea lui şi domnul duce ţinea morţiş să fie prim-ministru.

Astfel,. Într-o noapte – ducele dormea într-o cameră aflată sub odaia regelui – într-o noapte deci, când ducelui i se păru că aude la majestatea-sa mai mult zgomot şi mişcare ca de obicei, se ridică şi porni repede, în haină de casă, spre apartamentul regelui. La acea apariţie, uimirea lui Marechal, primul chirurg, care dormea în anticameră, a fost nemăsurată. Ridicându-se,. A alergat înaintea prinţului, întrebându-1 de ce s-a speriat astfel. Dar n-a putut scoate de la el decât nişte cuvinte întretăiate, asemănătoare cu cele care ies din gura unui nebun: „Am auzit nişte zgomote… Regelui îi e cumva mai rău? Ce se va întâmpla cu mine? • ' striga ducele scos din fire. Cu chiu-cu vai, Marechal izbuti să-1 liniştească. Din vorbele lui fără şir, doctorul înţelesese totuşi, la un moment dat, foarte clar o frază: „Ca să pot fi în continuare prim-ministru, de îndată ce regele se va însănătoşi, îl voi însura! Asta e lucrul cel mai bun!” într-adevăr, vă amintiţi că viitoarea soţie. A lui Ludovic al XV-lea avea doar opt ani, fapt care întârzia căsătoria regelui cu cel puţin şase ani, aşa că regele nu putea să aibă un copil decât peste şapte sau opt ani. Or, în cazul că regele ar fi murit, trebuia neapărat să rămână un Delfin, pentru ca nu cumva coroana să revină ducelui d'Orieans şi ducele de Bourbon să fie astfel obligat să părăsească puterea. Aşa că trimiterea infantei îndărăt, în Spania, a şi fost hotărâtă în mintea primului-ministru şi la 5 aprilie 1725 această mare hotărâre a fost pusă în practică. Infanta 1-a găsit pe Filip al V-lea pe tronul pe care-1 părăsise o vreme, dar pe care moartea fiului său, survenită cu opt luni în urmă, îl silise să-1 ia din nou în stăpânire. Or, cum măritişul infantei cu Ludovic al XV-lea fusese unul

dintre cele mai râvnite visuri ale lui Filip al V-lea, acesta socoti trimiterea fiicei sale îndărăt drept o mare insultă, aşa că le trimise şi el înapoi, în Franţa, pe regina-văduvă, soţia răposatului prinţ Luis, împreună cu domnişoara de Beaujolais, sora ei, care trebuia să se mărite cu fiul său, infantele don Carlos. Dar '£ faptul că ducele o trimisese pe fiica sa îndărăt şi că-1 dezlegase pe rege de cuvântul dat nu însemna nimic; copila; de opt ani trebuia neapărat înlocuită cu o tânără, aşa că primul-ministru îşi aruncă ochii mai întâi asupra Franţei, apoi asupra Europei, 'pentru a găsi o prinţesă care să poată deveni foarte repede seţia regelui. Domnul ds Bourbon puse mai întâi ochii pe domnişoara de Verman-dois, sora lui. Astfel, ar fi devenit cumnat cu regele şi, în caz de regenţă, ambiţia sa ar fi găsit în văduva regelu un nou sprijin. Domnul duce o consultă deci pe^oamnc de Prie fără de care nu făcea nimic important şi doamna de Prie se arătă a fi de acord cu el, optând pentru dom nişoara de Vermandois. Am mai vorbit despre influenb doamnei de Prie asupra ducelui. Acum vom spune cum a ajuns să aibă o astfel de influenţă.

La începutul secolului de care ne ocupăm, la poalele Aleilor exista un han. Hanul aparţinea unui om numit Paris şi celor patru băieţi ai săi, voinici şi bine făcuţi, oare-i serveau pe cei în trecere pe acolo. În 1710, un intendent, căutând o potecă prin munţi pe unde să poată trece carele cu hrană în Italia, ca să le ducă ostaşilor ducelui de Vendome ce aveau mare nevoie de eie, poposi la hangiul Paris şi-i mărturisi gazdei sale încurcătura în care se afla. Acesta se oferi să-1 ajute punându-i la dispoziţie pe cei patru fii ai săi care cunoşteau toate trecă-torile din Alpi. Datorită lor, intendentul ajunse într-adevăr cu bine la destinaţie. Cei patru munteni sosiră fără nici un incident la armata din Italia, împreună cu convoiul, cu care prilej au fost prezentaţi domnului de Vendome care i-a angajat pe toţi patru la aprovizionare. Din acel moment, tinerii începură să facă avere. Întâmplarea a făcut ca, în afară de

protecţia domnului de Vendome, hangiul să se bucure şi de protecţia doamnei ducese de Bourgogne* Una dintre cameristele prinţesei se oprise, bolnavă, la hanul din munţi, unde a fost îngrijită cum nu se poate mai bine. Ajungându-şi din urmă stăpâna, la Paris, i-a povestit cu cită solicitudine fusese îngrijită. De atunci, ducesa de Bourgagne deveni, la rândul ei, protectoarea fraţilor Paris. În 1722, cei patru băieţi aveau de-acum o avere destul de frumoasă pentru ca cel mai mare să-şi permită să devină unul dintre paznicii tezau-• rului regal. Doamna de Prie, prevăzând că ducele de Bourbon va ajunge prim-ministru, pusese ochii pe fraţii Paris pe care-i văzuse cât erau de descurcăreţi, ambiţioşi şi dornici să parvină indiferent prin ce mijloace. Aşa că de îndată ce ducele i-a luat locul domnului d'Orleans, ea s-a sfătuit cu cei patru fraţi Paris pe care i-a prezentat şi primului-ministru. Domnul duce avea şi aşa o părere deosebită despie iubita lui care – după cum am mai spus – era o femeie cu un spirit elevat. Cei patru fraţi Paris izbutiră să schimbe stima pe care ducele o avea pentru doamna de Prie într-o profundă admiraţie. Aşa că fiecare plan, înainte de a fi prezentat prinţului, era discutat în amănunt cu ea; tinerii aveau întotdeauna grijă să-i lase doamnei câteva modificări de făcut pentru' a-i da ducelui iluzia înaltei sale capacităţi, precum şi impresia că lor le scăpaseră acele amănunte. Cei patru fraţi aveau grijă să-i spună dinainte protectoarei lor despre ce anume era vorba; apoi lăudau toţi, în gura mare, geniul înnăscut al doamnei de Prie, făcând-din ea o adevărată femeie politică; după aceea lăudau fericirea pe care o avea domnul duce de a fi sfătuit de o asemenea Egerie. Domnul duce, la rândul său, se felicita de a fi găsit la iubita sa o inteligenţă pe care n-ar fi bănuit s-o mai aibă vreo altă femeie. Aşa ajunsese doamna de Prie să exercite enorma ei influenţă asupra ducelui de Bourbon.

Consultată deci, aşa cum am mai spus, în legătură cu măritişul surorii domnului duce, doamna de Prie hotărî ca

domnişoara de Vermandois să fie regină a Franţei. Declarându-se de partea domnişoarei de Vermandois, doamna de Prie trăgea nădejde că o astfel de regină nu-i va refuza niciodată nimic. Dar, la prima întrevedere pe care marchiza o avu cu prinţesa, observă că nu avea asupra surorii nici măcar a zecea parte din influenţa pe care o avea asupra fratelui acesteia. Aşa că o părăsi, 'ju-rându-se că domnişoara de Vermandois nu vai ajunge niciodată fegina Franţei. Treaba asta nu era deloc grea pentru doamna de Prie. Îi atrase atenţia domnului duce asupra unui lucru pe care, îi mărturisi ea, nu-1 observase la început: şi anume că, măritându-şi sora cu regele, ar fi depins cu totul numai de sora şi de mama sa.

De altfel, firea dominatoare a celor două femei era binecunoscută prinţului. Aşa că doamnei de Prie nu i-a fost deloc greu să-1 determine pe prinţ să renunţe la ilustra alianţă, indiferent câtă onoare i-ar fi adus. O clipă, ochii primului-ministru se întoarseră spre Rusia. La primul zvon al trimiterii infantei în Spania, prinţul Kurakin şi trimisese vestea ţarinei, care se urcase pe tron în locul soţului ei, mort aşa cum mor şi ţarii.

La 8 februarie 1725, ţarina propuse ca fiica sa Elisa-beta s-o înlocuiască pe infantă; dar cum domnul duce de Bourbon ceru în schimb să fie numit rege al Poloniei după moartea regelui August, tratativele eşuară. Atunci doamna de Prie puse ochii pe Măria Leczinska, fata lui Stanislas Leczirisky, rege al Poloniei, detronat şi retras la Wissembourg în Alsacia. Cum de-i venise în minte marchizei de Priede a-1 însura pe Ludovic al XV-lea cu fata unui rege proscris? Veţi afla imediat.

Cu aproape un an înaintea epocii în care am ajuns, domnul duce d'Orleahs se însurase cu principesa de Baden; reprezentantul său în toate negocierile care precedaseră această căsătorie, şi care duraseră destul de mult, fusese contele d'Argensson, cel de-al doilea fiu al domnului d'Argensson. La Strasbourg, contele d'Argensson îi văzuse

pe fostul rege Stanislas şi pe fiica acestuia şi, în-torcându-se la Versailles, îi adusese mari elogii tinerei prinţese, al cărei nume ieşi astfel la iveală în toiul importantelor evenimente care preocupau Curtea Franţei. Tocmai atunci sosi la Versailles contele d'Estrees. Tână-rul era ofiţer într-unui din regimentele care fuseseră trimise la Wissembourg, pentru a-1 saluta pe regele Stanislas. De origine nobilă, deosebit de arătos şi plin de curaj, contele îi plăcuse prinţesei, care îi vorbi despre el tatălui său, lăsând să se înţeleagă cum că ar fi dispusă să-i primească

— Ludovic al XV-lea favorabil omagiile. Atunci regele Stanislas, la prima ocazie care i se oferi, îl luase deoparte pe contele d'Estrees şi-i spusese că, datorită averii uriaşe care-urma să-i revină, într-o zi, din Polonia, ar putea trage nădejde să-şi mărite fata cu vreun rege, dar cum el vrea înainte de orice fericirea copilei pe care o adoră, va consimţi să se mărite cu contele dacă acesta va putea adăuga la numele lui ilustru şi vreun rang mare, ca de pildă cel de duce sau de pair. Confesiunea tatălui celei pe care o iubea, aproape necutezând să-şi mărturisească nici lui însuşi acea dragoste, îl copleşi de bucurie pe contele d'Estrees. Plecă în aceeaşi zi la Paris, se înfăţişă regentului, îi expuse situaţia, îi spuse ce condiţie i se pusese pentru a se însura cu cea pe care o iubea şi-1 imploră să-i acorde un titlu. Dar regentul nu putea să sufere familia d'Estrees; aşa. Că respinse' cererea contelui, spunându-i că eamul lui nu era destul de ales pentru ca el să se poată, sura cu fata unui suveran, chiar dacă acel suveran îşi, tora coroana alegerilor, şi chiar dacă la acea oră^fu-: se detronat. '.

Tânărul colonel tocmai ieşise disperat de la regent, nd intră ducele de Bo. Urbon. Regentul, care nu re-

: za pe nimeni, era încă foarte încurcat din pricina că u acceptase să-1 ajute pe d'Estrees. Aşa că îi vorbi pri-

…Lului-ministru despre fata regelui Stanislas, propunânrlu-i-oivii de soţie, întrucât soţia domnului de - Bourbon se prăpădise la 21 martie 1720, Primul-ministru îi

răspunse regentului că ar fi bine să mai aştepte ca să vadă ce întorsătură vor lua afacerile regelui Stanislas. De fapt, ievărata cauză a refuzului său era dragostea lui pentru oamna de Prie. Am văzut cum această doamnă mai întâi susţinut-o, apoi a respins-o pe domnişoara de Verman- (. Ois, ferm hotărâtă ca, atâta timp cât îi va sta în putere, să-1 facă pe rege să se însoare cu o prinţesă care, datorându-i ei acest noroc, să-i fie recunoscătoare toată viaţa. Fiica regelui Stanislas era într-o astfel de situaţie; aşa că doamna de Prie o propuse primului-ministru pe Măria Leczinska; la rândul lui, el o propuse Consiliului, iar Consiliul o propuse lui Ludovic al XV-lea. Într-adevăr, era greu să întâlneşti un rege într-o situaţie mai modestă decât cea în care se afla Stanislas. Scăpat, împreună cu soţia şi fiica sa, de urmăritorii regelui August, fusese proscris, iar un decret al Dietei poloneze pusese un mare premiu pe capul său. Se refugiase în Suedia, în Turcia, apoi la Deux-Ponts.

În sfârşit, după ce Carol al VH-lea, ultimul său sprijin, muri, Stanislas – tot timpul ameninţat, fără bani, fără ajutor, fără nici o nădejde – îi vorbi despre situaţia. Lui nefericită ducelui d'Orleans, regentul Franţei, care, plin de compasiune, îi îngăduise să se retragă înlr-un sat aproape de Landau. Aflând că – chiar sub protecţia Franţei – era ameninţat cu răpirea, se retrase la Wis~ sembourg, într-o veche comanderie * ale cărei ziduri erau pe jumătate ruinate. Tocmai începuse să se bucure de oarecare tihnă în acel loc, când domnul Sum veni să se plângă, în numele regelui August, de ospitalitatea acordată de Franţa suveranului detronat.

— Domnule, îi răspunsese regentul, spune-i stăpânu-lui dumitale că Franţa a oferit întotdeauna* adăpost regilor nefericiţi.

Aici ajunseseră lucrurile când, într-o dimineaţă, primind o scrisoare din partea ducelui de Bourbon, primul-ministru al Franţei, fostul rege află o bucurie neaşteptată care-1

copleşi. Dădu buzna în odaia soţiei şi a fiicei sale, spunându-le:

— Să îngenunchem şi să mulţumim Domnului!

1 Domeniu aparţinând unui ordin militar sau religios (n.t.).

Favorabil omagiile. Atunci regele Stanislas, la prima ocazie care i se oferi, îl luase deoparte pe contele d'Estrees şi-i spusese că, datorită averii uriaşe care-urma să-i revină, într-o zi, din Polonia, ar putea trage nădejde să-şi mărite fata cu vreun rege, dar cum el vrea înainte de orice fericirea copilei pe care o adoră, va consimţi să se mărite cu contele dacă acesta va putea adăuga la numele lui ilustru şi vreun rang mare, ca de pildă cel de duce sau de pair. Confesiunea tatălui celei pe care o iubea, aproape necutezând să-şi mărturisească nici lui însuşi acea dragoste, îl copleşi de bucurie pe contele d'Estrees. Plecă în aceeaşi zi la Paris, se înfăţişă regentului, îi expuse situaţia, îi spuse ce condiţie i se pusese pentru î se însura cu cea pe care o iubea şi-1 imploră să-i acorde un titlu. Dar regentul nu putea să sufere familia d'Es-* tre.es; aşa, că respinse – cererea contelui, spunându-i că neamul lui nu era destul de ales pentru ca el să se poată însura cu fata unui suveran, chiar dacă acel suveran îşi dora coroana alegerilor, şi chiar dacă la acea oră*fu-; se detronat. ~

Tânărul colonel tocmai ieşise disperat de la regent, nd intră ducele de Bo. Urbon. Regentul, care nu reza pe nimeni, era încă foarte încurcat din pricina că i acceptase să-1 ajute pe d'Estrees. Aşa că îi vorbi „pri-: iului-ministru despre fata regelui Stanislas, propunân-ciu-i-olui de soţie, întrucât soţia domnului de -Bourbon s.” prăpădise la 21 martie 1720, Primul-ministru îi răspunse regentului că ar fi bine să mai aştepte ca să' vadă ce în-trtrsătură vor lua afacerile regelui Stanislas. De fapt, levărata cauză a refuzului său era dragostea lui pentru namna de Prie. Am văzut cum această doamnă mai întâi susţinut-o, apoi a respins-o pe domnişoara de Verman-rlois, ferm hotărâtă ca, atâta timp cât îi va sta în putere, să-1 facă pe rege să se

însoare cu o prinţesă care, datorându-i ei acest noroc, să-i fie recunoscătoare toată viaţa. Fiica regelui Stanislas era într-o astfel de situaţie; aşa că doamna de Prie o propuse primului-ministru pe Măria Leczinska; la rândul lui, el o propuse Consiliului, iar Consiliul o propuse lui Ludovic al XV-lea. Într-adevăr, era greu să întâlneşti un rege într-o situaţie mai modestă decât cea în care se afla Stanislas. Scăpat, împreună cu soţia şi fiica sa, de urmăritorii regelui August, fusese proscris, iar un decret al Dietei poloneze pusese un mare premiu pe capul său. Se refugiase în Suedia, în Turcia, apoi la Deux-Ponts.

În sfârşit, după ce Carol al VH-lea, ultimul său sprijin, muri, Stanislas – tot timpul ameninţat, fără bani, fără ajutor, fără nici o nădejde – îi vorbi despre situaţia lui nefericită ducelui d'Orleans, regentul Franţei, care, plin de compasiune, îi îngăduise să se retragă într-un sat aproape de Landau. Aflând că – chiar sub protecţia Franţei – era ameninţat cu răpirea, se retrase la Wis-sembourg, într-o veche comanderie l ale cărei ziduri erau pe jumătate ruinate. Tocmai începuse să se bucure de oarecare tihnă în acel loc, când domnul Sum veni să se plângă, în numele regelui August, de ospitalitatea acordată de Franţa suveranului detronat.

— Domnule, îi răspunsese regentul, spune-i stăpânu-lui dumitale că Franţa a oferit întotdeauna* adăpost regilor nefericiţi.

Aici ajunseseră lucrurile când, într-o dimineaţă, primind o scrisoare din partea ducelui de Bourbon, primul-ministru al Franţei, fostul rege află o bucurie neaşteptată care-1 copleşi. Dădu buzna în odaia soţiei şi a fiicei sale, spunându-le:

— Să îngenunchem şi să mulţumim Domnului I

1 Domeniu aparţinând unui ordin milita* sau religios (n.t.).

— Oh, tată, „strigă prinţesa Măria, nu cumva ceruî ţi-a redat tronul Poloniei?

— Nu, fata mea! A făcut mai mult decât atât, zise fostul rege al Poloniei. Te-a făcut pe tine regină a Franţei!

Amândouă părţile erau grăbite să încheie această căsătorie. La opt zile după ce primise scrisoarea, regele Sta-nislas, soţia şi fiica lui se aflau la Strasbourg, unde urma să se facă cererea oficială în căsătorie de către trimişii regelui: ducele d'Antin şi marchizul de Beauveau. Ducele d'An'. M era un om plin de tact şi totuşi în discursul său a scăpat o ciudată greşeală.

— Sire, spusese el, domnul duce de Bourbon s-a gân «dit mai întâi la una dintre surorile sale; dar necăutând decât virtute, a pus ochii pe prinţesa Măria, fiica dumneavoastră.

' Din nefericire pentru bietul ambasador, domnişoara de Clermont, una dintre surorile domnului duce, numită supraintendenta Casei reginei, a fost de faţă la acel „compliment".

— Ajga va să zică, spusese ea destul de tare ca să fie auzită, d'Antin ne socotea pe mine şi pe surorile mele nişte târf e!

După cincisprezece zile, Măria Leezinska sosea la Fontainebleau şi pe 4 septembrie cardinalul de Rohan îi dădu binecuvântarea nupţială, făcând-o regina Franţei. Domnul duce de Richelieu nu putu să asiste la căsătorie: începâud din 8 iulie fusese numit ambasador la Viena. <

Am vorbit, la timpul potrivit, despre procesul lui Le Blanc, al cavalerului şi al contelui de Belle-Isâe; instanţa nu găsi însă nimic întemeiat împotriva lor, aşa că cei doi fură eliberaţi din închisorile Bastilia şi Vincenncs, vnde fuseseră întemniţaţi. Aceasta a fost prima lovitură tâată puterii primului-minfstru şi influentei marchizei de Prie.

Nu peste mult, asupra lor începură să planeze acuzaţii grave.

Anul 1725 fusese un an prost. In cele mai frumoase zile ale primăverii şi mai ales ale verii, soarele abia dacă se arătase; pământul era mocirlos din pricina ploilor care căzuseră fără încetare şi, prin urmare, grânele, înecate în apă, nu

putuseră să se coacă. Recoltele fiind ameninţate, lumea se temea de foamete. Teama făcu să crească preţul griului şi al fainei şi – lucru nemaiauzit încă – pâinea ajunsese să coste nouă bănuţi livra. Atunci norodul o acuză pe faţă pe doamna de Prie de a fi monopolizat grânele. Din fericire, se înşelaseră asupra rezultatului recoltei; timpul se făcu frumos, soarele reapăru şi usca pământul; recolta a fost îmbelşugată şi griul, deşi îmbibat de apă, se făcu atât de mult, încât preţul lui scăzu uimitor. O-dată cu perspectiva foametei, norii se adunaseră; dar venirea zilelor frumoase risipi furtuna. Primul-ministru scăpă deci din acest prim pericol care-i ameninţase averea. Ducele de Bourbon avea totuşi să cadă de la putere şi aceasta i-o va datora apucătoarei şi lacomei doamne de Prie. Marchiza nu se înşelase când îi dăduse coroana sărmanei Măria Leczinska. Ea aflase în tânăra regină o inimă dreaptă şi recunoscătoare, atât de recunoscătoare încât, trecând peste etichetă, regina o primea în mod familiar pe marchiză, deşi nu era decât fiica domnului de Pleneuf şi amanta primului-ministru.

Este adevărat că pentru a i se diminua necuviinţa sau mai curând pentru a o face publică, i se dăduse o funcţie la Curte. Contând pe această protecţie, doamna de Prie crezu că poate să rişte o mică lovitură de stat.

Ura ei împotriva domnului de Fleury data încă de pe vremea când ducele de Bourbon fusese numit prim-ministru. Aşteptând beneficiile pe care, sub diferite pretexte, urma să le smulgă Franţei, doamna de Prie pusese deo-

~ Oh, tată, „strigă prinţesa Măria, nu cumva cerul ţi-a redat tronul Poloniei?

— Nu, fata mea! A făcut mai mult decât atât, zise fostul rege al Poloniei. Te-a făcut pe tine regină a Franţei!

Amândouă părţile erau grăbite să încheie această căsătorie. La opt zile după ce primise scrisoarea, regele Sta-nislas, soţia şi fiica lui se aflau la Strasbourg, unde urma sa se facă cererea oficială în căsătorie de către

trimişii re-jj. I'iui: ducele d'Antin şi marchizul de Beauveau. Ducele d'An'.'n era un om plin de tact şi totuşi în discursul său a scăpat o ciudată greşeală.

— Sire, spusese el, domnul duce de Bourbon s-a gân-dit mai întâi la una dintre surorile sale; dar necăutând decât virtute, a pus ochii pe prinţesa Măria, fiica dumneavoastră.

' Din nefericire pentru bietul ambasador, domnişoara de Clermont, una dintre surorile domnului duce, numită supraintendenta Casei reginei, a fost de faţă la acel „compliment".

— Aja va să zică, spusese ea destul de tare ca să fie auzită, d'Antin ne socotea pe mine şi pe surorile mele nişte târfc!

După cincisprezece zile, Măria Leczinska sosea la Fontainebleau şi pe 4 septembrie cardinalul de Rohan îi dădu binecuvântarea nupţială, făcând-o regina Franţei. Donmul duce de Richelieu nu putu să asiste la căsătorie: începtod din 8 iulie fusese numit ambasador la Viena. *

Am vorbit, la timpul potrivit, despre procesul lui Le Blanc, al cavalerului şi al contelui de Belie-Isle; instaaţa nu găsi însă nimic întemeiat împotriva lor, aşa că cei doi fură eliberaţi din închisorile Bastilia şi Vincenncs, unde fuseseră întemniţaţi. Aceasta a fost prima lovitură <lată puterii primului-minfstru şi influentei marchizei de Prâe.

IU Nu peste mult, asupra lor începură să planeze acuzaţii grave.

Anul 1725 fusese un an prost. In cele mai frumoase zile ale primăverii şi mai ales ale verii, soarele abia dacă se arătase; pământul era mocirlos din pricina ploilor care căzuseră fără încetare şi, prin urmare, grânele, înecate în apă nu putuseră să se coacă. Recoltele fiind ameninţate, lumea se temea de foamete. Teama făcu să crească preţul griului şi al fainei şi – lucru nemaiauzit încă – pâinea aiunsese să coste nouă bănuţi livra. Atunci norodul o acuză pe faţă pe doamna de Prie de a fi monopolizat grânele. Din fericire, se înşelaseră asupra rezultatului recoltei • timpul se făcu frumos, soarele reapăru şi usca pământul; recolta a fost

îmbelşugată şi griul, deşi îmbibat de apă, se făcu atât de mult, încât preţul lui scăzu uimitor. O-daţă cu perspectiva foametei, norii.se adunaseră; dar venirea zilelor frumoase risipi furtuna. Primul-ministru scăpă deci din acest prim pericol care-i ameninţase averea. Ducele de Bourbon avea totuşi să cadă de la putere şi aceasta i-o va datora apucătoarei şi lacomei doamne de Prie. Marchiza nu se -înşelase când îi dăduse coroana sărmanei Măria Leczinska. Ea aflase în tânăra regină o inimă dreaptă şi recunoscătoare, atât de recunoscătoare încât, trecând peste etichetă, regina o primea în mod familiar pe marchiză, deşi nu era decât fiica domnului de Pleneuf şi amanta primului-ministru.

Este adevărat că pentru a i se diminua necuviinţa sau mai curând pentru a o face publică, i se dăduse o funcţie la Curte. Contând pe această protecţie, doamna de Prie crezu că poate să rişte o mică lovitură de stat.

Ura ei împotriva domnului de Fleury data încă de pe vremea când ducele de Bourbon fusese numit prim-ministru. Aşteptând beneficiile pe care, sub diferite pretexte, urma să le smulgă Franţei, doamna de Prie pusese deocamdată mâna pe o subvenţie de patruzeci de mii de. Lire sterline pe care Anglia i-o dăduse lui Dubois pentru ca el să-i fie favorabil; cum această subvenţie era cerută în numele domnului duce de Bourbon, cum domnul de Fleury era mult mai avid de putere decât de argint episcopul o lăsă pe marchiză să încaseze banii, dar întoarr foaia când doamna de Prie vru să pună mâna şi pe lista ti beneficii. Domnul de Flăury, episcop de Frejus, îl Iu. Deoparte pe domnul duce de Bourbon şi în mod foarte ci cernic şi foarte respectuos, dar cu multă fermitate, îl făc să înţeleagă cum că, obligat să se supună unor îndeletr.: eiri materiale, conştiinţa nu-i îngăduia să le abandone pe cele spirituale; adăugă chiar că acest lucru ar fi conşi.'; tuit o uşurare pentru domnul prinţ şi aşa zdrobit de at taa sarcini îneât se clătina sub povara lor; or, afaceri Bisericii fiind foarte

numeroase şi foarte complicate, ni mai o singură persoană se putea ocupa de ele.

Domnul duce înţelese perfect importanţa renunţai care i se cerea; dar nu cutează să-1 nemulţumească 1 episcopul, de Frejus, aşa că îl lăsă pe preceptorul rege 1:; ă se ocupe de această parte a treburilor statului. Începi1 din acel moment, miniştrii îşi revizuiră poziţia faţă s domnul de Frejus, care devenise colegul invizibil, dar real domnului duce de Bourbon. Aşa că, înainte de a duce la rege, miniştrii erau nelipsiţi de la preceptor pe tru'a-i duce în taină mapa iar el, tot în taină – după a era adusă mapa – lua cunoştinţă de conţinut şi-i îndrurr în demersul pe care urmau să-1 facă, asumându-şi sarci: de a-1 determina pe rege să-1 aprobe, Deci domnul îHeury era în realitate, după cum se vede, mai mult de prim-ministru, pentru că, el dirijând totul, domnul Bourbon nu făcea de fapt decât să se supună. Doamna Prie s-a înfuriat grozav văzând că lista de beneficii scăpa din mână; totuşi, înţelese de la început că. Singui…

Şi izolată cum era, trebuia să aibă răbdare şi să alăture puterii ducelui de Bourbon o altă putere, cel puţin tot atât de mare. Cu această intenţie s-a străduit ea s-o facă pe Măria Leczinska regina Franţei. Căci exista mult interes în inima acestei femei care încă nu împlinise douăzeci şi cinci de ani. Atingându-şi scopul pe care-1 urmărise, sigură de prietenia reginei faţă de ea şi de indiferenţa regelui faţă de afaceri, doamna de Prie se gândi că dacă l-ar putea îndepărta pe episcopul de Frejus din slujbă, ar pune mâna pe întreaga putere.

Urmând exemplul regentului, domnul de Bourbon se ducea zilnic să lucreze cu, regele sau, mai curând, să lucreze în prezenţa regelui. Or, episcopul de Frejus asista întotdeauna la acest gen de lucrări, ceea ce îl deranja nu atât pe domnul duce, care începuse a se obişnui cu orice, ci pe doamna de Prie. Expeditiva doamnă găsi numaidecât un mijloc de a se debarasa de acest martor incomod, con-vingându-1 pe rege ca şedinţele de lucru să aibă loc la soţia

sa, aşa cum făcea şi Ludovic al XlV-lea, care-şi ţinea şedinţele de lucru la doamna de Maintenon. Preceptorul, neavând lecţii de dat soţului, ci doar 'talarului prinţ, nu avea de ce să-1 mai urmeze şi la regină, iar acolo ea, doamna de Prie, îl va înlocui pe domnul de Fleury. Planul odată stabilit, punerea în practică nu se lăsă mult aşteptată. La prima ocazie când domnul de Bourbon îl văzu pe rege, îl rugă să-şi ţină şedinţele de lucru la regină. Regele acceptă şi domnul de Bourbon o anunţă pe majesta-tea-sa să se îndrepte către noul loc unde urmau să se în-tâlnească. Domnul de Fleury, care habar n-avea de toată această maşinaţie, se îndreptă – la ora obişnuită – spre cabinetul regelui. Acesta se afla încă acolo, dar după zece minute se ridică şi trecu la regină; episcopul, fără să se nelinişteascâ de această plecare, aşteptă câtva timp; apoi, văzând că nici domnul duce nu apare la ora obişnuită, se întrebă ce se întâmplase, se informă şi află că regele lucra, împreună cu primul-ministru, în odaia reginei. Se întoarse imediat la el şi-i scrise elevului său o scrisoare plină de mâhnire, dar tandră şi afectuoasă, în care îl anunţa că se retrage de la Curte şi că se duce să-şi sfâr-şească zilele aeolo unde avea să se retragă. Kiort, primul valet de cameră, primi sarcina să ducă scrisoarea regelui. După zece minute, domnul de Fleury plecă la Issy, trăgând la o casă a călugărilor sulpicieni, unde se ducea, uneori să se odihnească.

Ieşind din şedinţă, regele intră la preceptor destul de nelinişţit de felul cum se petrecuseră lucrurile cu domnul de Fleury. Dar în loc de episcop, găsi doar scrisoarea acestuia. Retragerea îi mai reuşise o dată episcopului de Fre-jus şi succesul ei îi demonstrase că mijlocul era bun. Ludovic al XV-lea fu la fel de necăjit şi de data asta ca şi prima oară. Plânse şi, pentru a-şi ascunde lacrimile ţi rnâh-nirea faţă de ochii celorlalţi, se vârî în şifonier. Dar Niorţ, care sigur că primise unele instrucţiuni alergii la ducele de Mortemart, primul gentilom al regelui, să-i spună ce se întâmplase. După zece minute, ducele de Mortemart era la

Ludovic al XV-lea. Regele era tot în şifoniw şi con» continua să plângă.

— Vai, sire, zise Mortemart, cer iertare majestăţiî-voastre, d&r nu concep ca un rege sa pâmgă; o intrigă h& îndepărtat de lingă dumneavoastră pe domnul de Frejus. N-aveţi decât -să spuneţi foarte simplu: „Vreau să-1 văd pe domnul de Frejus", şi să trimiteţi săi cheme?

— Dar pe cine să trimit? Cine va cuteza să-şi asume sarcina de a îndeplini această poruncă fără a se certa eu primul-ministru?

— Cine va euteza? Eu, sire! Scrieţi două râachiri şi i vedea!

— Atunci du-te, Mortemart. Tot ce vei face va fi bine dacă vei izbuti să-1 aduci înapoi pe domnul de Frejus. _

Mortemart nu aşteptă ca regele să-i spună de doua ori acest lucru. Sigur pe punerile sale, se duse direct la primul-ministru căruia îi spuse ce anume dorea regele, dar nu-i vorbi ca despre o dorinţă, ci ca despre o porunca. Ducele de Bourbon încercă, la început, să se opună, dar Mortemart îşi dădu seama că dacă nu-i înfrânge rezistenţa, este pierdut. Ceru deci, în numele regelui, ca un curier special să plece înaintea lui la Issy, să-1 caute pe domnul de Frejus, şi. Nu ieşi de la primul-ministru decât după ce văzu curierul îndepărtându-se în galop.

De îndată ce Mortemart îl părăsi., domnul duce o chemă pe doamna de Prie şi-i adună şi pe cei patru fraţi Paris. Treaba era serioasă. Unul dintre fraţii Paris propuse să-1 răpească pe episcop pe drumul dintre Issy şi Versailles şi să-1 ducă undeva, în vreo provincie „îndepărtată, unde o scrisoare cu pecete să-1 facă să creadă că fusese exilat. Când regele avea să întrebe unde e, avea să i se răspundă că episcopul refuzase să vină. Apoi vor face uz de toate drăgălăşeniile pe lingă regină, vor pune la cale mari vînători şi vor inventa, dacă va fi posibil, noi jocuri care să-1 distreze pe rege. Iar tânărul îl va uita pe bătrânuî său profesor dacă acssta va lipsi prea mult. Planul era

îndrăzneţ, dar tocmai datorită îndrăznelii sale putea să reuşească. Din nefericire, curierul ajunse mult mai repede decât prevăzuseră ei, preceptorul, ia rândul său, nu se lăsă rugat, ci plecă imediat, aşa îneât episcopul de Frejus şi ajunsese la rege când cei şase încă mai discutau, căutând cei mai bun mijloc prin care să-1 împiedice pe bătrân să se mai întoarcă Ia Curte. În timpul acestei retrageri de o jmnătafe de zi la Issy, Horace Walpolc, care, din 25 mai IT24, locuia la Paraş în calitate de ambasador al Angliei, a fost singurul rute a venit să-1 vadă pe episcopul de FvisM9 jus. Cum a aflat de plecarea lui, cum a venit să-şi manifeste, prietenia, Domnul de Frejus n-a uitat niciodată această vizită.

Reîntors la Versailles, lupta dintre el şi primul-mi-nistru a reînceput; dar, diplomat, ducele de Bourbon îl copleşea pe prelat cu atenţii, iar doamna de Prie îi urma exemplul. Atunci episcopul hotărî, în taină, înlăturarea domnului de Bourbon. Deşi se simţeau ameninţaţi, nic* ducele, nici doamna de Prie nu credeau că vor cădea atât de curând. Episcopul de Frejus continua să-i aducă pri-mului-ministru toate onorurile datorate rangului său. Cât despre doamna de Prie, o vedea tot atât cât şi mai înainte, părând că nu se ocupă câtuşi de puţin de ea şi că nu-i păstrează nici un fel de resentiment. La 11 iunie regele trebuia să plece la Rambouilâet, iar prim-ministrul urma să vină după el. Regele plecă primul, recomandându-i ducelui de Bourbon să nu se lase prea mult aşteptat. Veţi vedeacă Ludovic al XV-lea nu şi-a jucat deloc rău micul său rol. Tocmai când domnul duce se pregătea să plece, un căpitan de gardă a intrat la el şi, în numele regelui, i-a poruncit să se retragă la Chantilly şi să rămână acolo până ce majestatea-sa va binevoi să-i spună când să revină. Cât despre doamna de Prie, o scrisoare cu pecete o exila pe pământurile sale din Courbe-Epine. Sărmana dizgraţiată crezu la început că este vorba de un necaz trecător, de un nor care, avea să treacă şi care întunecase doar pe moment lumina soarelui; chemă

deci pe unul dintre iubiţii ei, al cărui nume istoria îl trece sub tăcere, desigur ca să-şi ia rămas-bun, ceea ce nu mai putea face cu domnul duce de Bourbon. Acel rămas-bun a fost cum nu se poate mai tandru, au mărturisit vecinii iniţiaţi în acest secret intim datorită faptului că doamna de Prie, desigur, din cale-afară de preocupată de ceea ce făcea, uitase să tragă draperiile de la ferestrele dormitorului. Plecă deci surâzând şi făgăduind prietenilor săi să se întoarcă foarte repede, fiindcă într-adevăr nu credea că exilul ei va fi prea lung. Dar odată ajunsă la moşia sa, nădejdea i se nărui, căci află că fusese scoasă din slujbă şi că locul ei de doamnă de onoare} a Curte fusese dat doamnei d'Halaincourt. Abia atunci îşi dădu seama că fusese alungată de la Versailles, unde nu avea să mai apară niciodată. A încercat totuşi să lupte contra mâhnirii care o rodea, distrându-se. Pofti lume la Courbe-Epine, puse să se joace o corriedie, juca ea însăşi şi recită pe dinafară trei sute de versuri – spune marchizul d'Argensson – Cu atâta simţire şi bucurie ca şi când ar fi fost nespus de fericită. Dar, în ciuda a orice, mâhnirea o cuprinse cu atâta tenacitate, încăpăţânate şi violenţă, incit începu să slăbească văzând cu ochii, fără ca medicii să găsească o altă pricină a bolii decât nervii şi tulburarea lor. Atunci îşi dădu seama că totul se sfârşise pentru ca fiindcă, după favoruri,. Acum o părăsea şi frumuseţea. Hotărî deci să se otrăvească şi. Fixă dinainte ziua şi ora la care avea să moară, decisă să nu schimbe pentru nimic înJume această hotărâre. Îşi anunţă deci moartea ca pe o profeţie, spunând că în cutare zi şi la cutare ceas ea va înceta să mai trăiască. Dar, după cum vă puteţi da lesne seama, nimeni nu vru să creadă în cuvintele celei pe care o porecliseră „noua Casandră”. Doamna de Prie trăia pe atunci cu un tânăr plin de inimă şi de spirit, care avea un chip îneântător şi se numea domnul d'Amfreville. Şi lui, ca şi altora, doamna de Prie le spusese că va muri în cutare zi şi la cutare oră. Cu două zile înainte de momentul fatal, ea i-a făcut cadou un diamant care

valora aproape o sută de ludovici; totodată, 1-a rugat să ducă la Rouen, unei persoane al cărei nume 1-a pus să' jure că nu-1 va divulga niciodată, nişte diamante ce valorau mai bine de cincizeci de mii de scuzi. Când tânărul s-a înapoiat din acea misiune, doamna de Prie nu mai exista: murise în ziua şi la ora pe care le anunţase. Cercetându-i-se trupul, nimeni n-a avut nici o îndoială în privinţa morţii. Luase otravă şi se pare că avusese nişte dureri atât de mari, încât picioarele i se răsuciseră. Ne-a rămas de la ea un portret încântător, pictat de Valor şi gravat de Chereaud-tânărul. Pictorul a înfăţişat-o ţinând pe deget un canar pe care îl învăţa să cânte.

Cât despre domnul de Prie, acesta a dat întotdeauna impresia că habar n-are despre relaţiile soţiei sale cu ducele de Bourbon, relaţii de pe urma cărora el nu s-a ales. cu nimic. Când nevastă-sa a fost exilată odată cu primul-ministru, începu a-şi opri amicii ca să le spună:

— Doamna de Prie e compromisă din pricina dizgra-ţierii ducelui. Ce mama dracului, vin eu şi vă întreb, poate exista între nevastă-mea şi ducele de Bourbon?

Totuşi, oricât de mare i-ar fi fost ignoranţa sau insolenţa, bietul marchiz a fost într-o zi silit să priceapă, împotriva voinţei sale, că i se întâmplase un lucru ce lovea în onoarea lui conjugală. Aflându-se odată în camera regelui, sprijinit cu spatele de o masă, s-a apropiat prea mult cu peruca de o luminare; cum stătea în faţa unei oglinzi, a observat imediat că peruca i-a luat foc. A smuls-o de pe cap, a trântit-o jos, a stins-o cu piciorul, apoi şi-a pus-o la loc, pe cap. Totuşi, oricât de puţin păr arsese, în odaie se răspândise un miros puternic de ars. Or, chiar în acel moment intră şi regele. „

— Oh, făcu el, ce miroase aici atât de urât, domnilor? Seamănă cu mirosul de coarne arse!

Oricât ar fi vrut să fie de serioşi, curtenii nu rezistară la q asemenea remarcă şi izbucniră într-un râs cu hohote. Bietul marchiz nu putu scăpa de jignitoarea ilaritate decât fugind de-i sfMiau călcâiele.

Capitolul IU Episcopul de Frejus, ministru de stat.
— Linişte generală în Europa.
— Decese.
— Marele Prieur de Vendome.
— Voltaire şi domnul de Eohan.
— Chabot.
— Doctorul Issez.

Cardinalul Masarin, murind, îl sfătuise pe Ludovic al XlV-lea să nu mai aibă niciodată prim-ministru. Fără îndoială că domnul de Fleury era de aceeaşi părere cu Ma-zarin, căci, deşi i-ar fi fost uşor, după întâmplarea pe car# am povestit-o, să obţină numirea în locul ducelui de Bour-bon, se mulţumi să intre în Consiliu doar cu titlul de ministru de stat. Cu venirea domnului de Fleury la putere începe pentru Franţa, ba chiar şi pentru Europa o perioadă de pace care aduce mai puţin cu calmul şi mai mult cu atonia; căci istoricii au început să înregistreze o serie de fapte fără importanţă care par să întrerupă viaţa naţiunilor. E vorba de un cutremur de pământ la Palermo, de un incendiu în pădurea de la Fontainebleau, de o au-roră boreală la Paris şi de ciuma de la Constantinopol; urmară apoi decesele: ducesa d'Orleans, prinţesă de Ba-den-Baden, muri la naştere, în vârslă de douăzeci şi unu. de ani; Sophie-Dorothee, singura fiică a lui Georg-Wil-helm, duce de Brunswick-Zell, regina Marii Britanii, muri la castelul din Ahen. Ducele de Parma – Francesco Far-nese – muri fără copii, în vârslă de patruzeci şi nouă de ' ani; îi urmă fratele său, Ludovic-Armand de Bourbpn, prinţ de Conţi, de care nc-sm ocupat de mai multe ori ptnă acum şi care muri în vârstă de treizeci şi unu de ani. În sfârşit, domnul de Vendome, Mare Prieur al Franţei, rouri în vârstă de şaptezeci şi unu de ani.

M Să spunem câteva cuvinte despre acesta din urmă, cel cu care se stingea neamul lui Cezar de Vendome, fiul natural al lui Henric al IV-lea şi al Gabrielei d'Estrâes, ducesă de Beaufort. Marele Prieur era frate cu vestitul

duce de Vendome, care-şi arăta atât de uşor faţa duşmanilor săi şi fundul, prietenilor. Luptase prima oară împotriva turcilor, la Candia, sub comanda unchiului său, eroul din timpul regenţei Annei de Austria, „regele halelor” din timpul Frondelor, care a izbutit să fugă din închisoarea Vincennes pentru a face acea expediţie inutilă la Djidjelli şi a se duce apoi să moară, într-un mod atât de misterios, la Candia. Marele Prieur nu avea decât şaptesprezece ani <Snd se întorsese din acea cruciadă; apoi se distinsese în cucerirea Olandei, fusese rănit în bătălia de la Marsilia şi făcut locotenent-general în 1693; slujise împreună cu fratele său – uneori chiar sub comanda acestuia, dar numai până în 1705 —, frate care era tot atât de viteaz ca şi el, dar mai puţin leneş şi poate mai libertin. Într-adevăr, o femeie 1-a împiedicat să ia parte la lupta de la Cassano, greşeală care i-a adus dizgraţierea regelui; atunci s-a retras la Roma. Apoi şi-a petrecut câţiva ani călătorind. Regele, furios de nepăsarea lui, 1-a ameninţat că-i retrage beneficiile. Imediat, Marele Prieur i le-a trimis îndărăt, nepăstrându-şi decât o pensie modestă. Luat prizonier de imperiali în timp ce traversa munţii Grisons, n-a izbutit să ajungă în Franţa decât în 1712, adică în anul în care fratele său murea de indigestie la Vignaros, în Spania. In urma acestei morţi, Marele Prieur a rămas ultimul vlăstar din familia de Vendome, pe care fratele său, ilustrul duce, nu se preocupase niciodată s-o perpetueze. In ceea ce-1 privea, intrase încă din tinereţe în ordinul Maltei şi prin urmare nu putea avea copii. In 1715 a fost numit generalisim al ordinului, cu misiunea de a se duce să apere Malta ameninţată de un asediu al turcilor. Dar Marele Prieur făcu o călătorie inutilă. Malta nu a fost. Asediată şi el s-a întors să-şi ducă mai departe, în linişte, viaţa pe care o dusese în îneântăţoareasa retragere din Temple. Acolo trăia în mijlocul oamenilor de litere din care îşi făcuse societatea sa obişnuită. Chaulieu şi Lafare erau oaspeţii săi zilnici;

Voltaire îi spunea, alteţă-autor-de-cântece” şi la una din serate i-au scăpat aceste frumoase cuvinte:

— Suntem toţi prinţi sau toţi poeţi?

Marele-Prieur a murit în mijlocul „templierilor” săi, cum le spunea” el prietenilor, la 24 ianuarie 1727.

Şi' pentru că tot am rostit numele lui Voltaire, să spu-ncm de ce a părăsitFranţa şi a început-să călătorească prin Anglia.

Am vorbit despre felul familiar în care era primit de Marele Prieur de Vendorne; la fel era primit şi de domnul de Conţi, şi de ducele de Sully, şi de mulţi alţii. Luând masa odată la ducele de Sully, Voltaire se certase aprig cu ducele de Rohan, fapt care 1-a silit să părăsească Franţa. La aceea masă, domnul de Rohan rostise o părere pe care. Voltaire o combătuse cu libertatea lui obişnuită; mirat de a fi astfel contrazis de un oarecare, pe care nu-1 cunoştea câtuşi de puţin şi care nu era din lumea lui, domnul de Rohan întrebă, pe un ton insolent, cine era cel care vorbea cu. Atâta trufie.

— Un tânăr, răspunsese poetul, al cărui nume este cel dintâi din familia sa, în vreme ce al dumitale este ultimul!

În ziua aceea, afacerea s-a oprit aici. Dar după opt zile, cum Voltaire lua din nou masa la ducele de Sully, cineva veni să-i spună că un oarecare îl chema 1a poartă pentru o afacere importantă. Vojtaire coborî. La poartă găsi, într-adevăr, o trăsură a cărei portieră era deschisă şi cu scăriţa coborâtă. Tocmai se pregătea să urce în trăsură, când un bărbat care se afla înăuntru îl apucă de guler, împiedicându-1 să se apere, în vreme ce un altul îl ciomăgi zdravăn cu un baston. În vremea asta, domnul de Rohan-Chabot, care se afla la patru paşi de acolo, le strigă oamenilor săi:

— Nu uitaţi că dânsul e Voltaire; să nu-1 loviţi în cap, că poate mai dă la iveală ceva bun!

Bătaia a durat până ce domnul de Rohan a zis:

— Gata! Destul! Socot că-i ajunge!

Furios, Voltaire a urcat din nou la domnul da Sully, rugându-1 să-1 ajute să se răzbune pentru jignirea care-1 viza, într-un fel, şi pe el, fiindcă Voltaire fusese oaspetele lui când încasase ciomăgeala. Dar domnul de Sully a refuzat. Voltaire s-a răzbunat pe el ştergând din lucrarea sa Henriada numele strămoşului acestuia. Aflând de întâmplare, care se petrecuse în 1725, domnul de Conţi a spus:

— Iată nişte lovituri de baston primite din plin, dar date prost! >

Totuşi Voltaire se hotărî să se răzbune. Se închise trei luni de zile în casă, timp în care învăţă engleza şi scrima; scrima ca să se poată bate cu domnul de Rohan, engleza, ca să poată trăi în Anglia după ce s-ar fi bătut. După trei luni trimise să-1 cheme pe cavalerul de Rohan-Chabot în nişte termeni care nu-i îngăduiau acestuia să refuze. Lupta fu acceptată şi martorii hotărâră ziua întâlnirii. Dar între timp, familia de Rohan făcu demersuri pe lângă ducele de Bourbon, cerând întemniţarea lui Voltaire. La început, acesta refuză; dar solicitanţii reveniră, arătându-i ducelui de Bourbon un pamflet al lui Voltaire în care acesta îl ataca atât pe el, cât şi pe doamna de Prie. Arestat, Vol-taire a fost dus pentru a doua oară la Bastilia, unde a rămas şase luni. In ziua în care a fost eliberat, a primit ordinul de a părăsi Franţa.

Voltaire se afla deci în Anglia în acea epocă, în car2 teatrul părea tot atât de adormit ca şi politica, tot atât de lipsit de conţinut ca şi evenimentele. De altfel, lumea pariziană se ocupa pe atunci de două evenimente destul de ciudate, care se petrecuseră unul la Paris, altul la Vil-lers-Cotterets. Să începem cu cel de la Paris; fiecăruia după rangul lui.

Doctorul Issez, decanul Facultăţii de medicină, a primit într-o zi un bilet prin care era invitat să vină la ora şase seara în strada Pot-de-Fer, aproape de Luxembourg. Pe la mijlocul străzii a văzut un om care i-a făcut semn cum că. El era cel caxe-1 aştepta. Doctorul a coborât din trăsură şi 1-a

urmat vreo zece paşi. Omul a bătut la o uşă care s-a deschis imediat. Necunoscutul i-a făcut semn doctorului să treacă - primul. Doctorul a trecut, dar cum a păşit peste prag, uşa s-a închis în uYma lui. Doctorul s-a uitat după cel care-1 adusese, dar omul rămăsese afară. Aceste maniere ciudate i-au'pricinuit desigur o oarecare mirare. Dar iată că a apărut un portar care i-a spus:

— Urcaţi, domnule, sunteţi aşteptat!

Issez urcă. Ajuns la primul etaj, văzu în faţa lui o uşă. Doctorul o deschise şi se trezi într-o anticameră toată tapetată în alb. încă nu-şi revenise din uimirea pe care i-o pricinuise acea ciudată tapiserie făcută din cea mai fină stofă de lână, că un valet îmbrăcat în alb, cu peruca pudrată cu alb, cu o pungă albă şi cu două şervete în mână, îi spuse că trebuia să-1 lase să-i şteargă bine pantofii. Issez îi spuse că precauţia era inutilă fiindcă venise cu trăsura şi că nu avusese când să se murdărească. Dar lacheul, neţinând seama de observaţia lui, îi spuse că în palat era mult prea curat pentru a nu uza de acea precauţie, aşa că se aşează în genunchi în faţa doctorului şi-i şterse cu grijă pantofii. După ce isprăvi, lacheul deschise o uşă şi-1 pofti pe doctor să intre într-o a doua cameră, Ia fel de albă ca şi prima. Un alt lacheu, îmbrăcat la fel ca şi primul, cu perucă' pudrată cu alb, îl aştepta pe doctor. Îl luă în primire de la primul lacheu şi-1 conduse într-o a treia cameră, la fel de albă ca şi celelalte şi unde totul era alb: patul, fotoliile, scaunele, canapelele, mesele, ba chiar şi podeaua; aproape de foc, întinsă pe un şezlong, şedea o persoană cu o bonetă de noapte albă, cu o haină albă de casă şi cu chipul acoperit de o mască albă. Văzându-1 pe doctor, persoana îi făcu semn lacheului să se retragă. Acesta ieşi imediat.

— Doctore, îi spuse persoana în alb lui Issez, te previn că am pe dracul în mine… Apoi tăcu.

AtunciIsşez puse câteva întrebări ca să afle cum pusese dracul stăpânire pe ea. Dar la toate întrebările doctorului persoana rămase mută şi, ca şi când ar fi fost şi surdă, fără

să-i mai acorde nici un fel de atenţie vizitatorului, îşi puse şi-şi scoase şase perechi de mănuşi albe care se aflau pe o măsuţă, lingă ea. Ciudăţenia situaţiei începu să acţioneze asupra sistemului nervos al doctoru-lui. Gel mai neînsemnat rău care i se putea întâmnla era să rămână închis cu nebunul sau nebuna. Spaima începu deci să pună stăpânire pe el şi această spaimă spori când, aruneându-şi ochii în jur, văzu odaia împodobită cu puşti şi pistoale care, deşi vopsite în alb, rămâneau totuşi nişte arme de foc. Impresia produsă de această remarcă se dovedi atât de puternică, îneât îl obligă pe doctor să se aşeze ca să nu cadă grămadă. In sfârşit, făcând un efort şi adre-iându-se persoanei cu mască albă, doctorul spuse:

_ Aştept să-mi explicaţi ce am de făcut, şi vă rog cât mai repede, având în vedere că timpul meu aparţine bolnavilor.

— Ce importanţă are timpul dumitale din moment ce vei fi plătit?

Cum doctorul nu mai avu ce răspunde, tăcu şi rămase să aştepte, la bunul plac al măştii albe. Se mai scurse astfel încă un sfert de ceas în cea mai deplină tăcere. Apoi fantoma trase de un cordon alb; se auz; o sonerie şi cei doi lachei, înveşmântaţi în alb, îşi făcură apariţia.

— Bandaje! Le spuse lacheilor masca albă.

— E vorba deci să vă iau sânge? Întrebă doctorul.

— Da. Îmi vei lua cinci litri de sânge! Uluirea lui Issez spori.

— Cine v-a spus că trebuie să vi se ia atâta sânge? Întrebă doctorul.

— Eu! Şi apucă-te de treabă!

Cei doi lachei se aflau acolo; deci nu putea să nu facă • e i se spusese. Isscz îşi scoase trusa şi se pregăti să; a1isfacă ciudata fantezie a persoanei mascate. Cum mâna i tremura prea tare, se hotărî să-i ia sânge de la picior şi nu de la braţ, fiindcă la picior treaba era mai uşoară. Cei doi valeţi aduseră cele necesare pentru mica operaţie. Masca albă îşi scoase o pereche de ciorapi albi, de o mare fineţe, apoi încă

una, apoi o a treia, şi tot aşa mereu până ia a şasea pereche. Ultima acoperea cel mai fin şi mai frumos picior şi văxându-l, doctorul îşi dădu seama că avea de-a face cu o femeie. Vru să facă o ultimă observaţie, dar masca albă îi întinse piciorul spunându-i: —• Ia-mi sânfie!

Laba piciorului era tot atât de fină, de delicată, de aristocratică precum era şi piciorul. Doctorul începu a-i lua sânge. Dar la cea de-a doua eprubetă, masca albă se simţi rău. Issez vru să profite de ocazie pentru a-i scoate masca, pretextând că are nevoie de aer, dar lacheii se opu-seră. O întinseră pe bolnavă jos şi – în timp ce era leşinată – doctorul îi bandajă piciorul. Dar după câteva minute masca albă îşi veni în simţiri şi porunci să i se încălzească patul, ceea ce valeţii făcură imediat. Pe urmă, femeia se culcă, iar valeţii se retraseră.

Issez se duse lingă şemineu pentru a-şi curăţa lanţeta fera cu totul absorbit de această treabă când o văzu, în oglindă, pe femeia în văluri albe care, sărind într-un picior, ajunse la doi paşi de el. De data asta doctorul crezu într-adevăr că avea de-a face cu diavolul-şi dădu să fugă. Bar masca albă nu venise să-1 urmărească, ci să ia de pe masă cinci scuzi pe care i-i oferi înirebându-1 dacă este mulţumit. Issez, care abia aştepta s-o şteargă, răspunse că este cât se poate de mulţumit.

— Dacă-i aşa, atunci cară-te!

Doctorul nici nu aştepta altceva. Îşi luă picioarele la spinare şi dispăru cât ai bate din palme. În camera de alături îi găsi pe cei doi lachei care îi luminară drumul şi care apoi, râzând, dădură să se întoarcă în casă. Issez, ajuns la capătul răbdării şi cum se temea mult mai puţin do lachei decât de fantome, îi întrebă ce înseamnă toată această comedie. *

— Domnule, zise unul dintre lachei, aveţi a vă de ceva?

— Nu, dar… Dădu să zică doctorul.

— Aţi fost bine plătit?

— Da.

— V-a căşunat cineva vreun rău?
— Nu.
— Ei bine, atunci duce-ţi-vă şi nu spuneţi nimic nimănui din moment ce nu aveţi nimic de spus.

Apoi răzgândindu-se, cei doi lachei îl conduseră până la uşa trăsurii, ca să nu se spună că ar fi fost lipsiţi de politeţe faţă de el. Lui Issez îi era de-ajuns pentru seara aceea. Ceru să fie condus acasă la el, hotărât să nu spună nimănui ce i se întâmplase. Dar a doua zi se duse să se informeze cum se simte persoana căreia el îi luase sânge în ajun. Atunci povesti întâmplarea, care se răspândi imediat, în întreg Parisul, iscând presupuneri şi făcând mare vâlvă.

| A doua întâmplare a avut un sfârşit tragic şi regele a fost obligat să intervină. Un gentilom călătorea împreună cu valetul său' prin pădurea Villers-Cotterets, când dintr-o dată, la o cotitură a drumului, a fost oprit de un tânăr care, cu o pereche de pistoale în mâini, 1-a ameninţat că-i zboară creierii dacă nu-i dă imediat toţi banii şi bijuteriile pe care le are asupra sa. Gentilomul i-a dat punga unde avea cincizeci de ludovici, ceasul care era din aur, cu un lanţ gros şi cu două capace groase tot de aur. Socotea că-i dăduse hoţului tot ce avea. Dar tâlharul îi mai luă şi cei doi cai, lăsându-1 să-şi continue călătoria pe jos sau să se întoarcă în oraşul pe care-1 părăsise cu cel puţin un ceas şi jumătate în urmă. Gentilomul şi valetul său se consultară, şi stăpânul îşi aduse aminte că undeva, pe aproape, avea un prieten care locuia într-un mic castel. Prietenul era un foarte curajos ofiţer, alături de care luptase în ultimele războaie duse de Ludovic al XlV-lea. Se orienta şi, după un sfert de leghe de drum, găsi casa pe care o căuta. Primirea a fost deosebit de cordială. Gentilomul i-a povestit gazdei ce i se întâmplase şi, aşa cum se şi aştepta, vechiul său tovarăş de arme i-a oferit bani şi cai de drum, dar mai întâi 1-a poftit la masă. În clipa în care cei doi prieteni dădeau să se aşeze la masă, a intrat în sufragerie un tânăr. Gentilomul şi-a înăbuşit un strigăt de uimire, căci tânărul care intrase era

chiar tâlharul din pădure. Dar 'gentilomul a fost şi mai uimit când gazda, prezentându-i-1, i-a spus că este fiul său. Tânărul nu păru să4 recunoască pe gentilom; îl salută cu politeţe, se aşează la masă şi mâncă cu poftă. Imediat ce isprăvi masa, gentilomul ceru să se retragă în odaia sa. Prietenul său îl conduse, iar lacheul rămase lângă el sub pretext că vrea să-1 ajute să se dezţ-j brace. De îndată ce ae văzură singuri, lacheul îi spuse-stăpânului său:;

— Vai, domnule, am nimerit într-o capcană! Fiul stăpânului casei e cel care ne-a prădat; am recunoscut caii noştri. În grajd! \~ '-['

Dar în primirea pe care i-o făcuse stăpânul casei existase. O-cordialitate sinceră, iar tonul său fusese atât de loial, înoât era cu neputinţă să se fi prefăcut. Aşa că nu mai şovăi şi, îndreptându-se eătre camera prietenului, său, p. e care-1 găsi culcat şi aproape adormit, îl trezi şi-i spuse că tânărjul care-1 prădase cu patru ceasuri mai înainte nu era altul decât fiul său, că şovăise mult dacă să-i spună sau nu acest lucru atât de cumplit, dar că – în adâncul sufletului, în conştiinţa sa – socotise că era de datoria lui să-i împărtăşească un asemenea secret care, într-o zi sau alta, i-ar fi fost dezvăluit, dar într^un mod mult mai brutaj, de către justiţie. După cum lesne vă puteţi da seama,. Deznădejdea tatălui a fost atât de mare, încât a leşinat. Dar venindu-şi repede în fire, cuprins de mânie, ş-a dat jo*ş din pat şi a urcat în odaia fiului său, unde acesta dormeşţ sau se prefăcea că doarme. Pe masă se aflau punga, ceasul şi lanţul de aur ale prietenului său; iar alături de pungă şi de ceas, pistoalele cu care-1 ameninţase. Văzân-du-şi tatăl punând mâna pe obiectele pe care le-am descris, fiul înţelese că acesta ştia totul şi vru să fugă. Dar în momentul în care fiul sări jos din pat, tatăl apucă unul din pistoale şi când tânărul trecu prin faţa lui, îndreptân-du-se spre uşă, trase în el. Lovit de moarte, fiul scoase un strigăt, căzu şi îşi dădu duhul.

A doua zi gentilomul de la ţară porni spre Versailles, unde veni şi istorisi totul regelui. Fără să şovăie nici o clipă, regele îl iertă.

Dar evenimentul de care Capitala a început să se ocupe în curând a fost moartea diaconului Paris şi „minunile” care se întâmpâau la mormântul lui.

Francois Paris era un diacon sărman, fiul unui consilier din Parlamentul Parisului, care se născuse la 30 iunie 1690. Ca şi sfântul Augustin, o începuse destul de prost. Încredinţat de mama sa, femeie pioasă, unor călugări ai congregaţiei Saint-Genevieve, începu prin a se strădui să nu mai înveţe nimic; apoi, instigat de prietenii săi, încercă într-o seară să dea foc colegiului cu ajutorul unui morman de substanţe inflamabile pe care le adunase în acest scop. Deşi planul n-a mai fost realizat, diaconul Paris şi 1-a reproşat toată viaţa. Şi, poate că acest lucru să fi fost pricina austerităţii în care a trăit. Chemat acasă, încredinţat unui institutor care-i era simpatic, tânăruî a prins gust de învăţătură şi a recâştigat timpul pierdut. Studiile umaniste şi filosofia odată terminate, s-a retras la călugării benedictini din Saint-Germain-des-Pres ale căror exerciţii solitare şi pioase râvnea să le urmeze. De acolo a intrat la seminarul din Saint-Magloire, unde a îneeput să înveţe ebraica şi greaca veche, dorind să citească toate cărţile sfinţilor în original. In momentele sale de răgaz învăţa catehismul, cumpărând dinpropriii bănuţi cărţile necesare educaţiei creştineşti a copiilor. Aşa că tatăl său, care a murit în 1714, socotindu-1 nebun, nu i-a lăsat decât un sfert din moştenire. Dar acest necaz n-a fost singurul pe care bietul călugăe 1-a avut de îndurat. Law 1-a silit să primească, în hârtii, banii moşteniţi, din care nu s-a ales decât cu jumătate. Dar toate acele necazuri financiare nu l-au împiedicat pe Paris să se ocupe de teologie. Pe vremea aceea exista o dispută serioasă în legătură cu Bula Unigenitus. Cu înflăcărarea care-i caracteriza. Convingerile religioase. Paris a înfierat Bula. Atunci l-au propus pentru un curs la Saint-Come. Dar ca să

ajungă acolo trebuia să-şi calce pe conştiinţă şi să semneze un. Formular care i se cerea. A refuzat, mulţumindu-se cu titlul de diacon care-i fusese acordat cu doi ani mai înainte. Atunci s-a hotărât să se retragă şi să pună bazele unui nou Port-Royal, dacă lucrul ar fi fost cu putinţă. Prin urmare, a început să caute un loc foarte retras, lucru destul de greu de găsit prin împrejurimile Parisului. A vizitat Mont-Valerien, Trappe, un schit aproape de Melun şi a sfârşit prin a se retrage într-o căsuţă pe care cineva o mai arată încă şi astăzi, cam pe unde începe foburgul Saint-Marceau. Acolo şi-a stabilit el Port-Royal-ui său, reunind în jurul Iui o mulţime de ecleziastici mult mai săraci decât el, pe care îi hrănea din resturile averii sale, în vreme ce el nu trăia decât din propria muncă. Avusese întotdeauna o sănătate şubredă şi munca neîntreruptă însoţită de posturi îl distrusese. Era convins că suferă pentru trupul lui Cris-tos, pe care-1 socotea ultragiat de Bula Unigenitus. Din-tr-un exces de umilinţă şi socotindu-se nedemn de a priasi împărtăşania, stătu o dată doi ani fără să ec împart&şeasei.

În sfârşit, epuizat din pricina austerităţilor la care se supusese, se îmbolnăvi, primi ultima împărtăşanie din m! I-nile părintelui din Saint-Medard şi muri la 1 mai 1727, în vârstă doar de treizeci şi şapte de ani. Dar reputaţia sfinţeniei diaconului Paris era mare. De multă vreme nu mai avuseseră loc miracole şi după ce trecură cele patru zile cuvenite, Biserica socoti că unele minuni ar fi cât se poate de binevenite. Aşa că la patru zile *după înmormântarea diaconului Paris, miracolele începură să curgă la raormm-tul său. Primul a fost un oarecare Leroy care a sosit infirm în cimitirul din Saint-Medard, unde fusese îngropat preafericitul Paris, şi care a plecat zdravăn, pe picioareio sale, lăsându-şi cârjele pe mormântul sfântuiui. Acel mormânt. Alcătuit diritr-o piatră mare şi înaltă do un picior, era teatrul obişnuit al pioaselor demonstraţii alo adoratorilor răposatului diacon. De dimineaţă până seara, piatra tombală era asediată de o mulţime de zdrenţăroşi

care se reînnoia întruna şi care venea chiar şi de la douăzeci de leghe distanţă, s-o vadă. S-o pipăie, s-o sărute. Bolnavii se culcau pe ea şi se simţeau cuprinşi imediat de o arulaţie nervoasă care degenera adesea în convulsii. De aici şi numele de… Convuisionari'„, dat de către popor adepţilor diaconului Paris. Unii re răsuceau şi se rostogol; r/iu parcă ar fi fost epileptici. Alţii se agitau, se mişcau, |>pn; au şi tropăiau ca şi cei despre care se spunea odin';: ă că erau atinşi de boLua numită… Jocul lui Saint Guy1'. Fireşte că femeile fuseseră cele care puseseră primele la câe aceste ciudate «OBâedu ce se jucau fără întrerupere, cu: cinci ani şi jumătate, în incinta micului: cimitir din Seiiit-Mecb-rd. Exista-? Eră la înt-rput şase sau opt fete isterhe, pe care un preot din Truveri, pr nume Vaillani le aţiţav" prin predicile sale mistice. Wu trecuseră nici p<u-u luni, ce). -^a-nunHţii „connumărnu şase s; >i» > de pcrs-viiie, bărbaţi şi femei. Odată un miracol realizat, alte zece, alte douăzeci aveau loc pe aceeaşi scenă, în faţa unui public gata să creadă fără să treacă nimic prin prisma raţiunii. Sigur că fiecare miracol isca strigăte de uimire şi de entuziasm, care aruncau sământa credinţei în inimile novicilor. Şchiopii mergeau, orbii vedeau, surzii auzeau, muribunzii se însănătoşeau şi existau întotdeauna, la faţa locului, cel puţin douăzeci de martori avocaţi şi medici, gata să încheie proces-verbal pentru fiecare minune atât de bine regizată. Printre aceşti martori plătiţi se afla şi un consilier din Parlamentul Parisului, Louis Baple Carre de Montgeron, care avea să-şi consacre viaţa glorificării miracolelor preafericitului diacon. Printre corifeii activi ai sectei convulsionărilor se afla şi un ilustru tactician, un ofiţer cu experienţă, cavalerul de Foiard, savantul comentator al lui Polybe.-

Curiozitatea parizienilor'fiind aţâţată în cel mai înalt grad, aceştia au dat năvală în cimitirul din Saint-Medard, care era mult prea mic pentru a-i cuprinde şi pe actori, şi pe spectatori. De altfel credinţa începuse a face progrese uluitoare: se vindeau o mulţime de cruci, de medalii, de

scapularii, care fuseseră binecuvântate la mormântul diaconului. Se vindeau de asemenea mii de gravuri şi de cărticele janseniste care răspândeau până în cele mai îndepărtate provincii cultul diaconului Paris, odată cu doctrinele janseniste.

În curând secta convulsionărilor se organiză şi luă proporţii neliniştitoare pentru Biserică şi mai ales pentru stat. Preotul Vaillant, ai cărui discipoli se intitulară ei înşişi „vaillantişti", pretinse că era profetul Ilie în persoană, coborât special din cer; locotenentul Jean-Au-gustin Housset. se dădu, fireşte, drept profetul Elizeu şi avu la rândul lui discipoli care se numiră „elizeeni" sau

SPECIAL_IMAGE-image020. Jpg-REPLACE_ME

„augustinieni". Un al treilea şef de sectă, Alexandre Dar-naud, se făcu şi el profet şi declarăsus şi tare că el este lona. Cei trei profeţi au fost închişi, rând pe rând, la Bas-tilia, unde primul a rămas douăzeci şi doi de ani, şi de unde a fost mutat, înainte de a muri, în donjonul închisorii din Viacennes. Dar lecţiile lor dăduseră roade şi prozeliţii con-tkiuară extravaganţele; augustinienii, mai ales, depăşiră toate limitele nebuniei religioase. Făceau procesiuni nocturne, cu frânghii de gât şi cu torţe în mână, se pretau la cele mai ciudate dezmăţuri, îndurau martiriul pe pământ pentru a* se bucura, mai târziu, de împărăţia cerurilor. Con-vulsionarii îşi ziceau „fraţi" şi „surori', şi comunicau, intre ei printr-un limbaj aparte, care avea semne şi obiceiuri secrete. Fondul bănesc, reînnoit mereu de mâini necunoscute, era la dispoziţia tuturor credincioşilor. Aceştia îşi. Împărţeau sarcinile în timpul ceremonialului convulsiilor; „discernanţii" erau profeţii, clarvăzătorii; ei aveau misiunea de a anunţa pedepsele Providenţei în stilul Apocalipsului. „Figuriştii" reprezentau prin panto-mimă scene din patimile lui Cristos şi din chinurile sfinţilor. „Ajutătorii" le dădeau cQnvulsionarilor „marile" şi „micile ajutoare". „Marile ajutoare" sau „ajutoarele ucigaşe" constau în a-1 lovi cu putere pe penitent, a-1 biciui peste

picioare, a-1 chinui în toate -felurile; „micile ajutoare” constau în a-1 proteja împotriva şocurilor prea puternice şi a-i supraveghea modestia veşmintelor. De fapt, cauzele originii convulsiilor erau isteria, prefăcătoria, imitaţia şi viclenia ce se propagau întocmai ca o epidemie şi care durară timp de patru ani, tolerate de poliţia ce le-a îngăduit să se arate ziua-n amiaza mare, în cimitirul din Saint-Medard. Nu încetară, dar îşi schimbară caracterul de îndată ce arhiepiscopul de Vintimille, interzicând cultul diaconului Paris, închise cimitirul din Saint-Medard prin ordonanţa din 7 ianuarie 1731, când convulsionării de profesie fură închişi. Adepţii cultului preafericitului Paris se refugiară în pivniţele şi podurile din cartierul Saint-Medard. Atunci dovezile de credinţă ale adepţilor deveniră cumplite, groaznice, hidoase; convulsionării începură să experimenteze, pe propria lor piele, patimile lui Cristos: unii erau ţintuiţi pe cruce, altora li se înfigea câte o 'suliţă în coastă, altora li se punea pe frunte câte o cunună de spini, alţii erau biciuiţi până la sânge. Domnul Carre de Montgeron scrise despre aceste miracole un volum gros, împodobit cu gravuri, intitulat Adevărul despre miracolele săvârşite datorită preafericitului diacon Paris, pe care îl închină regelui, ducelui d'Orleans şi multor altor somităţi de la Curte. In noaptea următoare a fost arestat şi închis la Bastilia. Mai târziu l-au exilat la Avignon, unde a continuat să culeagă şi să înregistreze faptele con-vulsionarilor, publicând un al doilea volum în 1741, apoi un al treilea în 1748. Moartea nu i-a mai lăsat răgazul să-1 publice şi pe al patrulea. Dar atât cât a trăit, n-a încetat, în zelul lui fanatic, să-i încurajeze pe ipocriţii de convul-sionari. Cu zelul lui păcătos şi prefăcut, Carre de Montgeron n-a reînviat care mai târziu sub trăsăturile marchizului de Sade?

Adunările convulsionărilor continuară în ciuda ordonanţelor regelui şi ale Parlamentului, în ciuda cercetărilor persistente şi perseverente ale poliţiei, conduse de He-rault, inflexibilul şi formidabilul agent al iezuiţilor*

Persecuţia întreţinea însă focul în loc să-1 stingă. Se făcură percheziţii'ân toate casele, se răspândiră peste tot spioni, fură plătiţi denunţătorii, familii întregi au fost întemniţate ca suspecte, dar zilnic lumea afla că o „evlavioasă” se lăsase crucificată cu bucurie, că „marile” şi „micile ajutoare” făcuseră minuni asupra unei inimi împietrite, că diaconul Paris vindecase un om ce nu mai putea fi vindecat, că ridicase în picioare un om paralizat, că dăruise auzul unui surd şi vederea unui orb. Mare era bucuria janseniştilor şi tot pe atât de mare indignarea iezuiţilor. Jansenişti şi convulsionării aveau un ziar oficial intitulat Noutăţi ecleziastice, care apărea în fiecare săptămână şi care lovea în Bula Unigenitus. Numai Cel-de-Sus ştie cât s-au chinuit iezuiţii să suprime acel ziar, redactat de şeful janseniştilor şi al convulsionărilor, dar n-au putut descoperi niciodată locul unde se tipărea.

În vremea asta, regele – Ia fel ca şi diaconul Paris – făcuse şi el o minune: regina era însărcinată şi Franţa aştepta cu nerăbdare un moştenitor. Numai că, de data asta, poporul s-a înşelat: regina n-a născut un băiat, ci a născut două gemene. O asemenea fecunditate dădu tuturor speranţe pentru viitor. Totuşi regele s-a hotărât să ceară şi ajutorul Domnului: la 8 decembrie 1728 s-a dus, împreună cu regina, şi s-au împărtăşit în mod public. După nouă luni, regina a adus pe lume un băiat. A jubilat de bucurie nu numai toată Franţa, ci toată Europa, căreia pruncul regal îi aducea pacea. Curtea a asistat la un Te Deuni în catedrala Notre-Dame, apoi regele şi prinţii au luat parte la marele banchet de la Primărie. S-a bătut o medalie pe care erau înfăţişaţi regele şi regina, iar pe partea cealaltă, un glob ţinându-1 iB braţe pe Delfin; dedesubt erau scrise cuvintele; „Vota orbis” (Dorinţa Universului).

Când regina Franţei rămăsese însărcinată prima oară, Ecaterina I, împărăteasa Rusiei, murea la San-Petersburg, iar New-ton era înnooni&îjatat Ia Westminster.

— «im Capitolul IV Întoarcerea ducelui de Richelieu.

— Moartea doamnei de Nesle, a mareşalului d'Uxelles, a ducelui de Villeroy şi a Adriennei Lecou-vreur.
— Amănunte asupra acestei ultime morţi.
— Revolta din Corsica.
— Naşterea ducelui d'Anjou. – „Noutăţi ecleziastice”.
— Arestarea celor trei redactori.
— Abdicarea lui Vic-tor-Amedeu în favoarea fiului său.
— Povestea doamnei de Verrue.
— Victor-Amedeu conspiră pentru a-şi recuceri tronul.
— E arestat şi închis în castelul Rivoli.
— Regele Prusiei porunceşte să fie arestat fiul său.
— Ducele d'Or-leans se retrage din afaceri.
— Regele devine grădinar.

La începutul anului 1729 a fost semnalat un eveniment de care Parisul avea mare nevoie pentru a ieşi din toropeala în care căzuse. Domnul duce de Richelieu s-a întors din ambasada lui de la Viena. În urmă cu trei luni, ca răsplată a marilor servicii pe care ducele le adusese regelui, pe lingă împărat, i se îngăduise să poarte cordonul ordinului Saint-Esprit. La 1 ianuarie, regele i-a înmânat şi placa de aur. Cu excepţia acestei reveniri, singurele evenimente mai importante continuă să fie, în această perioadă, morţile şi naşterile. „

Murind doamna marchiză de Nesle, fiica ei cea mare, contesa de Mailly, pe care o vom vedea în curând jucând un rol important, este numită doamnă de onoare la Curte, în locul mamei sale. Tot acum mor mareşalii d'Uxelles şi de Villeroy şi domnişoara Adrienne Lecouvreur. Primele Hf.

Trei decese n-au făcut cine ştie ce vâlvă: doamna de Nesle era bolnavă de multă. Vreme, domnul d'Uxelles avea şaptezeci şi nouă de ani, iar domnul de Villeroy, şaptezeci şi şase sau şaptezeci şi şapte. Dar domnişoara Lecouvreur era în toată splendoarea tinereţii, frumuseţii şi talentului ei, şi apoi mai erau şi împrejurările ciudate în care murise. Iată, de pildă, cam ce se povestea în epoca aceea. Dar înainte de

a vorbi despre moartea ei, să spunem mai întâi câteva cuvinte despre viaţa ei.

Adrienne Lecouvreur era fiica unui pălărier sărman din Fismes, în Champagne; venise şi se stabilise la Paris, într-o casă care se învecina cu „Theâtre-Francais” şi această vecinătate îi dădu foarte tinerei Adrienne idee& de a se apuca de teatru, idee pe care o şi realiză, debutând la 14 martie 1717, în rolul lui Monime, apoi în rolul Elec-trei şi al Berehicei. La o lună după debut era numită artistă de către rege, atât pentru roluri de comedie, citaşi de tragedie. Cariera sa dramatică durase treisprezece ani, care trecuseră plini de succese tot mai mari şi tot mai încurajate de aplauzele nestăvilite ale publicului. Mai mult scundă, ştia atât de bine cum să se. Comporte pe scenă, îneât părea întotdeauna cu'un cap mai înaltă ca celelalte femei; ajunsese chiar să se spună despre ea că este o regină rătăcită printre actriţe. Rolurile sale obişnuite, pe care le interpreta cu o vădită superioritate, erau: Iocasta, Atha-lie, Zenobia, Hermiona, Roxana, Pauline, Emilie, Ma-rianne, Cornelia şi Fedra. Una dintre aventurile tinerei, Adrienne făcuse mare vâlvă în lumea mare. Când, la 28 iunie 1726 contele de Saxa, iubitul ei, fusese ales în unanimitate duce al Curlandei, pentru a-1 ajuta să-şi cucerească ducatul pe care i-1 disputau Polonia şi Rusia, ea îşi amanetase vesela de argint pentru suma de patruzeci de mii de livre. Contele de Saxa, care şi-a adunat atunci toţi banii pe care-i avea, care a împrumutat şi de pe la prieteni, nu numai că a primit ajutorul tinerei, dar a mai şi povestit în casele celor mai mari familii de cât devotament-fusese în stare iubita sa. Din nefericire pentru Adrienne, contele n-a izbutit să-şi ia în stăpânire ducatul. Silit să părăsească pământul Curlandei, în 1727 contele de Saxa s-a întors la

…Paris şi, nemaifiind duce, a intrat în relaţii cu o prinţesă al cărei principat, destul”de efemer, s-a dovedit a fi totuşi mai durabil decât al său. Până acum v-am expus faptele aşa cum s-au desfăşurat. Acum să vedem şi complicaţiile. Cu o

lună sau două înainte de moartea domnişoarei Le couvreur, Louise-Henriette-Francoise de Lorraine, cei de-a patra nevastă a lui Emmanuel-Theodore de la Toi: d'Auvergne, duce de Bouillon, se îndrăgosti de contele de Saxa. Ducesa de Bouillon, pe atunci în vârstă de douăzec' şi trei de ani, era o femeie violentă, care se mânia repede capricioasă şi din cale-afară de uşuratică. Cronica scandaloasă a Parisului pretindea că nu avea nici o măsură şi că trecea lesne de la prinţi la actori.

Ducesa deci, aşa cum am mai spus, se îndrăgostise de contele de Saxa. Dar acesta, nu se ştie de ce, făcu pe Hippolyte şi nu vru să dea curs acelui capriciu; nu pentru că i-ar fi fost din cale-afară de fidel frumoasei Adrienne.

— Ci mai mult din ambiţia de a nu-i face pe plac prinţesei de Bouillon. O femeie respinsă caută întotdeauna motivul eşecului; căutându-1, ducesa a crezut că descoperă că explicaţia ar constitui-o angajamentul pe care ducele de Saxa şi-1 luase faţă de Adrienne de a nu mai avea o altă iubită. Văzu deci în Adrienne obstacolul care-1 împiedica pe contele de Saxa de a veni la ea şi hotărî să se răzbune, înlătu-rându-şi rivala.

Nu vom face decât să repetăm zvonurile care au circulat în epoca aceea, nu în calitate de acuzatori publici, ci ca simpli povestitori. Din tainele Bastiliei semnalează printre persoanele încarcerate în 1730 pe sieurul abate Bouvet „pentru afacerea cu ducesa de Bouillon şi cu co-mediana” Adrienne Lecouvreur”. Iată de ce a fost întemniţat abatele Bouvet. Am luat toate aceste amănunte din-tr-o scrisoare pe care i-a citit-o domnişoara Ai'sse doamnei de Calandrine. Scrisoarea purta data de „martie, 1730”. Noutăţile pe care le conţinea erau deci foarte proaspete, ' pentru că domnişoara Lecouvreur a murit pe 20 martie 1730.

Hotărâtă să suprime obstacolul care-i stătea în cale, • ducesa de Bouillon a poruncit să i se facă o cutioară cu pastile otrăvite. Apoi, cum trebuia să găsească un mijloc ca acele pastile să ajungă la domnişoara Lecouvreur, a pus

ochii pe un călugăr tânăr care avea reputaţia că pic^ tează foarte frumos, pentru a face din el instrumentul răzbunării sale. Abatele era sărac şi într-o zi, în timp ce se plimba prin grădina Tuileries fără să ştie ce va mânca, a fost abordat de doi oameni care, după ce-au discutat cu el vreme îndelungată, i-au propus şi mijlocul de a ieşi din mizerie; şi anume, să ajungă, datorită talentului său de pictor, până la Adrienne Lecouvreur şi sa o facă într-un fel să înghită câteva dirr pastilele otrăvite. Bietul abate a refuzat, s-a apărat împotriva insistenţelor devenite tot mai presante, a obiectat împotriva crimei; dar cei doi oameni i-au răspuns că, din moment ce aflase despre ce este vorba, nu mâi putea să dea îndărăt şi că, dacă nu executa întocmai cea ce i se poruncise să facă, era un om mort. Speriat, abatele a făgăduit că va face tot ce i se ceruse. Atunci cei doi l-au dus Ia doamna de Bouillon care i-a repetat făgăduiala că-1 va ajuta, dar şi amenințarea că-1 va ucide dacă nu-şi va respecta cuvântul, după care i-a dat cutioara cu pastile. Abatele i-a făgăduit că în opt zile planul va fi executat. A doua zi, domnişoara Lecouvreur a primit o scrisoare anonimă în care era rugată să vină sin-

— Ludovic ai XV-lea gura sau însoţită de o persoană în care avea cea mai deplină încredere, în grădina Luxembourg. Lângă al cincilea copac de pe cutare alee va găsi un bărbat care avea să-i comunice. Nişte lucruri de o importanţă capitală. Cum scrisoarea sosise sau mai curâiid ajunsese – căci domnişoara Lecouvreur ieşise dis-de-dimineaţă împreună cu un prieten şi cu cea mai bună amică a ei, domnişoara Lamothe – chiar la ora la care îi fusese fixată mtâinirea, ea se urca repede într-o trăsură, împreună cu cei doi prieteni care o însoţeau şi porunci vizitiului s-o ducă la Luxembourg, Odată în grădină, găsi aleea indicată şi Ungă cel de-al cincilea copac îl văzu pe abatele Bouvet care, ieşindu-i înainte, îi istorisi cumplita sarcină ce i se încredinţase, declarând că el nu era în stare de o astfel de crimă, dar adăugind că dacă n-o săvârşea avea să fie ucis el

însuşi Adrienne îi mulţumi tânărului şi-i spuse că, după părerea ei, din moment ce alesese. Latura onorabilă a acelui lucru, trebuie să-1 ducă până la capăt şi să meargă împreună cu ea, chiar atunci, la locotenentul de poliţie. Abatele îi răspunse că avusese chiar de la început această intenţie, dar că-i fusese frică de duşmanii săi. Din moment însă ce ea it sfătuia să facă ceea ce intenţionase şi el încă de la început, era gata să-i urmeze sfatul. Profitând de bunăvoinţa omului, Adrienne îl pofti în trăsură şi-1 duse la domnul Herault, pe atunci locotenentul poliţiei. Fata îi istorisi de ce veniseră. Domnul Herault îl întrebă pe abate dacă avea pastilele la el. Drept răspuns, abatele scoase cutioara din buzunar şi i-o întinse locotenentului de poliţie.4 Herault chemă un câine vagabond şi-i dădu una dintre pastile» într-un sfert de ceas câinele îşi dădu duhul.

— Care dintre cele două doamne de Bouillon ţi-a dat aceste pastile? Întrebă locotenentul de poliţie.

— E vorba de ducesă, răspunse abatele.

— Faptul nu mă miră… Când ţi-a făcut această propunere? Întrebă domnul Herault.

— Alaltăieri.

— Unde?

— La Tuileries. I- Prin cine?

— Prin doi oameni pe care nu-i cunosc.

— Şi ţi-au spus că vorbesc în numele ducesei de Bouil-Icn?

— Au făcut mai mult decât atât: m-au dus direct la ea.”

— Şi ducesa ţi-a confirmat ceea ce ţi-au spus cei doi oameni?

— Punct cu punct.

— Ai curajul să susţii acest lucru?

— Întemniţaţi-mă şi confruntaţi-mă cu ducesa de Bouillon.

Locotenentul de poliţie se gândi o clipă.

— Nu, zise el, vom avea vreme să ajungem şi acolo. Apoi, cerându-i adresa, 1-a trimis acasă, spunându-i domnişoarei Lecouvreur fraza sacramentală a tuturor ofiţerilor de poliţie, trecuţi, prezenţi şi viitori:

— Fiţi liniştită, domnişoară, vom veghea asupra dumneavoastră.

De îndată ce domnişoara Lecouvreur şi abatele Bouvet plecară, locotenentul de poliţie îi istorisi cardinalului de Bouillon toată tărăşenia. Furios, cardinalul insistă, la început, să fie dat totul în vileag. Dar prietenii şi mai ales neamurile au fost de părere să ascundă această scandaloasă afacere. După o vreme însă, nu se ştie nici cum şi nici prin cine, afacerea deveni publică şi făcu o zarvă nemaipomenită. Cumnatul doamnei de Bouillon vorbi cu fratele său şi-i spuse că trebuia s-o determine pe nevastă-sa

SPECIAL_IMAGE-image022. Jpg-REPLACE_ME

!; i i i tu

SPECIAL_IMAGE-image024. Jpg-REPLACE_ME I i n u „ „ „ Z „' „ •. – -_. T^Jninantă vănniinup Adri-

, t. /^ ri. ^3 omă va ierta că apar astfel în sală, puducui nu mă va i-v. Iw. ^^-v- -s-. ^ „_., _£, supăr şi ca o voi aişiepiu ia i^.... R^. ^-.-

K'; i! Uâ'i] eu lOrmin;: n; i sns '! ': ', asta nu mai are nici o importanţă. Fapt e că doamna de Mailly era femeia care convenea şi regelui şi planurilor', domnului de Fleury.

Doamna în cauză se născuse în 1710 şi prin urmare era,; de vârsta regelui. Avea o anumită decenţă la care n-ar fi (renunţat decât într-o situaţie deosebit de importantă; vo-<, ' cea îi era puţin cam aspră, dar de îndată ce vorbea despre ţ dragoste, glasul i se îndulcea. Avea nişte ochi foarte marirj şi frumoşi, plini de foc şi strălucitori; era brunetă, cu un > chip prelung, o frunte frumoasă, dar obraji cam teşiţi, ♦ Asta pentru rege. Blândă, rezervată, timidă, fără 'ambiţii;! Nepricepându-se la treburile de stat, era o fire liniştită, d> prietenă sigură, incapabilă de înşelăciune, compătimitoare^ * dreaptă, duşmana oricărei intrigi. Asta pentru domnul dos» Fleury. De altfel, viitorul a confirmat părerea pe care mi+ nistrul şi-o făcuse despre ea. Iubita regelui, ea nu 1-^jr iubit decât pe el, care 1 se părea a fi cei mai amabil şi cel mai frumos bărbat atât de la Curte, cit şi

din regatul său, Mulţumindu-se să-1 iubească în taină, n-a încercat niciodată să se folosească de. Puterea pe care o avea asupra lui; niciodată, tot timpul cât i-a fost iubită, n-a încercat să ceară vreo favoare pentru ea sau pentru rudele ei, primind de la el doar câteva daruri neînsemnate, pe care un burghez s-ar fi ruşinat să le ofere iubitei sale, îndatorându-se pentru toaletele care erau întotdeauna ieşite din comun; plătind din banii ei cheltuielile micilor distracţii la care lua parte şi regele; atât de puţin pretenţioasă în privinţa mobilelor, încât în 1741, adică la nouă ani după ce devenise iubita regelui, ea nu avea nici sfeşnice, nici jetoane de argint pentru a~l primi pe regalul ei iubit când acesta venea să joace cărţi la ea; în astfel de împrejurări, era nevoită să se ducă să împrumute de pe la vecini.

Două persoane au făcut mare zarvă „din pricina legăturii ei cu regele: domnul de Mail'y şi domnul de Nesâe, adică soţul şi tatăl. Soţul a primit poruncă să pună capăt oricărei legături cu soţia sa; tatăl, ale cărui afaceri mergeau foarte prost, a tăcut mâlc după ce a primit cinci sute de mii de livre. Omul făcuse un târg straşnic cu onoarea familiei de Nesle,

Cu puţină vreme înaintea evenimentelor despre care v-am vorbit, adică la 21 ianuarie 1732, s-a semnat la Ver-sailles contractul de căsătorie al domnişoarei de Chartres cu domnul prinţ de Conţi, care au fost cununaţi a doua zi de către cardinalul de Rohan. Prinţul de Conţi era fiul vestitului prinţ de Conţi despre care am mai vorbit şi care, murind în 1727, lăsase ca moştenitor al titlurilor, al bunurilor şi al numelui său pe contele de Marche. După câteva zile, mama prinţului de Conţi – Marie-Therese de Bour-bon – care se certa periodic cu fiul ei, continuând să-şi construiască palatul în timpul acestor dispute – muri la rândul ei, în vârstă de şaptezeci de ani. Nuvnele de. Conţi nu-1 mai purtau acum decât prinţul care tocmai se însurase şi un unchi al acestuia, Mare Prieur, om de spirit, despre

care am pomenit când am vorbit de moartea lui Du-chauffour. În plus, era un prinţ viteaz, amabil, curajos până la exces, mândru de rangul său şi risipitor ca orice nechibzuit.

Într-o zi, scutierul veni să-i spună că nu mai există fân în grajd. Furios de o asemenea delăsare, prinţul îşi chemă intendentul care se scuză dând vina pe trezorier, fiindcă nu voise să-i dea bani ca să cumpere fân. Prinţul îl chemă pe trezorier care se scuză, la rându-i, spunând că nu mai avea un sfanţ în lăzi şi că furnizorul nu mai voia s: Vi dea furaje pe datorie. Cum cazul era grav, pentru prima oară în viaţa lui prinţul se văzu nevoit să reflecteze. După o vreme, întrebă:

— Cine ne mai poate da pe datorie?

— Nimeni, cu excepţia hangiului.

— Foarte bine, zise prinţul, atunci daţi cailor mei pui fripţi.

La 2 iunie, tânărul duce de Chartres a fost botezat de naşii săi, regele şi regina, şi numit Ludovic-Filip. Acest prinţ a fost tatăl lui Filip-Egalite şi bunicul lui Ludovic-Filip, care s-a însurat cu doamna de Montcsson.

Vă amintiţi că, anticipând din punct de vedere cronologic, am pomenit în capitolul precedent despre îrtchiderea cimitirului Saint-Medard şi am vorbit despre tulburările pe care le-au iscat miracolele diaconului Paris. Anul 1732 a fost foarte agitat din pricina disensiunilor religioase. Diaconului Paris sau mai curând „sfântului” Paris, care era jansenist, iezuiţii i-au opus şi ei nu numai un „stânt”, ci şi o. sfântă”, care au făcut aproape tot atâta vâlvă ca şi Paris.: s'fântul” Luis de Gonzague şi „sfânta” Măria Alacoque. Luis de Gonzague era unul dintre acei oameni predestinaţi sa reuşească în viaţă: un adevărat „sfânt” venerat de femei şi de iezuiţi, tânăr şi încântător. Paj la Curtea regelui Filip al H-lea, vizitase Curtea marilor duci de Toscana. Cum gustase din toate plăcerile acestei lumi, nu peste mult s-a săturat de ele până peste cap. Atunci s-a împrietenii, cu Francois de Sales, s-a apucat să mediteze asupra adevărului şi să se

roage Domnului, în timp ce alţi tineri de vârsta lui erau ocupaţi cu dragostea, cu serenadele, aler-gând după aventuri galante. Ignaţiu de Loyola era pentru el cea mai bună pildă. Provenind ca şi el dintr-o familie de neam marc, cavaler tânăr şi frumos, nu începuse – ca şi el – prin a se înfrunta cu lancea pentru ochii negri care străluceau sub mantilele frumoaselor din Valladolid şi din Madrid? Ca şi Ignaţiu de Loyola, într-o bună zi şi-a sfâşiat veşmintele de mătase şi de aur, a renunţat la cursele de tauri din Sevilla şi din Burgos şi a plecat la Roma pentru a-şi face noviciatul; acolo, Papa Sixt al V-lea 1-a bine-cuvântat şi 1-a pus să aibă grijă de oameni. În vremea aceea, o molimă decima Europa. Gonzague intră prin spitale, se puse în slujba celor sărmani şi bolnavi şi muri în 1591, în vârstă doar de douăzeci şi trei de ani. Trecut în rândul preafericiţilor de către Papa Grigore, a fost sanctificat de către Bonifaciu al XlII-lea. De atunci, în toate bisericile iezuiţilor, Iaus de Gonzague şi-a avut capela lui, unde credincioşii i-au putut adora chipul de arhanghel luminat de mii de luminări.

Sfânta Măria Alacoque – trebuie să recunoaştem – era mai puţin înclinată către poezie decât Luis de Gonzague. Ba, dimpotrivă, a fost luată chiar peste picior. Mai întâi, că biata femeie sanctificată sub numele de Măria se numea Margareta. S-a născut la 22 iulie 1647 la Lautecourt, care ţinea de biserica din Autun, şi a murit la 16 octombrie 1899. Apoi, încă de la vârsta de trei ani, spune istoricul ei, manifesta o mare aversiune faţă de păcat. A publicat o lucrare mistică intitulată Credinţă faţă de inima lui Cristos, care a prilejuit apariţia sărbătorii Sacre-Coeur. A fost trecută în rândurile sfinţilor de către Languet, episcop de Sois-sons. De aici i s-au tras şi necazurile; iată de pildă, una dintre epigramele care au circulat în epoca aceea: „Sigur că domnul de Soissons s Îşi baie joc •

Cu Măria lui, Alacoque.'
El ne vinde ca pe bârfe >
Vorbele-i curate '

Ce sunt ale unei iârfe Din locuri râu famate.'„ în ciuda acestei epigrame şi a multor altora, Măria Ala-' coque a fost totuşi în mare -vogă. Luis de Gonzague fusese -expresia dragostei faţă de semenii săi; Măria Alacoque a^ fost expresia dragostei iată de Dumnezeu. (

Chiar în acel moment, întâmplarea a dăruit janseniştilor o armă cumplită împotriva iezuiţilor. Sper că vă mai, aduceţi aminte de procesul părintelui Girard şi al femeii^ Codiere, proces întru totul asemănător cu acuzaţiile pussf. În cârca „vrăjitoarelor" din Evul Mediu. F Părintele Girard era un bărbat de cincizeci şi doi d* ani, frumos încă pentru vârsta lui, plin de elocinţă, onc-; tuos şi care practica acel gen de predică senzuală ce aparw ţinea şcolii iezuite. Familia sa era de neam mare î» < Franche-Comte. După ce a trecut prin Provenţa, a fost tri*' mis la Aix în 1718 şi, după zece ani, la Toulon. Aici a cunoscut-o pe Catherine Codiere, care avea optsprezece ani; era frumoasă ca un înger, vioaie şi înflăcărată aşa cum sunt toate provensalele. Onorurile aduse Măriei Alacoque tul-burând-o puternic, fata a căzut în extaz, prefăcându-se că vorbeşte cu Domnul şi că discută cu Cristos. Din moment ce ea ţinu cu tot dinadinsul să aibă viziuni, le avu şi le împărtăşi duhovnicului ei, părintele Girard. Era epoca în care fiecare confesor voia să-şi aibă sfânta lui: părintele Girard socoti că şi-o găsise pe a sa. Crezu sau se prefăcu a crede în viziunile fetei, încurajând-o în nebunia ei. Fata petrecu postul Paştelui. Din 1730 fără să mănânce nimic, cel puţin nu în mod făţiş. La sfârşitul postului, părea atât de slăbită, încât nu s-a mai putut da jos din pat. Într-o asemenea stare de nălucire, sigur că viziunile i se înteţiră, în sfârşit, într-o dimineaţă, părintele Girard o găsi cu chipul mânjtt de sânge. Speriat de ceea ce vedea, preotul o întrebă ce se întâmplase; ea îi răspunse că sângele provenea dintr-o rană pe care i-o făcuse un înger în coastă. Părintele se îndoi de cele auzite. Dar fata, pe un ton nevinovat, îl rugă să închidă uşa, apoi îl pofti, ca şi pe Toma-ne-credinciosul, să vadă rana cu ochii săi şi s-o atingă cu

mâinile sale. Bietul iezuit se crezu în stare să lupte împotriva ispitei. Aşa că închise uşa şi privi. Ce s-a petrecut în timpul acelui tete-ă-tete şi ce fel de extaze au urmat după el, asta numai tribunalul din Aix a putut judeca. Fiindcă părintele Girard a fost acuzat de seducţie, de incest spiritual, de magie neagră şi de vrăjitorie. Şi totuşi, la 10 octombrie 1731, o hotărâre a Curţii cu Juri 1-a achitat pe sărmanul Girard, dar numai cu un vot în plus: din douăzeci şi cinci de juraţi, doisprezece îl condamnaseră să fie ars pe rug. Ca de obicei, epigramele începură să curgă; iată mai ales una care a făcut înconjurul oraşului şi care dovedeşte umorul epocii respective: „Părintele Girară, cu-a sa scânteie, Dinlr-o fecioară a făcut femeie; Dar Parlamentu-o face şi mai lată Căci din femeie a schimbat-o-n fată.”.

Toate certurile dintre jansenişti şi molinişti, unde inviolabilitatea sufletului era mereu pusă pe tapet sub vălul rezistenţei religioase, duseră la o adevărată rezistenţă politică. Domnul de Fleury hotărî deci să pună capăt acestei schizme, care nu preocupase deloc un prim-ministru, prinţ de sânge, dar care avea să preocupe enorm un ministru-' cardinal. Numai că domnul de Fleury nu era omul care să ia una din acele hotărâri gen Ludovic al XlV-lea sau gen' Richelieu. El era sulpician, deci duşman al janseniştilor, dar moderat şi incapabil de mari persecuţii. Aşa că a ho-tărât să aibă loc o adunare a clerului şi un conciliu. Adunarea aceea, organizată fără aprobarea pontificatului roman, avea ca scop reuniunea oamenilor celor mai distinşi ai episcopatului, urmărind ca aceştia să examineze starea Bisericii şi să ia o hotărâre privind o carte pe care tocmai o publicase Jean Soanem, episcop de Sens, duşmanul înverşunat al Bulei Unigenitus. Conciliul a fost c6ndus de episcopul Embrun, care nu era altul decât vechea noastră cunoştinţă, domnul de Tencin. Cartea a fost examinată cu cea mai mare atenţie şi episcopii au declarat, aproape în unanimitate, că ea conţine doctrine contrare devoţiunii şi supunerii pe care episcopatul le datora Papei.

Dar janseniştii au fost acuzaţi că ar fi corupt coneiliul condus de Embrun, aşa cum au acuzat şi iezuiţii Parlamentul din Aix. Lucrul cel mai rău a fost că janseniştii – pe care î-am văzut opunând pretutindeni o rezistenţă organizată —, simţindu-se puternici, au trecut din defensivă îa atac. Întreg Parlamentul era jansenist. Aşa că regele 1-a chemat de îndată la Rambouillet. Acolo a declarat, cu toată majestatea, că nu mai îngăduie nici un fel de rezistenţă şi că doreşte ca porunca să-i fie executată. Primul preşedinte a încercat să vorbească, dar regele i-a închis gura, strigând:

— Te poftesc să taci!

Înainte de sfârşitul şedinţei, aceste patru versuri şi„fă-cuseră înconjurul Parlamentului: „Timid, tâmpit şi-ncrâncenat, Louis nicicând n-a cuvântat. Acum vorbeşte fără rost…

— E un timid?

— Nu, e un prost…”.

Preşedintele tăcu şi Parlamentul îi imită exemplul. Dar odată ajuns la Paris, întregul corp legiuitor protestă nu numai împotriva Bulei Unigenitus, ci şi împotriva felului cum decursese şedinţa de la Rambouillet. Numai că, între timp, lista rebelilor fusese trimisă locotenentului Poliţiei, domnul Horault, şi cei mai recalcitranţi dintre parlamentari fură exilaţi la Bourges, la Reims, la Rambouiilet, la Poitiers, ba chiar şi pe insula Oleron.

Restul anului a trecut fără nici un alt eveniment deosebit, în afară de reprezentarea piesei Zaâre, în luna decembrie, piesă care s-a bucurat de un imens succes.

— Ludovic al XV-ioa Capitolul VI Moartea lui Frederic-August al Poloniei. —; Declaraţia Dietei privind condiţiile alegerii.

— Regele Ludovic al XV-lea îl susţine pe Stanislas.

— Ţarina şi imperiul ţin cu prinţuLAugust, fiul răposatului rege.

— Plecarea lui Stanislas.

— Deghizarea şi călătoria sa.

— Stanislas este ales rege.
— O armată rusă se îndreaptă spre Varşovia.
— Stanislas se retrage la Danzig.
— Asediul Danzigului.
— Interesul Franţei de a avea în nord o putere împotriva Rusiei.
— Expediţia domnului de Plelo.
— Fuga regelui Stanislas.
— Război împotriva imperiului.
— Pianul de luptă al armatelor franceze.
— Berwicfc şi Villars.
— Coatele de Belle-Istej ducele d<.< Noailles, cavalerul d'Asfeld, contele de Saxa, rv gele Carol.
— Bătălia de la Guastaâla.
— Cucerirea'Neapolelui şi a Siciliei de către don Car-los.
— Starea armatei franceze la sfârşitul anului 1735.
— Pacea de la Viena.
— Remaniere ev
• ropeană.
— Căsătoria ducelui de Richelieu.
— Naşterea ducelui de Fronsac.
— Alzire, F>H risipitor, Legatul, Falsele confidenţe,

După o lungă perioadă de pace. Iată că se petrecu un lucru ce ameninţa echilibrul Europei. La 1 februarie muri la Varşovia regele Poloniei, Frederic-August, în vârstă de şaizeci şi doi de ani. Fiul său, prinţ regal şi elector de Saxa, trebuia să-i urmeze la tron de drept; dar nu se putea urca pe tronul Poloniei, întrucât regele trebuia ales. Acest prinţ – Fvederic-August al II-lea – era cel care-1 detrope Stanislas, socrul lui Ludovic al XV-lea. La 3 mai se adună Dieta care, după ce delibera îndelung, hotărî că: 1. Numai nobilii polonezi au dreptul să participe la 2. Pentru a te bucura de acest drept nu este de-ajuns» ftj nobil polonez, ci să te tragi din tată şi mamă catolici. „ 3. Numai Primatul îl poate alege pe rege, toţi ceilalţi fiind declaraţi duşmani ai patriei. În sfârşit, alegerea trebuia să aibă loc în ziua de 25 august.

Încă din 17 martie, regele Ludovic al XV-lea le declarase tuturor ambasadorilor străini acreditaţi la Curtea Franţei că nu va îngădui ca vreo putere să se opună libertăţii alegerilor. Ceea ce prilej uise această declaraţie fusese demersul făcut de Primat şi de nobilii polonezi pe lângă Stajiislas, demers care urmărea să ofere coroana Poloniei tatălui reginei Franţei. Dar auzind propunerea, Stanislas clătinase din cap şi spusese:

— Îi cunosc eu pe polonezi! Mă vor alege, dar nu mă vor susţine!

— Ei să te aleagă, că de susţinut te voi susţine eu, îi răspunsese Ludovic al XV-lea. •

Bazându-se pe această făgăduială a ginerelui său, Stanislas primi propunerea ce-i fusese făcută şi declară că va lua parte la alegeri. Contracandidatul era prinţul regal şi elector de Saxa, fiul regelui care murise. Văzând că Franţa trecuse de partea lui Stanislas, Rusia şi Austria trecură de partea prinţului August. Rusia trimise o flotă în Marea Baltică, iar Austria dădu ordin ca lui Stanislas să nu i se îngăduie să treacă pe pământul ei.

La 20 august, adică cu cinci zile înainte de ziua fixată pentru alegeri, cavalerul de Thiange, care semăna cu regele Stanislas, accentua şi mai mult această asemănare, punându-şi o perucă întocmai ca a regelui şi îmbrăcându-se cu hainele cu care acesta se îmbrăca de obicei. Schimbarea de nume şi de vestimentaţie avu loc la Berny, aproape de Paris, unde Stanislas se dusese plecând de la palatul Versailles. La Berny, adevăratul şi presupusul rege se despărţiră. Thiange, luat drept Stanislas, o porni spre Bretania şi ajunse la Brest, unde se îmbarcă în mod public. În ziua de 26 august, la ora zece seara, în bubuitul artileriei din port. Cât despre Stanislas, acesta urma să ajungă la Varşovia pe pământ şi nu pe mare, însoţit doar de cavalerul d'Andelot. În acest scop. Regele îşi pusese o perucă scurtă, ţ neagră şi se îmbrăcase în nişte veşminte cenuşii, cât mai - simple cu putinţă. Cavalerul d'Andelot se îmbrăcase ceva

mai elegant, căci el trebuia să treacă drept stăpânul, în - vreme ce regele juca rolul unui simplu om de încredere. Amândoi se urcară într-o trăsură aflată într-o stare jaî- • nică şi plină de noroi şi, cu nişte cai de poştă, ajunseră la ' Metz. Dar oricât de sărăcăcioasă şi de stricată ar fi fosl ' trăsura, ejra totuşi o trăsură franceză care, în Germania, putea să iste bănuieli chiar în primul oraş al imperiului. Cavalerul d'Andelot îşi dădu imediat seama că era cu neputinţă să meargă mai departe cu trăsura cu care veniseră, îşi rugă deci gazda să se informeze dacă, în oraş, nu avea ' careva vreo trăsură de vmzare. Gazda căută, descoperi r una şi cavalerul îşi trimise tovarăşul de drum ca s-o cerceteze, spunându-i că dacă vehicolul era acceptabil, să-1 cumpere. Regele cumpără trăsura, plăti banii pe loc, apoi o porniră mai departe la drum. Până la porţile Berlinului, lucrurile merseră de minune; dar la poarta capiUilei Prusiei, cei doi fură supuşi unui lung interogatoriu, di'i care cavalerul – care se. Dădu drept negustor – şi omul'-* său de încredere ieşiră cu faţa curat'„.

La Frankfurt-pe-Oder îl găsiră pe nepotul marchizului de Monti, ambasadorul Franţei, Urcară în trăsura acestuia, unde, pentru a-i deruta pe spioni, regele se aşeza pn locul destinat slugilor. În sfârşit, îa 3 septembrie, Stanislas intră în Varşovia.

Alegerile care trebuiau să aibă loc la 25 august fuseseră amânate pentru 11 septembrie. Stanislas sosise deci la timp pentru a se arăta poporului şi a lupta ca să-şi recapete tronul.

La 10 septembrie se urcă pe un cal şi străbătu Varşovia în lung şi în lat, în larma aclamaţiilor generale. Pe 11, întrunind toate sufragiile^fu ales rege. Prinţul Wiezno-^ vick, cancelarul Lituaniei, a fost singurul care a protestat împotriva alegerii, retrăgându-se din adunare şi stârnind unele discuţii. Primatul l-ar fi putut proclama pe Stanislas rege chiar în aceeaşi zi, dar trăgea nădejde să-1 aducă îndărăt pe cancelarul Lituaniei, care persista în hotărârea

lui, ceea ce a făcut ca Stanislas să fie proclamat rege abia a treia zi. Numai că, din păcate, s-a întâmplat exact ceea ce prevăzuse socrul lui Ludovic. O armată rusă s-a îndreptat spre Varşovia pentru a anula alegerea. Sutele de mii de polonezi care se adunaseră pentru a-1 proclama pe Stanislas rege s-au retras în provinciile lor. Armata poloneză era slabă şi dezorganizată, iar ajutorul făgăduit de Ludovic al XV-lea nu mai sosea. Partizanii lui Stanislas îl sfătuiră să se ţină totuşi tare, spunându-i că pentru a reuşi nu este nevoie decât de un singur lucru: şi anume să câştige timp. Îşi aruncară ochii asupra diferitelor locuri întărite care puteau să-i ofere regelui un azil şi alegerea lor se opri asupra oraşului Danzig, cetate liberă, cârmuindu-se singură, fără amestecul regelui Poloniei.

La 1 octombrie, regele Stanislas îşi făcu intrarea în Danzig însoţit de Primat, de ambasadorul Franţei şi de contele Poniatovski, urmat de câţiva seniori polonezi.

În vremea asta, ruşii intrară în Polonia, ajungând chiar până în apropierea oraşului Praga; comandate de generalul de Lacy, ostile ruseşti cerură, în numele ţarinei, alegerea prinţului August ca rege ai Poloniei, fapt care a ţsi fost îndeplinit. Vestea acestei alegeri nu 1-a mirat pe Sta-nâslas.

— Eu v-am spus de la început că se va întâmpla aşa, a murmurat el ridicând din umeri; dar şi noul rege va simţi în curând, fidelitatea” celor care l-au ales!

Apoi le spuse locuitorilor Danzigului că în curârtd avea să plece din oraşul lor, nevrând să le aducă vreun necaz. Dar aceştia se opuseră la plecarea regelui. Atunci armata rusă se îndreptă spre Danzig şi la 20 februarie 1734 începu asediul oraşului.

În afara problemelor personale, în epoca respectivă se~ş, mat dezbătea o mare problemă europeana. Regele Stanislas reprezenta poporul polone?: Prinţul August reprezenta' influenţa rusă şi germană. Numirea prinţului August în-U. Semna, practic, dezmembrarea Poloniei. Franţa nu se arunţ case cu capul înainte şi fără să se gândeaseă temeinic

dacă-? Să-1 susţină'sau nu pe Stanislas. Având în vedere interesele r sale comune cu Spania. Franţa urmărea să anihileze pu-' «terea Austriei în Italia. Aşa că trebuia cu orice preţ şaH punã un stăvilar în faţa puterii ruse. Acest stăvilar îl alea~>'„ tuiau Suedia, Prusia şi Polonia. Suedia şi Prusia făgădui-'„ (seră să rămână neutre. Stanislas, rege al Poloniei, ar fir '> continuat politica lui Carol al IX-lea şi Ludovic al XIV-lea; t, ' politica lui Carol al IX~lea, cel care susţinuse alegerea lui < Henrie al IlI-lea; politica lui Ludovic al XlV-lea, care sus-;'-ţinuse alegerea prinţului de Conţi. Stanislas, la Varşovia, 1' ar fi supravegheat totodată şi Petersburgul şi Viena. Iată dhr ce considerente antrenaseră Franţa în acest război, bine intenţionat, dar prost apărat. Prost apărat mai ales de, • •! Care avea principalul interes să-1 susţină, adică de re-iX'Ae Stanisias. Căci dacă s-ar fi aşezat în fruntea armatei, • l? A dezorganizată cum era, chemându-i pe polonezi să lupte în numele naţiunii lor, Stanislas ar: fi putut să strângăî laolaltă cincizeci de mii de oameni. Cu aceşti cincizeci de mii de oameni ar fi putut să ţină piept ruşilor, să păstreze Varşovia, să aştepte ajutorul Franţei şi; chiar dacă ar fi căzut, cel puţin.ar fi căzut luptând.

Dar Stanislas avea mai bine de cincizeci de ani şi nu fusese niciodată un om energic. Îşi învălui deci slăbiciunea în mantia filantropiei şi declară că nu râvneşte să pună mâna pe o coroană cu preţul vieţii supuşilor săi. Acesta era răspunsul unui popă, nu al unui soldat. Aşa că Stanislas s-a retras – după cum am mai spus – la Danzig, aştep-lând ajutorul'Franţei.

Contele de Munich i se alătură domnului de Lacy, adu-eându-i o oaste de zece mii de oameni, apoi prelua comanda asediului.'Danzigul fu înconjurat şi bombardamentul începu. Nu peste mult începu să-şi arate colţii şi foametea. ' Dar Franţa făgăduise să-i dea ajutor şi încă nu căpătase obiceiul să nu se ţină de cuvânt. Aşa că asediaţii aşteptară cu încredere acel ajutor. În sfârşit, drapelul Franţei se ivi în

zare. Dar toate bateriile de coastă erau în «îâna ruşilor. Domnul de La Motte, care comanda flota, nu cutează s-o expună unei distrugeri aproape sigure. Cum prevăzuseră acest caz, flota trebuia să se oprească la Copenhaga, iar domnul de La Motte să discute ce ar fi de făcut împreuna cu domnul de Plelo, ambasadorul Franţei în Danemarca.

Louis-Robert-Hyppolyte de Brehan, conte de Plelo, făcea parte din acea frumoasă şi nobilă rasă bretonă care nu şi-a precupeţit niciodată onoarea. Era un bărbat destul de. Tânăr, de treizeci şi patru de ani, poet, savant şi diplomat totodată, care-şi tipărise cercetările astronomice într-o culegere de scrieri a Academiei Regale de Ştiinţe, iar poeziile, în volumul intitulat Portofelul unui om degust. Domnul de La Motte, comandantul escadrei, îi comunică ambasadorului instrucţiunile pe care le primise din partea domnilor de Fleury, şi de Maurepas. Ambasadorul îşi dădu seama că, dacă voia să păsUezc Oarragul, trebuia să găsească un mijloc de a introduce în oraş un prim ajutor, care ar fi trebuit să fie urmat imediat de un al doilea. Dacă Darrzigul ar fi fost cucerit, el nu mai trebuia să se ocupe decât de un singur lucru, şi anume de salvarea regelui Stanislas. Or, cum Danzigul nu fusese cucerit, ambasadorul trebuia să găsească un mijloc de a introduce un prim ajutor în oraş. Ajutorul era alcătuit dintr-o mie cinci sute de oameni. Cu aceşti o mie cinci sute de oameni trebuia să atace patruzeci de mii şi să-şi croiască drum printre ei.

Dacă citiţi cu atenţie istoria războaielor franceze, veţi vedea cât de uşor încolţeşte imposibilul în mintea unui francez. Văzând care este situaţia, domnul de La Motte dădu înapoi. Dar domnul de Pleio luă totul asupra lui, declarând că îşi va asuma personal sarcina de a conduce trupele franceze şi de a supraveghea debarcarea. Domnul de La Motte îşi declină orice/răspundere, dând vina pe ambasador, şi porunci flotei să7 se îndrepte spre Dan-? Ig. Flota trecu prin focul duşmanului şi intră în rada oraşului Danzig. Domnul de Plelo debarcă, atacă armata rusă şi căzu

străpuns de gloanţe. Prevăzuse acest dezno-dământ; dar, în numele onoarei franceze, socotise că era de datoria lui să încerce imposibilul.

După moartea domnului de Plelo, flota se retrase în ordine şi reveni la Copenhaga. Ca în toate eşecurile sale militare, Franţa avusese şi de data aceasta o latură plină de strălucire, care a făcut ca o înfrângere să fie egală cu o victorie.

Chiar în momentul în care flota reintra în portul Copenhaga, sosirea celui de-aî doilea ajutor făcu posibilă strângerea laolaltă a celor două mii de oameni ai conţilor de Flandra şi d'Artois. Ofiţerilor adunaţi în consiliu de război nu li s-a ascuns adevărata situaţie^ în ceea ce priveşte oraşul Danzig, pentru ca să poată hotărî singuri ce este de făcut. Toţi declarară că două mii de francezi nu pot da îndărăt din faţa duşmanului, oricât de numeros ar fi acesta; dacă flota nu putea trece, aveau să intre în oraş cu ajutorul muschetelor. De altfel, aveau o misiune sacră de îndeplinit: trebuiau să salveze cu orice preţ capul regelui Stanislas. Aşa că flota franceză reapăru la gurile Vistulei. Dar, de data asta, lucru de necrezut, ea trecu prin focul încrucişat al. Bateriilor şi, în aclamaţiile oraşului, intră cu pânzele ridicate în portul Danzig. Acum nu mai era vorba să ţină piept ruşilor, ci să-1 salveze pe Stanislas, pe al cărui cap se pusese un preţ uriaş. Regele era hotărât să rămână la Danzig şi să împărtăşească soarta apărătorilor săi, când află pe neaşteptate că fortul Wcchelmund capitulase. Această capitulare obligă oraşul să se gândească la sine însuşi şi regele a fost primul care şi-a dat cuvântul că va pieri laolaltă cu el. Îngropat sub zidurile Danzigu-lui. Acum Stanislas nu se mai putea gândi să scape din-” tr-un oraş încercuit de armata moscovită şi invadat de inamic pe o distanţă de trei leghe de jur împrejur. In atare situaţie, fiecare concepu un plan de evadare pentru Stanislas. Doamna contesă Ozapska, palatină a Pomeraniei, care vorbea germana tot atât de bine ca şi limb~a maternă,

având mare încredere într-un om pe care-1 pusese de mai multe ori la încercare şi care cunoştea ţinutul ca în palmă, ^ se oferi să împartă cu regele riscurile călătoriei, deghizân-du-se în ţărancă şi spunând că Stanislas este bărbatul ei. Dar mai fusese propusă şi o altă soluţie: şi anume ca Stanislas să se aşeze în fruntea a o sută de oameni hotă-râţi, care să facă o breşă în rândurile duşmanilor. Dificultatea nu consta în a-i găsi pe cei o sută de oameni, căci se prezentară câteva mii; dar cum să încerci o asemenea acţiune înti'-o ţară invadată de duşman? Aşa că proiectul căzu de la sine. Marchizul de Monti, ambasadorul Franţei, a propus însă un al treilea plan, şi acesta li s-a părut tuturor cel mai bun. Şi anume ca Stanislas să părăsească oraşul Danzig împreună cu doi sau trei oameni siguri, ' deghizaţi în ţărani. Pentru a pune în practică acest plan,. Stanislas s-a dus la ambasador duminică 27 iunie, sub pretextul că vrea să petreacă acolo o noapte liniştită, departe de ghiulelele care începuseră să cadă în cartierul în care, locuia; dar odată ajuns acolo, unul din acele fleacuri eare*; | pun aproape întotdeauna beţe în roate planurilor mari,; * făcându-le să dea greş, duse la eşec şi planul regelui Po~|| loniei. Marchizul de Monti îşi procurase un costum de ţă-t ran cu toate cele de trebuinţă: o haină veche, o cămaşă^ grosolană de pânză, o bonetă dintre cele mai simple, unr băţ bros şi. Lustruit, un brâu de piele; din păcate îi lipseam cizmele; dacă i-ai fi dat regelui o pereche de cizme noi, primul om care s-ar fi uitat la el le-ar fi observat pe loc* Ambasadorul examinase cu atenţie toate picioarele care se perindaseră prin faţa lui vreme de două zile, urmărind să facă o alegere cit mai judicioasă; până la urmă, sccoti că unul dintre ofiţerii din garnizoana lui era singurul care poseda cizmele ce-i trebuiau. Dar ce motiv să invoce c «ţ să-i ceară ofiţerului cizmele? Era o treabă în faţa căreia diplomaţia marchizului de Monti, oricât de abil ar fi fostţ el, dădu înapoi; prefera să-1 corupă pe servitorul ofiţerului, care fură cizmele stăpânului şi i le aduse

ambasadorului. Dar dacă domnul de Monti observase gradul de uzură al cizmelor, din păcate nu fusese atent şi la mărimea lor; ofiţerul avea piciorul mic, regele avea piciorul mare, aşa că atunci când Stanislas vru să-şi pună cizmele ofiţerului, îi fu cu neputinţă să le încalţe. În disperare de cauză, domnul de Monti porunci să-i fie aduse toate cizmele vechi aflate în casă şi iată că cele care aparţinuseră valetului său i se potriviră regelui. Bietul ambasador se du>~ şese să caute aiurea ceea ce avea la îndemână, mai punândţ, la cale şi un furt, când cizmele de cartavea nevoie se găseau în propria casă.

Complet deghizat, având asupra lui două sute de ducaţi, regele părăsi casa ambasadorului; în colţul străzii se în-tâlni cu generalul Steinflicht, care-1 aştepta, deghizat în ţăran ca şi el. Amândoi se duseră să-1 ia pe maior, un suedez care-şi asumase sarcina să asigure ieşirea regelui din oraş. Găsind un loc propice pe unde să fugă. Maiorul îi aştepta. Undeva, la picioarele zidului de apărare, se aflau (rase la mal două bărci mici, fără catarg, în care trebuiaii să se găsească trei oameni de încredere ce cunoşteau bine împrejurimile şi care se angajaseră să-i ducă pe fugar până la Marâemverd [er, localitate ce aparţinea Prusiei. Numai că în loc de trei oameni găsiră patru. Dar cum nu era momentul de pus întrebări, regele acceptă acel surplus de escortă. Nemaiavând nevoie de maior, Stanislas îl trimise îndărăt, iar el se urcă în barcă împreună cu generalul Slein-flicht. Începură a vâsli, în nădejdea că vor ajunge la Vistula, că în zori se vor afla pe celălalt mal al fluviului, deci dincolo de locul invadat de duşman. Dar după un sfert de leghe, întâlnind o cabană situată drept în mijlocul mlaştinilor, cei care-1 însoţeau pe rege declarară că pentru ziua aceea merseseră destul; că mai aveau încă drum lung de făcui, că se întunecase prea tare pentru a mai încerca să treacă râuî şi că trebuiau să rămână acolo tot restul nopţii, precum şi ziua -următoare. Regele, neavând ce face, trebui să ce-J'-o. Coborî deci din barcă şi. Intră în casă. După aceacu; primă

înfruntare pe care o avu cu escorta sa, Sta-nislas.; Mcă o privire investigatoare asupra celor care 0 alcătuiau. Şeful era un bărbat la treizeci sau treizeci şi cinci de ani, luându-şi un aer de mare autoritate asupra celorlalţi doi ori de câte ori le prezenta câte unul din planurile sale extravagante, ca să nu zic smintite,. Întruchipa perfect ignoranţa, prostia şi încăpăţânarea. Ceilalţi-doi erau un fel de vagabonzi, pe jumătate soldaţi, pe jumătate ţigani, mai bine zis un fel de şnapani. Cunoşteau într-adevăr ţinutul şi, în plus, aveau un instinct deosebit, întocmai ca al animalelor, de a găsi drumul bun, instinct care te coboară, oarecum, în rândul dobitoacelor. Cel de-al patrulea om din escortă, cel pe care regele nu se aştepta să-1 găsească acolo, nu avea nici o legătură cu ceilalţi trei. Era un negustor falit care fugea de creditori şi voia să ajungă în Prusia, profitând de pregătirile ce fuseseră făcute pentru Stanislas. Aceste descoperiri nu avură deloc darul de a-1 linişti pe rege. Intră deci cu inima strânsă în colibă şi se culcă pe o bancă de lemn unde, cu capul sprijinit de umărul negustorului falit, aşteptă să se facă ziuă. În zori, Stanislas ieşi din colibă şi văzu că se afla doar la o jumătate de leghe de Danzig, pe care duşmanii continuau să-1 bombardeze. Îşi petrecu ziua plin de nerăbdare,. Dorind să se întunece cât mai repede. Din fericire, coliba în care se afla era atât de prăpădită şi de izolată, incit nu-1 deranja nimeni. Când se înnopta, porniră la drum; numai că, pe măsură ce înaintau, drumul devenea tot mai anevoios. La un moment dat ajunseră în mijlocul unei adevărate păduri de trestii, printre care trebuiră să-şi facă loc nu numai rupându-le, ci chiar zdrobindu-le cu fundul bărcii. Din păcate, în liniştea deplină a nopţii, această operaţie făcea un zgomot supărător, care putea fi auzit şi, în plus, mai lăsa şi o urmă clară care ar fi uşurat enorm sarcina urmăritorilor dacă ar fi vrut să se ia după fugari. Din când în când, trebuiau să coboare din barca împotmolită în trestii, s-o smulgă cu greu de-acolo şi s-o împingă cu mâinile până unde dădeau din nou de apă. Spre

miezul nopţii ajunseră la marginea unui râu despre care crezură că este Vistula. Imediat, cei din escortă ţinură sfat la maIul apei, sfat la care nu fură admişi nici regele, nici generalul Steinflicht. Regele profită de acest moment, rugându-i pc general să ia el cei două sute de ducaţi de aur a căror greutate îl incomoda. Dar generalul îi spuse că s-ar putea ca, din cine ştie ce motiv, să fie despărţiţi şi că atunci lipsa acelor bani i-ar îi putut căşuna mari necazuri regelui. Cum regele insista,. Generalul acceptă cu chiu-cu vai, să ia o sută de ducaţi. Lăsându-i cealaltă sută lui Stanislas. Nu după mult veniră şi cei din escortă: şeful lor le spuse lui Stanislas şi generalului că le este peste putinţă să-şi dea seama în ce loc anume se află, că generalul, negustorul şi şeful escortei aveau s-o ia pe jos, de-a lungul râului, în vreme ce regele şi ceilalţi doi vor apuca în aceeaşi direcţie, dar prin mlaştină. Se întâmplase deci” exact cum prevăzuse Steinflicht. Regele şi generalul tre-buiră să se despartă. Călăuzele pretindeau că o apucaseră într-o direcţie greşită: că nu se aflau pe malul Vistulei, ci pe malul râului Nering. După o sută de paşi, cele două mici grupuri se pierdură din vedere; în fiece moment, regele întreba de Steinflicht şi în fiece moment însoţitorii săi îi răspundeau:

— Fiţi liniştit, e în mâini bune!

Între timp începu a se lumina de ziuă; cum nu mai era timp de pierdut, trebuiau să caute un loc unde să petreacă ziua şi să aştepte venirea nopţii. Cele două călăuze, orientându-se, îşi dădură seama că prin împrejurimi trebuia să se afle o cabană a unui ţăran pe care-1 cunoşteau; ajungând la cabană, îl întrebară pe ţăran:

— Aveţi moscoviţi în casă?

— Acuma nu, răspunse ţăranul, dar dacă aveţi treabă cil ei, vin aici zilnic.

Între timp, Stanislas se şi hotărâse: mai bine să se ascundă în cabană decât să rămână în mijlocul mlaştinii. Cei doi foşti oşteni îl urcară pe rege într-un poU strimt, aflat deasupra sălii principale, îi puseră la dispoziţie un maldăr de paie şi-l

poftiră să se odihnească, în vreme ce unul dintre ei avea să stea de pază jos, iar celălalt va porni în căutarea generalului despre care regele se interesa întruna. Trecuseră două nopţi de când Stanislas nu închisese ochii, aşa că încercă să se' odihnească; dar cizmele pline de apă şi de noroi, despărţirea de general, planul vădit al călăuzelor de a-1 îndepărta de drumul pe care se hotărî-seră la început să-1 urmeze, primejdiile care-1 pândeau în • cabana în care, după spusele stăpânilor ei, moscoviţii veneau de douăzeci de ori pe zi, toate ideile cumplite care trec prin mintea unui om aflat într-o astfel de situaţie îi alungară somnul. Neputând deci să doarmă, regele se sculă şi, vârându-şi capul prin lucarna aflată în pod, văzu un ofiţer rus care se plimba la o sută de paşi de cabană şi doi soldaţi ruşi care-şi păşteau caii. Cei trei oameni, aflaţi J departe pe câmp, i se părură regelui a fi trei santinele „t puse acolo ca să-1 pândească, aşteptând desigur întăriri; ideea prinse imediat rădăcini în mintea bietului om când văzu doisprezece cazaci călare, gonind ca vântul şi îndrep-tându-se către cabană. Schimbarea decorului, atât de liniştit până atunci, 1-a obligat pe rege să se retragă de la fereastră şi să se arunce pe grămada de paie, aşteptând evenimentele. După cinci minute, cazacii au intrat în sala cea mare. După alte cinci, Stanislas a auzit trosnind, sub pasul cuiva, scara ce urca la pod. Se aştepta să vadă apă-rând o mutră bărboasă şi amenin ţătoare şi, când colo, se trezi nas în nas cu gazda, care fusese trimisă de cei doi oameni din escorta sa să-i spună ca nu cumva să eo-boare din pod. Vă puteţi lesne închipui că regele nu avea câtuşi de puţin o astfel de intenţie. Cazacii nu-1 căutau pe el, ci veniseră să mănânce, asta era tot. Dar, deşi scăpase de cazaci, regele nu putu scăpa şi de gazda sa. Curiozitatea acelei femei odată trezită din pricina grijii cu care se ascundea călătorul, cât şi din pricina atenţiei pe care o manifestau faţă de el cei doi oameni din escortă, ea ţinu morţiş să afle cine este acel înalt personaj cate se teme atât

de tare de cazaci şi pe care aveau cinstea să-1 primească în cabana ei.

Stanislas ieşi cu greu din această încercare; inventă un adevărat roman pe care gazda îl crezu sau se prefăcu a-1 crede. Când se întunecă, sătul până în gât de podul acela prăpădit, Stanislas coborî ca să stea de vorbă cu cei doi oameni ai săi. Aceştia îi spuseră că generalul Steinflicht se afla doar la un sfert de leghe de acolo şi că-şi propusese să-1 ajungă din urmă pe rege, în cursul nopţii, la un cot al Vistulci unde se înţeleseseră ei şi unde se va afla o luntre gata să-i treacă pe malul celălalt. Numai că ei se îndoiau că vor putea face acest lucru, fiindcă vântul sufla foarte tare şi era cu neputinţă să traversezi un tiu atât de lat pe o astfel de vreme şi cu o luntre atât de mică. Regele nu numai că nu avea încredere în cinstea acelor oameni care, petrecându-şi toată ziua cu soldaţii ruşi, ar fi putut să-1 predea oricând acestora, dar se temea parca şi mai muli de ignoranţa lor. Înt. Unecându-se, porni la drum, sigur că nu avea să încapă pe rnâna ruşilor, dar foarte no; i-niştit de cunoştinţele „geograf ice ale călăuzelor sau- [, a: > sfert de leghe de cabana unde îşi petrecuse ziua. Îrebin; •. se dea jos din barcă, având în vedere că bălţile.se.

— Isprăviseră, începură deci să meargă pe jos, printr-o moe: >r': i iu care, în fiece moment, unul dintre cei trei cală (ori Mira în nămol până la brâu şi trebuia imediat scos afarâi cuceilalţi doi ca să nu se scufunde până la gât. In sfârşii. După patru sau cinci ceasuri de mers, şi-au dat seama c; = au ajuns pe malul Vistulei. Unul dintre cei doi oamrni îl rugă pe rege să rămână o vreme cu tovarăşul său, c•; U-c-buând să se ducă şi să caute luntrea. După un sfert de ceas se întoarse şi spuse că luntrea nu mai era la locul convenit şi că probabil fusese luată de moscoviţi, Trebuiră să se-înapoieze în mlaştini ca să caute un loc unde să petreacă ziua; zărind o colibă, se îndreptară către ea. Dar abia apucară să treacă pragul acelei case sărmane, că slă-pânul ei, întovcându-se şi dând cu ochii de rege, strigă:

— Vai, Doamne, cine e omul ăsta?

— Ei drăcie, răspunse unul din cei care-1 însoţeau pe Stanislas, e tovarăşul nostru, cine să fie?

— Omul ăsta, zise ţăranul scoţându-şi boneta şi încli-nându-se, este regele Stanislas!

Nu mai era vreme de şovăit.

— Da, prietene, zise regele întinzându-i mina, da, e-regele Stanislas, fugarul care are încredere în dumneata şi care vine să-ţi ceară un adăpost şi mijlocul de a ajunge pe celălalt mal al Vistulei.

Această mărturisire obţinu un succes deplin. Mândru de încrederea regelui, ţăranul nu mai avu decât o dorinţă; aceea de a-i fi de folos. Îi făgădui regelui să-1 ajute să treacă Vistula şi, chiar în aceeaşi clipă trecu la acţiune.

În timp ce acel om de treabă era ocupat să caute o ambarcaţiune, şi un loc prielnic de trecere, regele îl zări pe şeful celor două călăuze, de care se despărţise de treizeci şi şase de ore şi care se îndrepta grăbit spre colibă, li aşteptă în prag şi-l întrebă ce se întâmplase cu generalul Steinflicht. Şeful îi istorisi cum că, în ajun, în timp ce-1 aştepta pe rege, împreună cu generalul şi cu negustorul falit, la locul convenit, văzuseră alergând spre ei o ceată de' cazaci; atunci fiecare o luase la goană care-în-cotro. Când întorsese capul, nu-i mai văzuse nici pe general, nici pe negustorul falit şi habar n-avea ce se întâmplase cu ei. Orice reproş ar fi fost de prisos. Aşa că regele tăcu şi aşteptă. Către ora cinci seara îl văzu pe stăpânul colibei întorcându-se; acesta îl anunţă că găsise o luntre la un pescar unde locuiau doi moscoviţi; că era de părere să aştepte câteva zile înainte de a încerca să treacă râul şi asta din pricina numărului mare de cazaci răspândiţi prin împrejurimi, unii pentru a strânge nutreţ pentru cai, alţii porniţi pe urmele regelui, a cărui fugă fusese între timp descoperită. Regele ţinu sfat cu oamenii săi şi cu ţăranul şi hotărâră să petreacă atât noaptea, cât şi ziua următoare în casa în care se afla. Noaptea i s-a părut regelui] ungă, iar

ziua şi mai lungă. A doua zi, către ora cinci, ezitările începură. Regele înţelese că avea nevoie de un ajutor puternic care să-i urnească din loc pe cei patru. Porunci deci să se aducă un clondir zdravăn cu rachiu, din cave-i pofti – atât pe ţăran, cât şi pe cei trei însoţitori ai săi – să bea în sănătatea sa. Când clondirul se goli, cei patru oameni erau gata să treacă pentru el şi prin apă, şi prin foc. Regele profită de dispoziţia aceea, sporită şi de vestea bună că cei doi soldaţi ruşi nu se mai aflau la pescar şi că o barcă îl aştepta la malul râului. Regele şi gazda sa se urcară fiecare pe câte un cal. Ţăranul o luă cu vreo cincizeci de paşi înainte, iar ceilalţi trei oameni veneau pe jos, în spatele lor. La fiecare pas întâlneau gropi pline cu noroi pe care calul regelui le ocolea sau, dimpotrivă, se înfunda în ele până la burtă. În toate părţile ardeau focurile diverselor tabere improvizate, presărate pe toată eâmpia. Dar lumina acelor focuri care nu lumina decât un cerc de pământ aveapentru rege un dublu avantaj: îi dezvăluia duşmanul şi îi arăta unde începe întunericul pe unde trebuia să meargă pentru a nu fi văzut. Iată însă că gazda, care mergea înainte, se opri brusc, apoi se întoarse pentru a-i spune regelui că-i este teamă ca nu cumva trecerea pe care o credea liberă să fie păzită, că deocamdată să stea pe loc şi să aştepte. Regele se opri; ţăranul o luă înainte şi, după un sfert de oră, se întoarse şi le spuse că trecerea era într-adevăr păzită; toţi fură consternaţi şi hotărâră să se întoarcă. Dar regele se opuse cu străşnicie şi ţăranul, văzând că regele nu voia cu nici un preţ să se întoarcă, se oferi să încerce să găsească o altă trecere, nepăzită. Şeful escortei şi cei doi subalterni, cărora aburii rachiului li se risipiseră, nici nu voiră să audă de aşa ceva. Atunci regele spuse că se vede obligat să se dispenseze de serviciile lor, că erau liberi şi se puteau duce unde voiau. Auzind acest lucru, cei trei găligani începură să se jelească şi să se vaite ca nişte muieri, plângându-se că regele îi ducea la moarte sigură. In timpul acesta sosi şi ţăranul care le spuse că găsise alt loc

de trecere. Regele porni la drum şi, într-adevăr, după o jumătate de oră ieşiră la şoseaua principală fără să se întâlnească cu nimeni.

La o sută de paşi de acolo, îşi lăsară caii, trebuind să facă un sfert de leghe pe jos. După ce străbătură acel sfert de leghe, ţăranul o porni din nou în recunoaştere. Ceilalţi se ascunseră într-un tufiş, aşteptându-1. Nu peste mult se auzî zgomotul unor rame de barcă. Pescarul apăru şi fugarii se îmbarcară. Când< ajunseră aproape de malul celălalt, regele îl luă pe ţăran deoparte şi, scoţmd din buzunar uri pumn din du ca ţii care-1 incomodau atât de tare şi din - care. Din fericire, Steinflicht nuJi luase decât jumătate, î* puse ui mina acelui om de treabă; clătinând din cap, acest;: începu prin a refuza orice răsplată şi sfârşi. la rugăm în ţile insistente ale regelui, prin î accepta doar doi ducaţi, pe cart-i luă cu respect din augusta mână întinsă spre el. Asia a fost lot ceea ce a consimţit să primească.

Odată pe celălalt mal al Vistulei, regele nu mai avu nevoie de el. Ţăranul, după ce-i sărută cu respect pulpana haiâtfi sale modeste, se urcă în barca pescarului şi o porni indă. I, i. ' ' *' i < o sută de paşi de Vistula se zărea un sat mare. Regele ajunse acolo în zori. Socotind că nu mai aveau de ce se teme, cei trei oameni din escortă se trântiră pe un pai din prima casă care le ieşi în cale, mfundându-se în saltelele şi pernele de puf de unde nimeni nu-i mai putu smulge. Regele îşi dădu imediat seama că, pentru a găsi un nou mijloc de transport, nu trebuia să se mai bazeze decât pe el singur. Trezi deci gazda – un ţăran – şi-1 rugă să-i caute o trăsură, indiferent de care şi indiferent cât ar costa. Comise însă imprudenţa de a-i da banii înainte; ţăranul se întoarse beat mort. Totuşi avusese bunul simţ de a îndeplini, într-un fel, comisionul încredinţat. Adusese cu sine un om care voia să închirieze o căruţă plină cu mărfuri, cu condiţia ca cel care o închiria să-i vândă mărfurile. Regele se oferi să i le cumpere el; eva-Juându-le la douăzeci şi cinci de ducaţi, regele se trezi în posesia tuturor sorturilor de pânză de

Saxa. Cum târgul fusese încheiat în grabă mare, în plină stradă, sub ochii trecătorilor, pusese pe gânduri unele persoane care-1 văzuseră pe rege plătind atâţia bani peşin negustorului. Trebuia deci să plece fără să mai piardă timp, când unul dintre însoţitori, văzând uşurinţa cu care regele îşi risipea banii, ieşi din casa în care se odihnise un ceas sau două şi începu să-i înşire regelui, în gura mare, toate serviciile pe care i le adusese, împreună cu tovarăşii săi, cerând să fie plătiţi imediat; _preţul era foarte pipărat, dar regele nu se târgui, fiindcă erau în joc libertatea şi viaţa lui. Intre timp, spre surprinderea lui, şeful celor două călăuze ieşi din casă, îi spuse omului său că e beat, apoi, întorcându-se spre adunătura de gură-cască, rosti:

— Să nu oredeţi nici un cuvâni din ce-a spus caraghiosul ăsta! Când se îmbată, îşi ia tovarăşii de afaceri drept mari seniori şi le cere bani pentru nişte servicii pe care nici n-a visat să le aducă î Apoi, luându-1 pe beţivan de braţ, îl vârî în casă, în râsetele şi huiduielile celor de faţă. Acum, într-adevăr, nu mai era timp de pierdut. Regele le spuse celor doi oameni să se ducă la ambasadorul Franţei ca să-i răsplătească, îl urcă lângă sine pe şef şi-i încredinţa hăţurile cailor şi căruţa cu tot ce era în ea. Ieşiră din sat fără să se intereseze de drum, fiindcă nu voiau, în cazul în care ar fi fost urmăriţi, să se ştie încotro o apucaseră. Regele se orienta cum putu şi, pentru că trebuiau să treacă râul Nogat, încercă să ajungă în locul în care acel râu se despărţea de Vistula, lăsând în stânga oraşul Marienburg, unde se afla garnizoana duşmană.

Străbătură deci cu căruţa mai multe sate locuite de saxoni sau de moscoviţi, care îi lăsară să treacă nestin-gheriţi. Pe la opt seara ajunseră la malul unui râu. Pr ţărm se afla o crâşmă, iar la câţiva paşi de ea, o barcă vechi-şi neacoperită. Călăuza strigă bucuroasă că ajunseseră lt> râul Nogat şi că cerul le scosese în cale barca aceea cu carv să traverseze râul. Omul începuse să împingă barca în apă. Clnd regele, mai prevăzător decât el, întrebă un ţăran afla*,

pe aproape ce râu este acela. Râul era Vistula; Nogat ui era la o leghe şi jumătate mai depai'te. Dacă regele nu s-el fi informat, s-ar fi trezit pe malul opus al Vistulei, cel pe care se străduise atâta să-1 părăsească.

Era greu să ajungi la locul dorit cu căruţa: de altfel, caii erau istoviţi după goana la care fuseseră supuşi. Aşa că regele intră în crâşmă, se dădu drept un măcelar din Marienburg care doreşte să treacă râul Nogat pentru a seduce să cumpere nişte vite şi ceru, dacă era cu putinţă, să i se facă rost de o barcă. Gazda clătină din cap şi îi spuse regelui că toate ambarcaţiunile, chiar şi cele mai' mici, fuseseră luate de către ruşi şi duse la Marienburg Deci încă o piedică, tocmai în clipa în care se credea salvat. Regele petrecu noaptea într-un pod, o noapte„de insomnie ca toate cele care trecuseră de când plecase din Danzig. Într-o singură noapte dormise şi el ca lumea: r cea petrecută la ţăranul care-1 recunoscuse. În zori, regel • se urcă din nou în căruţă şi o porni la drum pe şosea1., care mergea paralel cu râul: după două ceasuri de m<-; -ajunseră într-un gat. Regele se dădu jos din căruţă, int: ' într-o casă şi, ca şi î/i ajun, Ic spuse gazdelor că este un măcelar din Marienburg care vrea să cumpere nişte vite, dar că pentru asta trebuie să treacă neapărat râul Nogat.

— Păi treaba asta cade cum nu se poate mai bine, zise nevasta gazdei, şi nici măcar n-ai nevoie să mai traversezi râul. Am eu vite de vânzare şi cum nu mă lăcomesc la bani mulţi, sunt sigură că ne vom înţelege!

— Lucrul e cu neputinţă, răspunse regele, având în vedere că banii trebuie sări iau de la unul care stă dincolo de râu. Sigur că dacă pun mâna pe bani, nu zic că nu putem i'ace târgul cu vitele. Dar lucrul cel mai important pentru mine în acest moment este – după cum vezi - să pun mâna pe bani.

— Şi cum ai să treci dincolo, pentru că în momentul de faţă nu există pe aici nici măcar o bărcuţă?

— Fleacuri! Răspunse regele nepăsător. Ceva îmi spune că chiar dumneata ai să-mi faci rost de o barcă.

— Ei, făcu femeia, îmi dau seama că eşti un om de treabă şi că ai mare nevoie să treci dincolo. Ei bine, am să ţi-1 dau pe băiatul meu. Pe malul celălalt, are un prieten care. E pescar şi care are o bărcuţă trasă lângă casă. La un semnal al lui, va veni să te ia şi Domnul să te scoată din încurcătura în care văd că te afli.

Regele îi mulţumi călduros femeii. Oare şi ea să-1 fi recunoscut? N-a aflat niciodată acest lucru; ureându-se cu fiul ei în căruţă, regele ajunse pe malul râului Nogat. Tânărul se dădu jos şi şuieră zdravăn. Pescarul ieşi imediat din casă, se urcă în mica sa ambarcaţiune şi veni spre ei. Regele coborî în barcă împreună cu călăuza, lăsându-i băiatului căruţa încărcată cu pânzeturi. Când ajunse pe celălalt mal, Stanislas ridică ochii şi mâinile spre cer: era salvat, li dădu deci drumul şi celui de-al treilea om din escorta sa, după ce-i înmână o scrisoare către domnul de Monti. Ambasadorul Franţei, în care îl ruga pe acesta să le dea celor trei oameni banii făgăduiţi, având în vedere. Că el ajunsese sănătos şi teafăr pe celălalt mal al râului Nogat. Apoi, îndreptându-se către satul Bialagora, regele îşi cumpără o altă căruţă cu doi cai. În aceeaşi seară, Stanislas – acum în afară de orice pericol – sosi în „echipajul” acela, în oraşvil Marienwerder.

Cit despre francezii rămaşi la Danzig, datorită curajului lor, în ziua în care oraşul totuşi s-a predat, atât ruşii, cit şi austriecii au dat ordin ca ei să nu fie socotiţi prizonieri de război, ci doar nişte simpli străini. Fie din admiraţie pentru curajul lor nebunesc, fie că nici ţarina şt nici împăratul Austriei nu voiau să rupă relaţiile cu cabinetul de la Versailles, cei doi făcură chiar risipă de atenţie faţa de ofiţeri, trimiţând fiecăruia dintre ei câte o uniformă din cel mai fin postav rusesc, gata lucrată şi brodată cu fireturi.

Astfel s-a sfârşit expediţia atât de nefericită a regelui Stanislas Leczinski. Stanislas Poniatowski i-a dat ultima lovitură, trecând de partea Ecaterinei, ţarina Rusiei, şl ureându-se, după treizeci de ani, pe tronul Poloniei, Numai

că tunurile din Danzig au dat foc întregii Europe. Ruşii şi austriecii aduseseră un afront Franţei. Nu.se putea • *-ajunge până la ruşii retraşi dincolo de Volga şi Niemen, dar puteai lovi Austria, prin Italia şi Germania. Spania se alie cu Franţa. Orice*-urmă de resentiment dintre Filip al V-lea şi Ludovic al XIV-lea dispăru. Naşterea a doi prinţi asigurase continuitatea la tron a familiei d'Orleans şi răpise nepotului lui Ludovic al XY-lea orice râădejde că va putea domni cândva peste cele două regate reunite. De altfel. Spania, ca şi Franţa, dorea, prăbuşirea Austriei. Nu aşi ea de recuperat, din Italia, Neapole şi Parma? Şi, iată şi planul de luptă pe care l-au hotărî! Cele două aliate. O armată urma să treacă prin Lorena şi prin Trois-Eveches ca să asedieze Philipsburg, acea cheie1 a Germaniei. Philipsburgul odată cucerit, vor pătrunde în inima Suabiei, iar de acolo, prin Germania, se vor întâlni în Polonia. O altă armată avea să treacă Alpii cu ajutorul pie-montezilor, aliaţii Franţei, de unde se vaândrepta către Milano; în timp ce armata franceză avea să mărşăluiască de la vest la est, o armată spaniolă, atacând Italia din cealaltă parte, va debarca la Neapole şi va mărşălui de la est la vest. Cei doi generali-şefi ai celor două^ armate erau: ducele de Berwick, în fruntea armatei care trebuia să ajungă în Germania, şi mareşalul de Villars, în fruntea armatei care trebuia să plece în Italia.

Ducele de Berwick – Jacques Fitz-James – era fiul natural al lui Iacob al II-lea al Angliei şi al Arabellei Churchill, sora ducelui de Marlborough; se născuse la 21 august 1670; fusese trimis „în Franţa la vârsta de şapte” ani, crescut de Juilly, la Plessis şi la Fleche; primele studii militare şi le făcuse în Ungaria; în 1703 devenise cetăţean francez. Luptase în Spania în 1704 şi fusese făcut mareşal al Franţei în 1706. Se bătuse deci, rând pe rând, în Spania, în Flandra şi pe Rin. Pacea îl lăsase la vatră în 1719, războiul îl adusese iar în fruntea armatei, în 1734. Avea deci şaizeci şi patru de ani. Era un bărbat neobosit, întreprinzător şi rece.'Cât despre mareşalul de Villars ştim că, în epoca de

care ne ocupăm, avea peste optzeci de ani. In ciuda vârstei înaintate, rămăsese acelaşi om activ şi cei optzeci şi ceva de ani nu-î stinseseră nicî orgoliul înflăcărat şi nici nu-i potoliseră firea uşuratică.

GenerahT care urmau să slujească sub ducele de Ber-wick erau: Charles-Louis-Auguste Fouquet, conte de Bel-le-Isle, nepotul lui Fouquet, faimosul supraintendent al finanţelor, despre a'cărui avere uriaşă şi dizgraţiere v-ara vorbit în volumul Ludovic al XlV-lea şi secolul său. Şi el îndurase capriciile soartei, cu care familia sa părea obişnuită. Numit general în timpul regenţei, se luptase în Spal1 llM Nia, iscând un fel de război de familie. Dizgraţiat de Le Blanc, ajunsese la Bastilia de unde nu ieşise decât pentru a fi exilat pe moşia sa. În sfârşit, în 1732 fusese făcut lo-cotenent-general şi piomovat în fruntea unuia dintre cele patru corpuri de armată înfiinţate în acelaşi an.

Adrien-Maurice de Noailles se născuse în 1670. L-am întâlnit de mai multe ori sub numele de Ayen, pe care-1 purtase în tinereţe. Fusese stegar în regimentul de cavalerie al mareşalului de Noailles, câştigase o bătălie în 1693, condusese, ca ajutor de comandant, o brigadă de cavalerie în 1695; fusese făcut brigadier al armatelor regelui în 1702. Apoi mareşal în 1704 şi, foarte curând după asta, lo-cotencnt-general.

Claude-Francois Bidal, cavaler d'Asfeld, fusese la început aghiotant într-un regiment de dragoni, apoi brigadier al armatelor regelui în 1694, mareşal în 1702 şi loco-tenent-generalân 1704.

În sfârşit, Mauriciu de Saxa, om tânăr, în vârstă de treizeci şi opt de ani, despre care am mai vorbit când v-am istorisit felul în care a murit Adrienne Lecouvreur. Bas>-tard, ca şi Dunois şi Berwick, era fiul lui August al II-lea, elector de Saxa şi rege al Poloniei – care tocmai murise – şi al Aurorei de Konigsmark; la doisprezece ani, în bătălia de la Toufnai, calul fusese ucis sub el, iar pălăria găurită de un glonte; la vârsta de treisprezece ani luase parte la lupta de la

Malplaquet, unde dăduse dovadă de sângele rece al unui bărbat în toată firea, având în vedere că a fost vorba de cel mai înfricoşător măcel pe care îl menţionează analele vremii. În sfârşit, la şaisprezece ani, atacat pe neaşteptate în satul Traknitz, s-a apărat – în fruntea unui pâlc de oşteni – cu atâta energie, încât toţi istoricii l-au comparat cu Carol al VH-lea în atacul de la Bender. Începând de atunci, contele de Saxa s-a aflat pretutindeni unde a avut ocazia să tragă spada: la Stralsund,

Bcwad, la Miltau; în sfârşit, izbucnind războiul împoAustriei, contele de Saxa a Cost trimis în calitate de trl şaj să conducă armata Rinului. Împreună cu el. Mai îotau încă cinci prinţi de sânge: contele de Charolais.

— Ntul de Conţi, prinţul de Dombes, contele d'Eu şi contele de Clertnont.

Generalii care urmau să slujească sub ordinele lui de Vllars erau: regele Carol-Emmanuel, născut la Torino 1 ' 27 aprilie 1701, recunoscut rege al Sardiniei şi duce al Savoiei după abdicarea tatălui său, Victor-Amedeu al II-lea.

Francois, duce de Broglie, născul în 11 ianuarie 1671, stegarul regimentului de cuirasieri în 1687, căpitan în 1690, aghiotant în 1704, inspector general de cavalerie în 1707 şi°în sfârşit, locotenent-general în 1710.

Urma Frangois de Franquetot, duce de Coigny, care, născut la 16 martie 1670, îşi cucerise gradele unul câte unul, începând de la cel de stegar şi ajungând până la cel de locotenent-general.

Cei doi generali imperiali erau: prinţul Eugene, gene-ralul-şef al armatei germane, şi generalul de Mercy, şeful armatei duşmane din Italia.

Pe faimosul prinţ Eugene îl cunoaştem: e învingătorul de la Zante, Hochstadt, Audenarde, Malplaquet şi Pe-terwardein, fiul contelui de Soissons şi al Olimpiei Mancini.

Cât despre Ferdinand-Charles de Mercy, născut în 1666, voluntar la apărarea Vienei asediată de turci, locotenent într-un regiment de cuirasieri, apoi maior, feld-maior

general şi, în sfârşit, în 1719, comandant general în Sicilia, era, în ciuda celor şaizeci şi opt de ani ai săi, un general-surpriză… Care apărea pe neaşteptate şi efectua marşuri şi contramarşuri neobişnuit de rapide. Sigur'că n-o să urmărim această dublă invazie în toate amănuntele sale. Vom semnala doar evenimentele mai importante şi vom consemna rezultatele. *

SPECIAL_IMAGE-image028. Jpg-REPLACE_ME În nord, Lorena fu invadată pe neaşteptate. Ducatul de Bar primi oastea în garnizoană. Oraşul Philippsburg fu asediat; mareşalul de Berwick muri ucis de o ghiulea care-; străpunse pieptul. Atacul a fost apoi continuat de Asfeld, de Noailles şi mai ales de Belle-Isle. După treizeci şi două de zile petrecute în tranşee'neacoperite, oraşul a fost cucerit sub privirile prinţului Eugene.

În sud, armata franco-piemonteză străbătu râul Pad şi porni înainte cu curaj, fără a întâlni alte piedici decât orgoliul şi proasta dispoziţie a lui Villars, tot timpul în contradicţie cu îndrăzneala mişcărilor şi cu fermitatea hotă-râlor regelurCarol-Emmanuel. Noroc că generalul a făcut febră, s-a îmbolnăvit şi a murit. Astfel, cele două armate franceze au pierdut încă de la început şi aproape în acelaşi timp pe doi din generalii săi şefi, generali pe care douăzeci de ani de pace i~au îmbătrânit cât patruzeci de ani de războaie, care nu mai erau la curent cu noua tactică şi strategie ce înlocuise învechitele teorii militare. Moartea lui Berwick şi a lui Villars a dat posibilitatea să se remarce atât cavalerul de Folard, cât şi contele de Saxa. Conducerea armatei din Italia a revenit deci la Bro-glie şi ku Coigny, iar cea a armatei din nord lui Asfeld şi Noailles.

În concluzie, duşmanul a bătut iute în retragere până la Parma. Abia acolo, venindu-şi în fire şi găsind un loc propice, s-a hotărât să-i aştepte pe franeezi. Şi nu numai că t-a aşteptat, dar de la retragere a trecut la ofensivă, s-a desfăşurat într-o ordine perfectă şi a atacat în coloane strânse şi cu un număr copleşitor” de ostaşi, determinând

retragerea regimentelor conduse de Berry şi de Auvergne care, din retragere, s~a transformat în derută, Dar iată că, pe neaşteptate, un glonte îl străpunse pe contele de Mercy care căzu mort. Vestea a trecut din gură în gură în rândurile imperialilor, determinându-i să se oprească. Profi- ' d cu o admirabilă perspicacitate de acest moment de tină'ială, Coligny ordonă un atac al regimentelor, în co-f°âne strânse, după metoda cavalerului de Folard. Aşa că Imperialii care atacau se treziră, la rândul lor, atacaţi. Renentele franceze au făcut o breşă imensă drept în mijlocul armatei lor. Imperialii s-au împrăştiat, apoi au luat-o la goană, lăsând pe câmpul de luptă opt mii de morţi. • £) Upă nouăsprezece zile află şi Ludovic al XV-lea des-' cucerirea oraşului Philippsburg şi despre bătălia din parma. D'Asfeld, de Noailles, de Broglie şi de Coigny au fost făcuţi mareşali ai Franţei.

Am văzut ce s-a petrecut la Philippsburg şi în Patina. Acum' să vedem ce se petrecea în Neapole.

Infantele don Carlos debarcase acolo la 29 martie; oraşul Neapole i-a deschis larg porţile fără să depună nici o rezistenţă. La 10 mai a intrat în capitală şi, cesionai' al tuturor drepturilor tatălui său asupra regatului celor două Sicilii, primi – în numele acestuia – omagiul tufuri mărimilor statului.

Pe 25 ale aceleiaşi luni, imperialii comandaţi de gen; ralul Visconti au fost siliţi să se retragă la Bitonto, La S; t iunie, o escadră alcătuită din douăzeci şi cinci de galere, jumătate franceze, jumătate spaniole, au adus noului re;:» v< o întărire de optsprezece batalioane şi două mii cinci sute de călăreţi, cu care don Carlos a început asediu! Cetăţi> Faete care s-a predat la 6 august. Optsprezece mii de o. meni au trecut apoi strâmtoarea pentru a obliga Sicilia: -; • se supună lui don Carlos. Doar Capua, iar în Sicilia -Messina şi Siracuza erau singurele care mai ţineau cu imperialii. In cinci luni de zile întreg teritoriul celor două Sicilii a fost în

mâinile spaniolilor şi împăratul a pierdut regatul Neapole pentru că s-a încăpăţânat să înscăuneze un rege în Polonia.

I La sfârşitul lui iunie 1735, spaniolii au făcut joneţju_ nea cu francezii şi piemontezii. Imperialii au fost aproape în întregime alungaţi din Lombardia, francezii pun; mâna pe partea superioară şi inferioară a ţinutului tua. Oraşul Mantua i-a rămas împăratului.

În Germania, francezii au ajuns până la porţile şu lui Maienţa şi, cu toate că prinţul Eugene şi-a întins ta_ bara între Heidelberg şi Brucksall, francezii au dat i9m^ prin tot Palatinatul.

În urma celor două campanii, din 1734 şi 1735. Nu s-a ales cu foloase decât Franţa. La 3 octombrie au înc<? Put negocierile pentru pace.

1. Regele Stanislas trebuia să renunţe la tronul Poloniei, fiind totuşi considerat rege, păstrându-şi toate onorurile şi toate titlurile. Avea să fie pus imediat în posesia ducatului de Bar, iar mai apoi a marelui ducat de Toscana, după ce acesta avea să fie smuls casei de Lorena. Cele două ducate, de Lorena şi de Bar reveneau Franţei după moartea regelui Stanislas. Numai cu aceste condiţii, regele August urma să fie recunoscut rege al Poloniei şi mare duce al Lituaniei.

2. Marele ducat al Toscanei urma să aparţină casei de Lorena numai după moartea proprietarului său. Toate puterile îi vor garanta succesiunea şi, până avea loc acel eveniment, Franţa avea dreptul să încaseze veniturile din Lorena.

3. Regatele Neapole şi Sicilia îi reveneau ludon Car-îos, care era recunoscut acolo ca rege.

4. Regele Sardiniei avea de ales între Novarais şi Tortonais sau între Tortonais şi Vigevanasque.

5. Toate celelalte state care aparţinuseră împăratului Austriei trebuiau să-i fie restituite. Ducatele de Parma şi de Riacezza. Urmau să-i fie cedate; trebuiau să-i fie restituite armatei franceze cuceririle din Germania.

6 Regele trebuia să-i garanteze'âmpăratului pragmatica anctiune din 1713.

7 în sfârşit, aveau sa fie numiţi nişte comisari şi din-0 parte, şi dintr-altă. Care să reglementeze hotarele Alsaciei. Şi ale Ţărilor-de-Jos.

La 5 noiembrie 1735 a fost publicată încetarea ostili-ftilor în Germania, iar pe 15 ale aceleiaşi luni, în Italia Acest tratat a primit numele de tratatul de la Viena. Astfel Franţa a rămas cu Lorena, cu regatul piemontez care avea să se mărească mai târziu şi cu Genova, şi a sporit cu două provincii.

Regatele Neapolelui şi al Siciliei, cucerite de ramura cadetă a Bourbonilor din Spania, se află şi acum i în mâi-nile regelui Ferdinand, urmaşul acestei ramuri. In pofida revoltei din Florenţa, marele duce de Toscana, reprezen-tând familia de Lorena, şi-a luat în stăpânire statele.

În sfârşit, ducatele de Parma şi de Piacenzza nu au scăpat din mâna împăratului Austriei decât după moartea marii ducese Maria-Luiza.

E adevărat că vom asista, înainte de zece ani, la sfâr-şitul acestei puteri peninsulare, ale cărei începuturi nu le-am văzut.

Toată onoarea celor două campanii a revenit Franţei. De altfel, în decursul anilor 1734, 1735 şi 1736; toate privirile au fost îndreptate către armata franceză, care a adus tot greul războiului.

În timpul acesta, domnul de Richelieu s-a însurat cu prinţesa Elisabeth-Sophie de Lorena, fiica prinţului de Guise, care, după nouă Juni de la căsătorie, i-a dăruit un moştenitor numit ducele de Fronsac. Ducele de Belle-Isle a fost numit cavaler al ordinului Saint-Esprit; regele i-a 1 Adică în timpul când Dumas a scris cartea (n. t).

Făcut mareşali ai Franţei pe marchizul de Puysegur şi pc, prinţul de Tingry.

Vechea noastră cunoştinţă, prinţesa Charlotte-Aglae de Valois, moştenitoarea Modenei, s-a întors la Paris. La vârsta

de şase ani şi jumătate, Delfinul a trecut din mâinUe dădacelor în cele ale preceptorilor săi. În sfârşit, regina a născut o nouă prinţesă.

În timpul celor trei ani de lupte, Voltaire s-a ocupat numai de teatru, punând în scenă Alzira şi Fiul risipitor, iar Marivaux, Legatul şi Falsele confidenţe.

Capitolul împăratul ia în stăpânire ducatele de Parma şi de Piacenzza.

— Societatea întâmă a regelui.

— Lemoine, Pigalle şi Boucher înfrumuseţează castelul de Choisi, cumpărat de rege.

— Dizgraţiefea domnului de Chauvelis.

— Domnul de Maurepas.

— Surorile doamnei de Mai-lly.

— Doamnele de Vintimille şi de Lauraguais.

— Funcţia de gentilom a domnului de La Tre-mouille.

— Moartea doamnei de Vintimille.

Anii care au urmat după semnarea păcii au fost folosiţi de diferitele puteri interesate pentru a aplica întocmai articolele tratatului de la Viena. Astfel, la 16 aprilie ntele de Traum a luat în stăpânire, în numele împăra-Mui, ducatul de Bar şi ducatul de Lorenă. La 9 iulie, raston, marele duce de Toscana, care părea grăbit să re-V jropăratului ducatul său, s-a stins din viaţă în vârstă de şaizeci şi şase de ani. Acesta era ultimul din familia de Medici, familie care a domnit două sute treizeci şi şapte de ani. De îndată ce a aflat de această moarte, prinţul de Craon a depus Jurământul în faţa senatorilor, pentru a lua în stăpânire ducatul de Lorena. La 3 februarie şi la 21 aprilie 1739, regele Sardiniei, regii Spaniei şi ai Celor Două Sicilii au semnat tratatul de La Viena.

În sfârşit, în ziua de 1 iunie pacea a fost declarată şi la Paris. In vremea aceasta, ceea ce mai rămăsese din Curtea lui Ludovic al XlV-lea dispăruse şi începuse să se constituie noua Curte a lui Ludovic al XV-lea.

Ducele de Berwick murise la vârsta de şaizeci şi ceva de ani, mareşalul de Villars la optzeci şi ceva; ducele du Mâine moare şi el, la şaizeci şi şase de ani; apoi mai mor: cardinalul de Bissy la vârsta de optzeci şi unu de ani. Contele de Toulouse la şaizeci şi patru de ani, mareşalul d' Estrees la şaptezeci şi şase de ani, mareşalul de Roque-laure la optzeci şi doi de ani, prinţesa de Conţi la şaptezeci şi doi, iar Samuel Bernard la optzeci şi şase de ani.

Nu mai rămâne, dintre cei vechi, decât cardinalul de Fleury, însă şi el va muri în curând.

În jurul tânărului rege, în vârsta de douăzeci şi şapte sau douăzeci şi opt de ani, se înghesuie noua generaţie dintre care cel mai în vârstă e ducele de Richelieu. Numai că ducele era un om fără vârstă. Fusese diplomat şi ambasador, era musafir nelipsit de la masa regelui, tovarăşul său de vânătoare, sfătuitor în ale dragostei, profesor în arta războaielor; el dă tonul acelui tineret zvăpăiat care-1 are pe Marivaux ca poet, pe Watteiu ca pictor, pe Crebillon-fiul ca romancier.

© o o o o o î 0 •

După ducele de Richelieu vine la rând frumosul La Tremouille, a cărui intimitate, cam prea tandră, cu regele, a dus la arderea pe rug a lui Douchauffour. În timpul ultimului război, căzând de pe cal în vreme ce se afla în fruntea escadronului, La Tremouille n-a fost preocupat decât de un singur lucru: să-şi ascundă chipul în mâini, ca nu cumva să fie desfigurat.

Contele d'Ayen făcea parte din ambiţioasa familie de Noailles care, prin doamna de Maintenon, aproape că se înrudise cu Ludovic al XlV-lea, ca şi familia de Morte-mart, prin doamna de Montespan; apoi mai erau marchizul de Souvre, crescut laolaltă eu regele şi care în timpul bolii acestuia 1-a îngrijit cu dragostea şi devotamentul unui frate, marchizul de Gesvres, marchizul de Coigny, ducele de Nivernois, marchizul d'Antin. Toţi aceşti seniori tineri care

luaseră parte la asediul de la Philippsburg, care-i învinseseră pe austrieci în Parma şi Guastalla se străduiseră – cu pălăria în mână, cu manşetele plisate, cu epoleţii împletiţi impecabil pe umeri, fără să-şi mototolească nici măcar un colţ al costisitoarelor lor veşminte – să câştige bătălia de la Fontenoy cu englezii. Pentru toată această lume -spirituală, ironică şi dornică de distracţii, palatul Versailles, cu apartamentele sale mari, cu lungile galerii, cu parcul străbătut de alei drepte, nu era ceea ce le trebuia lor. Pentru banchetele lor restrânse aveau nevoie de apartamente mai mici, de saloane fără etichetă, ^unde se puteau întinde pe perne de satin şi admira în oglinzi, vorbând unul cu altul fără să fie nevoie să strige ca să se poată auzi. Atunci Ludovic al XV-lea a cumpărat castelul Choisy de la domnul de La Valliere; Choisy va fi Marly-ul lui Ludovic al XV-lea. Imediat, Lemoine, Coysevox, Pigalle. Boucher se puseră pe treabă; unii au tăiat marmora, alţii au renovat acoperişul. Apoi, pe aleile grădinii s-a ivit o întreagă societate de nimfe, naiade, păstori şi păstoriţe cu cununi de flori şi panglici pe părul pudrat Şi pentru că servitorii îi stânjeneau, renunţară la ei. Loriot, mecanic dibaci, a inventat acele mese numite ^ervantes” sau „ojfidemes”, care dispăreau în podele, ducând cu ele lista cu vinurile, mâncărurile şi fructele alese de musafiri, şi reapăreau încărcate cu toate cele poruncite, pentru a dispărea şi a apărea din nou.

Toată acea Curte tânără, dornică de distracţii, dornică să se afirme în războaie, dar mai ahtiată după dragoste decât după onoare, era – după cum lesne vă puteţi da seama – duşmana neîmpăcată a bătrânului cardinal. Ba unii chiar au încercat o tentativă de genul celei care eşuase pe vremea doamnei de Prie şi a ducelui de Bourbon. Conspiratorii ei-au, de data asta, doamna de Mailly, sultana atotstăpânitoare, La Tremouille şi de Gesvres, care urmăreau să-1 înlocuiască pe cardinalul de Fleury cu domnul de Chauvelin. Cardinalul află totul. Din nefericire

pentru conspiratori, domnul de Chauvelin tocmai atunci săvârşi o mare greşeală. Omul fusese ministru de externe în timpul ultimului război şi, pe drept sau pe nedrept, se răspândise zvonul că primise de la austrieci sume considerabile pentru ca Savoia să fie cât mai prost tratată; şi într-adevăr, drept răsplată pentru ajutorul dat, Carol-Emmanuel nu primise decât două mici provincii. Cardinalul culese toate acele zvonuri şi făcu din ele un adevărat act de acuzare pe care-1 prezentă în Consiliul regelui, îl discredita pe Chauvelin şi obţinu dizgraţierea lui. La 10 ianuarie, domnul de Maurepas intră la domnul de Chauvelin şi-j remise următoarea scrisoare din partea cardinalului de Fleury: v l1} – Ludovic A XV-jes „Prietenia pe care am nutrit-o pentru dumneata, dom-nule, m-a împiedicat să-ţi dau lovitura de graţie pe care onoarea, conştiinţa, probitatea şi binele statului mă obligi să ţi-o dau acum.

Cardinalul de Fleury.” în acelaşi timp, domnul de Jumilhac aştepta la uşă cu ordinul de a-1 conduce pe demnul de Chauvelin la Gros-bois. Domnul de 'Chauvelin dt>borât, cardinalul se întoarse împotriva lui La Tremouille şi a lui de Gesvres. Regele vru să-i susţină pe cei doi prieteni ai săi, dar până îa m-rnă trebui să cedeze îa faţa cardinalului. Fleury ceru să fie exilaţi şi cei doi conspiratori fură exilaţi.

Bătrânul cancelar î'Agnesseana deveni şi ministru aii justiţiei; domnul Amtifet, ministrul finanţelor, a fost numit secretar de stat -al afacerilor externe, iar domnul de Maurepas a ajuns mfeâsferu. Singura pe care cardinalul nu s-^a răzbunat a fost doamna de MaiHy; şi asta pentru că domnul de Fleury, prirâidu-1 bine pe rege, şi-a dat seama că în curând Ludovic al. XV-lea avea să-1 răzbune el însuşi pentru tot.

Într-iadevăr, Ludovic aJ XV-lea, deşi în vârstă doar de treizeci de ani, şi devorase o porţie zdravănă din plăcerile vieţii. Era sătul de vânătoare, de banchete, de jocuri de noroc, plictisindu-se în mijlocul acelei Curţi spirituale, elegante, senzuale, parfumate. Ludovic al XV-lea era trist şi

începuse a vorbi despre moarte, de care totuşi se temea. Un singur lucru ptttea să-1 reînsufleţească pe rege: o nouă iubită, căci îe doamna de Mailly se săturase. Printre cele patru surori ale acestei doamne exista una care nu avea decât m singură dorinţă, cam ciiiadată, e adevărat, dar, mă rag, asta era rioriaţa ei: să împartă favorurile regelui ca «ora ei, pentru ca mai apoi, treptat, să pună stăpânire pe inima, apoi pe mintea lai, să-1 dea jos

#fc* Ia putere pe primul său ministru şi să guverneze ea TTranta. Această soră, care nu era încă măritată, era domnişoara de Nesle; tocmai împlinise douăzeci şi trei de ani % locuia la abaţia din Port-Royal. Şi culmea e că nici măcar nu era frumoasă. Ştia că regelui nu-i plac femeile urâte, dar ea avea o imaginaţie bogată, o fire aventuroasă şi îndrăzneaţă şi, dorind să placă, ajunsese să fie aproape sigură că va plăcea. Aşa că-i scrise unei călugăriţe, prietenă cu ea, numită doamna de Dray: fi voi trimite surorii mele, doamna de Mailly, scri-mare după scrisoare. E bună şi mă va lua la ea; mă voi face iubită de rege, ti voi izgoni pe Fleury şi voi cârmui Franţa".

La început, lucrurile se petrecuseră aşa cum dome domnişoara de Nesle, care îşi puse toate bateriile în poziţie de tragere. Ludovic al XV-lea, care la treizeci de ani se plictisea aşa cum se plictisise Ludovic al XlV-lea la şaptezeci, începu a se distra ascultând vorbele pline de duh ale noii venite. Iar când doamna de Mailly observă care erau planurile surorii sale, era de-acum prea târziu ca să mai poată întreprinde ceva. În disperare de cauză, doamna de Mailly, în loc să lupte împotriva soră-sii, luă hotă-FÂrea să-i înlesnească idila cu regele. Îl iubea atât de mult pe Ludovic, încât prefera să se mulţumească doar cu jumătate din dragostea lui decât să-1 piardă de tot. Doamna de Mailly nădăjduia de altfel că această concesie nu va fi ştirbită de nimeni. Numai că nu acesta era şi gândul domnişoarei de Nesle. Procedă astfel încât regele să facă unele confidenţe câtorva dintre curtenii săi; aşa că, după trei luni, secretul

bietei doamne de Mailly a fost cunoscut de întreaga Curte. Numai că lucrul odată cunoscut, se putea problema măritişului domnişoarei de Nesle. Regele turna copii cu nemiluita şi un astfel de accident întâmplat unei tinere nemăritate ar fi fost cât se poate de supărător. Noii favorite î» -a căutat deci repede-un soţ. Curtea şi-a aruncat ochii asupra domnului de Vin~ timille, strănepotul arhiepiscopului Parisului, acelaşi care jucase un rol important în afacerea corivulsionarilor din cimitirul Saint-Medard. Unchiul voia să facă din el car, dinal. Dar cum în această funcţie tocmai fusese numit domnul de Tencin, domnul de Vintimille nu mai avea nici o şansă. I s-au făgăduit deci două sute de mii de livre dotă, un loc de doamnă de onoare la palat pentru viitoarea sa soţie, şase mii de livre pensie şi o locuinţă la Ver-sailles. In legătură cu cardinalatul nu i s-a mai dat nici o nădejde, ba mai mult decât atât, arhiepiscopul şi-a cununat el însuşi nepotul. Dar nu era de-ajuns sa i se dea domnişoarei de Nesle un soţ de paie; chiar în aceeaşi seară trebuia să i se ofere regelui plăcerea de a-1 înlocui, Şi iată cum s-au rezolvat lucrurile. Domnişoara, prinţesă cu care te puteai lesne înţelege, îşi puse palatul său, Madrid, la dispoziţia celor doi soţi. La rândul lui, regele se duse să ia masa de seară la castelul La Muette, împreună cu domnişoara de Clermont şi cu doamnele de Charolais şi de Talleyrand. Apoi, când regele a presupus că festinul de nuntă se isprăvise, a propus să facă o vizită la castelul Madrid. S-a urcat în trăsură şi a ajuns la palat. Totul s-a petrecut în cea mai desăvârşită înţelegere. Regele a stat acolo până la miezul nopţii, jucând cavagnola; la un moment dat, când cineva a spus că ar fi cazul să-i lase pe tinerii căsătoriţi să se culce, regele a declarat că vrea să fie binevoitor până la capăt. Prin urmare, i-a însoţit pe cei doi soţi în dormitor şi i-a înmânat el însuşi cămaşa-de noapte lui Vintimille, ceea ce era cea mai mare onoare pe care i-o putea face regele. Începând din acest moment, lucrurile nu mai sunt clare. Un bărhat a plecat să doarmă în

castelul La Muette. Dar doamna mareşală d' Estrees, care a părăsit în aceeaşi seară Palatul Madrid şi s-a dus să doarmă la Bagatelle, doamna de Ruffee, care a plecat şi a şi s~a dus la Paris' Pretind că nu regele ar fi fost cel are a plecat şi Vintimille cel care a rămas, ci invers, că ci a rămas şi Vintimille a plecat. Orice s-ar fi întâmd i l l di ie a regele a asistat a doua zi la toaleta doamnei de Vin-fmUle Şi, după gustarea de dimineaţă, tânăra căsătoritä „a prezentat regelui întreaga familie de Vintimille. În-^pând din acel moment, întreaga familie s-a bucurat de ea mai mare favoare. Tot atunci i-au fost prezentate regelui celelalte trei surori ale doamnelor de MaiUy şi de Vintimille; doamna de Lauraguais, doamna de la Tour-nelle şi doamna de Flavacourt.

Doamna de Vintimille şi-a urmărit cu tenacitate scopul, ajutată de sora ei mai mare care i-a slujit planurile. Doamna de Vintimille a pus într-adevăr stăpânire pe mintea şi pe inima regelui, făcându-1 să uite că aleasa ini-ţxiii sale are gâtul prea lung, talia prea groasă, mersul cam greoi; regele era în sfârşit al ei, şi aşa cum îi scrisese prietenei sale, călugăriţa de la Port-Royal, era de acum în măsură să lupte împotriva cardinalului şi să înceapă a cârmui Franţa.

Între timp a survenit un eveniment care a dovedit fiecăruia măsura puterii sale. Frumosul duce de la Tre-mouille a murit de vărsat. Ducele păşise pe drumul cel drept, încercând să uite greşelile pe care le săvârşise în tinereţe. Se purtase în mod desăvârşit în perioada dizgra-ţierii şi, sacrificat de rege în favoarea bătrânului cardinal, îşi luase rămas bun de la Ludovic al XV-lea, spunându-i în fa (ă:

— Sire, nu mai sunteţi demn să fiţi prietenul meu!

Şi-a păstrat doar funcţia de gentilom al Camerei. Se însurase şi-şi adora soţia. Se înţeleseseră că dacă vreunul dintre ei s-ar îmbolnăvi de vărsat, să se separe până ce se va vindeca, pentru că niciunul dintre ei nu suferise de această boală. Doamna de La Tremouille se îmbolnăvi

prima, dar cum nu ştia care erau simptomele loolii, nu-^j anunţă soţul, iar mai târziu, când doctorul îl preveni despre pericolul care-1 păştea, ţinu totuşi să rămână lângă soţia lui şi s-o îngrijească. Prinţesa se vindecă, dar ducele se îmbolnăvi şi muri.

Toate femeile din Paris au purtat doliu după el. Ducele, socotit drept un soţ-model, a fost cât pe-aci să fie trecut în rândul sfinţilor pentru devotamentul său conjugal. Ba chiar s-a pus problema să i se ridice xin templu. Murind, ducele de La Tremouille lăsa în urma lui o fată mai măricică şi un băieţel de patru ani. Ducii d' Aumont de Gesvres şi de Mortemart, cu care La Tremouille fusese coleg, ca gentilom al Camerei, cerură pentrxi băiat beneficiile funcţiei tatălui său. Dar doamnele de Mailly şi de Vintimille solicitară această funcţie pentru ducele de Lu-xembourg. Cardinalul de Fleury o dorea pentru nepotul său. Bătrânul ministru folosise mijloace ocolite, după cum îi era obiceiul. Venind la rege, îi spusese:

— Sire, toţi prietenii mei mă presează să cer funcţia Iui La Tremouille pentru nepotul meu. Dar el e şi aşa atât de copleşit de favoruri, încât, în loc să vă recomand pe careva din familia mea, aşa cum mă îndeamnă toţi să fac, vin să vă cer funcţia lui La Tremouille pentr~u fiul său.

— Aveţi dreptate, domnule cardinal, răspunsese regele; eu însumi m-am gândit la nepotul dt_xm. Neavoastră, dar am socotit că o asemenea onoare l-ar face să aibă prea mulţi duşmani şi i-ar face mai mult rău decât bine.

Cardinalul rămase uluit, fiindcă nu se aştepta la un asemenea răspuns. Atunci înţelese că treb mia să lupte; avea împotriva lui pe cele două iubite ale regelui. Numai că de data asta nu mai era vorba de două femei pe care le putea învrăjbi prin gelozie, ci, dimpoti-ivă, de două surori care depăşiseră de mult gelozia şi cară tm_i mai aveau acelaşi ţel: să-1 păstreze pe rege, doar pentru ele, ce fiecare se străduise zadarnic să-1 păstreze doar ^ntru sine. Nemaicutezând să ceară slujba pentru nepotul său,

cardinalul se încăpăţână s-o ceară pentru copilul răposatului duce, spunându-i regelui că-i dăduse cuvân-tul doamnei de La Tremouille şi că, din moment ce nu-şi nutea ţine acest cuvânt, prefera să-şi dea demisia, fiindcă vedea bine că regele nu mai avea nevoie de el. De altfel, adăugase cardinalul, vârsta înaintată impunea unele menajamente, iar sănătatea lui avea nevoie de odihnă. După care, cardinalul – conform obiceiului, se retrase la Issy. Fleu'ry ştia că puterea sa cea mai mare era absenţa. Cardinalul odată retras, doamnele de Mailly şi de Vintimille continuară să-1 susţină, în faţa regelui, pe ducele de Lu-xembourg. Doamna de La Tremouille, secondată de cei trei gentilomi ai Camerei, îl susţinea, în gura mare, pe fiul ei. Nepotul cardinalului nu mai avea pe nimeni care să-1 susţină.

Primul sentiment pe care-1 încercă Ludovic al XV-lea fu un fel de răzvrătire împotriva cardinalului. Supunân-du-se primului impuls, luă pana şi-i scrise că ar fi disperat să-i ceară să lucreze peste puterile lui, pricinuindu-i vreun necaz; apoi adăugă cum că, dacă sănătate* îl îndemna categoric să se retragă, el îi va îngădui acest lucru. Apoi, scrisoarea odată isprăvită, regele o vârî în buzunar, făgăduindu-şi s-o trimită cât mai repede.

În vremea aceasta, cardinalul făcu unele demersuri pe lângă doamna de Vintimille. Doamna în cauză reflectă un moment; aducându-şi aminte de slăbiciunea regelui, gân-dindu-se că ea avea doar douăzeci şi patru de ani, iar cardinalul se apropia de nouăzeci, îşi zise că ar fi mai bine să amine lucrurile şi să aştepte moartea cardinalului care, oricum, nu putea întârzia prea mult. Or, cum de la o vreme regele rezerva câte o noapte fiecăreia dintre cele două surori şi cum noaptea care urma era rezervată doamnei de Mailly, doamna de Vintimille dădu fuga la soră-sa.

— Surioară, nu avem de pierdut nici un moment ca să revenim în privinţa cardinalului; poate că dacă ne-am da silinţa am triumfa asupra lui, dar, mai devreme sau mai târziu, va reveni la putere şi ne va alunga. In noap. Tea asta

e rândul tău să-1 primeşti pe rege la tine. Fă deci în aşa fel încât mâine dimineaţă nepotul cardinalului să fie numit gentilom al Camerei.

Din păcate, doamna de Mailly nu era genul de femeie făcută pentru astfel de intrigi. Iubindu-1 pe rege doar pentru el însuşi, aşa cum faimoasa La Valliere îl iubise pe Ludovic al XlV-lea, ea nu cerea decât un lucru: să nu se amestece în politică. Aşa că după ce i-a făgăduit surorii sale să facă aşa cum îi spusese, înnoptându-se, nu-şi mai ţinu promisiunea. Se îmbrăcă mai frumos ca de obicei, împodobindu-şi părul cu flori şi cu diamante. Ludovic nu văzu în acele flori şi în acele diamante decât un act de cochetărie în folosul iubirii şi nicidecum al politicii, După o vreme, doamna de Mailly adormi fără să-i fi pomenit regelui nici de băiatul lui La Tremouille, nici de ducele de Luxembourg, nici de nepotul cardinalului. Dar regele, tulburat, nu putu adormi. Parcă se auzea bombă-nitul fostului său profesor; vedea toată acea muncă titanică de corespondenţă cu Europa, de care el nu se preocupase niciodată, căzând în sarcina sa; intuia ambiţiile princiare împotriva cărora ar fi fost obligat să lupte dacă bătrânul ministru n-ar mai fi fost acolo. Stătea” deci în pat, cu capul sprijinit în mână şi admira chipul şi mai ales pletele iubitei sale, unde bobocii de trandafir, în culorile cele mai armonioase, se amestecau cu pudra şi diamantele care străluceau printre flori ca nişte picături de rouă. Prin gura întredeschisă frumoasa adormită respira uşor şi regulat. Regele o trezi. Primul lucru care o izbi! 2doamna de Mailly când deschise ochii fu chipul me-Uvcolic al lui Ludovic al XV-lea.

— Vai, Doamne! Strigă ea. Dar ce are niajestateavoastră? ' Regele oftă. _. Draga mea, zise el, sunt foarte necăjit.

— De ce, sire?

— Din pricina a tot ceea ce ce se petrece.

Doamna de Mailly îşi aminti brusc de făgăduiala pe care i-o făcuse peste zi surorii sale. Având în vedere că regele

fusese cel care deschisese discuţia, cuteză să întrebe:
— Dar ce se petrece atât de grav, sire?
— Ştii foarte bine, răutăcioaso, răspunse regele, pentru că şi tu eşti una dintre persoanele care mă necăjesc.
— Eu, sire? Strigă doamna de Mailly.
— Da, dumneata! In orice caz, continuă regele oftând, iată-ne în sfârşit scăpaţi de cel care ne incomoda.
— Cine ne incomoda?
— Cardinalul.
— Dumneavoastră, sire, scăpat de cardinal? Vai, Doamne! Şi, făcând pe speriata, doamna de Mailly se ridică din pat.
— Da, zise regele; oricum, scrisoarea e scrisă.
— Ce scrisoare, sire?
— Scrisoarea prin care îl concediez.
— Da, dar sper că nu i-aţi trimis-o, nu-i aşa, sire? Întrebă doamna de Mailly.
— Nu, pentru că se află pe şemineu.
Şi rostind aceste cuvinte, regele o privi cu un aer aproape rugător pe doamna de Mailly.
SPECIAL_IMAGE-image030. Jpg-REPLACE_ME
— Sire, toată lumea ştie că dumneavoastră Sunteţi stăpânul. Prin urmare, maiestatea-voastră nu are de dat socoteală nimănui.
Zicând acestea, doamna de Mailly puse un picior pe parchet.
— Unde te duci? O întrebă regele.
— Domnul de Fleury este un ministru minunat, căruia Cel-de-Sus să-i dea cât mai multe zile >de trăit fiindcă aceste zile pot fi folositoare atât Franţei, cât şi regelui ei.
— Asta e şi părerea dumitale, nu-i aşa, draga mea? Zise regele.
— E o părere atât de nestrămutată, încât…
— Ei, Doamne! Strigă regele. Ce-ai făcut? Mi-ai aruncat în foc scrisoarea către cardinal?
— Da, sire! Iată o pană, cerneală şi hârtie şi apuca-ţi-vă să-i scrieţi alta!

— Cum? Tocmai dumneata mă sfătuieşti să fac acest lucru? Şi ce anume să-i scriu?

— Că-1 numiţi pe nepotul lui în funcţia de prim-gen-tilom…

Chipul regelui străluci de bucurie.

— Dar ce va spune doamna de La Tremouille? Ce vor epune ceilalţi gentilomi?

— Nu ştiu ce vor spune… Dar tuturor Ie veţi răspunde că sora mea şi cu mine suntem de partea domnului, de Luxembourg şi că, dovadă că sunteţi rege, e faptul că ne-aţi respins cererile, şi a mea, şi a surorii mele, aşa cum le-&$ respins şi pe ale celorlalţi. Iar noi două, ca să dăm şi mai multă greutate vorbelor dumneavoastră, vom…

— Ei bine, ce veţi faee 1

— Vom face pe supăratele.

— Veţi face pe supăratele?

— În timpul zile, se-nţelege. Hai, sire, iată pana, cerneala şi hârtia… Apucaţi-vă de scris!

— Oh, strigă regele, aruncându-se la picioarele doamnei de Maiâly, eşti o femeie adorabilă!

Şi scrise o scrisoare nu cardinalului, ci nepotului acestuia, scrisoare prin care îl anunţa că fusese numit în funcţia, de gentilom al Camerei, cu o indemnizaţie de patru sute de mii de livre. A doua zi dimineaţă, primind această scrisoare, domnul de Fleury-tânărul, care nu se mai aştepta la nimic, dădu fuga la unchiul său, la Issy, îi arătă scrisoarea regelui şi-1 rugă să se ducă şi să-i mulţumească majestăţii-sale. Dar cardinalul, care ţinea întotdeauna ca, ori de câte ori familia sa era copleşită de vreo onoare, să lase impresia că el forţase mâna regelui, îi răspunse nepotului:

— Îţi interzic să spui ceva cuiva până ce n. u-1 văd pe rege şi nu-1 determin să revoce ordinul!

— Dar, răspunse ducele de Fleury, eu i-am şi răspuns personal regelui pentru a-i mulţumi!

— Şi pentru a accepta, nu-i aşa? Strigă cardinalul pe un ton care-1 înşelă până şi pe nepotul lui.

— Sigur că pentru a accepta, răspunse ducele; aş fi fost un mare ingrat să refuz o favoare râvnită de miilea persoane.

— Bun, zise cardinalul ©ftââid adine, iată-mă şi compromis faţă de domnii prinţi.

Şi ridieându-şi ochii şi mâinile spre cer, porunci să tragă trăsura la scară pentru a pleca la Paria.

2fT Când îl văzu pe ministru, Ludovic al XV-lea îi istorisi totul, în amănunt. Şi cum regele nu voia – slab din fire cum era – să dea impresia că cedase în urma ameninţării cardinalului că se va exila, îi spuse acestuia că datora numirea nepotului său la Cameră insistenţelor doamnelor de Mailly şi de Vintimille. Cardinalul se arătă plin de recunoştinţă faţă de cele două surori; dar în adâncul sufletului se simţi cumplit de umilit la gândul că meritele sale personale coborâseră până într-atât, încât fusese nevoie să fie susţinut de cele două iubite ale regelui ca să obţină o slujbă pentru nepotul său. Şi acum să istorisim faptele fără comentarii.

Numirea tânărului Fleury avusese loc în cursul lunii iunie a anului 1741. La 8 august, doamnă de Vintimille fu cuprinsă brusc de febră. Era însărcinată în luna a opta. Silită să se înapoieze la Paris, regele o lăsă pe doamna de Vintimille la Choisy, împreună cu sora sa, doamna de Mailly, şi cu doamnele lor de companie. Exista un obicei, sau mai curând o lege, care interzicea soţilor să-şi însoţească nevestele când regele le aducea la Choisy. Era cam ciudat, dar aşa stăteau lucrurile. E adevărat că, în lipsa domnului de Vintimille, domnii de Grammont, de Coigny, d'Ayen şi cei doi fraţi Meuse, care alcătuiau Curtea intimă a regelui, se aflau acolo pentru a le ţine tovărăşie celor două doamne.

Doamnei de Vintimille i se luă sânge de două ori. Boala păru să-1 facă pe rege să se îndrăgostească şi mai puternic de doamna de Vintimille. În ajunul naşterii intră în odaia ei, unde rămase până la două din noapte. La ora nouă dimineaţa, doamna de Vintimille născu un băiat frumos şi zdravăn, pe care regele îl luă în braţe, după care îl aşează pe

o pernă de catifea roşie. După ce-1 sărută şi-1 admiră, puse să fie uns cu mir şi botezat cu numele de Ludovic, nume pe care, mai târziu, prietenii săi i-1 schimbară în cel de Jumătate-de-Ludovic. Regele era atât de fericit, încât dori să ia masa împreună cu doamna de Vin-timille. La masă au fost invitaţi ducii d'Ayen, de Viile-roy şi unul din cei doi fraţi Meuse, cel care eua prietenul şi confidentul său. Seara îi primi la doamna de Vintimille nu numai pe arhiepiscopul Parisului, ci şi pe domnul de Vintimille, împreună cu tatăl acestuia. Domnul de Vintimille fusese poftit să vină să-şi vadă nevasta şi… „fiul". Doamna de Vintimille născuse atât de uşor, încât la o oră după naştere părea complet restabilită. Dar la 9 septembrie, fără ca cineva să poată prezice tristul eveniment, fu aoucată brusc de nişte dureri de pântece atât de violente, încât nu mai chemară doctorul, ci duhovnicul. Regele, la rândul lui, trimise să-i aducă, în grabă mare, pe cei doi medici ai săi, Silva şi Senac. Dar niciunul, nici altul nu ajunseră la vreme. Femeia muri în braţele duhovnicului ei, fără să mai apuce să fie împărtăşită. În discuţia de o jumătate de ceas pe care doamna de Vintimille o avu cu duhovnicul, îl rugă pe acesta să-i transmită surorii sale, doamna de MailJy, ultimele sale dorinţe.

Duhovnicul se grăbi' deci să îndeplinească această ultimă rugăminte a penitentei sale, când el însuşi, intrând la doamna de Mailly, pică mort, fără să mai aibă timp să rostească un singur cuvânt.

Această veste îl zgudui atât de tare pe Ludovic al XV-lea, încât căzu la pat, nemaivoind sa primească pe nimeni. Regina vru să-1 vadă, dar consemnul n-a fost ridicat decât pentru contele de Noailles. În ce-o priveşte pe doamna de Mally, ea n~a părăsit odaia şi – plânsă şi pe jumătate despuiată – a venit şi s-a vârât în pat, lângă doamna d' Estrees. Încuindu-se în camera sa, regele n-a If dat decât o singură poruncă, şi anume să i se facă portretul doamnei de Vintimille, moartă. Imediat s-a şi răspân-dit zvonul că

femeia ar fi fost otrăvită şi, cum zvonurile au devenit din ce în ce mai insistente, regele a poruncit să i se facă. Autopsia. N-a transpirat însă nimic din procesul verbal încheiat după efectuarea autopsiei; dar faptul că, deşi murise de patru ceasuri, femeia răspândea – după ce-o deschiseseră – o miasmă fetidă, era cât se poate de elocvent. Pus într-o magazie, trupul doamnei de Vintimille a rămas acolo mai bine de trei ceasuri, expus curiozităţii trecătorilor.

Ciudate soarta, moartea, autopsia şi expunerea trupului acelei femei care, cu o zi înainte, împodobită cu dantele, cu flori şi cu diamante, le făcuse geloase pe toate doamnele de la Curte! Regele era distrus. Doamna de Maiâly, care era bună şi îşi iubise sora din tet sufletul, i-o cerea înapoi cerului, plângând şi jelindu-se în gura mare. Una dintre surorile sale, cea mai tânără dintre toate, doamna de Lauraguais, dădu fuga s-o mângâie şi s-o consoleze. Doamna de Mailly, care credea că regele n-o iubea decât pentru doamna de Vintimille, se temu ca nu cumva s-o alunge. Dar nu se întâmplă astfel; dimpotrivă, regele îşi concentra asupra ei toată afecţiunea, îi dădu, la Meuse, un apartament situat chiar deasupra apartamentului său, dar cu condiţia să nu dispună decât de anticameră şi de sufragerie; în realitate, doamna de Mailly dispunea aproape de tot apartamentul.

După opt zile, doamna de Mailly se instalase în acel apartament împreună cu sora ei, doamna de Lauraguais, Şi nu mai ţinea decât de rege ca să bage de seamă că biata doamnă de Vintimille se prăpădise. Numai că regele deocamdată nu-şi putea smulge din minte amintirea acelei înfricoşătoare nenorociri.

Capitolul VUI Moartea doamnei de Mazarin.

— Doamnele de La Tournelle şi de Flavacourt.

— Alungarea lor din Palatul Mazarin.

— Hotărârea doamnei de Flavacourt.

— Lectica.

— Domnul de Gesvres.

— Regele dă un apartament doamnei de Flavacourt.
— E căutată doamna de La Tournelle.
— Doamna de Flavacourt respinge avansurile regelui.
— Intrigă împotriva domnului d'Agenois.
— Doamna de La Tournelle capitulează.
— Dizgraţierea doamnei de Mailly.
— Ultimele clipe ale domnului de Fleury.

La 12 septembrie 1742 muri doamna de Mazarin, burtica domnitoarelor de Nesle. Dintre cele cinci surori, prima, doamna de Mailly, devenise iubita regelui încă din 1732. Oa de-a doua, doamna de Vintimille, murise după cum am văzut. Despre cea de-a treia, doamna de Laura-guais, se zicea că o înlocuise pe doamna de Vintimille. Mai rămăseseră doamnele de La Tournelle şi de Flavacourt, care încă nu fuseseră prezentate la Curte fiindcă locuiau cu bunica lor, doamna de Mazarin. Dar când doamna de Mazarin muri, domnul de Maurepas, împms de nevastă-sa, în calitatea lui de moştenitor al doamnei de Mazarin, le ouse în vodere celor două sudori să Prăsească imediat Palatul Mazarin. Doamna de La Tournelle era văduvă; soţul doamnei de Flavacourt se afla la oaste. Aşa că cele două femei se treziră fără nici un sprijin. Primind acea înştiinţare din partea domnului de Mau-repas, doamna de La Tournelle -începu să se lamenteze în gura mare. In schimb, doamna de Flavacourt se mulţumi doar să răspundă:

— Sunt tânără, nu mai am nici mamă, nici tată, bărbatul meu lipseşte, iar neamurile m-au abandonat. Nădăjduiesc însă că cerul nu mă va abandona!

Rostind aceste cuvinte, doamna de Flavacourt chemă o lectică, se urcă în ea, porunci să fie dusă la Versailles şi de îndată ce ajunse în Curtea miniştrilor porunci să fie lăsată jos, apoi le spuse oamenilor să ia hulubele şi să plece. Trecu o mulţime de lume fără să ia în seamă acel fotoliu aşezat în Curtea miniştrilor. Unii se mirară, dar nu cutezară s-o întrebe pe cea care se instalase comod, ce anume făcea

acolo. Dar iată că trecând ducele de Gesvres, opri trăsura şi, deschizând portiera, strigă uluit:
— Ei, doamnă de Flavaco<urt, prin ce întâmplare te afli aici? Ai aflat că bunica dumitale a murit?
— Iar dumneata, domnule duce, răspunse doamna de Flavacourt, ai aflat că domnul de Maurepas şi soţia lui ne-au alungat din casă, pe sora mea şi pe mine, ca pe nişte otrepe? Sora mea, doamna de La Tournelle, nu ştiu încotro s-a îndreptat; eu, una, m-am încredinţat Providenţei!
Uluit de ceea ce auzise, domnul de Gesvres o salută pe doamna de Flavacourt, rugând-o să aştepte câteva momente cu răbdare, şi alergă la rege, pe care îl conduse la o fereastră şi-i arătă, în Curtea miniştrilor, fotoliul aoela solitar.
— Ei bine, întrebă regele, ce-mi arăţi acolo?
— Majestatea-sa vede fotoliul acela acoperit?
— Sigur că-1 văd.
— În el se află doamna de Flavacourt.
— Doamna de Flavacourt, singură în lectica aceea?!
— Cât se poate de singură, sire!
. _Dar cine a adus-o acolo?
_ Spiritul ei ingenios.
— Explică-te, duce…
_ Ei bine, sire, alungată din casă de domnul de Mau-Repas, a socotit că nu are altă scăpare decât să se pună sub aripa'ocrotitoare a Providenţei şi a…
_ Şi a mai cui?
. _ A majestăţii-voastre, sire!
Ludovic al XV-lea începu să râdă.
, _ Du-te după ea, zise regele. Să i se dea imediat q odaie la Versailles, iar cineva să se ducă după sora ei, doamna de La Tournelle.
Regele nu trebui să-i spună de două ori acest lucru domnului de Gesvres. Omul coborî scările în goană, o luă de mână pe doamna de Flavacourt şi urcă, împreună cu ea, la rege. Ludovic al XV-lea îi dădu vechiul apartament al

doamnei de Mailly, apartament aflat în aripa nouă, şi-i făgădui un loc de doamnă de onoare la regină. Cât despre doamna de La Tournelle, acesteia i se dădu fostul apartament al domnului de Vaureal, episcop de Rennes.

Doamnele de Flavacourt şi de La Tournelle erau cele mai frumoase dintre cele cinci surori. Sigur că regele n-a rămas nesimţitor la frumuseţea lor. Cum se pare că avea o slăbiciune pentru domnişoarele de Nesle, începu a le face curte celor două surori pe care asprimea domnulus de Maurepas şi a soţiei sale i le făcuse cadou. La rândui lor, doamna şi domnul de Maurepas, văzând atenţia pe care regele o acorda ambelor surori, hotărâră să se apropie din nou de ele; dar reuşiră numai faţă de doamna de Flavacourt, o femeie cu suflet bun, cu un spirit îneântă-tor, cu o inimă care nu purta ranchiună nimănui; aceasta le declară celor doi soţi că îi iartă, cu condiţia să nu mai încerce nici un demers pe lângă ea. Cu totul altfel se purtă însă doamna de La Tournelle, care s-a jurat să le păstreze o ură veşnică.

În concluzie, în momentul în care regele şi-a îndreptat privirea către doamnele de Flavacourt şi de La Tournelle, iată care era situaţia celor două femei; soţul doamnei de Flavacourt, după cum v-am mai spus, se afla la oaste. Era totuşi foarte iubit de soţia sa, care încă de la început i-a dat regelui de înţeles că nu-şi va înşela bărbatul nici măcar cu majestatea-sa. Doamna de La Tournelle era văduvă, dar în acel moment er, a încurcată cu domnul d' Age-nois, fiul ducelui d'Aiguillon, nepotul domnului de Richelieu. Aşa că regele se văzu nevoit să se adreseze domnului de Richelieu care, în calitatea lui de unchi mai bă-trân, avea o influenţă mult mai mare asupra tânărului conte. Dar ducele se gândi că, în loc să folosească metoda convingerii, ar fi mult mai nimerit să facă uz de şiretenie. Expedie deci tânărului conte o tânără doamnă de la Curte cu misiunea de a-i suci capul. În vremea aceasta, doamna de La Tournelle, retrasă la Versailles, nu vedea decât persoanele pe care regele îi îngăduia să le vadă, iar contele d'Agenois, cum era şi firesc, nu se afla printre eâe. Numai că doamna de La Tournelle rezistă curţii lui Ludovic al XV-lea, mărturisindu-i că-şi îndrăgea prea mult iubitul, de a cărui fidelitate era sigură. Atunci intră în scenă domnul de Richelieu. Sirena pe care i-o trimisese nepotului său făcea zilnic progrese în inima conte- -lui. pe care singurătatea îl dezola. Doamna lipsind o vreme, cei doi îşi făgăduiră să-şi scrie şi-şi scriseră. Scrisorile contelui d'Agenois au fost trimise de către doamnă lui Richelieu; acesta le expedie regelui, iar regele le înmânã doamnei de La Tournelle. În ciuda acestor dovezi scrise, doamna de La Tournelle se ţinu La început tare, pretin-zând că cineva imitase scrisul iubitului ei. Dar cum scris<*file începură a deveni din ce în ce mai tandre şi dovezile de necredinţă ale iubitului atât de elocvente, doamna de La Tournelle hotărî să se răzbune pentru necredinţa lui. Or, în acest caz nu exista decât un singur fel de răzbunare: legea talionului. Oprindu-se la acest gen de răzbunare, doamna de La Tournelle îi făgădui regelui să-1

ia drept complice. Dar cu o condiţie. Doamna de La Tournelle o ura pe sora ei, doamna de Mailly. De altfel, ea era mult prea mândră pentru a accepta partajul tolerat de doamnele de Vintimille şi de Mailly. Ceru deci ca doamna de Mailly să fie dizgraţiată. Regele, care n-o mai iubea pe doamna de Mailly, îi făgădui doamnei de La Tournelle tot ce pofti. Sigur că Ludovic al XV-lea nu s-a prea simţit în apele lui când a trebuit să semneze acea dizgraţiere şi când doamna de Mailly, ţinându-i calea, 1-a întrebat de ce anume se răcise atât de tare de ea. Dar regele era crud cu femeile pe care nu le mai iubea. Profi-tând de situaţie, îi răspunse doamnei de Mally că, într-adevăr, se răcise de ea, că nu ştia să se ascundă, că n-o mai iubea şi că, nemaiiubind-o, nu putea simula o dragoste care încetase să mai existe. Auzind aceste cuvinte, doamna de Mailly izbucni în hohote de plâns şi se prăbuşi la picioarele regelui. Odată mărturisirile pornite, doamna de Mailly află din gura regalului său iubit nu numai că n-o mai iubea, dar că trebuia să se retragă pentru a face loc rivalei sale. Atunci doamna de Mailly îl rugă pe rege s-o lase să joace alături de doamna de La Tournelle acelaşi rol pe care-1 jucase alături de celelalte două surori ale sale, doamnele de Vintimille şi de Lauraguais. Implacabil însă, regele îi acordă două zile ca să se retragă. Atât şi nimic mai mult. Alungarea era cu atât mai crudă cu cât doamna de Mailly, care nu mai avea nici tată, nici mamă, nici soţ, nu ştia încotro să se îndrepte plecând de la Ver-sailles. Ea îi spuse toate acestea regelui, dar trăsura cu care trebuia să plece o aştepta la poartă, la ora anunţată! Noroc că doamna contesă de Toulouse, cu care rămăsese bună prietenă, o luă la ea, în vreme ce doamna de La Tournelle, poftită la Choisy, urma să ia, în mod public, locul surorii sale. Călătoria ei avu loc Ia 22 noiembrie. Regele, întinzându-i mâna doamnei de La Tournelle, urcă în caleaşca împreună cu domnişoara de la Roche-sur-Yon, cu doamnele de Flavacourt, de Chevreuse, cu domnul de Vil-ieroy şi cu prinţul de Soubisse. Dar iată că,

ajunsă la Choisy, doamnei de La Tournelle îi iu” ruşine s-o înlocuiască pe sora ei atât de repede şi într-un mod atât de public. Masa odată terminată, cum” regele o sorbea din ochi pe noua sa iubită, aceasta se apropie de doamna de Chevreuse şi-i spuse:

— Draga mea, mi s-a dat o cameră prea mare şi mi-e frică singură în ea; dumneata eşti cunoscută pentru curajul dumitale; dă-mi mie odaia în care stai şi ia dumneata odaia mea.

Dar doamna de Chevreuse, temându-se ca nu cumva să-1 supere pe rege, nu primi.

— Draga mea, îi răspunse doamna de Chevreuse, la Choisy nu sunt la mine acasă, ci la majestatea-sa, aşa că nu pot face nimic decât din porunca, şi cu asentimentul regelui.

Doamna de La Tournelle a fost silită să-şi păstreze camera. Dar cum i-a fost ruşine să devină atât de repede iubita regelui, s-a baricadat în odaie şi, cu toate plimbările nocturne ale regelui, cu toate bătăile lui repetare în uşă, ea nu 1-a poftit înăuntru. Calculată sau reală, apărarea a durat aproape o lună; fiindcă abia la 10 decembrie lumea a băgat de seamă că în sfârşit neîndurătoarea uşă s-a. Deschis. A doua zi, făcând patul doamnei de La Tournelle, cameristele au găsit tabachera regelui, pe care majestatea-sa o uitase sub pernă.

Această veste, reprezentarea piesei Mahomed şi o trăsură pe care o inventase domnul de Ricbelieu au fost faptele cu care s-a încheiat ultima lună a anului 1742.

Supărat că trebuia să părăsească viaţa de la Curte pentru a prezida Statele Generale în Languedoc, domnul de Kichelieu declarase că se va duce, dar că va dormi liniştit până la Lyon, unde era obligat să se oprească. Ca să-şi ţină făgăduiala, inventă o trăsură lungă de şase picioare, moale pe dinăuntru, aşezată pe un resort dublu şi având în ea un pat confortabil. In seara zilei de 13 decembrie, trăsura fu adusă în curtea palatului Versailles, unde toată lumea coborî s-o vadă. La ora nouă, ducele de Richelieu porunci să

i se facă patul din trăsură, se dezbrăcă doar pe jumătate în faţa doamnelor, îşi luă rămas bun de la spectatori, îi strigă vizitiului: „La Lyon!”, îi spuse valetului său de camera: „Să mă trezeşti când vom ajunge acolo!”, îşi trase boneta de noapte peste urechi şi se culcă.

Cit despre doamna de Mailly, după ce stătu o vreme la contesa de Toulouse, plecă la Valliere, la arhiepiscopul de Vintimille, căruia îi mărturisi că ar dori să se retragă la o mănăstire. Dar prelatul îi spuse că tăcerea şi modestia erau cu mult mai potrivite unei femei de rangul ei, ale cărei penitenţe ar fi putut să iste nemulţumiri. Doamna de Mailly îşi însuşi sfatul, retrăgându-se fără zarvă din societate. Trăi îmbrăcată foarte modest, ducând o viaţă foarte austeră, îndurând cu pioasă resemnare nu numai necazul care o lovise, ci şi injuriile celor din preajmă.

Mişcat de resemnarea doamnei de Mailly, după ce interzisese celor din anturajul său să vorbească despre ea, regele îi făcu o rentă de treizeci de mii de franci, îi dărui un palat pe strada Saint-Thomas-du-Louvre şi porunci să-i fie plătite toate datoriile, care se ridicau la mai bine de şapte sute de mii de livre.

În timp ce doamna de Mailly se pocăia astfel pentru păcatele tinereţii, protectorul ei, domnul de Fleury, cel care-şi dăduse primul seama că nu era o intrigantă, ci o iubită fără ambiţii, se pregătea să-1 despovăreze pe rege de tutela sa. De altfel, de câtăva vreme, această tutelă, salutată la început cu bucurie de toată lumea, începuse a deveni apăsătoare atât pentru rege, cât şi pentru Franţa. Cardinalul care, la început, pusese mâna pe putere cu oarecare ezitare, sfârşise prin a se crampona de ea, trăind tot timpul cu teama de a nu o pierde. Dizgraţierea domnilor de Chauvelle şi de La Tremouille îi înteţiră spaima. Dar, încetul cu încetul, cardinalul – cu riscul de a uzurpa autoritatea regală – se obişnui să-i uzurpe prerogativele. Îşi fixase o oră de culcare cu lume de faţă, care era de un ridicol desăvârşit. În fiecare seară, gentilomi, oameni de

rând sau care nu aveau ce face aşteptau la uşa lui ora culcării. Cardinalul intra în cabinetul său, ap<5i uşile se deschideau larg, pentru ca spectatorii să poată asista la toate pregătirile lui pentru noapte. I se întindea cămaşa de noapte, apoi o haină de casă destul de ponositä, i se pieptănau pletele albite de vreme. După aceasta, în toiul celei mai depline tăceri, începea să vorbească despre întâmplările da peste zi, pigmentate cu glume mai bune sau mai proaste, care dovedeau un spirit destul de puţin elevat, dar pe care curtenitoarea asistenţă le aplauda întotdeauna. Ludovic al XV-lea privea toate acestea cu neplăcere, dar cu răbdare. Avea firea acelor moştenitori pioşi care-şi plătiseră tributul aşteptând moartea câte unui bătrân.

Regina se afla la cuţite cu cardinalul care o lăsa mereu fără bani şi nu era câtuşi de puţin sensibil la dorinţele ei. Într-o zi, trecând peste sila de a-i cere ceva, yrând totuşi să obţină o companie pentru un ofiţer pe care-1 proteja, se adresă mai întâi domnului d'Angervillt~ 6rs, ministru de război, care o trimise la Flo>jry. Dar cardinalul, după obiceiul lui, o primi cu atât'de puţină bunăvoinţă, încât regina se adresă direct regelui.

— Vai, doamnă, îi răspunsese regele, de ce nu faci ea mine? Eu nu cer niciodată nimic acestor oameni!

Într-adevăr, regele se socotea un prinţ de sânge diz-graţiat; neavând credit la Curte şi simţindu-se adesea dezorientat, într-o bună zi îşi exprimă dorinţa de a lucra o tapiserie. Domnul de Gesvres trimise imediat pe cineva la Paris şi, după două ceasuri, omul se şi înapoie cu diverse sculuri de lână şi cu acele necesare acestui meşteşug. Regele se apucă de lucru şi, fiind foarte grăbit să facă o astfel de treabă, cusu patru funduri de scaune într-o zi. Ceea ce-1 făcu pe domnul de Gesvres să spună:

— Sire, străbunicul dumneavoastră, Ludovic al XIV-lea, nu cosea niciodată mai mult de două. Dumneavoastră aţi lucrat patru, aşa că băgaţi de seamă!

În acea vreme, deşi Europa şi Franţa se aflau în deplină pace, deşi nu exista nici un motiv de nemulţumire, lumea murea de plictiseală! Ai fi zis că întreaga Franţă era octogenară, la fel ca şi ministrul ei, domnul de Fleury. Ţinuturile Mâine, Angoumois, Poitou, Peri-gord, Orleanais şi Berry, adică ţinuturile cele mai bogate ale Franţei, erau atinse de un fel de febră lentă care le măcina. Această febră erau impozitele, impozitele care le smulgeau din vine aurul cel mai curat, aurul, acel sânge al noroadelor pe care-1 beau regii. Până şi Normandia, cel aaai bogat şi mai paşnic ţinut, nu mai putu îndura tratamentul la care era supusă. Marii proprietari ajunseseră să-şi lucreze pământul cu valeţii. Domnul Turgot, primarul ţinutului, a fost primul care a tras semnalul de alarmă, plângându-se de situaţia dezastruoasă a NormandieL Domnul de Harlay, intendentul Parisului, a fost obligat

SPECIAL_IMAGE-image032. Jpg-REPLACE_ME

•. _^_j^„. ^, i Mi itiSiiilnd-o oe masa reaelui, îi spuse acestuiatâi >/Hi».

K «- sire, iată cu ce se maueac suuufii vujui i

— Mnn Viicd^riisnirsuri cn-ozav de îndrăzneţe atât la scularea 'regelui, i; n şi ici xuctsa icgmci. Uuuuni. «^» • i^^, uk^v că acolo domneau foametea şi mortalitatea, că oamenii «ov. ^ 1-^nJo^ „i- +r -FSt-S olortoro Tmi-irocinrintă rpjrina îi oferi o sută de ludovici pentru cei săraci. Dar episcopul' reiuza: ale regelui se vor fi epuizat, atunci majestatea-voastră va putea să-i ajute pe săracii mei, aaca va mai avea pe în timpul uneia dintre acele retrageri ale cardinalului J» tţ>1 „, „, 1„T «n, t mnnin Jiinânrin. Do o3_i fană n irWUra a Thsv. S-a

£1 pui U11U. I

1UA £J*~ bU În toiui acestor veşu care ta^uaiura puia ia arătând lucrurue m aaevarata lor îumuia, sosi şi mai oaie şi faptul că de un în vremea aceasta mnrânH JmnSrafni/” «. «o „i irr i. _ începu a se raspmai zvonul despre un război european, 1f» snilRf» ni naitrita+n •

— Liniştiţi-vă, noi oricum nu mai putem lupta, întruI râf. FYant. A nir mai aro V» 3i*V>a+J Ilnr anilnr mizeriei, mai mulţi oameni decât oieriseră î^'thXl uiur ause ae îjuaovic al XlV-lea.

Începu să se subrezpasră ntâfAo rono^n spune că se afla la un pas de moarte. Nici el nu-şi mai slăbiciunea, se crampona încă de putere. In fiece zi minisue stat ia ministerul de

|impresioneze prea tare oe stănânul lor irans, ianuarie car<unaSPECIAL_IMAGE-image034. Jpg-REPLACE_ME MII Iul se simţi atât de slăbit, încât îşi dădu în sfârşit seama că-i sunase şi lui ceasul. În timpul acestor trei zile, regele îl vizită de două ori, ultima oară aducându-1 cu sine şi pe Delfin, pe care-1 ţinu cât mai departe de patul muribundului.

— Lăsaţi-! Să se apropie, îi spuse cardinalul; e bine J 1

Acestea au fost ultimele cuvinte pe care le-a mai rostit. A murit la 29 ianuarie 1743, în” vârstă de optzeci şi nouă de ani. Oraţia lui funebră a constat într-o epigramă „Franţa e bolnavă de peste două sute de ani – se spunea; trei medici îmbrăcaţi în roşu * au încercat, rând pe rând, s-o vindece: BAcheUeu i-a luat sânge, Mazarin i-a dat purgative, iar Fleury a pus-o la regim, 11

Odată cu domnul de Fleury s-au mai prăpădit câteva persoane importante. A murit regele Prusiei, iar fiul său, Carol-Frederic, cel căruia tatăl voise să-i taie capul, t-a UXiUuO iCi uUu. J_~l UiiOliUiijr, iiiiliiliV_ JuvUiS-iâiiiti '_i_ J_”_^i bon, succesorul ducelui d'Orleans în funcţia de prim-mi-nistru şi iubitul doamnei de Prie. La Guadalahara, în Spa-^ nia, a murit regina Ana de Neuburg. Văduva lui Caro] al II-lea. La Bruxelles, unde se retrăsese de aproape treizeci de ani, a murit Jean-Baptiste Rousseau, La moşia sa, a murit cardinalul de Polignac. La Luxembourg, a murit regina-văduvă a Spaniei, Louise-Elisabeth d'Or-icaris. Iot îtuiici a murit şi iioilin, autorul sceiEi is vechi, care niijnspse profesor de elocinţă la Colegiul °HÎ. În sfârBit 1? Viena Ri-?

> d? A sşfâr^iţul ÎTnriărat.fi al Vl-lea şi această moarte avea să pună în primejdia pacea Europei.

1 Aluzie la veşsnfnia! 3? ©şu deeârsliaai (n. t).

SPECIAL_IMAGE-image036. Jpg-REPLACE_ME Ăla

SPECIAL_IMAGE-image038. Jpg-REPLACE_ME Capitolul IX Ludovic al XV-lea declară că vrea să domnească singur.

— Ultimele onoruri aduse lui *ieury.

— Portretul regelui.

— Seniorii şi doamnele.

— Condiţiile puse regelui de către doamna de La Tournelle.

— Situaţia în Europa.

— Izbucnirea războiului – Maria-Te-reza.

— Frederic al II-lea.

— Electorul de Ba-varia.

— Maurieiu de Saxa.

— Italia.

— Spaniolii.

— Englezii.

De îndată ce domnul de Fâeury închise oohf! T^sj™. *, -» [1 XV~lea, la fel ca şi străbunicul său Ludovic al'xTV-lf>a~ a3Ciară că doreşte să domnească singur. Într-adevăr, dom-a lui Ludovic al XV-lea n-a început în realitate decât lupă moartea cardinalului de Fleury.

Mai întii, regele şi-a îndeplinit îndatoririle faţă de imistrul mort, poruncind să se celebreze o slujbă solemnă r «otre-Dame şi ordonând să i se facă o capelă în biserica iin t-Lou is-d u -Lou vr e.

ÎvCgeie Franţei Împlinise treizeci şi trei de ani. Avea o sare nobilă, un chip cu trăsături frumoase şi era de o extremă politeţe; rar ieşea din gura lui vreun cuvin* aspru, era drept şi plin de tact, cunoştea destul de bina O^rnPâlil hl fiiTir? S! O -sc~-ţ -H a-£>^^^. ^_j-_”_ ^ _i_ ^ – = -^ « _, ~, r” —» „' «y «- i-_4-^iii —iicijca vuruciu iUi Ucu ui Cjânn+nl • r”^nn->nv*; i J~ tu. -_a -… •.

— Uu Uţ; ţj. Ţ; 4C, a iiigtruiesc> nesusi-oru tos.

Ânbogăţese, iar nobilii mă despoaie.” Qtoââe ac» ste?» avea o fire apatică; nu făcea rău nimănui, dar le îngăduia ttora să-1 săvârşească. Şi nu pentru că n-ar fi fost în stare i priceapă despre ce e vorba, ci pentru că nu avea pute-sa necesară să reprime răul Aşa că după moartea cardiSPECIAL_IMAGE-image040. Jpg-REPLACE_ME Am iluxi. Ojjuo,

Regele, preiumd conducerea statului, nu-şi asuma obligaţii ae/îumoni, ae uontaut şi ae iticneneu, regele vuiiLuiua t>a ac ucupe ue tctpiaeiiiifc; stue şi iuui.it lumea li imita, atât femei, cât şi bărbaţi.

Wunti, ue v_-utu uicti», ue ia ^n. ucne-surSÎ Hf»

Ai (înomna rl Ut!

Se arătă a fi împotriva doamnei de La Tournelle sau poate îl CTMinni ÎtiKH^t *. Y^1ii; Până la urmă, aşa cum am mai spus, doamna de La Tour-

*» _*vV'V. Uu x t*t£,<. T. LiJLiiyi. T.^J. it^ţiUl, UCU. UUpct V ^

Rezistentă, la fel ca şi guvernatorii cetăţilor întărite de v, u uj «h: Rang.

Şi cuvenite acestui să-şi îndeplinească îndatoririle pe care le are.

Nm povestit _ cum a iost îndeplinită prima condiţie de namt np strada fiaint_rPV>nmac_<-lii_T nmn>o în privinţa celorlalte două articole, iată decretul Hat ae rege: „juuaovic, prin graţia lui Dumnezeu etc, etc de a conferi: titluri de onoare şi demnităţi fiind

* y* twwii'U nwaou a vcriişu-di a AVictricuii.lt; UG INeSIC din PrIr mai mari familii rlin r-orra+nl nr.c. +» n,? «.

Ită cu familia noastră şi cu cele mai vechi familii din nări şi înspmnato cor-irir>îi P/M-no^oi *^^or. +v. «„• », u-is-şi ă-i dăruim, prin brevetul din 20 octombrie 1743, ducatul-3i] ^ ducat. Situat în Berry, pe care-1 avem de la dragul şi unu i-a îust trimis aoamnei ae Lia iourneile rif»

Mii j4 «

Tusese învins: doamna de La Tournelle era ducesă, favoUltima condiţie a doamnei de La Tournelle, care cerea ea regele să se afle în fruntea armatelor sale, s-a dovedit a fi destul de întemeiată. Căci moartea lui Carol al Vl-lea, aşa cum am mai spus, a pus în pericol pacea Europei. In virtutea drepturilor sale, Maria-Tereza – mare ducesă de Toscana, fiica cea mare a răposatului rege - fusese recunoscută de către toată nobilimea, armata şi magistratura, drept moştenitoare şi suverană a tuturor statelor pe care le deţinuse tatăl ei. Acum să arătăm, în câteva cuvinte, situaţia din Europa la moartea lui Carol al Vl-lea.

Îndelungatul ministeriat al cardinalului de Fleury fusese o continuă luptă pentru menţinerea păcii. Războiul eu Italia şi cu Germania îl scosese o clipă pe abilul Fleury din îndeletnicirile sale paşnice; dar de îndată ce i s-a ©ferit posibilitatea, cardinalul a pus capăt acelui război, încheiat definitiv prin tratatul de la Viena. Casa de Austria era hărţuită de turci. Cardinalul, preocupat de situaţia împăratului, şi-a trimis ambasadorul – pe marchizul de Villeneuve – să determine înalta Poartă să încheie pace cu Imperiul prin tratatul din 1739. Genova era împărţita în mai multe facţiuni; cardinalul şi-a trimis trupele în Corsica pentru a înăbuşi o insurecţie care ar fi complicat situaţia Genovei. Toate ţările – şi Spania, şi Marea Britanie – priviră Franţa ca pe o mamă care îşi asumase sarcina de a menţine pacea între fiii ei, adică printre regii Europei. Din păcate, printre toate acele capete încoronate exista unul veşnic nesupus: acesta era Frederic al II-lea, care se urcase pe tronul tatălui său, moştenind odată cu acel tron douăzeci de milioane de scuzi şi optzeci de mii de soldaţi de o desăvârşită disciplină,

Un simplu ordin al regelui ar fi fost de-ajuns pentru ca armata aceea – e adevărat, nu prea mare, dar foarte bine instruită şi dotată —să se pună în mişcare şi să se.

Întindă mai mult decât îi era îngăduit. In detrimentul cui? Evident, al Austriei. În privinţa asta, Frederic avea sloi aliaţi de nădejde: Spania şi Franţa.

Spania îi şi luase Austriei, în războiul din 1732, regatul Neapolelui şi de câte ori i se ivea prilejul, nu se' dădea înapoi, să-i mai înşface, ba din dreapta, ba din stânga, câte p bucăţică de provincie sau câte o prerogativă onorificâCât priveşte Franţa, se ştie că Austria era vecnea ei duşmană. Politica lui Henric al IV-lea, a lui Richelieu şi a lui Ludovic al XV-lea nu urmărise decât să-i slăbească forţele. Încet, încet, Franţa îi răpise orice posibilitate de a mai deveni vreodată o putere maritimă şi o surghiunise îa fundul Germaniei, în aşa fel încât, în ultimul război. Spania şi luase Neapolul, iar Franţa pusese mina pe Lorena. Sigur, interesele Franţei şi ale Spaniei nu coincideau cu cele ale Angliei. Alianţa Franţei cu Anglia a fost întotdeauna scurtă şi agitată. Predestinată a fi o mare putere maritimă şi continentală, Franţa era tot timpul invidiată de Anglia. Numai interesele de familie mai puteau să-i apropie pe cârmuitori; niciodată interesele popoarelor. Cât despre Spania, Anglia era de câtăva vreme tn război cu ea. Să vedem din ce pricină izbucnise acest război.

Prin tratatele din Utrecht şi din Sevilla, englezii puteau trimite în fiece an un vas de cel mult cinci sute de tone, încărcat cu mărfuri, în posesiunile Spaniei din America. Dar de îndată ce acel vas ancora în port, nu mai era o navă de transport, ci un antrepozit. Pe măsură ce se golea în coloniile respective, alte vase mici veneau pe ascuns şi-i aduceau noi mărfuri. Aşa că spaniolii nu apucau să vadă aproape niciodată inepuizabilul sfârşit al încărcăturii, care ameninţa ca întreg comerţul spaniol să treacă în mâna englezilor. Atunci marina spaniolă s-a hotărât să treacă la un război înverşunat împotriva contrabandiştilor. Un mic vas englez a fost prins în flagraat delict; vasul era comandat de un englez pe nume Jen-kins. Căpitanul spaniol a pus întregul echipaj în lanţuri şi i-a tăiat patronului nasul şi

urechile. Întors în Anglia, Jenkins a apărut astfel mutilat în faţa Parlamentului. Toată lumea a amuţit de indignare, apoi norodul a strigat că fapta cerea răzbunare. Întrebat, Jenkins răspunse simplu, povestind amănunte cu privire la confiscarea vasului şi la chinurile sale, apoi adăugă:

— Când mi-au tăiat nasul şi urechile, m-au ameninţat cu moartea pe care o aşteptam cu resemnare, încredinţân-âu'-mi sufletul Celui-de-Sus şi răzbunarea mea actului dumneavoastră de dreptate.

De data asta Parlamentul răspunse strigătelor de protest ale norodului şi declară război Spaniei,

Iată deci care era situaţia puterilor Europeicând Maria-Tereza a fost proclamată împărătească a Austriei. Tânăra împărătească avea atunci douăzeci şi trei de ani, un chip frumos şi o ţinută impunătoare. Îşi păstrase tot calmul cu care era înzestrată, deşi simţea că Europa, ameninţătoare, era gata s-o despoaie de drepturi. Într-adevăr, Spania se' pregătea de război împotriva posesiunilor ei din Italia. Regele Sardiniei sorbea din ochi Mila-nul. Frederic se fortificase în Silezia. Franţa o pornise cu armata spre Flandra şi de acolo către Rin. De data asta, deşi domnul de Flcury prelinsese că nu are oameni, domnul de Belle-Isle îl silise să ia parte la război. Contele de Belle-Isle, susţinut în mod constant de cavalerul de<Belle-Isle, bărbat tot atâl de remarcabil ca şi el, alcătui în câteva nopţi un pâan diplomatic şi militar de cea mai înaltă clasă. Consiliul ţinu zece şedinţe ca să-1 examineze şi, cu toată opoziţia tăcută a domnului de Fleury, planurile fură aprobate. Cardinalul, văzând că toată lumea înclina către război, nu numai că se raiie celorlalţi, dar vru să conducă chiar el bătălia. Contele de Belle-Isle ceru o sută de mii de oameni. Auzind această cifră, Fleury îi făcu greutăţi. O sută de mii de ostaşi aveau să-i mănânce într-un singur an economiile pe zece ani. Atunci domnul de Belle-Isle prezentă regelui o listă în care o mie cinci sute de gentilomi între şaptesp/ezece şi treizeci de ani cereau să intre în armată şi să-şi pună viaţa şi banii

în slujba patriei. Puteau deci, numai cu ajutorul nobilimii, să arunce în lupta de pe malurile Rinului o sută cincizeci de mii de oameni. Regele sprijini ideea contelui de Belle-Isle. Participarea la acest război însemna pentru Franţa să-şi mărească hotarul până la malul Rinului. Fleury încă mai şovăia, dar regele declară că se angajase faţă de regele Prusiei şi faţă de electorul Bavariei. Aşa că domnul de Belle-Isle primi imediat ordinul să se ducă la Berlin şi la Munchen. A fost deosebit de bine primit atât de către electorul Carol-Albert, cât şi de către regele Frederic. Regele Prusiei avea cincizeci de mii de oameni în Silezia; electorul Bavariei avea treizeci de mii pe Inn şi la Dunăre. Mai cerea patruzeci de mii de francezi, făgăduind să pună mâna pe coroana imperială şi, o dată împărat, ar fi lăsat Franţei malul stâng al Rinului. Cât despre Maria-Tereza, ea urma să rămână regină a Ungariei. Electorul Carol-Albert primi cei patruzeci de mii de oameni şi fu numit generalisim al armatelojr franceze, bavareze şi saxone. O a doua armată, de patruzeci de mii de oameni, sub ordinele mareşalului de Mailâebois, se concentra în West-falia pentru a-i ţine în loc pe cei din Hanovra şi Brunswick şi a supraveghea Olanda şi Ţările-de-Jos, care aparţineau austriecilor. Aşa încât, la 18 mai 1741, Maria-Tereza îi scrise soacrei sale, ducesa de Lorena, următoarele: „Nu ştiu dacă-mi va mai rămlne măcar un oraş unde să pot dormi”. Înconjurată de asemenea primejdii, Maria-Tereza făcu apel la unguri. Cu pruncul în braţe, se J9 – Ludovic al XV-Lca drei al II-lea, care data din 1222. Iată care era acest jurăâne&dui atât vouă. Cât şi urmaşilor voştri. În virtutea iagaauiein pe care nu-a vi lat-uc-o, sa va apuravi iai- «* <* i. i avu un larcr răsunet în Eurooa. Împnărăteasa Rusiei, tânără şi frumoasă, se declară de partea Mariei-Tereza, tânăra şi frumoasă ca şi ea. In Anglia, Walpole, aliatul cardinaluciuşnianui rranţei. Jjuccsa uc aaraiXLisuatuare-ci avevit moiiu-iu generale din Olanda îi oferiră un împrumut de trei miliMaresaâtil de Broglie, care comanda armata din

Boemia, avea suo oruineie saie pe mauiu-m uc ^a^a, ^. C u. iiuu. Gin., Boufflers, Tesse, Clermont, pe ducele de Biron şi, în sfârBagă bine de seama ce-ţi spun, n zise ei araunApropiindu-te de zid, cineva va striga întââa oară: ţ | „ * „ 290 I | oara. Iu sa iaci muc. munci va trage în cine. uar

|H^ – Apoi vei trage tu şi-1 vei împuşca pe cel cu parola.

Attai*i. X vputta oa-y* viu cw li* 1->_J_l- -1_1

Sergentul plecă şi totul se petrecu exact aşa cum suu-sese Unevert care, după cum făgăduise, veni prompt în ajutorul sergentului. Odată cucerită, Praga deveni cenvaiurniucii, aics unpcuat, în i/icuct uni n d. iii; R.iurL, a 91. ni ijuamo, u-a ctj uiia yi.ua ia v icnet.

Îndreptat către mănăstirea Melk. Dar iată că Maria-Tereza gele Prusiei.

Iii spaicic aucotci aciiiiiauuiji, yi 111 cctic rieueiu; cil n-ieii o recunoştea pe Maria-Tereza ca împărătească a Austriei, uuuai luptct 91 a. uuua/ix uavaicui au iu» i nAQf^ nnantp oliafni înv -PQ<; Crj11 cî *nyTi*în^1

Aâlându-se acum în mâinile imperialilor, orice retragere era de acţiune, cu geniul războiului, aşa cum „strămoşul său

SPECIAL_IMAGE-image042. Jpg-REPLACE_ME SPECIAL_IMAGE-image044. Jpg-REPLACE_ME Avusese gemui imantelor, rarasit ae saxoni şi ae prusiene marţialul cu Biotţlio s<1 î'idu'plă m lj ^pit* F aga, undtSPECIAL_IMAGE-image046. Jpg-REPLACE_ME Ca ariiiciia Ied N» «A fii C-r-» rppnnnspiită îmnărStpasă. Anunţând că toţi cei iUi C”nini] „r'. I] generai Orz. Y uhujhi it r. ă i-ai uuuai puâlc icg 1 1 • „? L/! U1 JTi -KT£ nrin pa. Nu nutut sa comunice cu maresaiui ae Ivâareşaiui ds iseiie-isie a orcioiiăt eVâcuâfcă oraşului £*ragă., 2S2

SPECIAL_IMAGE-image048. Jpg-REPLACE_ME Unde a mai rămas totuşi uhevert cu o oaste de patru mii de oarnnni. După douăsprezece zile de marş * susţinut' B^M' * V. Kn”t, i, f s, i în'*lnit c^ ma trilul dt M «ur, boi ^1 'i j... > <„K,... I.t

ft> p,., _, rrt]1 rJ, (ii, fi} i sai, pemru care aveau să obţină o capitulare pâină -^ ' ^ > ' t, i ^,) r, J n I ii, • t m. î ulii™

Se ana comandorul scrisorile care-i fuseseră înmlnate erau sisilate şi suaui italiei şi Dze cea mai strictă neutralitate. Trupele spaniole su uinniu «hs iii Tocmai în acest moment, cardinalul de JTleurv s-a 2ăse afle în fruntea armatelor sale,

SPECIAL_IMAGE-image050. Jpg-REPLACE_ME Capitolul X Regele vrea să meargă la oaste.

— Mâurepas, Richelieu şi doamna de Châteauroux îl îndeamnă să se ducă.

— Plecarea regelui.

— Doamna de Châteauroux rămâne la Paris.

— Plecarea doamnei de Châteauroux şi a surorii sale, doamna de Lauraguais.

— Prezenţa lor nedorită la atacul de la Ypres.

— Prinţul Carol trece Rinul.

— Regele la Metz.

— Boala regelui.

— Contele de Clermont.

— Domnul de Richelieu şi Ludovic al XV-lea.

— Triumful duşmanilor ducesei care e îndepărtată de la Curte împreună cu sora sa – Regina.

— Delfinul – Domnul de Châtillon este dizgraţiat.

O dublă intrigă 1-a determinat pe rege să se aşeze m fruntea armatei sale, şi anume: domnul de Mâurepas voia să-1 despartă de noua sa iubită, iar domnul de Richelieu se certa cu el, din pricina acestui lucru, chiar de faţă cu Ludovic. Cât despre doamna de Châteauroux, ea se sprijinea pe făgăduiala ducelui de Richelieu că, într-un fel sau altul, tot se va duce după rege, la oaste, şi că-1 va determina să-1 ia pe duce alături pentru a comanda armata, în acest timp, patru armate aşteptau gata de plecare: una în Provence, două în Flandra şi una pe malul Rinului. Prima era comandată de prinţul de Conţi, a doua de mareşalul de Noailles, a treia de mareşalul de Saxa, iar a

patra de mareşalul de Cogny. Flota franceză, comandată de amiralul Court, tocmai învinsese, la 22 februarie 1744, flota engleză în faţa oraşului Toulon. Era ua început bun, cu atât mai mult cu cât Franţa nu avea decât douăzeci şi şase de vase, în vreme ce englezii aveau patruzeci.

La 2 mai, regele luă masa de seară, cu mare pompă, împreună cu regina. Masa se isprăvi fără ca el să fi adus vorba de vreo călătorie. După masă, regele intră în apartamentul reginei şi discută cu ea diverse lucruri lipsite de importanţă. Ieşind de la regină, regele porunci să i se facă patul. Apoi intră în odaia lui, dând impresia că s-a dus să se culce. Dar îşi schimbă doar hainele, îl îmbrăţişa cu dragoste pe Delfin, scrise patru rânduri reginei, în care îi spunea că este nevoit s-o lase din pricina prea marilor cheltuieli necesare în cazul în care l-ar însoţi, apoi le trimise pe doamna de Châtearoux şi pe sora ei, doamna de Lauraguais în casa de la ţară a lui Pâris-Duvernoy; pe urmă îl luă cu sine pe părintele Perusseau, duhovnicul său, şi se urcă în trăsură împreună cu primul său scutier, cu ducele d'Ayen şi cu Meuse. Episcopul de Soissons şi marchizul de Verneuil, cu toate cele necesare scrisului, îl urmară într-o altă trăsură. La rândul lui, domnul de Maurepas plecă în Provence, unde urma să viziteze porturile; cardinalul de Tencin plecă la Lyon. În sf îrşit, Orzy, Saint-Florentin şi Richelieu rămaseră la Paris, ca să vadă de treburile statului. Regele plecă la 3 mai 1744.

Deşi sigură că va avea să-1 întâlnească pe rege, doamna de Châteauroux, când îl văzu plecând, se cam nelinişti. Auzise rostindu-se de două sau de trei ori, d 'aţă cu ea, un nume care o făcu să presimtă că-i va adumbri dragostea. Era vorba de doamna d'Etioles, cea care avea să joace, mai târziu, un rol foarte mare la Curtea Franţei, sub numele de marchiza de Pompadour. Circula zvonul că doamna d'Etioles este îndrăgostită de rege. Luase parte la o vânătoare regală în pădurea Senart, unde apăruse într-un echipaj strălucitor, purtând două costume atât de cochete,

încât în timpul mesei nu se vorbi decât despre ea. Într-o zi, ducesa de Chevreuse săvârşi imprudenţa de a vorbi despre foarte tânără doamnă d'fitioles în faţa regelui, dar doamna de Châteauroux o calcă pe picior cu atâta furie, încât biata femeie leşină de durere. A doua zi, doamna de Châteauroux se duse s-o vadă pe doamna de Chevreuse, căreia îi spuse:

— Bine, dar dumneata nu ştii că duşmanii mei încearcă să i-o vâre regelui în pat pe doamna d'Etioles, dar că încă n-au descoperit mijlocul prin care să săvârşească acest lucru?

De fapt, această temere a doamnei de Châteauroux explica dorinţa stipulată de ea în contract ca, în caz de război, regele să se afle în fruntea oastei.

La 12 mai regele sosi la Lille. Pe.15, îşi trecu în revistă trupele. În 17, începu asediul oraşului Menin. La 7 iunie, regele intră învingător în Menin. Pe 8, doamnele de Châteauroux şi de Lauraguais plecară în toiul nopţii din casa lui Pâris-Duvernoy şi se îndreptară spre Lille. Pe 17, regele asedie oraşul Ypres. Între timp, doamnele de Châteauroux şi de Lauraguais ajunseră în tabăra regelui, unde făcură o foarte proastă impresie. După cucerirea oraşului Ypres, regele se văzu nevoit, oricât de mult l-ar fi costat acest lucru, să le trimită pe cele două doamne la Dunkerque. Soldaţii nu le spuneau decât „târfele regelui” şi peste tot pe unde poposiră, cântecele deşucheate ale acestora răsunau pe sub ferestrele lor, până şi în prezenţa regelui. La Dunkerque, unde regele se reîntâlni cu cele două surori, află că prinţul Carol trecuse Rinul pe 13 iulie; atunci Ludovic hotărî să se ducă personal să ajute Alsacia. Doamnele de Châteauroux şi de Lauraguais îl urmară. Contele de Suze primi poruncă să aibă grijă de cele două femei pe tot parcursul drumului, asigurându-le locuinţe care să comunice cu apartamentele regelui şi având grijă ca odaia ducesei să fie tot timpul alături de odaia regelui.

Ludovic urma să ajungă la Metz. Şi aici, ca şi în alte oraşe, contele de Suze s-a ocupat atât de locuinţa lui Ludovic, cât şi de a iubitei sale. Apartamentul favoritei a fost pregătit în

abaţia Saint-Arnault, pe care episcopul Marsi-liei, care era şi stareţul abaţiei, o închiriase de la primul preşedinte. Dar cum apartamentul ducesei se afla prea departe de cel al regelui, se apucară să facă la repezeală o galerie acoperită, care ducea din abaţie direct în apartamentul regelui, pretextând că Ludovic voia să meargă pe jos din apartamentul său la biserică. Dar poporul, care n-a înghiţit pretextul şi care n-a fost de acord nici cu cele patru străzi închise cu lanţuri pe care nu se mai putea circula, a fost foarte scandalizat de prostul exemplu pe care-1 dădea regele supuşilor săi din provincie.

Între timp, Ludovic, care era foarte obosit, de când plecase din Paris, ajungând la Metz se simţi rău. Cum îl durea foarte tare capul, i se luă imediat sânge. Treaba asta se întâmpla în 8 august; pe 9, Cassera, doctorul din Metz, văzând că boala se agravează, declară că el nu răspunde de viaţa regelui dacă nu va fi îngrijit cum trebuie şi dacă, mai ales, nu va fi lăsat să stea liniştit. Imediat, din porunca ducelui de Richelieu, toate uşile au fost închise şi regele a rămas în grija domnului duce de Richelieu, a doamnei de Châteauroux şi a doamnei de Lauraguais. Curtea se împărţi pe loc în trei grupe: grupul miniştrilor, grupul prinţilor şi grupul ducelui de Richelieu şi al favoritei regelui.

Grupul miniştrilor care avea aceleaşi interese ca şi cel al prinţilor îl avea ca şef pe Maurepas. Grupul prinşilor era alcătuit din domnii: de Chartres, de Bouillon, de La Rochefoucauld, de Villeroy, de Fitz-James, episcopul de

SPECIAL_IMAGE-image052. Jpg-REPLACE_ME

— _• _., i„s _j_x*., s~. _i. J, „1 +^oâ1o-> «*wir» •

I-i (H|! >rirrt. Ii. Adunaţi la domnul de Maurepas, erau notariţi sa ajungă pina ia rege, uumereui, iu ce picy, şi» ţ» %». *• «. —~ oi. Ivxro'no rlnamna rfp Châteauroux şi ne sora acesteia. Cele noua QOcuiuie şi uucuc uc mi-ucucu >^ic» t «-• – —- – 11UUcli m oa ic yina ^i^. ^>-^in^^^j-…» -~- – gelui într-un fel de front întărit ce urma să reziste vreme

—~s., *-x- «.,; n o; v^J^.4 oS T>n_i iorf-o năf» at*>1o r>ina rÂBfl acestei n-o va alunga de lângă el.

După cum vedeţi, pentru toţi aceşti prinţi.

— Miniştri,. I, ~+4, -> ^o^imHorâ Rmonra nroblemă care-i frămâiita era dacă favorita va rămâne sau nu la Curte. Doar poporul, acei popor llliutueciuiia aut uc uuu, «. Ui» *v,» ™- mare, era nelinişţtit de boala regelui şi se ruga Demnului r>K».4^fo to met să-mi răamm7. I cinstit: în <fezul în care reaeie va cere sa uc auavivn, ut t-av. -» *-? * – «-r-r-r» eu va ireDui s» piei; situaţie!

—: •.,: •:; -; • '*<>• '

— Xmu, gmaeşte-te şi hotărăşte-te. Continuă t, „^^. „*”T-*-*» oa F>ik-'- ui mare taina, ^unaca, pricepL Cumplit pentru rege decât pentru 'mine! «-•

— R„, „4i:<.'„î”3-~l”T”~j» ~*”oocau» aiii” «nul şovaiaia iui.

— Doamnă, eu nu pot şti dinainte ce va vrea să-mi legăturile dumneavoastră cu rppplfl

— Oaca dumneata crezi, părinte, că relaţiile mele cu j» - --. – ~*. -^. V., ^iit» ^c» n. iii^viii. Yi uaua vrei ărturiSiri. Ei binf». Sunt erata eă_ «măH-nvicoor. «x_-^s „• '„^• i «j» «» i”iu ues. Ii, atxi, am pacaiun zunic, am oOiş-

* y^v y* *-* ^*J^*tfc. X ^.

Părânt. Pip PprilCJOOll ca cimfi mnmv An î-n, „t #-<_.

Pui miniştrilor şi cel al prinţilor ceruseră clar ca doamna de Châteauroux să fie alungată dară tp^pIp <wo să» ce un augustin, care sigur că va influenta Durtarea recheâieu.

J; v i... e_'., * ', „, „* *, ~ r ~-; -” *'• '*• „*” „. *” ateauroux favoarea de a nleca dn Ta r. tii*tp «Sr* srt> «r» -» *

SPECIAL_IMAGE-image054. Jpg-REPLACE_ME

SPECIAL_IMAGE-image056. Jpg-REPLACE_ME

— Cu cât era mai presat, cu atât duhovnicul se încăpăţâna să nu scoată o vorbă.

— Ei, zise ducele cu acele gesturi largi care nu-i aparţineau decât lui, văd eu bine că nu prea eşti sensibil la frumuseţea femeilor. Dar, zise el luându-] de după gât, fă

acest lucru de hatârul meu, care i-am iubit întotdeauna pe iezuiţi.

Părintele Perusseau rămase inflexibil. Atunci doamna de Châteauroux se apropie şi-1 mângâie pe obraz cu mâi-nile ei încântătoare.

— Părinte Perusseau, îi spuse ea cu glasul cel mai dulce şi mai calin, îţi jur că, dacă vrei să eviţi un scandal, mă voi retrage din odaia regelui chiar în timpul bolii sale. Nu voi mai veni la Curte decât ca prietenă şi nu ca iubita a sa. Mai mult decât atât, mă voi spovedi, iar dumneata vei fi duhovnicul meu.

Oferta era dintre cele mai ispititoare; totuşi ea nu izbuti să-1 seducă pe părintele Perusseau. Care-i lăsă şi pe favorit şi pe favorită în cea mai deplină incertitudine. Prinţii şi miniştrii aşteptau şi ei o soluţie, cu tot atâta nelinişte ca şi doamna de Châteauroux, ca şi domnul de Ri-chelieu. Într-adevăr, dacă regele murea, Curtea, devotată Delfinului şi reginei, obţinea o victorie deplină. Favorita avea să fie izgonită, favoritul dizgraţiat. Dacă regele se însănătoşea fără să se spovedească, domnul de Richelieu şi doamna de Châteauroux deveneau mai puternici ca niciodată. Ţinând deci un consiliu, prinţii hotărâră să dea o lovitură: în ciuda oricăror piedici, contele de Clermont trebuia să ajungă în odaia regelui.

Pentru a înţelege mai bine situaţia privilegiată a domnului de Richelieu, trebuie să ştiţi că el era primul gentilom al camerei regale şi că privilegiul primului gentilom era de a fi stăpân absolut peste camera regelui, puţind închide uşa în nas cui îi convenea lui. Iar Richelieu uzase din plin de acest privilegiu chiar de când se îmbolnăvise regele.

La 12 august contele de Clermont se prezentă deci la u. şa regelui bolnav. Şi acum iată şi progresele pe care le făcuse boala conform buletinului medical.

Pe 8 august regele nu se simţise bine şi i se luase imediat sânge. În 9, i se dăduse un purgativ. In 10, i se luase sânge de la picior; seara se simţise bine. In 11, purgativ, seara,

sânge din picior; în 12, se simţise mai bine, era. Liniştit, spunând că-1 mai durea foarte puţin capul; seara, în schimb, a fost foarte agitat. Aşa că domnul conte de Clermont nimeri un moment bun când bătu la uşa regelui său. Dar, ca de obicei, domnul de Richelieu nu vru să-1 lase să intre. Cu o lovitură de pumn, contele deschise cele două canaturi ale uşii. Domnul de Richelieu insistă şi, vrând să i se aşeze în cale, prinţul îl dădu la o parte.

— De când are dreptul un „valet” să-i împiedice pe prinţii de sânge să-1 vadă pe regele Franţei? Apoi, îna-intând către patul regelui, spuse: Sire, nu pot crede că majestatea-voastră are de gând să-i lipsească pe prinţii de acelaşi sânge cu dumneavoastră de dorinţa de a afla cum vă simţiţi. Nu vrem să vă inoportunăm cu prezenţa noastră, dar dorim, din dragostea pe care v-o purtăm, să avem libertatea de a intra câteva momente în odaia aceasta. Şi pentru a vă dovedi că nu am nici un alt scop, sire, vă rog să-mi îngăduiţi să mă retrag.

Se pregăti să se retragă, dar regele, întinzând mâna spre el, îi zise:

— Nu, Clermont, rămâi!

Era un prim succes. Clermont îl întrebă pe rege dacă n-ar vrea să asculte o slujbă chiar în odaia sa. Regele spuse că i-ar face plăcere şi atunci intră şi episcopul de Soissons. Doamna de Châteauroux şi Richelieu, dio cabânetul de alături, unde se retrăseseră, vedeau cum duşmanul cucereşte locul palmă cu palmă. Domnul de Soissoris, apropiindu-se de patul regelui, cutează să-1 întrebe:

— Sire, n-aţi dori să vă spovediţi?

— Ei, zise regele, încă n-a sosit vremea. Domnul de Soissons insistă.

— Nu, răspunse regele, mă doare prea tare capul şi am prea multe lucruri de spus ca să mă pot spovedi astă-seară.

— Dar, răspunse episcopul, încercând să insiste, ma-jestatea-sa poate să înceapă astăzi şi să termine mâine.

Regele clătină din cap. Văzând că în ziua aceea nu putuse obţine mai nimic de la bolnav, se retrase.

Imediat ce episcopul se retrase împreună cu domnul de Clermont, îşi făcu apariţia doamna de Chateauroux. Pentru a combate influenţa prinţilor asupra regelui, ea începu să-1 mângâie pe rege ca de obicei. Dar acesta o respinse cu blândeţe.

— Nu, nu, prinţesă zise el, acum cred că nu facem bine! Destul, ajunge! Apoi, în timp ce doamna de Chateauroux se pregătea să-1 sărute, el adăugă: Poate ar trebui să ne despărţim!

— Foarte bine, zise înţepată doamna de Chateauroux Şi se retrase. A doua zi, La Peyronie veni de la Paris Ia domnul de Bouillon ca să-i spună că regele nu mai avea de trăit decât două zile, că era cazul să se spovedească §i că era de datoria lui, în calitate de mare şambelan, să-1 anunţe că în sfârşit sosise şi ceasul mărturisirilor, Domnul de Bouillon, care îşi dădea seama de toată latura neplăcută a acestei răspunderi, îl chemă pe domnul do Champcenetz şi-i porunci să-i aducă la cunoştinţă regelui 1 Astfel o aliata regele în intimitate pe doamna pe Château seox (n.t.).

Cefe spuse de medic Champoenetz se supuse, se apropie <je patul lui Ludovic al XV-lea şi-i mărturisi cit de tragjcj era situaţia.

— Nici nu cer altceva! Numai că la Peyronie se fa-sală; n-a venit încă vremea spovedaniei!

Dar, ca şi cum Cel-de-Sus ar fi vrut să-1 contrazică, abia rosti aceste cuvinte, că se şi simţi cumplit de rău, şoptind cu glasul unui muribund:

— Părintele Perusseau! Să vină repede părintele Perusseau!

Apoi leşină.

Părintele Perusseau, care se afla alături, sosi imediat. Când regele îşi veni în fire, Perusseau îl chemă pe ducele de Bouillon.

— Bouillon, îi spuse regele, reia-ţj atribuţiile; n-ai să mai întâmpini greutăţi din partea nimănui. Îi sacrific pe favorit şi pe favorită pe altarul Bisericii.

Apoi uşa se închise şi regele rămase singur cu duhovnicul său. Triumful domnului de Soissons era deplin. Cu ochii strălucind de bucurie, dădu fuga în cabinetul unde se aflau doamna de Châteauroux şi sora acesteia şi le spuse:

— Doamnelor, regele vă porunceşte să vă retrageţi imediat de la Curte.

Apoi, întorcându-se către cei din suita sa, adăugă:

— Să se dărâme de îndată galeria care duce din abaţie în apartamentul regelui, ca poporul să afle că s-a pus astfel capăt unui mare scandal!

Cele două femei, consternate, îşi plecară capetele. Atunci ieşi din umbră domnul de Richeâieu.

— Doamnelor, le spuse el în faţa episcopului de Soissons, dacă aveţi curajul să rămâneţi şi să înfruntaţi ordinele obţinute de la rege într-un moment de slăbiciune al acestuia, sunt gata să iau totul asupra mea.

Dar episcopul se supără cumplit şi, dând năvală în odaia regelui, strigă cât îl ţinu gura:

— Sire, legile Bisericii şi sfintele noastre canoane ne interzic să vă dăm ultima împărtăşanie cât timp ibovnica se mai află încă aici! Aşa că vă rog să binevoiţi a porunci să plece! Fiindcă, sire, veţi muri, aşa că nu mai aveţi timp de pierdut!

Regele tremura numai la gândul morţii. Auzind strigătele şi ameninţările domnului de Soissons, fu de acord cu tot ceea ce-i cerea acesta. Cele două femei au fost nu date afară din casă, ci pur şi simplu izgonite şi huiduite de mulţimea din stradă. Alergând la grajdurile regelui, nu găsiră nici un slujitor care să vrea să le dea o trăsură pentru a părăsi oraşul. Numai domnul de Belle-Isle le oferi braţul şi le dădu o trăsură; el ştia ce înseamnă diz-graţierea şi mai ales cât preţuieşte o mână întinsă într-un asemenea moment. Doamnele de Bellefonds, de Rubem-pre şi de

Roure au fost singurele care le-au însoţit pe cele două fugare care, înjurate ca la uşa cortului şi blestemate de norod, au ajuns cu chiu-cu vai la o casă de ţară aflată la câteva leghe de Metz; dar şi pe aceasta au găsit-o cu mare greutate, fiindcă proprietarii le izgoneau ca pe nişte ciumate. Cele două femei odată alungate, galeria dărî-mată şi scandalul potolit, episcopul de Soissons îngădui regelui să se împărtăşească. Dar triumful domnului de Soissons încă nu era deplin. Doamna de Châteauroux fusese supraintendenta casei Delfinului; slujba i-a fost retrasă; cele două proscrise se aflau doar la trei leghe de Curte; prelatul ceru să se îndepărteze la cincizeci de leghe; spovedania regelui fusese făcută în taină; episcopul ceru o spovedanie publică.

— Ăsta o să ne omoare stăpânul, murmurară valeţii.

— De ce nu i-o fi cerând domnul de Fitz-James şi tronul? Întrebă Lebel cu glas tare,

Dar toate aceste cuvinte nu făcură decât să-1 ambiţioneze şi mai mult pe prelat. In momentul în care începu să-1 ungă cu sfântul mir, domnul de Soissons spuse:

— Domnilor prinţi de sânge şi dumneavoastră, mari sfetnici ai regatului, regele ne-a însărcinat – pe domnul episcop de Metz şi pe mine – să vă spunem cu glas tare că se căieşte sincer pentru scandalul pe care 1-a iscat la Curte şi în ţară, trăind cu doamna de Châteauroux. Că cere iertare Domnului şi că, aflând că ducesa se află doar la trei leghe depărtare de el, îi porunceşte să pună între ea şi Curte o distanţă de cincizeci de leghe; de asemenea, majestatea-sa i-a luat funcţia de supraintendentă a casei Delfinului.

Deci, pentru grupul domnului de Richelieu şi al favoritei, totul se sfârşise. Grupul prinţilor triumfase, prelaţii la fel, iar ultimii se foloseau de victorie cu acea cruzime şi cu acel rafinament specific doar persecuţiilor ecleziastice.

În vremea aceasta, regele se simţea din ce în ce mai rău. Retragerea miniştrilor şi a curtenilor, gest cât se poate de

elocvent, vestea moartea sa apropiată. La 15 august, la ora şase dimineaţa, au fost chemaţi în grabă prinţii ca să asiste la slujba care se face celor aflaţi pe moarte. De la ora şase dimineaţa până la prânz regele a căzut într-un fel de leşin. Argensson a poruncit să se împacheteze hâr-tiile de valoare; ducele de Chartres şi-a înhămat caii la trăsură ca să se înapoieze la oastea aflată pe malul Rinului. Doctorii s-au retras şi regele – între viaţă şi moarte – a fost lăsat pe mâna vracilor. Unul dintre ei, al cărui nume nu se cunoaşte, i-a dat să bea un purgativ foarte puternic. Acea doză de cal 1-a făcut să dea afară tot răul din el şi imediat s-a şi simţit mai bine.

În vremea asta, fugarele se grăbeau să ajungă la Paris. Nevasta unui consilier, confundată cu una dintre ele, a fost insultată în mod public. Ca să nu fie atacate, cele SPECIAL_IMAGE-image058. Jpg-REPLACE_ME Aa 91 nu ic-a te aii I În fldaia Ini rpf» *» 1p îl oViPmn fSrS înoQ+a «-a rAnMnn Lmmouiin, aupa care curtea trimisese câţiva curieri. Când ooincivuiui ca inca nu intrase în convalescenţa. Adia ia ii uunuai uutiuiui 11 anuii^a ea era sigur ae insanaioşii'e. Regina, care în seara zilei de 9 august aflase că soţul disperări fără margini, olânsea întruna, tăvălindu-se oe jos şi rugind Cerul să-1 vindece pe rege şi s-o lovească se Roerie. Sărmana reeină îşi dădpa spsma rlp toată acelei femei. La fiecare uşă deschisă tresărea şi pălea, la cunoştinţă că i se îngăduia să se ducă până la LuneTTU-: _^

Ciul, vcuiac o-u nu piecase urecnea ia propunerua b-u ia uu ea. Xiuna Kraţaerea ceior aoua vinovate sa se rastrinca şi asuora su-roru nevinovate. La cioissons, regina găsi câteva scrisori t 1 a a 1 «. A _-_^. ^_

Trezise, îi spuse:» *, uuimi^uia aai, uuauuia: 1^1 cer iertare pentru pe care ţi-am Drovorat-n Rnimp mă iprti?

V-um regina, piingind în hohote, nu-i putu răspunde,

Biata femeie, neavând puterea să-i răspundă, făcu un semn afirmativ cu canul. Anoi mai hinp rl*> un wa

«rSregeie u spuse părintelui Perusseau să se apropie, ca să ue martor ia împăcarea conjugala.

Miseră îngăduinţa să vină decât până la Châlons. TrecuDelfinului. Continuă drumul în vretnp fp Ta rânrlni *>i ooamna ae iaiiara, inamta cu mceie regelui, care erau foarte necăjite văzându-se despărţite de tatăl lor. Mai ales certa pe preceptorul acestuia, umui îşi ceru scuze că-i tatea firească a unui moştenitor care doreşte să ştie când după boală căzuse într-o tristeţe profundă; fiind veşnic SPECIAL_IMAGE-image060. Jpg-REPLACE_ME SPECIAL_IMAGE-image062. Jpg-REPLACE_ME Lieu. Acesta, la rândui iui, se tot intern» ae timrml la el. Atunci Richelieu îşi luă inima în dinţi şi-i trimise regeiui scune rexauui

— C oc jn. U»

Fi nimeni, nici oe prinţii de sânge, nici pe prelaţi, nici pe curteni. Informările au fost bine nfimifo • Rirhplipii a înţeles că usa reeelui îi este deschisă ni n hiipnrie dp nedescris. Din clipa aceea, regele începu să se schimbe. Regina îşi văzu bărbatul indepăr-tinau-se tot mai mun. Ue ca, iui ui ojuuui jju. Uuu *>* u>„~ «r fi Hin raip-afară de bucuroasă să-1 însoţească, i, uaovic tăcu mâlc. Plângând, regina plecă la Luneviiie. Uuceie ae 1 CIltllAt t vărsat. Doamna ducesă de Chartres şi ducesa de Conţi dedispoziţie, iar uneori o mlnie cumplita.

Nici. I JJ_ «^^. ^I^. Al*

Lt.nl S_l Hicniin;! Nu nrhit. Ă nici măcar un ziinuet. T «ra a ui ue plecă de la Luneviiie uitând să-şi ia ramas-Dun ae u* şi o cocaraa. Începând din acel moment, drapoziţia pierdută. La Friburg, unde avea loc asediul, reitvauuicl uţ: Scrisori care nu cruţau deloc prestigiul favoritei. Înfuriat,

TH trimise» rlti^oitii oi rlunnKnt A^ r>V, A4-; il «., „_îcare-1 îndepărta oe Châtillnn dp la Oirfp Hainn_i io^s niciodată pentru ceea ce făcuse. După un an, îmbolnăvin-~.v. fii-^v, uutuc ue v. iiinuiun oDţinu – aupa multe înae I^ieuviile; dar

nu i se mai înffădui niciodată să mm» P10!”1? 1 în Vşvis. In august, ducele fiind nevoit să se ducă I prin Paris.

Marca OO mâJitii» >o r>& «o t-viniM A Uoc, iui prin uoamna ae rompaaour, vv. ^^v. v, «uuicvac peste teea ce se petrecuse în irecuţ,

Putea conta ne hiinâtato» i-oooliiî Iată deci cum era Ludovic al XV-lea.

SPECIAL_IMAGE-image064. Jpg-REPLACE_ME Capitolul XI Capitularea de la Friburg.

— Înapoierea regelui la Paris.

— Doamna de Cbâteauroux îi scrise lui Richeâieu.

— Culcarea reginei.

— Plimbarea nocturnă a lui Ludovic al XV-lea.

— Regele se întâlneşte cu doamna de Château-roux.

— Dizgraţierea duşmanilor ducesei. —•. Boala acesteia.

La 1 noiembrie Friburgul a capitulat; regele a semnat actul de capitulare şi, lăsându-i pe generali să ia în stăpânirs oraşul, el a plecat la Paris în 8 ale aceleiaşi luni, dorind să i se facă o primire triumfală. Campania din 1742, 1743 şi 1744 nu fusese fericită. Retragerea lui Belle-Isle, oricât ar fi fost de abilă, descurajă pe toată lumea. Maillebois, bolnav, lăsase totul pe seama ajutorului său; Segur, stăpân pe nordul Austriei, îşi retrăsese armatele de-acolo; Broglie fugise în Bavaria. Împăratul pierduse nu numai statele pe care i le făgăduise Franţa, ci şi o parte dintr-ale sale, ajungând astfel de râsul întregii Europe. Garnizoana din Egra, ultimul loc întărit care mai rămăsese Franţei în acest război, fusese luată prizonieră. Din pricina unei greşeli a nepotului său Grammont, du-ceie de Noailles îl lăsase pe regele George al II-lea să scape viu şi nevătămat în bătălia din Dettingen. După aproape doi ani de război, Franţa începuse a se retrage de peste tot, iar insolentul Mentzel trecea deseori graniţa, amenințând că va veni să le taie urechile parizienilor. Norodul nu auzea vorbindu-se decât despre retragere şi nu vedea decât trupe înfrânte. Nu mai avea încredere nici în miniştri, nici în generali. Nu

mai avea încredere decât în rege, dar iată că şi regele se îmbolnăvise şi încă atât de grav, încât fusese cât pe-aci să moară. Din fericire, se făcuse bine, iar acum parizienii, care-şi puseseră toate speranţele în el, se pregăteau să-i facă o primire triumfală… Şi i-o făcură într-adevăr, ieşind cu toţii în stradă, şi stri-gând cât îi ţinea gura: „Trăiască Ludovic-cel-Iubit!” Doamna de Châteauroux ieşi şi ea din palatul ei, dar ascunsă sub văluri, ca să n-o recunoască nimeni; căci regele încă nu răspunsese la scrisorile pe care i le trimisese şi nici nu-i mulţumise pentru cocardă, aşa încât, cu toate asigurările lui Richelieu, doamna nu ştia încă nimic despre intenţiile fostului ei iubit. Intrigată, îi scrise lui Richelieu, care se afla atunci la Montpellier: „Regele a venit la Paris şi nu vă pot reda bucuria cu care a fost primit. Ori-clt de nedrepţi s-au arătat faţă de mine, nu mă pot abţine să-i iubesc pe parizieni pentru dragostea lor faţă de rege, l-au zis «Ludovic-cel-Iubit» şi acest titlu şterge orice nedreptate a lor faţă de mine. Oare credeţi că mă iubeşte? Nu mai pot rezista dorinţei de a-l vedea. M-am îmbrăcat în aşa fel încât să nu mă recunoască nimeni şi împreună cu domnişoara Hebert i-am ieşit şi noi în cale. L-am văzut: părea vesel şi înduioşat, ceea ce dovedeşte că încă mai e în stare de sentimente tandre. Trăsura mergea atât de încet, încât am avut răgazul să-l privesc pe îndelete. Nu vă pot spune ce simţeam în sufletul meu! Lumea mă înghesuia, mă strivea, încât la un moment dat m-am gânăit dacă a rr.td. Tat să ies din casă pentru un bărbat care mă tratase cu a. tifi lipsă de omenie. Târâtă de strigătele de bucurie ale >v. i; i; i'i; tii, de laudele care i se aduceau, la un moment dat nu Tu-am mai gândit la mine. Dar iată că o voce amintind de persoana mea, printr-un epitet dintre cele mai injurioase, m-a făcut să-mi vin în fire.” într-adevăr, un oarecare, recunoscând-o pe doamna de Châteauroux, a făcut-o târfă şi a scuipat-o în ochi.

Regele se înapoiase la Paris pe 13 noiembrie. In aceeaşi seară, în vreme ce perechea regală ee culcase, fiecare în

apartamentul său din Tuileries, la uşa care despărţea dormitorul regelui de cel al reginei se auzi un ciocănit slab. Cameristele o treziră repede pe regină şi-i spuseră că aveau impresia că majestatea-sa dorea să intre în odaia soţiei. Dar regina le răspunse cu tristeţe:

— Vă înşelaţi, dragele mele. Culcaţi-vă şi dormiţi î Dar abia se vârâră femeile în pat şi iar se auzi ciocănind la uşă. De data asta se duseră să deschidă uşa, dar nu văzură pe nimeni de partea cealaltă. Atunci, una dintre ele se apropie de uşa odăii regelui, dar slujitorii acestuia îi spuseră că majestatea-sa se culcase şi că nu-şi manifestase în nici un fel dorinţa de a-şi petrece noaptea în odaia soţiei sale. Într-adevăr, regele nu-şi manifestase dorinţa de a se duce la regină, dar nici în patul său nu se afla. Dimpotrivă, se sculase şi, ieşind din palatul Tuileries, trecuse pe Podul Regal şi poruncise să fie condus incognito la doamna de Châteauroux, care locuia pe strada Bac, aproape de biserica iacobinilor. Voia neapărat s-o vadă, să afle cum o putea determina să se înapoieze la Curte şi să-şi ceară scuze pentru toate cele întâmplate la Metz. Cu zece minute înainte de a-i fi anunţat regele, când încă se mai îndoia că va reveni, doamna de Châteauroux ar fi fost din cale-afară de bucuroasă să se întoarcă la Versailles fără nici o condiţie. Acum însă, când regele venise după ea, îşi regăsi toată mândria şi-i vorbi nu ca o exilată, ci ca o iubită: 4

— Sire, zise ea, vă mulţumesc că nu m-aţi trimis să putrezesc în cine ştie ce închisqare; sunt mulţumită că mă bucur de libertate şi, odată cu ea, de toate satisfacţiile unei vieţi retrase. Prefer să rămân aşa şi să nu mă mai întorc la Curte. Fiindcă nu mă voi înapoia decât în nişte pondiţii pe care majestatea-voastră nu le va accepta.

— Ascultă, prinţesă, îi răspunse regele, te rog să uiţi tot ceea ce s-a petrecut la Metz şi să te întorci la Curte ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Ocupă-ţi apartamentul din Versailles chiar în noaptea asta şi, odată cu locuinţa, te rog reia şi funcţia de supraintendentă a casei Delfinului.

Doamna de Châteauroux ceru să fie îndepărtaţi prinţii de sânge, dar regele îi răspunse că-i pedepsise destul închizându-le uşa în nas şi că, în legătură cu prinţii, era obligat să renunţe la orice fel de răzbunare. Doamna de Châteauroux îi ceru atunci să-i alunge de la Curte pe domnul şi pe doamna de Maurepas. Dar regele îi răspunse că domnul de Maurepas – cu care rezolva în zece minute ceea ce nu rezolva cu alţii într-o zi întreagă – îi era mult prea util pentru a-1 alunga. Dar măcar n-ar putea să-1 determine să-i ceară scuze? Asta da, domnul de Maurepas îi va cere scuze doamnei de Châteauroux după ce aceasta îi va indica în ce fel să fie exprimate acele scuze. Apoi ducesa îi mai ceru regelui ca ducele de Châtillon, domnul de Bouillon, episcopul de Soissons, părintele Perusseau, La Rochefou-cauld şi Balleroy să fie exilaţi.

— Ah, în legătură cu aceştia, fă ce vrei cu ei. Te anunţ însă că Châtillon a şi fost izgonit.

După aceea totul a fost uitat atât de deplin, încât a doua zi, când regele părăsi în sfârşit strada Bac, doamna de Châteauroux avea febră şi o cumplită durere de cap.

Pe 20 noiembrie, Châtillon primi ordinul să părăsească Parisul fără să vadă pe nimeni. Cât despre La Rochefoueauld, acesta primi din partea regelui – prin domnul de Maurepas – o scrisoare prin care era poftit ca, până la noi ordine, să rămână la moşia sa. Domnul de Bouillon era rugat să se retragă în ducatul d'Albret, unde i se indică drept locuinţă o magherniţă în care nu mai stătuse nimeni de mai bine de două sute de ani. În privinţa lui Perusseau, regele vru să-1 pedepsească la fel cum o pedepsise şi el pe sărmana ducesă. De faţă cu el, regele, prefăcân-du-se că nici nu-1 vede, trimise pe cineva să-1 caute pe stareţul noviciatului iezuiţilor şi discută îndelung cu el. Apoi, tot trimiţând din când în când să-1 caute pe stareţul acela, nu vorbi o lună încheiată cu duhovnicul său, care se crezu dizgraţiat şi pe care o bună parte dintre penitenţii săi îl părăsiră. În sfârşit, după o lună, regelui i se făcu milă de el

şi-i spuse că reintrase în graţiile sale. Domnul de Soissons a fost exilat la dioceza sa, nu printr-o scrisoare, ci verbal. Balleroy primi ordin să se întoarcă în Normandia. Domnul de Maurepas, care după ce executase toate aceste mici răzbunări, simţi că-i vine şi lui rândul 5 primi poruncă să se ducă la doamna de Châteauroux să-şi ceară scuze şi s-o invite să poftească la Versailles.

— Ce trebuie să-i spun doamnei de Châteauroux, sire?

— Ai totul scris aici, domnule, răspunse regele. Domnul de Maurepas luă discursul şi se duse acasă le doamna de Châteauroux. Dar portarul, prevenit, spuse că ducesa nu era acasă. Domnul de Maurepas ceru atunci să stea de vorbă cu doamna de Lauraguais; dar căpătă acelaşi răspuns. Numai după ce spuse că venea din partea regelui fu lăsat să intre. Doamna de Châteauroux se afla în pat Regele, după cum am mai spus, o lăsase istovită şi nu se simţea deloc bine.

— Doamnă, spuse domnul de Maurepas intrând, regek m-a trimis să vă spun că nu ştie nimic din ceea ce vi s-a întâmplat în timpul bolii sale. Majestatea-sa are faţă de dumneavoastră aceeaşi stimă şi aceeaşi consideraţie; aşa că vă roagă să vă întoarceţi la Curte să vă reluaţi locul, împreună cu sora dumneavoastră doamna de Lauraguais.

— Domnule, răspunse ducesa, am fost tot timpul convinsă că regele n-a ştiut nimic din ceea ce mi s-a întâmplat; de asemenea, n-am încetat nici o clipă să ara faţă de majestatea-sa acelaşi respect şi acelaşi ataşament. Sfat necăjită că nu ra-am putut duce chiar în dimineaţa asta să-i mulţumesc regelui; dar mă voi duce sâmbătă, când mai mult ca sigur mă voi simţi bine.

Maurepas se apropie de pat, dorind să-i sărute mina ducesei. Aceasta i-o întinse, spunându-i:

— Într-adevăr, gestul acesta nu te costă nimic din moment ce tot nu te vede nimeni.

După ce-i sărută mâna, domnul de Maurepas se retrase spunând:

— Deci pe sâmbătă.,; Iar ducesa repetă:

— Da, pe sâmbătă…

Dar sărmana femeie făgăduise fără să ţină seama şi de Cel care ţine viaţa noastră în mâinile Sale. Căci sâmbătă, când trebuia să se ducă la Curte, se simţi mult mai rău ca înainte. Urmară unsprezece zile de pierdere şi de revenire a cunoştinţei; în delirul ei striga că fusese otrăvită şi otrava îi fusese dată de către domnul de Maurepas. Într-un moment de luciditate, se spovedi duhovnicului ei, părintele Legaut, care spuse tuturor că nu văzuse în viaţa lui o fiinţă atât de resemnată în faţa morţii ca ducesa.

În timpul bolii, bietei ducese i se luă de nouă ori sânge, când din braţ, când din picior. Dar boala se înrăutăţea din ce în ce. Ori de câte ori delira, spunea că fusese otrăvită de către domnul de Maurepas. Muri la 8 decembrie în nişte chinuri groaznice; făcându-i-se autopsia, nu se descoperi nici o urmă de otravă. La 10 decembrie 1744, ducesa a fost îngropată în capela Saint-Michel din Saint-Sulpice.

Chiar în ziua aceea se împlineau doi ani de când cameristele găsiseră tabacherea regelui sub pema sărmanei ducese. Regele, foarte mâhnit din pricina acestei morţi, s-a dus la vânătoare ca să-şi mal uite durerea. La 8 decembrie, n-a putut sta în Consiliu până la sfârşit şi, nevrând să vadă 31S Pe nimeni, s-a închis în palatul Trianon, împreună cu doamnele de Boufflers, de Modene şi de Bellefonds, ca să poată plânge în voie. Regina îndrăzni să-i scrie soţului ei, dorind să vină şi să-i aline durerea, dar regele îi răspunse prin valetul său, Lebel, că nu se vor vedea decât la Ver-sailles.

Capitolul XH Însurătoarea Delfinului.

— Se căsătoreşte cu fata lui Filip al V-lea al Spaniei.

— Temerile domnului de Richelieu după moartea ducesei de Châteauroux.

— Tăcerea regelui.

— Ducele rămâne în graţiile suveranului său.

— Doamna de Flavacourt.

— Serbările date de oraşul Paris.
— Balul, vânătoarea, deghizările.
— Talentele doamnei d'fitioles.
— Masa din sea*a zilei de 22 aprilie.
— Reluarea ostilităţilor.
— Englezii şi olandezii.
— Mauriciu de Saxa.
— Bătălia de la Fontenoy.

Anul 1745 începu cu însurătoarea Delfinului, care o luă de soţie pe infanta Maria-Tereza-Antoaneta-Rafaela. Fiica lui Filip al V-lea al Spaniei şi a Elisabetei Farnese.

Întreg Parisul petrecu, afară de rege, care era încă profund întristat de moartea doamnei de Châteauroux, resimţind şi mai puternic plictiseala care-1 rodea şi care se accentuase în urma dispariţiei frumoasei ducese. Poate că regele n-ar fi luat parte la nici o distracţie dacă între timp nu s-ar fi înapoiat din Languedoc ducele de Riche-lieu şi nu l-ar mai fi înveselit puţin. Ducele, nu numai că regreta profund moartea ducesei, dar era chiar speriat de această nenorocire. Prietenă intimă a sa, doamna de Châ-teauroux, femeie pe cuvântul căreia un bun amic putea conta, păstrase în mapa ei particulară toate scrisorile pe care i le trimisese ducele, scrisori în care domnul de Ri-chelieu îi dăduse o mulţime de sfaturi cu privire la rege. Iar sfaturile sigur că nu se refereau la calităţile, ci la slăbiciunile regelui, de care frumoasa favorită fusese sfătuită să profite. Dacă, din întâmplare, scrisorile cădeau în mâna regelui, care nu fusese câtuşi de puţin menajat, domnul de Richeiieu risca să-şi piardă postul. Ducele trebuie să fi fost foarte speriat, din moment ce —atunci când se anunţase moartea doamnei de Châteauroux – căzuse în genunchi, strigând într-un elan plin de evlavie, dar mai ales de egoism:

— Doamne, fă ca regele să nu găsească mapa cu scrisorile ducesei!

Regele n-o găsi sau se prefăcu faţă de el că n-o găsise. Aşa că domnul de Richeiieu, neauzind vorbindu-se despre acea

mapă şi văzând că nu-i soseşte nici o scrisoare cu pecete din partea stăpânului său, se linişti şi se întoarse la Paris, unde Ludovic – mult prea obişnuit cu prezenţa lui – îl primi cu braţele deschise. Se înţelege de la sine că prima grijă a lui Richeiieu – văzându-1 pe rege atât de trist şi de însingurat – a fost să-i caute o companie plăcută. Întâi şi-a încercat norocul pe lângă doamna de Flavacourt; cum toate cele patru surori ale sale fuseseră iubitele regelui, i se părea firesc ca şi cea d «-a cincea să aibă aceeaşi soartă. Se duse deci să-i facă o vizită fruSPECIAL_IMAGE-image066.Jpg-REPLACE_ME

'Sa familia pi sA datină -nosturi mari? În schimbul favorii-liiui sciic, puica uuymc uulc. J-/ai uian-iiiz-a 11 ţsiivj. Jjc uu^r: m-j. _-a. _? _x s_i_ *_ -J.1- j «_ ^

— In iocui tuturor acestor favoruri prefer stima contemporanilor mei,

Lăsând-o în Diata Domnului, Richelieu se îndreptă cte Mortemari, aeci era irumoasa şi spirituala, udt tu luam irumuse^-'a şi imuiigmiivu ei, iiiciixin^a nu avu >ui. >jco ui m, 1 • J – * „^ 4. ' J. J • *_^ _ mai plictisit. Ducele încercă să-1 ducă la serbările caro 1.! _j. – _: _; _i_j. _„_„i„u: _: a _nA «U8 «:1.

Princiare. Seâii breslelor se uniseră şi înălţau săli de ba?

CinCL într-LIII ÎUC, Uiliu m unui, aai-ciii 111 iiaja vciiuyiiic: mâine în Piaţa Victoriilor. Fiecare staroste îşi aducea lulimonada aprindeau lignene uriaşe cu puncn.

Reazăîn trandafiriu în amurg.

31S Cu o veselie şi un antren m> ran> F, „wi: ~_¥* î”6”. SmirTrr* r.' – «» „?» '„ «* ^nanon şi nici la Chnfer.

Ceea ce asteDta inima ini rfQ^^M._-., *”.”. —” i, a_^sia era vorDa de un bal mascat în Piaţa Griws Şal XV-Iea. GaUand tradusese O roiesTw^a' j Montesquieu publicase Sori-vnri r, *™'™^*. Tt-ViL: _: l^ixic ub num, sultane, odalisce, când iată rS rfin

|şi o tolbă cu săgeţi pe umăr. DRzvăhiinHTi «„K,. TtL Tţ, >-', Jl~L~j. *~”W T., „'„* uc icij,.». ^iuna era mascata şi Itn

Jur, regele lăi^^TX™ ^^^^^^
It^ui, 1, vuiumu, aezvaim nişte dinţi ca perlele. Încă nu apucase să-şi scoată masca de pe obraz. R& r «oio QM, ^„:„
^ oi_ttiiunrioaneior sale. Necunoscuta era aoamnei de Chevreuse. Femeile au uneori as i vorbit; nu era nici o fată din nonnr.
SPECIAL_IMAGE-image068. Jpg-REPLACE_ME
SPECIAL_IMAGE-image070. Jpg-REPLACE_ME C-a măritat m domnul T^enormand d'Etioles. Unul din*
Cel mai UUgtn.1 «mweii-gciiciou. Nveo uuwutu şi v» «
M^YTr* rwicaio înoântătnarp ci «S f! Pspnp7p np rarton teluri pline de prospeţime, li plăceau vânătoarea, mstraede atâta vreme domnul de Richelieu şi care acum venise ă «p nfprp rppphii. Ministrul a araniat imediat ca Binet. Rudă cu doamna d'Etioles şi valetul Demnului, a fost cel care a înlesnit întrevederea cuntre cei aoi. Masa a dp Rio. Hplieu şi de Luxemboure. Tactul desăvârşit al curteaâiuiui, ccii c nu-x u auaoc vâitnarp favorită: ra atare, a fost foarte rece cu ea, insensibil la marea ei trumuseţe, cuspreţumau-i mintea aeeră şi isteţimea, fapt pe care doamna d'fiioles nu i 1-a Ini fum în pnlmpa rlâcr» pr5T» ii tmicjo eo oo nmnoro -» -ivî^^ eterni î-au ascuns toate armele; m marea sa durere, i-m otua aujj.ci oaie u ouioutuc ţi î-ct î ugcit jjc uuimiui ue 1UU11”
Ce a citit-o cu muita atenţie, î-a înapoiat-o spumncm-i: – uoamna, aveţi un oaroat aeoseoit ae cinstit! Situaţia doamnei d'Etioles a fost precizată chiar de 3a masa ae seară ia care asistaseră domnii de Luxembours şi de Kichelieu, regele ii şi scrisese optzeci de scrisori peTliacrofio oi fir l^Ctl. VUVLQ Al II JJl 1111CI t Ci t. bJ. V iii ICiC Pe 15 septembrie 1745. la ora şase seara, doamna d'Etioles a fost prezentată la Curte de către prinţesa de debutat, ca şi doamna de Châteauroux, prin a-1 determina IAIIX atCl la ^-Wllt a îngăduit Frantpi s-o rpcnnoasră rirpnt în urf>mo XlV-iea. Îmnotriva căreia Innta anim l, nriovir al

Ies, care-şi iubea în mod deosebit soţia, se afla la moşia | şi împotriva căreia aveau să lupte Republica şi Imperiul SPECIAL_IMAGE-image072. Jpg-REPLACE_ME Ultl lioiiuvia, oiv-uuuiiv. „< ~”*”T O+„4-„t„«nm^io râSrincw>ră ci pIp rirmă7pH şi şase de batalioane şi patruzeci de escadroane; în sfârşit, Austria inrnisese opt tsi; ciuj. Uct.ne uc tavoxcuc Lişuciici yi <^^-» ™~- o^n «rio n-n+vani Ho mii Hp nampni. Armată care creştea întruna, urmând a ajunge la o sută douăzeci de mii de nr.4-nr, i Th^oio rio PnmVipHanrl îi r-nmanda t>e enslezi, pe „s, +^f/^q nutn ncintru a mmp np oicioare o armată onorabilă. Cei doi mari şi buni organizatori francezi nu se aflau, din păcate, în ţara: ţrmnşi ca xiegucia^ii m umi. I,

™îoJ în A noi ia S-a strârrs totuşi o armată de o sută şase batalioane, şaptezeci şi' două de escadroane complete şi şapiet>pie/. T; t; e (. Uu^uiin „ «'„-”^ „*- -• – - căpătat numele de „armata Flandrei”, a fost pusă sub nuns scurt * «. -/«&-% «»

— Liu-i vuiua oct „ «„-” «i • -• „- —J-”fc> ~- —”-

Ţ>a intr-aaevar a ajuus., mai îaun mwi uetu toritä poziţiei armatei franceze, duşmanul era obligat ori SU. EtUctlUl.cl uc ouiuoa muc i uun. Iiv/j

±*>*~

O oactoi frnnnP7P n dpsfăsnrarp np cel nnt.in trei sferturi leghe. Astfel dispusa, armata se sprijinea în areapta Antoing mai ales fusese fortificat şi înconjurat ae trunchiuri de copaci. Mai mult, o Daterie ae şase tunuri, aşezată dincolo de Escaut, ţinea în frâu orice oaste duşmană oraşul Antoing de Feronne. în ce priveşte extrema dreaptă a pădurii din Barry, aceasta era apărată de doua Irtv cn oc î>- irvmirMo/zi'Tci mi r» olo rlir» caf Or mim Antnânff y^t} putea fi atacat decât dinspre câmpia oin jferonne, prin orice parte ar îi încercat duşmanul sa înainteze, s-ar n nice. În plus, în caz de înfrângere, mareşalul de Saxa aşemaţi de oastea franceza ce se putea rexrage şi ea.

Antnâncf , suu cuuuucci e<* uucuui uc

SPECIAL_IMAGE-image074. Jpg-REPLACE_ME
SPECIAL_IMAGE-image076. Jpg-REPLACE_ME
SPECIAL_IMAGE-image078. Jpg-REPLACE_ME
™: «A^ în „ rv>o^oeo1i» l Ao Sava pnrp riin nnnmcfl sai *.'

Rămăsese culcat. Ttomav, aupa cum am mai spus, ue muiv-|,

|jii. Ic; m uuuiiui giuu, tv-i. «i.” «- ţ, ~». ~y. V> —. - - t„.

— -j. R~ «-n, ar.; nJ #* 1 îw» «-*îv-krââr» ^ oo oeâcfr* la hă-*-* talie. Totuşi, cum trăgea mare nădejde în victoria de Si

—. ~* -i_i. _ i. 1 _ i” tri tţ pii.li liC uiucucic 91 o^im<> i/iovun*i ^* s*^^^*^ ^w^^-^^w —

Care participaseră înşişi regii Franţei. Ludovic aminti itţc ai i'iau^' „ «„>• i^vii. ^.» «^ «j…,» ^. *.

— J-» – —-

J3CfcU Şl ta} U. C ACT ^CtbtAlAU- ^*Vtfc* – fc*i- ~- «» -» – {- —V~O-(j^,» rhr. _ «r>t_cfânf nifi un rAtjp al Frnnt. Fii nu cucerise o vie*; td^H răsunătoare asupra englezilor. La ora unsprezece, \par ora patru regele se trezi şi se duse el însuşi să-1 trezească

_, _J-~1. ~ J> A nAnnnxnn *v «iv>iet-» Ml1 Ao fQ^Hr»! TW rarP-1 t. rî*-

T «r^>. ^oMitI1 îi trancmioo rprspliii ră totul PStp DrefTâtlt şi Că poate să vină. Regele, care dormise la (Jalonne, plecă îmSPECIAL_IMAGE-image080. Jpg-REPLACE_ME Era disDusă: «itfel: Păzeau în snatplp nărlurii din Barrv. Mna la Cauvin: întreaga cavaIer ie ocupa, în spate, un iront egal cu cel al mi antenei.

O azvârliturâ de băţ de tunurile duşmanilor, pentru a] e — i_j. -_-jut_„1.1 j…„-%T.-: n„_ ti f„_„i; „_„•. T_

Dreanta. Ducele de' Grammont. Nenotul mareşalului de Noailles, se afla călare,.la un pas îndărătul unchiului său.

Salul de Noailles să se înaooieze la t3ost. Acesta, întoreânau-se către nepotul sau, u zise:

— Nrimniilp rip Grammont. Locul' dumitale este lâneă Tlnmnnl rlo IMnaillpc înf>Arră să-i vină în aiutor. Clar tOÂUl era de prisos. Moartea îşi şi începuse tristul ei seceriş.

Nrintr-n rannnaHă ă. Dar. Foarte ret>ede. Ostaşii SPECIAL_IMAGE-image082. Jpg-REPLACE_ME L SPECIAL_IMAGE-image084. Jpg-REPLACE_ME SPECIAL_IMAGE-image086. Jpg-REPLACE_ME A_1_ '„»,!; Pxnniif tri ric n al+3 tului Antoing. IN-au mai rama» m oameni, uââl g, ^

Ii îs<5n! T fyhsprvând că francezii îşi datorau avantaiul locului mcruiaşau ai aunara j. vji, „^^ – Cumberlana oraona unui maiur-genci ai, iw” '„6”*”jj să pună stăpânire pe pădurea din Barry şi să cucerească un r>n treagâ, bătu în retragere şi veni L li. A Riin i-v'ifi i» T-ţJ ii • iţ^i ţ^î'llllî irt i H i jr” IZjuj.

Şaso tunuri în fruntea şi în centrul coloanei pe care o ?! 1 şase părţile franceze şi elveţiene nu se dădură nici ia numai' ue^n uuţmaiiui. „j^v – *- -j^ • ' SPECIAL_IMAGE-image088. Jpg-REPLACE_ME Strie*i ni scurt: Făpn şi pi nat.ru rjasi înainte şi răsr>uns<=

Şi-şi puse pe cap pălăria pe care până atunci o ţinuse în mină.

Cu trei sute optzeci ae somaţi, coioneiui ei ofiţeri şi două suie şaptezeci şi cinci de soldaţi elveţieni pnslp7 «înrpniî să înainifize în nas alergător, Keginieiitul regal acoperi retragerea garzuor, cartr-şj. Ss. T uxa^L a i muurile în spatele acestuia, şi veni apoi în ajutorul rrgirnenea făcea praf tot ce fetStt» fti «stol Armata franceză intră SPECIAL_IMAGE-image090. Jpg-REPLACE_ME SPECIAL_IMAGE-image092. Jpg-REPLACE_ME Pv ar P'; Fc P • -• M V.

: î, X mai poarte ciur 1 apoi, pentru că i i puterile lui. Du,; xoy care, nemaâav. Pentru ca să nu v-m jiul îl trimise pe şfăcâ un scut mic pe care-1: aceia i se păru prea greu I trecuse de bateriile din ghiulele, trăgeau cu praf de aliaţii

că nu mai au proiectile. Rchizul de Meuse la rege ca junǎ acestuia sǎ u-<că podul îndǎrǎt. Domnul de 11 gǎsi pe rege. Imobilizat în mijlocul fugarilor. Sunt sigur cǎ mareşalul va face tot ce va putea, t'-j. Iis; _- regele. Aşa cǎ deocamdatǎ rǎinân aici!

Coloana duşmanǎ continua sǎ înainteze. La ur. Momeai; dat, fugarii îl despǎrţirǎ pe rege de fiul sǎu. Contele d'Ache. Îl-implorǎ ' p.' Ludovic sǎ plece. Cum domnul d'Ache fusese rǎnit la picior de un glonte, leşinǎ de du-rei. – • ui faţa regelui.

— Cura e cu putinţǎ ca astfel de trupe sǎ nu fie vic-' -se? Întrebǎ Mauriciu de Saxa, vǎzându-i pe domnul.; aerchy şi regimentul sǎu de soldaţi atacând coloana za cu baionetele. Coloana ajunsese la şase sute de paşi îe, eare-i declarase ducelui d'Karcourt cǎ este hotǎ-moarǎ acolo unde se aflǎ. În acel moment apǎru ds Richelieu, aghiotantul lui Ludovic al XV-lea.

— Ce se întâmpla? Întrebǎ ducele de Noailles. Şi ce veşti ne aduci?

— Aduc vestea cǎ, dacǎ vrem, putem câştiga bǎtǎlia, zise ducele; însuşi duşmanul este mirat de victoria lui! Nu ştie dacǎ trebuie sǎ mai meargǎ înainte, fiindcǎ nu este susţinut de cavalerie. Dacǎ dǎm ordin unei baterii sǎ-i iasǎ în faţǎ, dacǎ redutele din pǎdurea Barry şi din satul Fontenoy, care acum au ghiulele din belşug, îşi dublează focul şi dacǎ ne nǎpustim cu toţii asupra lui, ii zdrobim!

To-de-e: ă: rl di…

— Foarte bine, zise regele. Domnule de Richcliea, preia comanda oamenilor mei şi dă-le exemplu!

Domnul de Richeiieu porni în galop. Domnul de P; -quiguv dǎdu peste patru tunuri pe care le aduse alor sil domnul duce de Chaulnes îşi adunǎ imediat cavalei; • uşoarǎ, domnul de Soubisse îşi adunǎ jandarmii, domnul de Grille îşi strânse grenadierii-cǎlare, domnul de Juni ii-hac, muşchetarii; domnul de Biron pǎstrǎ satul Antoing ajutat de regimentul din Piemont. Coloana ajunsese doar la o sutǎ de

paşi de bateria adusă acolo datorită domnului de Richeiieu. Brusc, ea se demască şi deschise focul odată cu tunurile din Fontenoy şi Barry; infanteria franceză, regimentul regelui, jandarmii şi carabinierii atacară coloana. O clipă, victoria a fost îndoielnică; uriaşa coloană făcu faţă tuturor. Dar iată că apăru regimentul din Nor-mandia. În curând, coloana aceea care semăna cu un şarpe uriaş fu ruptă în trei şi începu să dea înapoi. Atunci francezii îşi recăpătară curajul; armata voia să se răzbune pentru cele opt ore de retragere. Coloana, zdrobită, îşi transformă retragerea în derută. Duşmanii erau ucişi sau luaţi prizonieri. Niciunul din cei cincisprezece sau optsprezece mii de oameni n-ar fi scăpat dacă n-ar fi fost susţinuţi de cavalerie. Ludovic al XV-lea se năpustise cu calul în galop, alergând din regiment în regiment. Acolo unde cu un sfert de ceas mai înainte se auzeau doar urlete de furie şi gâfâitul celor pe moarte, acum nu mai răsunau decât strigăte de victorie. Soldaţii îşi aruncau pălăriile m aer; drapelele, ciuruite de gloanţe, se înclinau; răniţii ia-cercau să le salute cu mâna; era un fel de delir generai Mareşalul de Saxa alunecă de pe cal şi căzu la picioarele regelui.

— Sire, spuse el, acum pot să mor! Nu doream să mai trăiesc decât ca să vă văd victorios!

Regele îl ridică pe mareşal de jos şi-1 îmbrăţişa în văzul întregii armate.

Bătălia de la Fontenoy deschise drumul unui şir întreg de victorii care puseră capăt războiului prin pacea de la Aix-la-Chapelle. La 23 mai regele cuceri oraşul Tournay şi, după zece zile, citadela. La 18 iulie, contele de Leuwendahl luă oraşul Gând prin escaladă. La 22 iulie, oraşul Bruges deschise porţile marchizului de Souvre. La 1 august, regele puse stăpânire pe Audenarde; Ter-monde se predă ducelui d'Harcourt; Ostende şi Nieuport se predară contelui de Leuwendahl, iar Alost, marchizului de Clermont-Gallerande.

Prin cucerirea acestui oraş, campania din 1745 a luat sfârşit; cea din 1746 a început la 20 februarie prin

supunerea oraşului Bruxelles, unde regele a intrat în ziua de 4 mai. În fruntea armatei sale., regele s-a îndreptat apoi spre Leuvain, Lierre, Arschot, Iţerenthals şi fortul Sfeinte-Marguerite, care s-au predat fără nici o rezisten|ă. La 20 mai a fost cucerit oraşul Anvers, în 30, citadela. La 20 iulie-s-a predat şi oraşul Mans; la 2 august, Cnârleroi, iar la 19 septembrie, Namur. În sfârşit, pentru a încheia campania din 1746 printr-o faptă răsunătoare, mareşalul de Saxa a câştigat la 11 octombrie bătălia de la RaucFeux, a ucis douăsprezece mii de duşmani, a luat trei mii de prizonieri, iar el n-a pierdut decât o mie o sută de oameni.

Campania din 1747 a început prin intrarea trupelor franceze în Zelande şi prin cucerirea forturilor *din l'Ecluze şi Dislendick de către contele Leuwendahl. La 24 aprilie, forturile din Perle şi din Liekenshalk au fost cucerite de către domnul de Con. Tades. La 1 mai domnul de Montmorin a cucerit fortul Philippine, iar la 15 septembrie contele de Leuwendahl a luat oraşul Berg-op-Zoom, care era de necucerit.

Îe sfârşât, la 13 aprilie 1748 a fost asediat oraşul Maes-tricfr^ care s-a predai la 4 mai. Se spune că regele l-ar fi întrebat mai înainte pe mareşalul de Saxa:

— De ce aliaţii, dacă au fost învinşi, nu încheie pace, mareşale?

— Sire, mai există Maestricht!

Într-adevăr, de îndată ce oraşul Maestricht a fost cu-

• rit de către francezi, ostilităţile din Italia, dintre ducele Richelieu şi contele de Brown. au încetat imediat. Re-

— Ta Ungariei, regele Spaniei şi republica Genova au ierat la preliminariile de pace purtate după căderea ora- lui Maestricht între regele Franţei, Anglia şi Olanda, care au dus la tratatul de la Aix-la-Chapelle, semnat la 1B octombrie 1748. Şi iată şi schimbările pe care acest tratat le-a adus în echilibrul european: Don Carlos a primit confirmarea regatului Celor Două Sicilii; ducele de Modena, care se însurase cu domnişoara de Valois, fiica regentului, a intrat

în posesia statelor sale; în sfârşit, infantele don Philippe a obţinut ducatele de Parma, de Piacenzza şi de Guastalla. Regele Prusiei, care declanşase războiul, s-a ales cu cele mai multe avantaje: a păstrat Silezia pe care o cucerise şi s-a trezit din-tr-odată, prin această sporire a teritoriului, cât şi prin severele economii făcute de tatăl său, Frederic I, în fruntea unei naţiuni puternice. În sfârşit, ducele de Savoia, drept preţ al alianţei sale cu împărăteasa, a obţinut o parte din ţinutul Milan. După cum vedeţi, marchizul de Saint-”Severin, trimisul Franţei la Congresul de la Aix-la-Chapelle, urmase întocmai instrucţiunile stăpânului său, căci Ludovic al XV-lea nu voia să se târguxască precum un negustor, ci să se poarte ca un rege.

Capitolul XIII Expediţia lui Carol-Eduard în Scoţia.

— Cei şapte oameni ai lui Moidart.

— Victoria de la Prestor Pans şi de la Falkick.

— Deruta lui > Cuâloden.

— Fuga pretendentului.

— Flora MacDonald.

— Prinţul şi briganzii.

— Devotamentul lui Roderic MacKensie. Carol-Eduard izbuteşte să ajungă în Franţa, de imde este expulzat.

— Se refugiază la Roma.

— Legătura lui cu doamna contesă de Albany.

— Ultimii ani ai vieţii sale.

— Contele de Bonneval, caa-lerul de Belle-Isle, monseniorul de Vintimiile.

În vremea aceasta avuseseră loc: expediţia prinţului Carol-Eduard în Scoţia; moartea regelui Filip al V-lea al Spaniei, la Buen-Retiro; moartea contelui de Bonneval la Cojistantinopol; mpartea cavalerului de Beâle-Isle, căzut la atacul de la Exiles; moartea domului de Vintimiile, arhiepiscop al Parisului.

Expediţia prinţului Carol-Eduard în Scoţia fusese încurajată de Franţa, căci era o puternică diversiune ce-1 ispitea grozav pe Ludovic al XV-lea. Pretendentul, plecat din

Nantes pe vasul, La Doutelle” ajunse spre sfârşitul lui august în insula Barra, una dintre insulele Noilor He-bride. De acolo, fără alt sprijin decât numele său, fără alt steag decât o bucată de pânză adusă din Franţa, fără altă oştire decât şapte ofiţeri, fără alt armament decât nouă sute de puşti, el a trecut în Scoţia, unde a debarcat la 25 iulie 1745, în Moidart. Cei şapte ofiţeri care-1 însoţeau merită să fie trecuţi în istorie, căci amintirea pe care posteritatea o acordă marilor devotamente este adesea singura! • • ispâată. Cei şapte oameni erau: marchizul de Tuliibaro! Proscris pentru că luase parte la insurecţia din 1715: Thomas Sheridan, fostul preceptor al prinţului; si. M Macdonald, ofiţer în slujba Spaniei; sir Francis S dând, gentilom englez; Kelly, implicat în afacerea cunoscută sub numele de „complotul episcopului Rochester”; Aeneas Macdonald, bancher din Paris, şi Buchanan, care primise sarcina din partea cardinalului de Tencin de a-i duce prinţului Carol, la Roma, invitaţia să se întoarcă în Franţa, în clipa debarcării li se mai alătură un al optulea slujitor, care se numea tot Macdonald, numai că acesta era tatăl celebrului mareşal francez Macdonald. Unul dintre cei şapte gentilomi care l-au însoţit pe prinţul Carol şi pe care noi îî vom numi, cei şapte bărbaţi din Moidart” ne-a lăsat o descriere naivă, dar încântătoare a acelei debarcări.

Se cunoaşte succesul debarcării nebuneşti a prinţului Carol-Eduard, care avea să reuşească tocmai datorită nebuniei sale. Înconjurat de cei şapte bărbaţi din Moidart, secondat de lordul Lovat şi de o sută de luptători scoţieni din clanul Crants de Glenmoriston, după ce a ars şi a distrus tot ceea ce-1 deranja în drumul său, a străbătut „Scara D.ia”, a cucerit fortul Williams, a luat prin surprindere oraşul Perth, a intrat în Edimburg, s-a îndreptat către Prestor Pans, unde sir John Cowe adunase o oaste, a pus acea oaste pe goană, a pătruns în Anglia cu şase mii de infanterişti şi cu două sute şaizeci de călăreţi, a pus mâna pe Carlisle, s-a îndreptat către inima regatului, a

străbătut oraşul Manchester şi a ajuns la Derby, unde a constatat că se afla doar la treizeci de mile de Londra. I se făgăduiseră mari manifestaţii de simpatie în cinstea sa. Dar iată că acele manifestaţii nu mai avură loc. Oricum, el conta şi pe oameni, şi pe bani, dar oamenii nu se mai angajară în slujba lui; mai mult, chiar propriii săi soldaţi începură să murmure. Având o voinţă de fier, le ţinu piept soldaţilor, îndemnându-i să se îndrepte spre Londra. Până la urmă, dându-şi seama de imposibilitatea de a merge mai departe, se întoarse şi o porni spre Scoţia, ajunse, trecu prin Dumphryes şi Glasgow, primi câteva întăriri franceze şi scoţiene şi începu asediul oraşului Stir-Iing, unde generalul Lawlay avu răgazul să adune o oaste. Carol renunţă la asediu, ieşi în întâmpinarea duşmanului, se întâlni cu el la Falkirk şi smulse un ultim surâs norocului. Apoi, aflând de sosirea ducelui de Cumberland şi a armatei sale, se retrase la Invemess şi, din ce în ce roai înghesuit de trupele regale, se văzu silit să accepte bătăHa de la Culloden. Se ştie care a fost rezultatul acelei băfcăâH: din cei cinci mii de oameni care alcătuiau oastea pretendentului la tron, aproape o mie cinci sute au fost ucişi. Carol a părăsit câmpul de luptă cu un număr destul de mare de călăreţi. Dar dându-şi seama că totul.se sfirşâse pentru el, încet-încet, s-a debarasat de toată suita aceea. Pe capul lui se pusese un premiu de treizeci de mii de Bre sterline, aşa că nu prea mai avea încredere în oamenii din preajma sa. Amintirea lui Carol I vândut de scoţieni lui Cromwell îi venea mereu în minte. Atunci începu fuga aceea urmărită pas cu pas de către John Hume în cartea sa Istoria rebeliunii şi de către James Roswel, în Călătorie în insulele de vest ale Scoţiei. Fuga lui Carol face oarecum pereche eu fuga regelui Stanislas din Polonia.

De pe câmpul de luptă, gonind fără oprire, prinţul a ajuns la Gortuleg, care aparţinea lordului Lovat. Fie, că se afla încă prea aproape de armata engleză, fie că fidelitatea gazdei sale i s-a părut cam dubioasă, Carol s-a grăbit să

ajungă la castelul din Inverrary, unde a sosit mort de foame şi unde a înfulecat pe loc doi somoni pe care tocmai îi prinsese un pescar. Castelul a fost aspru pedepsit pentru ospitalitatea de o zi dată fugarului: a fost prădat de soldaţii englezi, iar cei doi castani seculari care-i umbreau intrarea au fost aruncaţi în aer cu praf de puşcă. Unui a fost distrus, celălalt a continuat să trăiască. O jumălate din el a înfrunzit atât cât a mai supravieţuit şi famâiia Stuarţilor. Cât despre argintăria de la castel, o parte a fost lăsată soldaţilor, iar cealaltă parte a fost to-prtă şi s-a făcut din ea o cupă care a aparţinut vreme îndelungată lui sir Adolphe Ougthon, comandantul-şef al Scoţiei.

EMn Inverrary, Carol a trecut în Long Island, unde nădăjduia să găsească un vas francez. Dar totul, până şi elementele dezlănţuite ale naturii, se arăta a fi împotriva prinţului. Furtuna îl izgoni pe fugar din insulă în insulă. In sfârşit, ajunse în South-Uist, unde a fost primit de Clanranald, unul dintre cei şapte bărbaţi din Moidart; 1-a găzduit, în creierii munţilor, un tăietor de copaci pe nume Corradale. Dar chiar şi acolo a observat că nu prea era în siguranţă. Generalul Campbell debarcase la South-Uist, se raiiase cu Macdonald de Skye şi Macleods de Macleod, duşmanii prinţului, şi în fruntea a două mii de soldaţi începuseră să-1 caute cu înfrigurare. Atunci o femeie curajoasă şi întreprinzătoare alcătui un plan de reuşita căruia se îndoiră până şi bărbaţii cei mai curajoşi şi întreprinzători. Femeia era Flora Macdonald, rudă cu familia Clanranald unde se afla în vizită, în South-Uist, în epoca despre care vorbim; socrul ei, după cum o arată şi numele, era membru al clanului lui sir Alexander Macdonald, prin urmare duşmanul prinţului. În plus, el comanda miliţia în locul soţului ei, Macdonald, care se afla atunci ître South-Uist. În ciuda dispoziţiilor ostile ale socrului sau, Flora n-a stat o clipă la şovăială. Şi-a procurat un paşaport pentru ea, pentru un slujitor şi o tânără servantă, ca s-o ajute la diverse treburi. Tânăra figura în paşaport sub

numele de Betty Burke. Această, Betty Burke era, în realitai-1. Prinţui Curol-Eduard. Sub acest nume şi deghizat în femeie, Carol a ajuns la Kiibrido, în insula Skye. Acolo însă se afla încă în ţinutul supus autorităţii lui Macdonaâd. Flora şi-a dublat curajul şi isteţimea. Totuşi, fiind prea slabă pentru a-şi putea duce singură la bun sfârşit planul, s-a hotărât să-şi mai ia un ajutor; iar acest aujtor era însăşi soţia lui sir Alexandri Macdonaâd, lady Marguerite Macdoriald. Când lady Mar. despre fapta nurorii sale, mai întâi s-a îngic ei generoasă a făcut-o să uite de spaimă. £.

Ri. Te a aflat Dar inima ei lipsea, dar casa era plină de soldaţi englezi. L-a dd pe prinţ în grija lui Macdonaâd de Kingsbourg, intendentul lui sir Alexander, iar Flora a fost cea care l-a condus pe Carol-Eduard până la Kingsbo-arg şi l-a depus, viu şi nevătămat, în mâinile intendentului.

Atunci a început pentru bietul Carol-Eduard o altă serie de aventuri: din Kângsbourg a trecut în Rasa, dân-du-se drept servitorul călăuzei sale. Din Rasa a ajuns în ţinutul lordului Mackinnon. Dar, cu toate eforturile acestuia, a fost obligat să se întoarcă din nou în Scoţia, unde a debarcat pe malul lacului Nevis. Acolo, primejdiile care-1 păşteau pe prinţ sporiră, căci un mare număr de soldaţi străbăteau districtul. Prinţul şi călăuzele sale se văzură deci strânşi într-o reţea de santinele care se încrucişau unele cu altele, răpindu-i orice posibilitate de a mai înainta spre centrul Scoţiei. În sfârşit, după două zile în care n-a cutezat să aprindă un foc ca să-şi facă o fiertură,<s-a hotărât să încerce să treacă printre două posturi duşmane. Timp de un ceas, prinţul şi însoţitorii săi au fost obligaţi să se târască întocmai ca nişte năpârci, printr-un defileu îngust şi întunecos; apoi, după altă oră de mers pe furiş, au băgat de seamă că abia trecuseră de prima/îinie. Trăind cu ceea ce găsea pe drum şi rămânând uneori câte douăzeci şi patru de ore fără hrană, fără foc, fără adăpost, cu veşmintele în zdrenţe, nefericitul prinţ ajunse, în sfârşit, în munţii Strath-Glass, împreună cu ultimul tovarăş care-i mai rămăsese.

Neştimd ce să facă şi încotro să se mai îndrepte, se vârî într-o grotă ce servea de adăpost unor tâl-hari, în număr de şapte. Din fericire, aproape toţi erau vechi partizani ai prinţului. Când îl recunoscură, îngenun-cheară în faţa lui. Abia acolo îşi găsi nefericitul prinţ un pic de odihnă. Căci nici un rege, nici un şef de clan, nici un proprietar de castel n-a fost slujit cu mai mult zel şi cu mai mult respect decât a fost slujit Carol-Eduard de către cei şapte tâlhari. Prinţului îi lipseau două lucruri de care avea mare nevoie: haine şi veşti. Punând mâna pe servitorul unui ofiţer care se îndrepta spre fortul Auguste eu bagajele stăpânului său, tâlharţi ii luară acestuia baloturile şi se înapoiară în grabă. Acum prinţul făcuse rost de haine, dar avea tot atâta nevoie de veşti. Atunci unul dintre tââhari, deghizându-se, pătrunse în fortul Auguste; acolo căpăta informaţii precise asupra mişcărilor de trupe şi, pentru &-i potoli prinţului foamea, îi aduse la întoarcere o pâine mare de grâu curat.

Carol-Eduard rămase cu tâlharii trei săptămâni. Când iată că prinţului i se ivi posibilitatea unui drum mai puţin primejdios. Fiul unui bijutier din Edimburg, pe nume Roderic MacKensie, care fusese ofiţer în armata lui Carol-Eduard şi care cunoştea toate primejdiile ce-1 pândeau pe prinţ, se ascunsese în Glenmoriston. Era un tânăr de vârsta şi de înălţimea prinţului şi, printr-o ciudată coincidenţă, semăna cu Carol-Eduard ca două picături de apă. Câţiva soldaţi, descoperindu-1 într-o zi pe MacKensie, îl şi înşfă-eară. Atunci tânărului îi veni în minte o idee de un devotament sublim: după ce se apără cu înverşunare, îşi dezgoli pieptul, strigându-le soldaţilor:

— Ticăloşilor, vă ucideţi prinţul!

Auzind aceste cuvinte, soldaţii au fost convinşi că puseseră mâna pe Carol-Eduard, al cărui cap valora treizeci de mii de lire sterline. Falsul prinţ a fost ucis fără multă vorbă; apoi capul, odată tăiat, a fost trimis la Londra. Trecu o lună până să se descopere adevărul, o lună în care prinţul, fiind socotit mort, n-a mai fost urmărit. Carol-Eduard profită de

acest răgaz şi, luându-şi rămas-bun de la tâlharii care-1 ascunseseră, plecă pentru a se întâlni la Badenoch cu doi dintre prietenii săi: Cluny şi Lochiel. In sfârşit, la 18 septembrie 1746 Carol-Eduard află că două fregate franceze sosiseră la Lochlannagh cu scopul de a-i lua la bord pe el şi pe tovarăşii săi. Pe 20, prinţul şi Lo-chiel se îmbarcară pe una din fregate, precedaţi de o sută de susţinători care se refugiaseră pe bord. La 29 septembrie, prinţul izbuti să debarce aproape de Moiiaix, în Bretagne. Trecuseră treisprezece luni de la plecarea lui din Franţa şi din aceste treisprezece luni, cinci se luptase tot timpul cu moartea. Unul dintre tâlharii care-1 urmaseră pe prinţ până la Badenoch a fost prins mai târziu şi spânzurat fiindcă furase o vacă. Acel om, care furase o vacă de cincisprezece franci, nu se gândise nici măcar o clipă la cele treizeci de mii de lire sterline, preţul trădării.

Întors în Franţa, Carol-Eduard a fost izgonit prin tratatul de la Aix-la-Chapelle. Arestat în timp ce se ducea la 0peră, a fost închis la Vincennes, poate chiar în aceeaşi celulă unde, cincizeci de ani mai târziu, avea să fie închis ducele d'Enghien. Fugind de la Vincennes, a izbutit <să ajungă la Roma, unde s-a îndrăgostit de contesa de Al-bany, mult mai celebră prin iubirea ei faţă de poetul Alfieri decât prin legătura cu penultimul descendent al Stuarţilor. Carol-Eduard îndurase mult prea multe necazuri ca să nu simtă nevoia să le uite. Oare din pricina aceasta sau poate pentru că acest cusur era caracteristic familiei Stuart, prinţul căzu, la bătrâneţe. În patima beţiei? A murit la Florenţa, la 31 ianuarie 1788.

Se pare că luna ianuarie a fost întotdeauna fatală atât Stuarţilor, cât şi Bourbonilor. Căci ultimul Stuart, cardinalul de York, a murit la Roma, în 1808. Cei doi fraţi se odihnesc la Roma, în acelaşi mormânt.

Moartea lui Filip al V-lea, regele Spaniei, n-a produs nici o schimbare în Europa. I-a urmat la tron fiul său prinţul Asturiei, sub numele de Ferdinand al Vl-lea.

Cât despre moartea contelui de Bonneval, ea a fost pe măsura vieţii sale atât de aventuroase, încât poate constitui un întreg roman.

Născut la 14 iunie 1675, crescut la colegiul iezuiţilor, intrat în marină la vârsta de doisprezece ani, Claude-Alexandre, conte de Bonneval, a fost trimis acasă de către marchizul de Seignelay, ministrul marinei care, treeând în revistă gărzile marinăreşti, a văzut printre ele un copil.

— Nuizgoneşti din armată oameni cu numele de Bonneval, domnule ministru, i-a spus băiatul plin de mândrie.

Ministrul, văzând cu cine are de-a face, i-a răspuns:

— Ba da, domnule, îi izgoneşti când sunt simple gărzi marinăreşti, ca să faci din ei ofiţeri de vas!

Luptele de la Dieppe şi Cadix au dovedit că nici contele şi nici ministrul nu se înşelaseră. Părăsind marina, contele şi-a cumpărat, în 1698, o slujbă în regimentul de gardă. În 1704 obţinu conducerea regimentului de infanterie din Tour; dar în 1704, certându-se cu domnul de Chamillard, ceru un concediu ducelui de Vendome şi-şi petrecu iarna din 1705-1706 călătorind prin Italia, unde se împrieteni cu marchizul de Langallerie, care trecuse din slujba Franţei în aceea a Imperiului. Bonneval a ezitat multă vreme dacă să-i urmeze sau nu exemplul. Dar prinţul Eugene, care-1 remarcase în rândurile armatei r. ' i Firile acestor prinţese erau foarte diferite, iar unele de-a dreptul ciudate. Henriette era bună, cu judecată, nepătimaşă, timidă şi înţeleaptă. Îi plăcea în mod deosebit spcietatea doamnei de Ventadour, care se apropia de suta de ani şi care îi povestea toate întâmplările de la Curtea lui Ludovic al XlV-lea.

Doamna Adelaâde, dimpotrivă, avea o fire foarte ho-tărâtă; semăna cu un băieţoi, cânta la vioară, mergea călare şi iubea vânătoarea. Spunea întotdeauna că i-ar fi plăcut să fie bărbat ca să poată lua parte la război. Încă de mică, zicea adesea:

— Nu ştiu de ce toţi doresc atât de mult un duce d'An-jou! N-au decât să mă facă pe mine duce d'Anpu şi vor vedea de

ce sunt în stare!

La paisprezece ani, jucând cavagnola cu regina, izbuti să-i fure paisprezece ludovici de aur. A doua zi istorisi tuturor acest lucru, rugând să i se deschidă poarta şi să fie lăsată să se ducă să-şi cumpere un echipaj de luptă.

— Şi unde vrei să te duci, prinţesă? O întrebă una dintre însoţitoarele sale.

— Unde vreau? Ei bine, vreau să mă aşez în fruntea armatelor tatei. Am să-1 bat pe duşman şi am să-1 aduc pe regele Angliei prizonier la Versailles!

— Şi cum ai să realizezi singură un astfel de plan?

— Nu sunt singură! Am găsit un aliat, un tânăr căruia i-am găsit un loc la Curte şi care mi-a promis că ving cu mine!

Tânărul aliat al Adelaâdei era un puştan de cincisprezece ani pe care-1 tot văzuse prin pădurea din Lagny, iar locul pe care-1 obţinuse pentru el la Curte era de paznic al măgarilor prinţesei.

I Reţinută cu forţa într-un apartament, Doamna. D4 lai'de găsise un alt mijloc de a-i distruge pe englezi, în aceeaşi seară îşi expuse planul câtorva persoane d^ la Curte.

— Am să-i chem, zise ea, rând pe rând, pe prinţii englezi să se culce cu mine. Sigur că se vor simţi foarte onoraţi de o asemenea cinste, iar după ce vor adormi, îi voi ucide!

Doamna Vietoire, care avea înclinări mult mai blânde, era o tânără deosebit de frumoasă, cu un ten brun, cu nişte ochi mari şi încântători, semănând şi cu regele, şi cu Delfinul, şi cu doamna infantă. Regele o iubea cel mai mult dintre toate fiicele sale. Doamna Sophie, care venea ime-dat după Vietoire, era foarte albă, cu părul foarte negru, semănând leit cu regele în partea de sus a feţei. Doamna Louise, ultima, era foarte scundă; în schimb, era foarte veselă şi plină de viaţă şi nu dădea în nici un chip de bănuit că într-o bună zi va ajunge călugăriţă.

Doamna infantă a murit în 1759, Anne în 1752, iar Adelaide, Victorie şi Sophie au rămas nemăritate. Acestea sunt

cel trei prinţese cărora tatăl lor le spunea, înţ intimitate, Lupoaica, Molâia şi Cioara.

Toată acea Curte a regelui, a reginei şi a Delfinului era supusă, când locuia la Versailles, unei etichete năucitoare. Iată de ce regelui îi plăcea atât de mult să stea la Choisy, iar reginei la Trianon.

Unul dintre lucrurile cele mai serioase ale acestei etichete era „gustatul bucatelor". Existau, în 1750, cinci gentilomi slujind la fiecare masă şi gustând absolut tot ce se aducea de mâncare: apă, vin, friptură, pâine, fructe, dulciuri etc. La Choisy nu exista acest obicei. Acolo masa ieşea gata pregătită printr-o gaură făcută în parchet, iar serviciul era executat de paji.

Un alt obicei păstrat cu tot atâta străşnicie ca şi,. Gustatul bucatelor" era cel al, intrărilor". Uşa principală era rezervată gentilomilor. Cel caic era socotit, *un om obişnuit", fie că era vorba de Chevert sau de Voltaire, era obligat să intre pe uşile mici. Vom vedea totuşi că Voltaire a intrat pe uşa cea mare. Repartizarea funcţiilor, care făcea ca nimeni să nu îndeplinească decât ceea ce-i impunea cu stricteţe statutul funcţiei sale, crea uneori situaţii ciudate. Astfel, într-o zi, regina plimbându-se prin camera ei de onoare, zări puţin praf pe pat şi i-1 arătă doamnei de Luy-nes. Aceasta trimise să-1 caute pe valetul de cameră al reginei ca să-i arate el praful valetului de cameră al regelui. Numai că valetul de cameră al regelui pretinse că praful nu-1 privea pe el; valeţii-tapiţeri ai regelui se ocupau de patul obişnuit al reginei, dar ei nu se puteau atinge de patul de onoare al reginei când ea nu dormea acolo. Or, cum ea nu se mai culca într-adevăr acolo, ştersul prafului era treaba slujitorilor care aveau grijă de mobile. Şi aşa trecură două luni fără a se descoperi cine ixves obligaţia să şteargă praful în odaia aceea. După două luni, regina îl şterse ea însăşi cu un pămătuf de pene.

Astfel de neajunsuri o urmăreau pe regină până şi la Trianon, unde se ducea uneori să ia masa de seară

împreună cu doamnele ei de onoare. Într-o zi avu loc o ceartă zdravănă între fructăreasă şi administratorul castelului, ceartă care, vreme de doi ani, o împiedică pe regină să mai ia masa de seară acolo. Fructăreasă pretindea că era sarcina ei să furnizeze luminările; administratorul, la rândul său, susţinea că acest drept era al lui. Aşteptând să se rezolve conflictul, regina – ca să nu jignească pe nimeni – nu se mai duse la Trianon decât în timpul zilei, renunţând o bucată de vreme să mai cineze acolo.

De altfel, nimic mai trist decât acel sărman apartament al reginei. Din societatea ei obişnuită făceau parte cardinalul, ducesa de Luynes, preşedintele Henault şi părintele GriiTet. La regină, nici un fel de etichetă. Toată lumea stătea pe scaune şi cum discuţia era în general foarte puţin însufleţită, jumătate din cei de faţă doi'meau, iar cealaltă jumătate îi privea pe primii cum dorm. Cel mai tăcut şi mai somnoros din toată adunarea era ducele de Luynes, deşi regina îl poreclise domnul Tintamarre *.

Regele, în schimb, ducea cu totul altă viaţă. Pe măsura ce înainta în vârstă, înclinările sale erotice erau tot mai accentuate. Nu trecea zi în care să nu se aşeze la masa de joc şi regele juca, nu glumă, ori pierzând, ori câştigând seară de seară, trei sau patru mii de ludovici. Când câştiga. Punea banii în caseta lui secretă; când pierdea, banii erau luaţi din vistieria statului. Această înclinare către jocurile de noroc 1-a dus, mai târziu, de la masa verde la speculaţiile comerciale. Jocul odată isprăvit, toată lumea se aşeza la cină. Regelui, care era mare băutor, îi plăcea îndeosebi şampania. Ameţit bine, rămânea pe mâna doamnei de Pompadour, care făcea din el ce poftea.

Regele avea un excelent bucătar, care învăţase toate regulile artei sale nu numai din cele mai bune cărţi de gastronomie, de la cei mai buni maeştri bucătari, ci şi de la cei mai experimentaţi medici; ştia să prepare bucate datorită cărora regele putea să-şi prelungească nopţile de

zbenguială, lucru în care ducele d'Orleans fusese un adevărat as. Nu de puţine ori, în timpul Carnavalului, regele,

• i Zarvă.

Prinţii şi favoritele lor se duceau la baluri mascate sau se distrau pe străzile Parisului.

Cit despre Delfin, în vârstă de douăzeci şi unu de ani, după cum am mai spus, fusese crescut într-un mediu plin de adulaţii, care uneori frizau ridicolul. Ca şi sfânta Ala-coque, despre care se zicea că încă de la frageda vârstă de trei ani manifestase o groază vădită faţă de păcat, şi Delfinul dădea celor din jur aceleaşi speranţe încă de la vfcsta de şase ani. Tânărul prinţ, pe care domnul de ChâfSlon, preceptorul său, era obligat, îa marile ceremonii, să-1 slujească în genunchi, îi spuse într-o zi acestuia:

— De ce nu mă serveşti tot timpul astfel?

Până şi pedepsele erau făcute de aşa manieră ca să-i sporească şi mai mult orgoliul. Aşa că, până la vârstă de doisprezece ani, tânărul prinţ a fost una dintre cele mai dezagreabile fiinţe. După această vârstă, începu să fie mai cu judecată şi să dea dovadă de mai multă voinţă. Cum era deranjat de o umflătură pe care o avea pe obrazul drept, toată lumea a fost de părere că trebuia să-i fie scoasă. Doctorul la Peyronie i-a făcut o incizie din mijlocul obrazului până la bărbie. Regelui – care se afla de faţă – i s-a făcut rău şi i s-a dat şi respire nişte săruri; dar Delfinul a rămas imperturbabil şi a suportat opesaţia fără un vaiet, fără un scâncet. După câteva zile, dentistul său 1-a prevenit pe domnul de Châtillon că trebuia neapărat să-i scoată prinţului o măsea din partea unde fusese operat. Prinţul a cerut un timp de gândire, apoi, du$ă ce s-a hotărât, 1-a chemat pe dentist să-i scoată măseaua, în-durând extracţia fără să clipească.

După alte câteva zile i-âu mai scos o măsea, apoi şi pe cea de-a treia şi Delfinul a îndurat durerea cu aceeaşi impasibilitate. Într-o zi, cardinalul de Fleury, discutând cu el

în glumă, aşa cum discutase şi cu Ludovic al XV-lea pe vremea când era copil, i-a spus:

— Oare pot eonta, monseniore, pe această prietenie pe care mi-o dovediţi astăzi? Fiindcă după câte ştiu eu prietenia prinţilor nu e de lungă durată.

— Totuşi, i-a răspuns Delfinul întorcându-se spre el, aţi izbutit vsă ocupaţi un loc destul de bun în inima regelui, aşa că nu prea văd de ce vă plângeţi.

Când s-a pus problema să-1 însoare cu infanta Maria-Tereza a Spaniei, Delfinul avea doar paisprezece ani şi nu cunoscuse încă niqi o femeie. Tot timpul nu vorbea decât despre plimbările şi călătoriile pe care avea de gând să le facă împreună cu viitoarea Delfină.

— Bine, îi spuse doamna Adelaâde, dar vorbeşte-ne şi despre viitoarea ta soţie; laudă-i tenul frumos, pielea albă, ţinuta nobilă. Am auzit că are părul roşu…

— Mi s-a spus că are un caracter frumos, răspunse Delfinul, şi asta îmi ajunge!

Delfinului îi plăcea foarte mult vânătoarea, dar cum avusese ghinionul să-1 ucidă, la o partidă de vânătoare, pe domnul de Chambon, n-a mai practicat niciodată acest gen de distracţie. Când i-ă murit bărbatul, soţia domnului de Chambon aştepta un copil. Delfinul i 1-a botezat şi în timpul botezului se pare că n-a ţinut seamă de nu ştiu care ceremonial. Cineva i-a atras imediat atenţia:

— Monseniore, nu se obişnuieşte astfel!

— Mi se pare, i-a răspuns cu amărăciune Delfinul, că nu se obişnuieşte nici să ucizi tatăl unui copil şi soţul unei femei care a devenit mamă!

Însurat de cinci ani, Delfinul trăise tot timpul alături de soţia sa. De fapt, doamna de Pompadour se temea mult mai tare de Delfin decât de regină.

Aşa cum am mai spus, doamna de Pompadour fusese prezentată în 1745 la Curte şi, cum nu putuse apărea cu numele de doamna Lenormand d'Etioles, avea motive să se lepede de acel nume pe care-1 făcuse de râs. Atunci îl rugă

pe rege să facă şi pentru ea ceea ce făcuse pentru doamna de Châteauroux. Regele consimţi şi-i dărui rţxar-chizatul de Pompadour. Familia de Pompadour, care-şi avea rădăcinile undeva, prin secolul al XH-lea, se stinsese în 1722, odată cu persoana marchizului de Pompadour, care jucase nu ştiu ce rol în conspiraţia lui Cellamare. Doamna de Pompadour nu-i pusese regelui condiţii înainte, aşa cum o făcuse ducesa de Châteauroux. În schimb, i le puse după. Primul lucru pe care 1-a făcut a fost să-1 îndepărteze de la Curte pe domnul de Orzy, controlor general care-1 persecutase odinioară pe tatăl ei, domnul de Poisson. Orzy, scos din slujbă, se retrase la Bercy, unde i se alăturară toţi oamenii cinstiţi. În locul lui a fost numit domnul de Machault, om cinstit şi inteligent, care a izbutit să salveze ţara de foametea din 1749, cumpărând grâu din Barbaria.

Dacă doamna de Pompadour avea puterea de a destitui demnitarii din funcţie, n-o avea şi pe aceea de a numi în slujbe înalte pe cine ar fi vrut ea. Ca s-o împace, regele i-a dăruit funcţia de director general al construcţiilor, funcţie pe care ea a dăruit-o fratelui ei, care a primit şi titlul de marchiz de Vandiere. În ceea ce priveşte averea personală a marchizei, iată în ce fel a devenit ea bogată.

La şase luni după ce regele i-a declarat că o iubeşte, a primit o rentă de o sută zece mii de livre, o locuinţă la Curte, câte una în palatele regale şi marchizatu.1 de padour.

În 1746 a cumpărat de la fermierul general Roussel o moşie în Selie, dând pe ea cincizeci de mii de livre, şi a mai'cheltuit şaizeci de mii de livre cumpărând şi un mic castel. In acelaşi an, regele i-a dăruit şapte sute cincizeci de mii de livre ca să-şi cumpere domeniul şi castelul din Crecy. Apoi i-a mai dăruit şi slujba de trezorier al grajdurilor regale, care valora cinci sute de mii de livre, ca s-o vândă cui va vrea ea. În sfârşit, în acelaşi an i-a mai dat o slujbă, valorând cinci sute de mii de livre, s-o vândă în profitul ei. Deci aproape două milioane daţi favoritei într-un singur an.

La 1 ianuarie 1747, Ludovic al XV-lea i-a dat, ca dar de Anul Nou, nişte tăbliţe de aur, cu armele Franţei făcute din diamante în mijloc, iar pe margini bătute tot în diamante. În ele se afla şi o hârtie de cinci sute de mii de livre, plătibilă la purtător. La 3 martie, fratele ei, marchizul de Vandieres, a obţinut de la rege căpitănia din Grenelle şi o sută de mii de livre cu care să-şi plătească brevetul. În 1749, doamna de Pompadour i-a cerut regelui un palat la Fontainebleau; regele i-a dat trei sute de mii de livre să şi-1 cumpere, în acelaşi an i-a cerut regelui castelul d'Aulnoy pentru a-şi spori distracţiile din Crecy. Regele i 1-a dăruit, adăugind şi patru sute de mii de livre. În 1750 marchiza a dorit să cumpere reşedinţa Brimborian, mai sus de Bellevue. Regele i-a cumpărat-o, dând pe ea şase sute de mii de livre. În 1751, doamna de Pompadour s-a gândit că venise vremea să facă ceva şi pentru tatăl ei; regele a cumpărat moşia Marigny, pe care a oferit-o domnului -Poisson. În 1752, doamna de Pompadour a dorit moşia din Saint-Remy, vecină cu cea din Crecy. Nu costa decât douăsprezece mii de livre, aşa că regele – ruşinat să-i facă un cadou atât de mic – a mai adăugat trei sute de mii de livre pentru un palat la Com-piegne. In 1753, marchizei i-a plăcut superbul palat al domnului d'Evreux. Vorbindu-i lui Ludovic despre el, acesta i-a dat imediat cinci sute de mii de livre ca să şi-1 cumpere. Dar îndată ce a pus piciorul în acel palat, doamna de Pompadour nu 1-a mai găsit pe gustul ei, aşa că a mai risipit încă cinci sute de mii de livre ca să-1 reamenajeze. De data asta parizienii n-au mai tăcut. Şi-au manifestat făţiş mânia împotriva curtezanei, acoperind zidurile palatului cu fel de fel de injurii şi, cum pentru a-şi lărgi grădina, aceasta a luat şi o bucată din drumul public (astăzi Champs-Elysees), norodul s-a adunat, i-a înjurat pe lucrători şi i-a pus pe goană cu pietre.

Cam în vrem&a aceea marchiza a încercat să cumpere de la regele Prusiei principatul de Neuchâtel. In caz de ruptură cu regalul ei iubit, sau dacă acesta s-ar fi prăpădit,

marchiza ar fi vrut să aibă în străinătate un loc unde' să fie ferită de duşmanii pe care şi-i făcuse în Franţa şi unde să poată trăi liniştită nu numai din averea ştiută de toţi, ci şi din cea ştiută doar de ea şi depusă la Băncile din Genova, Veneţia, Londra şi Amsterdam. Dar tratativele ei cu regele Prusiei n-au dus la nici un rezultat.

De o parte din această avere regală, cu care marchiza nu mai ştia ce să facă, profitară artiştii. Toate acele palate trebuiau împodobite, reproducând în toate felurile, fie chipul, fie capriciile favoritei. Artele sunt singura nobleţe pentru care nu există om de rând. Vernet, Latour, Pigalie deveniră oaspeţi obişnuiţi la masa marchizei. Arta a intrat, datorită doamnei de Pompadour, în viaţa de *toate zilele, s-a transformat pentru a fi nu numai plăcută, ci şi utilă. A coborât până la cele mai mici detalii ale mobilierului. Toate fleacurile cu care se înconjoară o femeie au devenit obiecte de artă; până şi astăzi femeile la modă iau sub aripa lor protectoare pe artiştii care execută asemenea fleacuri costisitoare, aşa cum & făcut la vremea ei marchiza de Pompadour.

În concluzie, trebuie să mărturisim că niciodată cochetăria amănuntelor n-a mers atât de departe ca pe vremea doamnei de Pompadour, când arta încerca în permanenţă să se substituie naturii. Strălucitoarea minune a firii care sunt Morile a fost imitată şi reprodusă într-o sută de feluri, fie cu acul, fie cu pensula, fie din porţelan. Într-o zi, doamna de Pompadour îl primi pe Ludovic al XV-lea în minunatul castel din Bellevue care înghiţise milioane. Era în toiul ieţnii, ba chiar al unei ierni foarte aspre. Marchiza, îl conduse pe rege într-un apartament care dădea într-o seră imensă, plină cu cele mai proaspete şi mai diverse flori. Trandafiri, crini şi garoafe se înălţau de pretutindeni, umplând sera cu miresmele lor delicate. Regele o rugă pe gazdă să-i facă şi lui un buchet ca să-1 ducă la Ver-sailles.

— Poftiţi să le culegeţi singur, ' sire, îi zise favorita cu cel mai fermecător surâs al ei, luându-1 pe rege de braţ. Poftiţi!

Regele intră în seră, dar* abia când vru să rupă o floare îşi dădu seama cât de mult se înşelase. Căci toate acele splendori erau făcute din cel mai fin porţelan de Saxa şi stropite cu esenţe dintre cele mai rare. Regele rămase mut de încântare şi de admiraţie.

Cu toate acestea, Ludovic al XV-lea avea dese accese de tristeţe, de profundă melancolie, momente de silă, pe care nu şi le putea înfrânge în nici un fel. Ca să-1 distreze, doamna de Pompadour n-a făcut apel, ca doamna de Maintenen, la slujbe şi la preoţi, ci la reprezentaţii teatrale şi la poeţi: Dufresney, Marivaux şi Collet erau regii acelui teatru care, la fel ca şi mobila epocii, putea fi numit „teatrul Pompadour”. Sub Ludovic al XIV-lea. Moliere. Fusese valet, sub Ludovic al XV-lea, Voltairc era gentilom.

La spectacolele acelea, prilej de nenumărate intrigi, asista un foarte mic număr de spectatori: regele, regina, Delfinul, prinţesele Adelaâde, Victoire, Sophie, Louise, prinţul 'de Turenne, ducii de Chartres şi d'Ayen, domnul de Richelieu, marchizul de Villeroy, domnii de Coigny, de Croissy, de Querchy, mareşalul de Saxa şi încă vreo câţiva nobili. Actor erau contele de Maillebois, d'Ayen, de Meuse, de Croissy, de Voyen, de Duras, d'Amboise, de Clermont, de Villeroy; actriţele erau doamnele de Pompadour, de Brâncaş, de Pons şi de Sassenage. Astfel, în 1747 s-a jucat Tartuffe, dar aproape în secret, ca să nu afle Delfinul, prinţesele şi regina. În 1749 s-a jucat piesa Căsătoria încheiată şi desfăcută de Dufresny, contele de Maillebois având un succes enorm în rolul preşedintelui. In 1752 s-a jucat Venus şi Adonis, balet erotic. Cuvintele erau ale lui Collet, iar muzica de Mondonville. Cavalerul de Clermont juca rolul lui Marte, doamna de Pompadour pe cel al lui Venus, vicontele de Chabot era Adonis, iar doamna de Brâncaş – Diana.

Mulţi dintre acei domni şi acele doamne îşi creară reputaţia de mari artişti.

În 1748 s-a construit o sală specială pentru distracţiile lui Ludovic al XV-lea şi mai ales ale doamnei de Pompadour.

\par în vremea asta, poporul, de care uitase toată l^mea, „ începu să murmure; acel murmur s-a transformat mai apoi în primele tunete care au bubuit în timpul furtunii din 1793. De acum, intrăm în perioada decadenţei monarhice, pe acel versant al secolului al XVII-lea pe care vom aluneca foarte repede, pentru că panta este foarte înclinată. I Capitolul XV Încurcături financiare.

— Domnul de Mau-repas este înlocuit cu domnul de Bouille.

— Plângerile nobilimii, ale clerului şi ale statelor din provincii.

— Exilul gentilomilor.

— Nemulţumirile poporului.

— Ordinele împotriva cerşetorilor şi vagabonzilor.

— Răzmeriţa.

— Planul de fortificare a Parisului. – „Drumul revoltei'.

— Domnul de Charolais.

— Măritişul doamnei de Boufflers cu domnul de Luxembourg.

— Nobilimea militară.

— Moartea lui Mauriciu de Saxa.

— Înfiinţarea Şcolii Militare.

— Naşterea ducelui de Bourgogne.

— Marchizul de Marigny.

Certurile dintre cei mai buni prieteni, dintre soţ şi soţie sau dintre doi iubiţi izbucnesc adesea din lipsa banilor, iar discordia dintre popor şi rege se iscă rareori din altă pricină. Când am vorbit despre regenţă, am amintit de lipsurile pe care le îndura Franţa. După toate smintelile lui Ludovic al XV-lea, situaţia s-a înrăutăţit şi mai mult, miniştrii fiind primii care şi-au dat seama că filonul de aur se isprăvise din mina secătuită. In urma ultimului război s-a văzut clar în ce situaţie jalnică se afla marina, atât de înfloritoare pe vremea lui Colbert, atât de neglijată de Fleury. Ţapul ispăşitor a fost de data aceasta domnul de Maurepas, care de fapt se făcuse vinovat de un catren

îndrăzneţ la adresa favoritei. Obligat să părăsească Ministerul Marinei, a fost înlocuit cu domnul de Bouille, jn vreme ce curajosul Orry, ce-i smulsese lui Fleury, ban cu ban, douăsprezece mii de livre. Pentru ca regina să-şi poată

— Ludovic al XV-! Ea plăti datoriile, care oferise regelui optzeci de milioane la începutul campaniei din Franţa aflată la capătul puterilor, stoarsă până la sânge de lacoma doamnă de Pompadour, acel curajos Orry a fost înlocuit de domnul Machault d'Ar-iiouville. Odată în fruntea ministerului, domnul Machault s-a izbit de aceleaşi greutăţi ca şi domnul de Orry. Ba chiar greutăţile erau acum şi mai mari, fiindcă resursele scăzuseră şi mai mult; trebuiau acoperite imediat datoriile* de stat şi stins deficitul. Numai că poporul ajunsese la sapi' de lemn şi niciunul dintre mijloacele folosite până atundfc nu mai putea pune ordine în finanţele ţării. Atunci Ma-chauit luă hotărârea să apeleze la cler, la nobilime şi la statele din provincie, ale căror bogăţii erau necunoscute. Aceste categorii sociale îşi păstraseră vechiul drept de a-şi fixa singure impozitele şi de a nu-i plăti regelui dccât – sub formă de dar – o sumă pe care aveau de asemenea privilegiul s-o stabilească.

Încă de la începuturile monarhiei franceze se hotărâse că regii nu sunt stăpâni absoluţi şi că, în materie des bani, naţiunea nu le datorează decât atât cât socoate ea de cuviinţă. Numai că în acea epocă naţiunea nu era reprezentată decât de nobilime şi de cler, precum şi de statele din provincie; norodul nu conta, deşi pe umerii lui apăsau toate greutăţile ţării. Încălcarea acestui vechi principiu a fost de fapt scânteia revoluţiei din 1789. Deci în asemenea grele împrejurări, domnul de Machault a trimis să fie înregistrat faimosul edict numit „edictul celei de-a douăzecea părţi”. Cu acest edict dăduse greş şi domnul de Calonne şi alţii, ajungând până la urmă să fie exilaţi. Parlamentul n-a vrut pentru nimic în lume să primească acesfi edict, pe care l-au propus trei dintre preşedinţii săi, apc^ lând la rege. Acesta, drept, răspuns, a dat ordin

Parlamen*-tukti să înregistreze edictul chiar a doua zi. Parlamentul1 obosise să mai lupte cu regele. Exilat de Ludovic al XlV-lea, exilat de regent, puţin îi mai păsa dacă avea să fie exilat şi de Ludovic al XV-lea. Singurul lucru pe care 1-a făcut a fost să-1 trimită pe primul preşedinte la rege, ca să-1. Roage să aibă milă de poporul său. Dacă totuşi regele ţinea cu tot dinadinsul ca edictul să fie înregistrat, ei se vor spăla pe mâini, ca Pilat din Pont, şi-1 vor înregistra. Regele s-a ţinut tare şi Parlamentul a înregistrat edictul. Odată Înregistrat, regele a cerut supuşilor săi un împrumut de cincizeci de milioane de livre. Parlamentul a încercat din nou să discute cu el, daiLudovic nu i-a mai primit pe reprezentanţii săi.

Când aceştia s-au înfăţişat, regele le-a spus sec:

— Domnilor, socot că aţi întârziat cam mult să vă supuneţi poruncii mele şi vă previn că. cu cit tergiversaţi mai mult lucrurile, cu atâta mă supăraţi mai tare î Totuşi, ceva mai curajos de data asta, Parlamentul a obiectat că nu ştie cum să împace această sporire a datoriei de stat cu edictul celei de-a douăzecea părţi, destinat să stingă datoria. Dar regele, înconjurat de tot Consiliul safu, le răspunse de sus şi pe un ton de adâncă nemulţumire:

— Domnilor, socot că ara dat dovadă de destulă răbdare! Doresc ca mâine să am banii!

Deconcertat de acest răspuns, Parlamentul 1-a rugat pe rege să le dea măcar un răgaz de douăzeci de zile. Dar regele, din ce în ce mai supărat, le-a răspuns:

— Domnilor, mă mir foarte tare că nu vreţi să vă supuneţi! Vă poruncesc ca edictul meu să fie înregistrat mâine dimineaţă şi să am imediat banii! Puteţi pleca!

Parlamentul, neavând încotro, înregistra edictul regelui. De data asta, cele două edicte nemulţumiră pe toată lumea. Edictul celei de-a douăzecea părţi nemulţumi nobilimea, clerul şi statele din provincie. Edictul regelui, prin care acesta cerea împrumut de la poporul său cinciTI 11 Ti 11TYIÂÂ1

Că erau grevaţi de un nou tribut, dar neîacinau-i ei cauou lUait; nuci ic ciau ouuhk,

Surprâtiâ tuturor'ifeteeoriilor sociale împotriva Curţii.

CttlA

_u: l: _

Comisarii regelui transmiseră acestora porunca regala:

— Ryyi^iiyn f>s „n iiifrii a «spitiănător sp netrecuse în Bre-tagne şi pe vremea regentului. După această deliberare mai avuta ioc îne ci uuuuuuu, ^iirrji-ilo r-n ta nnrunna ant. nritară a regelui, chiar cu riscul ae a se iai; e supunere, toate trei auunaiue, ut*ci, uy «uu* ca nu «w ua Declaraţia celei de-a douăzecea părţi fiind semnată de n4-r>4, ii A» -+r.; o Monitorii snuspră la încenut că se vor Suforma de dar. Dar Curtea le răspunde că iBi j. – ^/mi «totoq nart» np rarp urmau s-o clătească. Drent punuiu taie ui. I, cci pv>iwm^i iii^-ii^w».». -. ~. ~ -^- -

Uliii aceit; ueuiaiayu. Uc uuiluc iuu, u±ia<. «^ ^. *w. V>i» —».

— '>^-: ffcV.: -t? J^. R-: •: din T; anp”ilPfior kp arătară a fi ci mai Riiriără_ toare, juinuv-a jluv. Uii. Uhi uni ciutctsia pruvjuwt: cer ura ca Oră Or fum Îk» apalo incffnritiiârti mi fai'o vorba de darul obişnuit, ci de cea de-a douăzecea parte

—. ^1-» îl r* mi fi imn ei rârnn+i ivi c+ ^i-r_\~ i^finnt^fn r-^i *-I^ir> «*

Douăzecea parte din averile lor şi La Rochefoucauâd, pre-il adunării, dpriară ră st. Alpip nu tinmai că nn vnian voiau să dea nici măcar darul Jor, potrivit vechiului obicei. De data asta nu mai era vorba de un refuz, ci de o stidare.

Suedoc şi să discute cu cei de acolo. Sounându-Ie că – în loasă în anarpntă. Nn pra rituri dp nut.in în rpalitatp. Rl» -tele am L, anguedoc erau departe de a ti atât de periculoase ca cele din Bretagne, unde toţi gentilomii aveau dreptul potriva aespousraţ|$ui regai şjp, alcătuiau^'putpffgflp care; Cu totul altfel se petreceau lucrurile în Iiâriguedoc.

! Era uşor să-i sunună sau să-i coruoă. Cei de la Curte i 357 tratară deci cu fiecare în parte şi nu le mai îngăduiră nobililor să se adune decât cu condiţia să ceară iertare regelui pentru nesupunere. La 3 septembrie 1757, majoritatea statelor din Languedoc veniră la Versailles şi-i declarară regelui că „se căiau de a fi avut nefericirea să nu-i facă pe plac".

Cât despre statele din Bretagne, ele se ţinură tari pe poziţie, refuzând să dea regelui a douăzecea parte din bunurile lor. Curtea, uluită de această rezistenţă, îi trimise în exil pe cei care se arătaseră cei mai înverşunaţi.

Dar clerul îi făcu regelui cele mai mari încurcături. Abia s-a publicat edictul, şi episcopii care se aflau la Paris s-au adunat cu zarvă mare la arhiepiscopie, mult mai periculoşi prin protestele lor decât magistratura sau statele, pentru că puneau interesele Domnului înaintea intereselor lor; deci, atacându-le privilegiile, ei pretindeau că le atacă pe cele ale Bisericii. Clerul s-a constituit aşadar într-un fel de uniune secretă, trăgându-1 de partea lor şi pe Delfin, aliat devotat, pe care socoteau că pot conta fie chiar şi pentru o ligă împotriva tatălui său, regele.

Cum între timp domnul de Bellefonds, arhiepiscopul Parisului, murise, în locul lui a fost numit domnul Cris-tophe de Beaumont. Ajuns la Paris, noul arhiepiscop, deşi nemaipomenit de ambiţios, vrând să dea impresia că fusese silit să primească acest post, se aruncă la picioarele regelui şi în loc să-i mulţumească pentru favoarea pe care i-o făcuse, ceru să fie scutit de o povară atât de grea cum era arhiepiscopia Parisului, unde ar fi fost obligat să* lupte împotriva unei erezii atât de periculoase ca jansenismul Regele îl ridică de jos şi-i făgădui tot sprijinul. Era exact ceea ce voiau şi iezuiţii, care simţeau nevoia să fie protejaţi de autoritatea regală împotriva urii norodului. Din acest punct de vedere, domnul de Beaumont nu se dezminţi. Galant şi viclean în timpul studiilor, blând şi linişlit în timpul şederii la Bayonne şi Vienne, ajuns la Paris deveni, brusc,

dur şi inflexibil, străduindu-se să convingă iumea că ambiţia lui nemăsurată era de fapt zelul cu care apăra credinţa. De-abia instalat la arhiepiscopie, începu să iacă pe marele inchizitor al Franţei, infiltrându-şi poliţia ecleziastică până şi în locurile rău famate, amesteeându-se în orice, dorind să ştie totul, protejându-şi prozeliţii şi persecutându-şi duşmanii. Fără merite deosebite, şi-a croit o cale măreaţă pe drumul Bisericii; lipsit de capacitate, se bucura de o influenţă deosebită; lipsit de talent, izbutise să se facă necesar şi temut. Pe lângă cusururile pe care le-am pomenit, domnul de Beaumont avea totuşi şi unele însuşiri demne de semnalat.

În timp ce înaltul cler al Franţei ducea un trai al cărui fast rivaliza cu cel al marilor seniori ai ţării, făcând, ca şi ei, datorii pe care nu le mai plătea niciodată, domnul de Beaumont, dimpotrivă, era o pildă vie de decenţă, ordine şi rânduială. Nu cheltuia nici o treime din venitul său, restul dându-1 săracilor, de care totuşi nu era iubit; milosteniile sale treceau adesea graniţele Franţei, ajungând până la săracii din Irlanda. Foarte ferm în ce priveşte păstrarea privilegiilor castelor favorizate de soartă, mândru până la insolenţă de vechimea nobleţei sale, a cheltuit o sută de mii de scuzi pentru a dovedi, într-o antologie în două volume, că se trage dintr-o mare familie şi dintr-o casă seniorială foarte veche. Aşa că de îndată ce-a apărut edictul celei de-a douăzecea părţi, a chemat la arhiepiscopie – el, care privea bunurile ecleziastice şi dijma ca pe unul din mijloacele menite să menţină puterea Bisericii – a chemat deci la arhiepiscopie cincisprezece sau şaisprezece dintre episcopii aflaţi la Paris, pentru a se pune de acord cu ei; şi cum interesul lui era şi al lor, notărâră în unanimitate că întreg clerul Franţei va încerca să-şi păstreze prerogativele de a oferi daruri regelui şi de a nu acci'p oentru nimic în lume să plătească impozite. Hotărârea lă luată la arhiepiscopia Parisului, în adunarea prez. laiă de domnul Cristophe de Beaumont, a fost trimisă tuturor episcopilor din regat, cave

refuzară categoric să se supună ordinelor domnului de Machault.

Regele era un om slab din fire, atât de slab încât totul în. Jurul lui începuse să se duca de râpă. Pentru a complica situaţia de la Curte, domnul de Beaumont avu ideea_ să mai dezbată şi o problemă religioasă, pe lângă cele băneşti şi civile. Descoperise că fostul şef al janseniştilor, faimosul cardinal de Noailles; ceruse odinioară certificate de confesiune înainte ca preoţii să dea împărtăşania şi mirul celor aflaţi pe moarte. Atunci domnul de Beaumont se grăbi – el, arhiepiscop molinist – să pretindă aceleaşi certificate ca şi fostul cardinal jansenist, mai ales că ni- 'ai nu-i putea lua în nume de rău acest lucru. Curtea, potriva căreia el reacţiona cu dibăcie, se văzu obligată -l susţină în aceasta lupta religioasă, ca să nu fie aban-1 nată de Biserică. Dar cum regele voise să rămână neu-: î, domnul de Beaumont se sprijini pe Delfin, de al cărui &jUtor era sigur. Aşa că arhiepiscopul, fără să mai aştepte, trecu la acţiune. Primul căruia i* sa refuză împărtăşania, neavând certificat de spovedanie, a fost un consilier din Châtelet. Războiul dintre Curte şi Biserică fusese deci declarat. Cine nu avea un certificat de spovedanie nu putea fi împărtăşit şi, dacă murea neîmpărtăşit, nu putea fi nici îngropat creştineşte. Refuzul împărtăşaniei se întinse repede şi în provincii, iar de acolo, în sate. Arhiepiscopii din Sens şi din Tours, episcopii îin Amiens, Lan-gres şi Troyes au fost printre primii care s-au conformat ordinului arhiepiscopului din Paris. Norodul începu să protesteze în gura mare, spunând că, după ce că nu are ce mânca, este veşnic neîndreptăţit şi persecutat, acum nu raai poate fi nici îngropat creştineşte. Filosofii începură să râdă de domnul de Beaumont şi să-şi bată joc de el arin tot soiul de pamflete jignitoare. Poporului nu-i mai l îmânea altceva decât ori să ia în serios refuzul împărtăşaniei, ori să râdă. Dacă-1 lua în serios, se clătina monarhia, dacă nu-1 lua, se clătina Biserica. Şi iată că exact în toiul acestor neplăcute divergenţe, domnul Berryer, noul

prefect al Poliţiei, publică nişte ordonanţe care is-cară grave tulburări în Paris. Domnul Berryer, sluga supusă a doamnei de Pompadour, pus de ea în slujba de Locotenent al Poliţiei, îi era desigur profund devotat. Domnul Berryer dăduse câteva ordonanţe bune, dar caracterul lui inflexibil şi manierele brutale făcuseră să fie urât de popor. Aceste ordonanţe, dinlte care prima fusese dată în S iunie 1747, reînnoiau interzicerea tipăriturilor şi răspân-direa cărţilor contrare religie; şi bunelor moravuri. O altă ordonanţă, din 9 mai 1749, se referea la doicile de la ţară care veneau după slujbe la Paris; alta, din 8 noiembrie 1750, avea în vedere curăţenia străzilor; cea din 16 ianuarie 1701 se referea la saltimbanci, iar cea din 6 ianuarie 1753 privea comportarea călăreţilor prin Paris. Printre toate actele ordonanţe exisia una, extrem de severă, împotriva vagabonzilor şi a cerşetorilor.

Am arătat ce fierbere iscase refuzul împărtăşaniei, deşi această măsură nu prea lovea-în popor, fiindcă poporul nu intra citaşi da puţin în toate acele probleme privind jan-enismul şi molinismul, probleme care se reduceau aproape întotdeauna doar la vorbe. Poporul simţea totuşi că la ba?: a acelor dispute exista un fel de profanare a celor sfinte, fiindcă nu socotea firesc ca unui om aflat pe moarte să i se refuze împărtăşania. Oricum, cu treaba aceasta o mai scoteau ei la capăt, dar iată că una din ordonanţele lui Berryer lovea direct în sărăcime: ordonanţa împotriva cerşetorilor şi a vagabonzilor, care era din cale-afară de aspră. Cerşetorii şi vagabonzii erau ridicaţi imediat, pe unde erau dibuiţi, şi făcuţi, ca în Anglia, marinajsi sau coloni, după sistemul lui Law, care populase astfel Canada şi Luisiana. Sigur că mai existau şi abateri de la ordonanţă, cum se întâmplase, de pildă, cu acea doamnă Con&iau care-şi declarase bărbatul vagabond ca să poată rănttne cu amantul. Întâmplarea iscă multă zarvă şi-1 înveseli pe Ludovic al XV-lea, când iată că se petrecu o întâmplare mult mai gravă, la care Curtea trebui să intervină.

În mai 1750, un agent de poliţie fură un copil, urmărind să obţină de la maică-sa o răscumpărare foarte mare. Mama, crezând că-şi pierduse copilul, făcu să i se audă gemetele de durere până în mahalaua Saint-Antoine; la asemenea vaiete, norodul se adună numaidecât, mamele încercând s-o consoleze pe mama disperată; zvonul se răs-pândî şi în alte cartiere, unde mai fuseseră furaţi şi alţi copii, care nu mai apăruseră însă. Dar iată. Că în toiul zarvei, al vaietelor şi al lacrimilor, cineva lansă zvonul cum că medicii îi prescriseseră regelui nişte băi de sânge pentru a-şi restabili sănătatea şubrezită de prea multe dezmăţuri. Astfel de zvonuri nu sunt niciodată cântărite prea mult. Chiar în clipa în care se discuta acest lucu, un agent de poliţie înşfacă de sub nasul oamenilor un copil care cerşea. Copilul începu să ţipe, mama să strige după ajutor. Lumea dădu năvală, îl prinseră pe agent şi-1 strân-seră de gât, apoi gloata furioasă şi amenințătoare pătrunse în foburguri şi năvăli în masă la uşa palatului lui Berryer, cerând să li se facă dreptate pentru copiii furaţi şi ucişi. Avertizat la vreme, Berryer fugi din palat, prin grădină. Norodul vru să escaladeze zidurile şi să dărâme palatul, când iată că porţile se deschiseră de la sine. Unii spuneau că din ordinul unui slujbaş al poliţiei, alţii, că poliţia voia să-i atragă într-o cursă pe cei care ar fi intrat în curtea palatului, iar alţii susţineau sus şi tare cum că palatul poliţiei ar fi fost minat. În urma acestor zvonuri, gloata se retrase. Dar nu peste mult timp, mai multe detaşamente ale Casei regale, gărzile franceze şi gărzile elveţiene, cu puştile pregătite, cu muschetele gata de tras, cu săbiile scoase din teacă, sosiră la faţa locului. Poporul o luă la goaaă şi se întoarse în mahalalele sale, dar răzbunarea îl urmări pretutindeni. Câţiva bărbaţi care li se părură mai îndârjiţi fură prinşi şi spânzuraţi; o mulţime de oameni au fost întemniţaţi. Cum totuşi răpirea copiilor fusese un fapt real, Parlamentul, care nu se mai avea bine cu regele, vru să ştie ce anume se întâmplase şi, printr-o hotărâre din 25 mai 1750, ordonă

„să fie de îndată informat cine anume scornise acele zvonuri alarmante care duseseră la răzmeriţă şi, de asemenea, cine răpise copiii şi dacă într-adevăr ii răpise”.

În vremea aceasta, răzmeriţa – care durase trei zile – îl speriase foarte tare pe rege. Teama se manifestă mai întâi printr-o reorganizare completă a pazei, care până atunci se reducea doar la o companie de burghezi sau de meseriaşi, fără uniformă, ce-şi făceau de bine-de rău datoria în virtutea unei vechi cutume feudale. Printr-o hotărâre a Consiliului au fost deci înfiinţate zece companii de soldaţi pedeştri, îmbrăcaţi în uniforme, şi două companii călare. Cele douăsprezece companii, comandate de un locotenent-general, aveau sarcina să vegheze la liniştea Parisului şi la supunerea oraşului în faţa hotărârilor regelui, în plus, domnul d'Argensson alcătui, cu ajutorul domnului de Leuwendahl, un plan de fortificaţii şi de cazărmi de jur împrejurul Parisului. Bastilia a fost reînar-mată, garnizoana ei întărită avea acum opt sute de soldaţi, iar tunurile, dispuse în două direcţii opuse, îşi încrueişau tirul cu cele de la Vineennes, dominând mahalalele Saint-Antoine şi Saint-Marcel. Dar cum înspre Poarta Saint-Ho-nore nu exista nimic care să oprească răzmeriţa, s-a ajiop, -» tat un sistem de cazarmament care avea menirea să slujească şi de fortăreaţă, şi de adăpost. Astfel au fost aşezate în locul acela trei cazărmi: prima, plasată în spatele Şcolii Militare, pe drumul spre Sevres şi Vaugirard, era destinată gărzilor franceze; a doua, ridicată în Rueil pe drumul dintre Versailles şi Saint-Germain, era pentru gărzile elveţiene; cea de-a treia, construită la Courbevoie şi hărăzită celui de-al doilea regiment al gărzilor, urma să domine Sena, partea de jos a Neuilly-ului şi să stăvilească orice mulţime care s-ar li îndreptat spre Versailles.

Anul 1750 parcă prevestea anul 1789. In plus, începând din acea epocă, regele renunţă la orice legătură dintre eî şi Capitală pe care o iubise atât; o rupse deci cu Parisul care, cu cinci ani mai înainte, îl primise ca pe un triumfător,

acoperindu-i calea cu flori; o rupse cu Parisul, odinioară oraşul bucuriei, al distracţiei şi al serbărilor, cu Parisul devenit între timp un oraş al insultelor şi al ameninţărilor. Şi ca să le arate parizienilor că nu mai are nimic comun cu ei şi că nu mai voia să treacă prin oraş atunci când se ducea la Compiegne sau la Fontainebleau, porunci să se facă acel drum lat care leagă Bois de Bou-iogne cu Saint-Denis şi care s-a numit multă vreme „Drumul revoltei”.

Acum să vedem de unde se iscase povestea aceea îngrozitoare cu copiii răpiţi şi cu băile de sânge ale regelui.

În 1749 venise la Paris un han tătar, adică un fel de prinţ. Acesta era un bărbat de treizeci-treizeci şi cinci de ani, un adevărat colos, putred de bogat; sosise cu o^uită numeroasă, alcătuită din peste o sută de neamuri, prieteni şi slugi. Deosebit de frumos la chip, îmbrăcat în nişte veşminte de o mare bogăţie, prinţul s-a bucurat repede, la Paris, de o reputaţie rar întâlnită; spunem la Paris şi nu Ia Versailles, fiindcă prinţul tătar, fiind dizgraţiat de Ivan al Vl-lea, sigur că nu putea fi primit Ia Curte. Dar iui puţin i-a păsat de Curtea franceză, din moment ce la Paris se afla într-o bună companie şi se distra nemaipomenit de bine. După opt sau zece luni de şedere în Capitală, se răspândi bru3C zvonul că prinţul tătar se îmbolnăvise de una din acele boli rare şi de nevindecat cum ar fi, de pildă, lepra sau elefantiazisul. Medicii consultaţi declarară că boala era extrem de rară şi, ceea ce era mai trist, nevindecabilă. Prietenii săi erau disperaţi, dar el, luându-şi rămas-bun de la ei, declară că boala lui nu este decât un fleac, o pecingine inofensivă, al cărei leac îl cunoaşte şi că peste şase luni se va înapoia pe deplin vindecat. După. Care tătarul plecă. Medicii n-au vrut să-1 contrazică, dar, după ce l~au văzut plecat, le-au spus prietenilor săi că puteau să poarte doliu după el, fiindcă n-aveau să-1 mai vadă niciodată. Trecu un an, timp suficient ca toată lumea să-1 uite, când iată că se răspândi zvonul că tătarul se întorsese la Paris, pe deplin vindecat, mai tânăr şi mai frumos ca niciodată. Medicii

protestară, susţinând vehement că era un alt prinţ; dar prietenii şi neamurile, şi mai ales femeile îl recunoscură imediat pe-tătarul plecat cu un an în urmă. Doctorii francezi trebuiră să accepte faptul că prinţul trăieşte şi că urmase pobabil un tratament necunoscut, încă în Europa, singurul care putuse face o asemenea minune. Dar ce tratament era acela care nu numai că-1 vindecase, dar îi redase totodată frumuseţea şi vigoarea pierdute? Toată lumea îl trase de limbă, toţi încercară să afle cum se făcuse bine, dar degeaba: prinţul nu suflă nimănui nici un cuvânt despre misteriosul tratament. Nimeni n-a fost însă atât de insistent ca domnul conte de Charolais care, atins şi el de un fel de pecingine ciudată, era ameninţat să piară. Contele insistă atât de mult pe lingă prinţ, încât acesta, deşi foarte bun prieten cu el, nevrând să-i spună ce tratament urmase, îi propuse să scrie în ţara lui şi să-1 cheme la Paris pe medicul mongol care-1 îngrijise. Contele de Charolais fu de acord şi, după două luni, îşi făcu apariţia în palatul său savantul Aben-Hakib. Contele văzu intrând în odaie un bătrân cu barbă albă ce părea să fie trecut de o sută de ani, dar cu o privire deosebit de pătrunzătoare. Şi iată şi tratamentul pe care se pare că i 1-a aplicat medicul mongol. Domnul de Charolais trebuia ca, timp de două luni, să rupă orice relaţii cu iubitele sale, să se hrănească numai cu peşte, legume şi aluaturi uşoare, să nu bea decât sirop de migdale şi limonada şi să locuiască în aşa fel, încât să nu stea nimeni nici la etajul de deasupra lui, nici la etajul de sub el. Odaia sa trebuia să aibă trei uşi şi trei ferestre: una spre răsărit, una spre apus, iar a treia spre nord. Nu avea voie să intre în camera aceea decât seara, ca să se culce.

În plus, în fiecare vineri trebuia să i se ia câte unsprezece uncii de sânge; apoi, cu ajutorul unui aparat special, să i se introducă imediat alte unsprezece uncii de sânge scos din trupul unui băiat care să nu fi împlinit încă paisprezece ani; în sfârşit, în ultima vineri a fiecărei luni, să se scalde într-o baie care să fie plină cu sânge de taur (trei sferturi) şi cu

sânge de om (un sfert). După acest tratament, care urma să dureze două luni, contele de Charolais trebuia să se vindece.

E de prisos să vă mai spun că tocmai în timpul acestor două luni dispăruseră cei câţiva copii din Paris, fapt ce dusese la răzmeriţa despre care am vorbit. După spusele cronicarului de la care am luat aceste amănunte, Ludovic al XV-lea, acuzat de o crimă de care fusese învinuit şuLu-dovic al Xl-lea, obligase poliţia să dea de capătul firului din pricina căruia se răspândise asemenea zvon infricoşă-tor, şi poliţia îl informase că vinovatul era un prinţ din familia regală. Deşi contele de Charolais e unul dintre oamenii greu de calomniat, noi nu-1 vom acuza niciodată fără dovezi, chiar dacă există o scrisoare în care el relatează toate aceste lucruri, cerându-şi iertare pentru crimele făptuite, scrisoare care nu e scrisă de el şi care e redactată în nişte termeni ce nu se potrivesc câtuşi de puţin cu limbajul ales al unui prinţ. Dar, falsă sau adevărată, această scrisoare găsită în arhivele poliţiei este totuşi un lucru demn de recunoscut; dacă e reală, ea arată până unde poate ajtinge răutatea şi egoismul celor care se bucură de impunitate; falsă, ea arată până unde poate merge ura celor sărmani, ură care, în 1793, a făcut să se reverse paharul suferinţelor îndurate şi să le taie capul regilor şi prinţilor ce-i asupriseră, nepedepsiţi, atâta vreme.

Un alt eveniment petrecut la Curte în epoca aceea a fost căsătoria neaşteptată a doamnei ducese de Boufflers cu ducele de Luxembourg,

La 28 iunie, Ludovic al XV-lea se afla la Bellevue, la doamna de Pompadour, când ducele de Luxembourg a venit să-1 roage să-i iscălească un contract ce conţinea clauzele căsătoriei sale cu doamna de Boufflers.

Văduvă de trei ani, doamna de Boufflers fusese prezentată la Curte în 1734; era doamna de onoare a reginei pe vremea când regele tocmai îşi părăsise soţia. Amabilă, seducătoare, plină de graţie, îşi făcu repede loc în

societatea distinsă de la Choisy. Şi iată şi cum se hotărâse, doar cu o zi înainte, această căsătorie.

Sătulă de văduvie, doamna de Boufflers îi spusese domnului de Luxembourg, cu care trăia de multă vreme:

— Dragă domnule mareşal, astă-noapte mi-a trecut prin cap o idee.

— Ce idee^doamnă ducesă?

RCă trebuie să mă iei de nevastă.

Nană mă faci rinamna maresalieu te iac capnan ai M gărzilor. _ _ _/_.,. _„.„; j„h ^, ^^3? Pânrl facpm contractul de căsătorie?

— Voi veni uisetiici ici uuihhv.ch. M, ti*ţ>*. -~<^-'^» - -

JIU rui meu.

— Deci ne vedem diseară.

| Acesta era comraciui pe căit; buuuvii. ci.» v, v ^. V,. V „>, rugai să-i semnt-ice, cut-d ce. Ji utu uiic".

Ăifunrtdo răDitan al cărzilor, rămasă vacantă prin i ui muat na uuniiiuiui u xiaiv-wm <.

, a 1 noiemDiie, ie^eie puse u «uac unti jkjwh. I.j. • » _• » '_ „IJ cei carc-1 „slujiseră în calitate de căpitani şi ai car->r laţi I. Iii cin i, m; ^; fiicoooi'3 ci oi o (*niitin rănitani.

Mi issinmormimare ca uuamuiui ue luiamc. I^gt^ ^ «jh. I.%,. ^^.

IiyrOpilL ia OLlctt. UUUJ. J5, icu. Uiuimuiu. „•.

Palie a Drimit sarcina sa execute sji a exetumi jiiunuiutn-tul învingătorului de la *'ontenoy şi nocroux. N SPECIAL_IMAGE-image094. Jpg-REPLACE_ME T. N 15 srntemhrip d^mna riolfâr» s îl v» x «* de Bourgogne. în cinstea acestei naşteri, regele trimise t-'VL*'- ~ – —- —-* «v^*1-* * „^ io, v^a oa mai itc, iu rtrtncfi VlQnî COCO Cilfo Ae$ -fni r\~ T? Tr «* «r, 1 _îi. _ JP_ _j…_. _. J de ooarana ae rompaaour, care a măritat în aceesi zi îoaie iei-eie imune ue pe moşnie saie, etectuindu-se astfel, în total, peste şapte sute de căsătorii. Văzând aceasta, dom-

—~-jr- – —- wv «^. ^v, mUi uni picctjma rtgfiui ţ>i ui

—. – — '-~- v- ^-* Ai^- ^^a, uotici cei iu v.in.”ML.'ci naşterii doa. Nnei Delfine s-au pffrtuat r>u tntui ^n. – «-; ^^ căsătorii. Preşedintele de Levy, autorul Jurnalului istoric căsătorii aii dat „Franfpi în ntucT-wo^r. R.r. ini ^;„;„. „™^„«mii de cetăţeni.

I^a t j. t; oiuaiie i <o^, auceie a urieans a murit la Samte-Genevieve, unde se retrăsese de câţiva ani, după ce a ars pentru a race ain spania marea putere care rma şi rip Piarpn^f) T, q 93 fphruari» 17fâ5 mut-i Io vâr>_ itisuu un ai aouea prinv, care primi numele ae ducele IM Moartea lui Montesquiou, a domnului de Leuwendhal şi a prinţului de Dombes sunt singurele evenimente mai importante din restul anului 1755.

Anul 1756 este plin mai ales de întâmplările războiului din Canada.

În rest, în cursul acestor şase ani, puterea doamnei de Pompadour, în loc să scadă, a crescut. În afară de lăcomia ei pentru bani şi proprietăţi, se pare că favorita avea şi mari calităţi, şi mai ales acele sentimente generoase şi artistice care-i lipseau complet regelui. Când regele a cedat, în mod laş, în faţa Angliei, făgăduind să-1 trimită pe pretendentul Carol-Eduard în exil, când, supunându-se poruncii cabinetului din Londra, 1-a arestat în plină stradă şi 1-a dus la graniţa Franţei, unde tânărul şi-a arătat mumie învineţite de frânghia cu care fusese legat, ea s-a opus din toate puterile atât arestării, cât şi exilului tânărului Carol-Eduard. Şi-a pus la bătaie toată averea şi nu s-a sfiit să-i declare regelui, în faţă, ceea ce toată Europa i-a spus după ce doamna de Pompadour a izbutit să-1 scape pe Carol-Eduard:

— Sire, ceea ce aţi făcut este o laşitate!

După ce 1-a ajutat pe acel nefericit, doamna de Pompadour şi-a întors privirea către arte. Datorită ei Voltaire a fost primit la Curte, unde a obţinut funcţia de gentilom, pe care a vândut-o apoi cu şase sute de mii de livre. Datorită ei, el s-a menţinut, cu toate necuviinţele şi

familiarităţile sale. Din când în când era obligat să fugă şi să se ascundă fie la doamna de Châtelet, fie la doamna du Mâine. Dar cum trecea furtuna, la primul surâs al regelui, doamna de Pompadour îl rechema pe fugarul care venea timid, făcea câteva versuri în cinstea regelui pe care-1 detesta şi a favoritei pe care o dispreţuia, dădea o reprezentaţie cu piesa Semiramida care nu plăcea, o ştergea englezeşte în Prusia, apoi se întorcea şi punea în scenă Cdtilina şi, mereu avid de faimă sau mai curând de zarvă în jurul numelui său, îi spunea lui d'Alembert, arătându-se pe sine:

_ Uite, îl vezi pe omul acesta? Are glorie de un milion şi vrea” să mai aibă încă de un bănuţ!

Arta a fos5 un izvor nesecat pentru doamna de Pompadour pentru a-şi păstra puterea asupra lui Ludovic al XV-lea, care se plictisea din ce în ce mai tare, căci regele era atins de singura boală care nu are leac: dezamăgirea. Iată portretul lui Ludovic al XV-lea, în picioare, făcut de Vanloo în epoca în care ne aflăm: regele pare încă tânăr,. Dar, ajuns la două treimi din viaţă, pe ici-pe colo răzbate bătrâneţea care-1 aşteaptă. Fruntea o are încă, dacă nu prea lată, cel puţin nobilă. Ochii, deşi albaştri şi foarte limpezi, sub pleoapele vineţii, sunt uşor adânciţi sub sprâncenele frumoase; nasul acvilin, caracteristic Bourbonilor, gura fină şi spirituală, caracteristică tuturor prinţilor din casa de Savoia. Ei bine, dacă veţi privi cu atenţie fruntea, ochii, gura, expresia pe care a izbutit s-o prindă pictorul pe chipul său, vă veţi da seama că regele era sătul de tot şi de toate. Nu mai lipseşte decât o cupă goală aşezată Ia picioarele acestui portret, pentru a fi Dezamăgirea personificată. Un astfel de rege trebuia distrat cu orice preţ. Pentru el, deci, Palatul Bellevue a fost transformat într-un palat de vis.

— Vreau aici grădinile Alcinei descrise de Ariosto, i-a spus doamna de Pompadour lui Boucher, dându-i banii necesari, marmora şi porfirul.

Lemoine a tăiat piatra şi Lemoine şi Boucher au făcut din ele palatul unei zâne. Ei bine, când regele a văzut ce a putut face ea ca să-i placă, a surâs, i-a oferit un taburet, a aşezat-o lângă regină şi le-a pus pe fiicele sale s-o sărute pe frunte. Ea, fiica lui Poisson, care fusese pe vre-rnuri condamnat la spânzurătoare fiindcă furase o vacă şi care într-o seară, când era cu chef, le-a spus curtenilor ce-1 înconjurau:

— Ştiţi de ce-mi vine să râd? De bogăţia şi de toate minunăţiile care ne înconjoară! Un străin care ar intra aici ar crede că a nimerit la masa unor prinţi şi, dumneata, domnule de Montmartel, eşti fiul unui crâşmar; dumneata, domnule de Lavalette, eşti fiul unui negustor de vinuri: tu, Bouret, fiul unui lacheu, iar eu, pe legea mea, toată lumea ştie al cui fiu sunt!

Şi budovic al XV-loa a uitat de etichetă nu numai pentru doamna de Pompadour, ci şi pentru fratele ei, marchizul de Vandiere, pe care toată lumea îl lua peste pidor, zicânuu-i „marchizul de alaltăieri” l; regele i-a schimbat numele, ca să nu mai fie luat în râs, numindu-1 marchizul de Marigny. Şi pentru ca încântătorul său cumnat să aibă aerul unui marchiz adevărat, 1-a făcut secretar al unui Ordin. Acum purta un minunat cordon albastru care-1 scutea de orice alte dovezi ale nobleţii sale. Tânărul se ocupase îndeaproape de desen, de geometrie, de arhitectură. La nouăsprezece ani era supraintendentul construcţiilor. Ei bine, la vârsta la care un altul nu s-ar fi gândit decât să se distreze, el a înţeles că trebuia să merite acest lucru. A plecat deci în Italia, împreună cu Soufflot, Cochin şi Leblmc, a stat acolo doi ani şi când s-a întors, chiar dacă nu era un artist de mâna întâi, era cel puţin un specialist de prim ordin în materie de artă. El e cel care a înfiinţat Şcoala de arhitectură din Roma. A isprăvit de construit Luvrul, a aranjat biblioteca şi a găsit loc în acest palat 1 Joc de cuvinte: de Vandidre şi de Vavant hler (de alaltăieri) se pronunţă a franceză aproape la fel (n. t).

Pentru colecţia de medalii şi muzeul de antichităţi. A vrut mai ale? Ca în acel palat să locuiască artiştii. Dacă sora sa ar mai fi trăit, ar fi făcut multe lucruri bune. El e cel care a ous bazele expoziţiei publice de tablouri în marea galerie a Luvrului; a strâns laolaltă marea colecţie de lucrări a lui Rubens; a cumpărat, pentru o pensie de zece mii de livre Pe an' semeţul lui Picot, care consta în a trece o pânză pictată şi deteriorată pe o pânză nouă, fără a primejdui în nici un fel vechea pictură. Astfel a salvat de la distrugere capodopere ale lui Andrea del Sarto şi pe Sjân-tul Mihail al lui Rafael.

În vremea asta, sora sa, doamna de Pompadour se ocupa, e adevărat, de lucruri mai puţin onorabile. Biata femeie înţelesese că misiunea – privită de doamna de Maintenon ca imposibilă – de a distra un om lipsit de simţul umorului merita cu prisosinţă o indulgenţă pontificală. Aşa că, în lipsă de altceva, a inventat Parc-aux-Cerfs, Era -pentru prima oară când o favorită a avut ideea de a-i dărui un serai regalului ei iubit. Inteligenta ducesă îşi dăduse seama că regele era omul obişnuinţei şi că variaţia era o distracţie fără urmări nefaste pentru ea. Ce era acel Parc-aux-Cei-fs? Un harem din Bagdad sau din Samar-kand, de unde fiecare sclavă era imediat alungată după ce? E culcase o dată cu stăpânul ei. Cele care nu rămâneau însărcinate primeau o dotă datorită căreia se măritau cu vreun burghez sau cu stăpânul vreunei ferme; cele care rămâneau însărcinate, îşi vedeau pruncul ajuns mai târ-ziu în cler sau în armată. Puţin o interesau deci pe doamna de Pompadour toate acele sclave de moment, atâta timp cât ea era sultana favorită sau mai bine zis Şherezada, obligată ca prin mintea, prin arta, prin poveştile ei să-1 distreze pe sulfcan vreme de o mie şi una de nopţi.

Capitolul XVI Anglia şi Franţa, ruptura dintre ele.

— Washington.

— Atacarea vaselor franceze de către vasele engleze.

— Declaraţia de război.

— Planurile Angliei.
— Cucerirea insulei Minorca de către Richelieu.
— Maria-Tereza şi doamna de Pompadour.
— Tratatul dintre Anglia şi Prusia.
— Alianţa Franţei cu Austria.

În ziua în care scriem aceste rânduri s-au împlinit o sută de ani de când Anglia şi Franţa, cele două rivale de la Crecy, Poitiers şi Azincourt, se pregăteau să treacă peste Ocean lupta continentală pe care o purtau de cinci secole şi pe care am văzut-o isprăvindu-se în 1745, prin bătălia de la Fontenoy. Să ne aruncăm acum ochii pe harta lumii din anul 1750 şi să vedem care mai erau marile puteri.

Anglia, în urmă cu o sută de ani, nu poseda decât cinci localităţi în India: Bombay, Bejnapur, Madras, Calcutta şi Chandernagor. În America de Nord nu avea decât Terra-Nova şi acea fâşie de litoral care se întinde ca un franj, din Arcadia până în Florida. Singura ei posesiune în Bahamas, erau insulele Lucayes; în Micile-Antile, Barbuda; în golful american, Jamaica. În sfârşit, Anglia nu avea în Oceanul echinocţial decât insula Sfânta Elena, de tristă amintire.

Franţa, dimpotrivă, avea dubla supremaţie continentală şi colonială. Poseda toată acea linie de fortăreţe construite de Vaubana care era cheia Tărilor-de-Jos şi care se uumuea ae La iramausours ama; a uuriKC-rciue: ArmaâOit: deţinea aproape în întregime An tilde. Coloniile sale din Arcadia, din Canada şi din Luisiana se întindeau zi de zi tot mai mult. În aceste colonii existau oraşele: Quebec, Montreal, Mobile şi Noul-Orleans; forturile din Fontenai, din Saint-Charles, din Pierre şi Maurepas se înălţau deasupra lacurilor din Canada. Fortul Reginei domina râul Assiniboins. În Africa, avea Senegalul, Goreea şi insula Madagascar de unde se putea ajunge în India; de aici domina Insulele France, Bourbon, Bainte-Marie şi Rodri-gue. Şi acum să vedem care au fost cauzele rupturii dintre Franţa şi Anglia.

Anglia, prin tratatul de la Utrecht, primise o porţiune din Arcadia. Limitele pământurilor cedate Angliei şi cele ale

pământurilor rămase Franţei nu erau bine determinate, aşa că rămăsese între ele o bucată de teren a nimănui. Pe acest teren, care aparţinea de fapt Franţei, englezii construiseră „Fortul Necesităţii”', unde aduseseră o garnizoană destul de puternică, a cărei comandă o încredinţaseră maiorului Washington. Comandantul trupelor franceze de pe râul Ohio, domnul de Contrecoeur, îi ordonă într-o zi domnului ele Jumorville, unul dintre ofiţerii săi, să se ducă la Fortul Necesit; V ii şi s§ ducă o scrisoare comandantului englez, prin care comandantul francez îl ruga pe maiorul Washington să nu tulbure printr-o posesiune ilegală pacea care domnea între cele două ţări şi să se retragă pe porţiunea de pământ englez. Domnul de Jumonville luă treizeci de oameni şi porni la drum. Dar la o mică distanţă de fort, izbucni o salvă de împuşcături şi domnul de Jumonville băgă de seamă că era complet înconjurat. Atunci

SPECIAL_IMAGE-image096. Jpg-REPLACE_ME

—?

Salva de împuşcături, care-1 ucise atât pe el, cit şi pe opt dintre soldaţii săi, ceilalţi douăzeci şi doi fiind făcuţi prizonieri. După câteva zile, unul dintre ei, un canadian, a izbutit să scape, ducând comandantului său vestea acestei violări a drepturilor Franţei.

În vreme ce canadianul aducea vestea comandantului Contrecoour, maiorul Washington dădea ordine ca în vre-ie de război şi, în fruntea a patru sute de oameni, se> îndreptă către avanposturile franceze. Dar abia apucă să fac doiiă. Trei leghe, că şi sosi înştiinţarea că o oaste nu-mc-V'T.- Isă se îndrepta spre el ca să răzbune moartea lui' Jui'noiivilltşi a oamenilor săi. Într-adevăr, domnul de Villiers, fratele victimei, primise de la comandant ordinul de^ a-i pedepsi pe ucigaşii fratelui său şi de a aduce îndărăt P-izonierii.

— Maiorul Washington se retrase repede în fort.! Şi-i aşteptă pe francezi. Atunci domnul de Villiers începu asediul şi, după câteva asalturi energice, Washington a

trebuit să se predea. Capitulând, englezii au fost obligaţi să se -retragădin acel teritoriu, cu arme şi bagaje. Washington s-a angajat să înapoieze francezilor pe cei douăzeci şi unu de prizonieri care fuseseră trimişi la Boston; dar, lucru ciudat, din douăzeci şi unu de oameni n-au mai venit înapoi decât şapte şi nimeni nu a mai ştiut ce s-a întâm- ' plat cu ceilalţi paisprezece. Asasinatul avusese loc la-24 mai 1754 şi cucerirea fortului la 3 iulie a aceluiaşi an. Franţa reclamă faptul cabinetului din Londra, dar, ca întotdeauna, cabinetul dădu un răspuns evaziv. Apoi, din- «tr-odată, fără nici o declaraţie de război, precipitând dez-nodământul unei situaţii neclare, englezii făcură, pe mare, ceea ce făcuse Frederic pe continent. Parisul află cu stu-» poare că nişte vase comerciale, ba chiar şi unele vase da, război fuseseră capturate de escadrele britanice. La 3 iu-»; nie 1755, amiralul Boscawcn, aflat în fruntea unei escadre britanice alcătuită din treizeci de vase de război, în-tâlni vasele franceze Alcide şi Crinul, se apropie de ele în mod amical, apoi brusc le învălui, atacându-le. Alcide era comandat de domnul Moquart, Crinul – de domnul de Lorgeril. Cele două vase făceau parte din escadra domnului Dubois de La Motte. Pretextul atacului a fost pretenţia domnului Boscawen, pe care cei doi căpitani nu voiseră să i-o satisfacă, de a saluta drapelul englez. Deşi s-au apărat eroic, cele două vase au fost capturate de englezi. După câteva zile, vasul Speranţa, navigând sub pavilion alb, a fost prins la rândul lui. Domnul de Douville, care-1 comanda, s-a luptat ca un leu; dus la Londra, a declarat că nu se socoteşte prizonierul unei naţiuni civilizate, ci scavul unei bande de piraţi.

În timp ce francezii tot mai trăgeau nădejde că până la urmă conflictul va fi aplanat, la Versailles sosi vestea că, în luna care trecuse, englezii le luaseră francezilor o mulţime de vase: cinci încărcate cu două mii de negri, douăzeci şi şase cu mărfuri şi provizii din insulele franceze, unul care se îndrepta spre Crimeea, două ale Companiei Indiilor –

unul care se ducea în Senegal şi altul care venea de acolo – două baleniere care veneau de la pescuit, douăzeci şi două de vase având la bord provizii aduse din Canada, douăzeci şr şapte de vase făcând negoţ atât în colonii, cât şi pe coasta franceză, şaizeci şi şase de bărci din Terra-Nova; în total, englezii luaseră Franţei, într-o singură lună, aproape trei sute de ambarcaţiuni. În urma acestei crâncebe piraterii, zece mii de marinari fuseseră luaţi prizonieri şi duşi în Anglia. Secretar de, stat al Afacerilor Externe la Londra era pe atunci Henri Fox, mai târziu lord Hollând, duşmanul personal al Franţei, al căFrânta rp înarma în mnr) niihlip. Ră nrmJăt.pa mari escadre'-şi ca transporta necontenit trupe m uanaeta; ca în acesse,

R?

— RtOT> rio în+civacoia calo oî oo Qr+inrtoTo îi-» nnnrl l-ir» fprât a păşiră aemnitaiea tarn saie. Acesx răspuns msuiem, er utiiiat, ue u uuici şi mai lasuieiad, în care ruA ceieţi ta. Iivua franceză să fie imediat dezarmată şi fortificaţiile din DunFranţei, dar şi pe cele comerciale, conţinând mărfuri ce

.

T „_*. _.! ^_.1 domnul de Mirepoix, ambasadorul Franţei, părăsi Ijondra puf 4„t „», j„«t-^-

Deau orin data x>e care o purtau că. În timp ce jii ni Lduid I

M

_~_;<>18 o fTonorniuliii 'R» n>rtrlr» r>lr ora că oo rninS tyiâi-» „«fortul juuquesne, sa urce pe nuviui umo pina ce avea să SC JIU”'„1-”! H>*-» >» >. W.* „v, v-m uviunt» * „'„^| ^t*i^ li tunari. După ce se întâlneau, trebuiau să acţioneze îmLJi. WW4*v», «*. – «. *,» w-» w„- – «o™. W. Y- _-. -„

*j_1_1_1 T-l_^_ i_1_• _ _ «_H _? _£_j_1

Frederic, pe lacul Champlain, pe râul Richelieu, iar în priifinfnt-Jpan I Din fericire, acest plan uriaş căzu în mâinile francezi-|k>r. Escadra domnului Dubois de La Motte, cel

căruia ii iuleu trupele sale. Băştinaşii, care-i urau pe englezi, făgăIauira iranceznor sa ie aea şi ei ajuiur. Uin Dieskau. Abia aiuns. După ce bătuse o oaste alcătuită din l aaica unui ainire cei mai vne. Ii generau ai arnicuei u «u-iceze. Via^a î-a tosţ scurta, aar piuia ae suaiuune ţi giui «=.

I -_„. *_: t_-1_i 1_j*_i-_., _„.

— S 1*».

Âne ascuns, de la vecinii lor. În America. Englezii posedau I 379 'llllil HilV'lll

®S j~' «„+ ->i„mmanei w Tnsula sp. numea Minorca. Dacă f*> luau îviinorca, irancezu ie tăiau c1^1^”1,. ^”;”*-; r. „ s t oirant ci «snrp Tţ. Qlia. Porct iLicll LliiC iLtatuiu *, «-* *^-rt' tul din Mahon, unul dintre cele mai frumoase am auropa, intrare „ar Vi fost păzită de francezi. Dacă^ranţa i „m „, «s v^î^.

— R->c TTinr>rv*a „lua ci îvâahonul. AuOI Uuuâ b « 1^1 tnt pp «r fi renit francezii în solful Mexic.

E adevărat că fortul Saint-Phiiippe era de necucerit; în schimb, fortul Kicheiieu putea ri ocupai, m acest awy, iii j. j..._ *. —^i^M ^i^,

_a „, • ^ «, «^^ t c_oŢi Hat mnr^iypri dp mii de ludovici. Oarnenî din Hyeres sub ordinele domnului de Galissonnniere şi douăsprezece vase ue mue. Ntcuima ii o-^y. «^„^^-v y. ootsorezece vase de transport. Din păcate, se pare că fortul Raint-PhiliDDe.

— E: „, nnm'4

Inrlp să ctăspRti nişte scări atât ae tinaeni numai cioare tăiate în grami.

Înalte?

SPECIAL_IMAGE-image098. Jpg-REPLACE_ME Resalul i-a dat lui Galissonniere o mie de oametiK ca să-şi noantea de 27 SDre 28 iunie, trei din ppIp rinri forturi pn. Gieze urna cucerite, câţiva aeputaţi î-au aaus m 26, la' trs Hi 29 aug'ist, toate forturile engleze se predaseră şi domnul de Fronsae. Fiul mareşalului de Richelieu. A olecat îa Comrâo T? Îr>Vlo1âc*n nil moi niron ^r» Şir>r\~ în A/Tinr% «fvrt nu

putea pleca de acolo fără aprobarea regelui. Din ia v_-ui te iiuuiaLamai inuiţi uuşinam uecu prieteni, când, yrind să-şi mărite tata – Alexandrine – cu ducele ae tronsac, ntu mareşarmui, auceie o reiuzase. VorbmSPECIAL_IMAGE-image100. Jpg-REPLACE_ME Îi răspunsese că ar fi onorat de o asemenea alianţă, dar că nanontrn n r>iit<=a r» ănăta un pnnrpHin riP rarp certificatelor medicale – Ludovic nu i-a mai putut refuza.

—% 1 – —o-

SPECIAL_IMAGE-image102. Jpg-REPLACE_ME

SPECIAL_IMAGE-image104. Jpg-REPLACE_ME

SPECIAL_IMAGE-image106. Jpg-REPLACE_ME

— Ah, iată-te, domnule duce, i-a spus. Ei bine, cum ţi se par smochinele din Minorca? Se spune că ar fi foarte bune.

După care i-a întors spatele. În momentul plecării ducelui de Richelieu, Franţa încă mai pendula între o alianţă continentală sau cu Frederic sau cu Maria-Tereza. După înapoierea lui Richelieu, aproape că se hotărâse să se alieze cu Austria. Deşi fiul său avea onoarea, după cum am mai spus, de a se trage din casa de Lorena, domnul de Richelieu era împotriva unei alianţe cu Austria. Toţi oamenii de seamă din ultimul secol susţineau micşorarea puterii imperiale. Henric al IV-lea, cardinalul de Richelieu şi Ludovic al XlV-lea urmăriseră acelaşi lucru. În momentul în care cuţitul ucigaşului Ra-vaillac dădea peste cap expediţia la Julliers, Henric al IV-lea tocmai isprăvise, împreună cu Sully, un plan uriaş, în care expediţia la Julliers nu eră decât începutul. Planul acela urma să schimbe faţa Europei, care trebuia să devină, sub numele de Confederaţia creştină, a confederaţie universală. Iacobinii din 1793 şi montaniarzii din 1848 s-au gândit şi ei la acest proiect al lui Henric al IV-lea care, odată ce-ar fi ajuns la Viena, cucerind Austria, ar fi pornit într-o cruciadă împotriva turcilor, alungându-i din Europa. Apoi ar fi înfiinţat o Confederaţie creştină, alcătuită doar din cinci state, unde urmau să intre şase monarhii ereditare, cinci monarhii elective, patru republici. Cele şase

monarhii ereditare erau: Danemarca, Suedia, Anglia, Franţa, Spania şi Lombardia. Ultima, ridicată la rangul de regat sub ducele de Savoia, urma să fie alcătuită din Savoia, Montfferat, ţinutul Milanului şi Mantua. Cele cinci monarhii elective erau: Roma, îmbogăţită cu Neapole şi Calabria; imperiul germanic; Boemia, căreia urmau să-i fie alipite Lisace, Silezia şi Moravia; Polonia, îmbogăţită cu cuceririle din Rusia; Ungaria, mărită cu o parte din Austria, cu Tirolul, Carintia şi cuceririle smulse de^a turci. Cele patru republici erau: republica italiană, alcătuită din tot nordul Italiei aflat între regatul Lombar-diei, statul papal şi Veneţia; republica Veneţiei, sporită cu Sicâlia; republica Elveţiei mărită cu Franche-Comte; şi. În sfârşit, republica Belgiei. Toate acele state urmau să aibă un Consiliu Suprem ce trebuia să menţină pacea universală, să prevină certurile, să se pronunţe în privinţa neînţelegerilor, să apere frontierele, să îndrepte atacul împotriva celui ce ar fi fost socotit duşman comun; în sfârşit, să vegheze la siguranţa, la binele şi la prosperitatea acelei armonii generale. Nefericitul de Ravaillac habar n-a-vea ce dragoste profundă faţă de oameni se ascundea în inima acelui rege pe care o străpunsese – în colţul străzii Ferronnerie – în 14 mai 1610. Ei bine, planul lui Henric al IV-leaT de diminuare a puterii austriece, reluat de cardinalul de Richelieu şi de Ludovic al XlV-lea, şi cât pe-aci să fie realizat, eşuase sub domnia lui Ludovic al XV-lea din pricina doamnei de Pompadour. Casa de Austria, obscură şi aproape necunoscută în urmă cu trei secole şi jumătate, nu se ridicase sub Carol-Quintul decât luptând continuu împotriva tuturor principiilor de libertate. In lupta aceea pierduse Elveţia, Olanda, Spania şi Neapole; dar îi mai rămăsese Ungaria, Boemia, Brabantul şi Toscana. Dominaţia ei se întindea din Turcia până la Philipps-burg şi de la Ocean până la Mediterană. Era departe de ceea ce posedase în urmă cu două sute de ani, dar rămânea totuşi cu încă foarte mult. O clipă, în 1738, întreg acest imperiu al Austriei

fusese redus doar la Ungaria, iar Germania răsuflase uşurată. Maria-Tereza îl văzuse pră-buşindu-se şi-şi dăduse imediat seama că nu va putea păstra acea mare putere decât cu ajutorul Franţei. Dar cum putea ea să învingă părerile politice ale unor oameni cum fuseseră Henric al IV-lea, cardinalul de Richelieu şi Ludovic al XlV-lea? Cum putea să-i învingă pe Ludovic al XV-lea, pe Delfin, pe miniştri şi întreaga Franţă, care erau împotriva ei? Cu cine să se alieze ea în această luptă? Cu doamna de Pompadour. Dar această femeie de condiţie modestă, fericită că apucase să se mărite foarte de tânără cu un înalt funcţionar, putea fi aliata Mariei-Tereza, fiica şi urmaşa unor împăraţi? Nimic mai uimitor decâtpolitica ale cărei interese nivelează condiţiile sociale. Dacă doamna de Pompadour urcase până la Ludovic al XV-lea, apoi Maria-Tereza trebuia să coboare până la doamna de Pompadour. Dar cum? După o îndelungă chibzuinţă, îi scrise acelei femei numind-o „verişoară". O alianţă a Franţei cu Austria era atât de ciudată, de neaşteptată şi de puţin probabilă, încât atunci când domnul de Kaunitz, ministrul austriac la Aix-la-Chapelle, îi spuse pentru prima oară domnului de Saint-Severin că doamna de Pompadour îl trimisese, în 1747, în acel oraş pentru a încheia pace indiferent cu ce preţ, domnul de Saint-Severin refuză să-1 asculte. Dar la prima confidenţă pe care Maria-Tereza i-o făcu „ve-rişoarei" sale în legătură cu acel proiect de alianţă, doamna de Pompadour, mai puţin iscusită în politică decât/Henric al IV-lea, cardinalul de Richelieu şi Ludovic al XlV-lea, încântată de a fi numită „verişoară" de către Maria-Tereza, ea, care fusese numită „coana Jupon" de către Frederic, făcu tot ce putu pentru a ajunge la acea alianţă. Şi ce credeţi că făcu? Un fleac pentru favorită: îi înlocui pe toţi miniştrii bătrâni, adepţi ai lui Henric al IV-lea, Rirţ, u 1 Ludovic al XÂV-îea, cu miniştri tineri, devotaţi gi. I-; -i: de Paulmy, de Rouille, de Moras, d< B'-rrgf-r.

Cel mai de temut dintre toţi era domni:! De Maurepas, care avea convingerea că Austria este inamica cea mai

aprigă a Franţei. Domnul de Maurepas era amu-z-mt, iar regele îl iubea. Văzându-se zilnic cu el, avea o mare influenţă asupra lui Ludovic. În plus. Delfinul H iubea enorm, iar Delfinul – după cum ştia toată lurnea – era duşmanul neîmpăcat al Austriei. Domnul de Maurepas săvirşi însă imprudenţa de a scrie o epigramă la adresa favoritei şi regele îl exila. Domnul d'Argensson fusese şi el exilat, iar domnul de Machault fusese invitat să-şi dea demisia, în afară de opoziţia pe care domnul d'Argensson io putea face favoritei, de ce îl ura aceasta atât de mult? Pentru că, într-o zi, un prieten al doamnei de Pompadour intră la ministru, îşi aruncă ochii pe o hârtie pe care scria ceva şi văzu că este vorba de o caricatură care tocmai apăruse. Caricatura îi înfăţişa pe domnul d'Argensson într-o trăsură, pe Machault pe capră în chip de vizitiu, iar pe „rege, la spatele trăsurii, în chip de lacheu. Scrisoarea începea cu următoarele rânduri: „Lacheul meu binevoieşte să-mi trimită, în sfârşit, vizitiul”. Într-adevăr, în. Aceeaşi dimineaţă regele îi scrisese lui Machault, cerând să-i predea portofoliul. „Prietenul” domnului d'Argensson îi spuse doamnei de Pompadour ce văzuse, iar aceasta îi spuse regelui care. Foarte supărat, îi scrise domnului d'Argensson, exilându-1.

Domnii de Paulmy şi de Moras îi înlocuiseră deci pe Argensson şi pe Machault, iar abatele de Bernis fusese introdus în Consiliul de stat. Era un om de treabă şi cinstit, căruia îi plăcea să scrie versuri, simţind o mult mai p i ternică înclinare către cele lumeşti decât către sacri»; Cum Bayer, profesorul Delfinului, îl ura, făcând lot

— Ludovic: al XV-lea putea pentru a-3 îndeţâărta, Bemis se hotărî să treacă de 'partea ăoamnei de Pompadour. Un om care se pricepea să scrie versuri destul de frumoase putea fi şi un bun politician, aşa că în iulie 1757, doamna de Pompadour îl înlocui pe comnul de Rouiile, la Ministerul de Externe, cu abatele de Bernls.

Alianţa cu Maria-Tereza se înnoda deci încet şi în umbră. Gei trei complici erau: domnul de Naramberg, ministrul reginei Ungariei, abatele de Bernis şi doamna de Pompadour. Iată şi ce anume propunea Maria-Tereza-: împărăteasa era dispusă să dea Ţăriie-de-Jos ducelui de Parma, despărţind astfel Anr: -i de Olanda prir/r-un prinţ din casa de Bourbon. Luxer/;

: Franţa urma.

— Rată ţară liberJ IşLige Pornera., şea cu Franţa a ^i, cum Fran'! Încă nu fuse.

Au, o ni a • u-ă. A ir a p.

U nu mai na să fie:”. Ia urma? Să se itracl răz-pe rgul şi GibralU;: ex-fMons;:' coi ia ei, er: iar:? Marcr; i A-”, ia. Ruşi; afla în război cu Anglii leelarat, liga marilor pute 'r. Ent urma să slăbească puterea maritimă a Angliei, are Austria declara că nu se va mai alia niciodată. Planul era vast şi îndrăzneţ. Ludovic al XV-lea nu vedea, ca Maria-Tereza, chiar atât de departe şi nici nu viza atât de sus. Maria-Tereza, rugându-1 pe Ludovic să-şi prezinte şi el planul, acesta apeiă la domnul de Bernis, care propuse doar atât: „Garanţia sigură a Austriei şi Prusiei, exceptând Anglia”.

Abia atunci se află că, încă de la începutul arfului 1750, exista un tratat între Anglia şi Prusia. Aceasta din urmă a fost deci exclusă din plan, care se simplifica şi mai mult, mărginindu-se doar la un rând”: „Garanţia sigură a Austriei şi Ungariei”'. Tratatul a fost semnat la 9 mai 1756, între Franţa şi Austria.

Capitolul XVH Consiliul.

— Com: ivi episcopului „~' ilarii clerului.

— Uşt?

— DeniVa cot v”'ilo

— Scrisori ins… itoai Pompaclour.

— Amen

— Arestarea lui Dami ris.

— Supliciul.

— Dizgr gensson şi de Machault. Îl înlocuieşte pe domnul lui Fontenelle.

Mixtă.

— Condamna- Deschiderea adu-contelui de Provence.

— Teama de tulburări. 1 adresa doamnei de ri la adresa regelui. S.

— Damiens la Pa-aţierea domnilor d'Ar- Domnul de RouillS de Bernis.

— Moartea În tot acest timp, certurile religioase şi politice iscate de impozitul celei de-a douăzecea părţi îşi urmau cursul. Parlamentul îl acuzase pe preotul Saint-Etienne-du-Mont că nu-şi respectă îndatoririle, dar regele casase decretul de acuzare printr-o hotărâre a Consiliului. Parlamentul nu s-a dat bătut: la 18 aprilie 1752, a-dat o hotărâre sub formă de regulament privind interzicerea de a refuza, în mod public, împărtăşania, sub pretextul neprezentării certificatului de spovedanie sau de neacceptare a Bulei Unige-nilus. Regele stabili o comisie alcătuită jumătate din cler şi jumătate din magistratură. Biserica era reprezentată de cardinalii de La Rochefoucauld şi de Soubisse, de arhiepiscopul oraşului Rouen şi episcopul de Lyon. Magistratura era reprezentată de domnii: de Trudaine, de la Granville şi d'Auriac, consilieri de stat, şi domnul Joly de Fleury, vechi procuror al Parlamentului.

În 1753, comisia a început să „lucreze”, adică-să nu facă nimic. Aşa că cearta se învenina din ce în ce. Îa 18 ianuarie, Parlamentului i se aduce la cunoştinţă refuzul preoţilor de a le împărtăşi pe călugăriţele din Saint-Loup, din L'Hotel-Dieu şi din alte locuri. În 23, Parlamentul îl amendează pe episcopul d'Orleans cu şase mii de livre, plătibile imediat. În 24. O hotărâre a Consiliului casează ho-tărârea Parlamentului. Parlamentul se hotărăşte să-i adreseze mustrări regelui. Pe 4 mai, mustrările sunt înmânate în scris, regelui, care refuză să le primească şi ordonă înregistrarea scrisorilor sale trimise Parlamentului la 22

februarie, în 7 mai, Parlamentul răspunde că dacă se supune poruncii regelui înseamnă să nu-şi îndeplinească, datoria şi să-şi calce jurământul. Atunci preşedinţii şi consi-* lierii sunt exilaţi, iar patru dintre ei arestaţi şi întemni-» ' taţi. Marea Cameră este mutată la Pontoise.

Parlamentele din Aix. Din Toulouse şi din Rouen ur-] maseră exemplul celui din Paris. Parlamentul din Rouen» ' mai ales, trecuse de partea episcopului d'Evreux.

„'• ocedura părându-se prea aspră Curţii, aceasta o ca-£'• la 1 august. Apoi, ca să nu mai rămână nici o urmă, n hizul de Fougeres se duce, din ordinul regelui, la R n. ren.: registrul Parlamentului şi taie şi şterge totul în pi >. Ţ a magistraţilor.

F.

— Î-i pese de poruncile regale. Parlamentul din Renn. O alătură şi el celorlalte. În 19 august 1754, dă o hoţi* r,:<> prin care-1 condamnă pe episcopul din Vannes la şase mii de livre, plătibile imediat, pentru refuzul de a oficia, o slujbă întru odihni sufletului preotului din Kar-n.'if, afrăgindu-i atenţia că, dacă în opt zile nu va oficia atva slujbă, va fi tratat ca unul care nu respectă îegiâe ţării şi ca instigator la schismă.

La 4 septembrie, regele suspendă Camera regală pe care o înfiinţase pentru a judeca în lipsa Parlamentului şi repune în funcţiile sale Parlamentul Parisului, care se decide să înregistreze hotărârea din 2 septembrie, ce impunea o tăcere absolută asupra dispui? Lor religioase. În 2 ianuarie 1755, regele îl exilează pe episcopul de Troyes, care refuzase să dea nu ştiu cui împărtăşania, trimiţându4 ia, Mery-sur-Seine. În 23 mai, Adunarea călugărilor au-gustini îi dă regelui şaispTezece milioane de franci. Ea se încheie cil o scrisoare-circulară trimisă tuturor arhiepiscopilor şi episcopilor din regat, în care sunt expuse sentimentele prelaţilor din adunare în privinţa respectului datorat Bulei Unigenilus. Parlamentul socoate această scrisoare drept o infracţiune care loveşte în declaraţia din 2 septembrie prin

care se ordonase să nu se mai discute nimic cu privire la Bulă.

La 17 noiembrie 1755, se naşte contele de Provence, cel care va fi mai târziu Ludovic al XVIII-lea. Pe 13 iunie i756 se naşte domnul duce de Bourbon, tatăl acelui duce d'Enghien împuşcat la Vincennes, duce de Bourbon pe care-1 vom vedea mai târziu spânzurat de spanioli de una din ferestrele castelului din Chantilly.

La 21, august, regele ţine un consiliu la Versailles şi cere să i se înregistreze trei declaraţii: prima, privind stabilirea unui nou edict ce viza a douăzecea parte din avere, asemănător întru totul cu cel din 1749: a doua, privind plata, vreme de zece ani, a unei zecimi din avere şi * treia, pnvmo. Ctreptul de aintra în oraşul Paris.

La 23 decembrie are loc, în sfârşit, o şedinţă în care regele obligă Parlamentul să publice şi să înregistreze, în prezenţa sa, următoarele: 1, O declaraţie prin care reînnoieşte ordinul privind tăcerea asupra Bulei Unigenilus, menţionând că refuzul împărtăşaniei va fi judecat de judecătorii regelui; în plus, ordonă o amnistie generală pentru trecut.

2. Un edict privind desfiinţarea a doua ^vLre cele cinci Camere de anchete.

3. O declaraţie privind reglementarea disciplinei Parlamentului.

În aceeaşi zi, preşedinţii şi consilierii de la anchete şi câţiva consilieri din Marea Cameră, crezând că prin aceste trei declaraţii li se schimbase funcţia, şi-au dat demisia din slujbă. Ultima declaraţie, punea capăt certurilor, dar nu înăbuşea uva poporului. To-:? Te acele refuzuri de a-i împărtăşi ' i îngropa oe oameni, • ': e acele hotărâri ale Pariam* lui, toate acele contraărâri ale Consiliului, exilul c! Terilor ş «i al preşedin',.; din Parlament, lipsa de drep e, impozitele at? T de a? Şi de grele, toate vesteau o aprigă furtună, stâmind valurile norodului care de şase ani, de când încetase să-1 mai vadă pe rege şi care nu-i mai auzea

vorbind, în numele său, decât pe perceptori şi pe aprozi, încetase să-1 mai iubească; apoi începuse să-1 urască. În ultimii doi sau trei ani ai acestei perioade, rapoartele locotenentului de poliţie erau tot mai sumbre şi mai ameninţătoare. Acesta nu-i ascundea deloc regelui ameninţările pe care le auzea zilnic proferate la adresa lui. La rândul ei, marchiza de Pompadour primea'zeci de scrisori insultătoare.

În aer se profila pumnalul lui Macbeth.

La 5 ianuarie 1757, Ludovic al XV-lea, care în după-amiaza aceea se dusese la Trâanon ca să-şi vadă fiicele, tocmai se pregătea să se întoarcă. Pe la ora cinci, ieşind din apartamentul lor împreună cu Delfinul şi cu o parte a Curţii, se îndreptă spre scara la piciorul căreia îl aştepta trăsura. Intre timp se întunecase şi se făcuse frig; fiecare se înfăşură în redingota lui; regele avea două, dintre care cea de deasupra de blană. Dar când să pună piciorul pe scara trăsurii, un om se năpusti din întuneric, iar re? E! E strigă:
'
–

— Oh, mi-a tras un pumn zdravăn!

Dar trecându-şi mina peste vestă, văzu că e plină de sânge.

— Sunt rănit! Spuse el.

Întorcându-se, văzu lingă el un bărbat cu pălăria pe cap.

— Asta-i' omul care m-a lovit! Strigă Ludovic. Aresta-ţi-1, dar să nu-i faceţi nici un rău!

Unul dintre valeţii regelui se năpusti asupra omului şi puse mâna pe el. Înşfăcat de gărzi, omul fu dus în sala acestora şi scotocit. Avea încă asupra lui arma cu care îl lovise pe rege. Era un cuţit cu două lame, una de formă obişnuită, cealaltă semănând cu lama unui briceag. Lama aceasta mai avea pe ea cinci picături de sânge. Deci cu aceasta din urmă îl lovise pe rege. Dar avusese şi timpul, şi prezenţa de spirit s-o ştergă de haină. În plus, avea asupra lui treizeci şi şapte de ludovici de aur, câteva monede de argint şi o carte intitulată Instrucţiuni şi rugăciuni creştine. N-a încercat nici să fugă,

nici să-şi ascundă numele. A declarat că se numeşte Francois Damiens. Avea acelaşi pronume ca şi Ravaillac. Apoi, cuprins parcă de re-muşcări, strigă:

— Fiţi cu ochii în patru asupra domnului Delfin! Să nu iasă astăzi din casă!

Aceste vorbe îi făcu pe toţi cei din jur să creadă că Damiens avea complici. Bănuiala spori când una dintre gărzile de la uşă veni să spună că – cu vreun sfert de ceas înaintea atentatului – auzise pe un oarecare întrebân-du-1 pe Damiens: „Eşti gata?” La care Damiens răspunsese:' „Da, îl aştept!” Dar oricât îl chinuiră pe Damiens, arzân-

— R ^ ^ -l,.' n, irr, ior., s rincăoătre Leclerc ou otumu m udintre locotenenţii viuiilli4§ss*ti-*jiii_1”t'_1-”' ~r~: _ _ m Z, „i, r no bucătar, valet în vroo douăzeci Qe vat, e, u^^. U. g tusfoe mv-i^u • * «- „^”*” j.”, o^^Avvi i^fiihii Unii O5^ E Lamentări pretindeau”că-1 auziseră de câteva ori prolerM s

—*ani., _ 5_k„a j^. W, v, ™ rto Pomnartour. Pe 3 ianuarie» I TIV V„c. Of „ă, „t nlimhându-se prin locurile ceis singuratice. Pe 5, s-a plimbat prin faţa ^sieiuuu, «££• | fost. Arestate odată cu uamiens j? I cu na^^ ^~. -~. – -^-^ fl ce regele a rost ranu, s-a mw^ «^^. «. -. _

^ ' s „, _, „, „.„^<, toomt. Ra nu cumva cuţitul | să fi fost otrăvit. I-a fost atât de teama, mcit i-a «

.,.,., „rw «„™ =a-i încredinţeze puterea şi a | „. * ']..'.'„li „-^t„4^„nortam fălit şi suflet îndârjit., Uamlpnc: «p nare că n-a iacul inanui» ui» «, ^ «- aceste mărturisiri comproiimeau ijci^^. V. «. ^- nrticâ să i se araa re 1-a înіunchiat pe rege, apoi să fie rupt în bucăţi. |

Relar de stat al Mlnisţp-miliii Aa p^k.

— VI ~< j! -

— J'-”- ttyu.tL: uu fJi mul. IJlirţn CCtre le noii: *:! • iprejurările prezentp mn oiihnn mi-a,.» >- fi„, -1~ ss^™. Y.^„v,.„^ ^,., t j, *rc, ^j, tu ut. – -mt-iusiru ai manni'. I. fin-

—. – -• —. -/• —^ *”-<*u, v> «A., jjiuu-tj. I.u iiliml. Uaea cm să-mi ceri vreo favoare pentru copiii dumitale, poţi s-o ţnr/? /ginilitiliii” Po^ ^x ^4 j^-t- _i-i_. K\par ţieri? Nimeni nu ştia.

Poate pentru că cei'doi n^nfcfri şi pem.ru ca JLJamiens manifestase o J T Tina ca rana regelui era mult mai uuciuuu-se sa întrebe cum se mai simţea majestatea-sa, treia demisie a fost cerută de rege, cam tot în acea vreme.

»}*3 mnto Ho Ra'nic ^ a nu uitam m toiul acestor înJâmnlăr-j că/. R.r, o «w, r, «» ^ nea iui jt?

— Ontoneu. E, de<: anul oamenilor de litere din «f-Jî=, -1. ^

£

C ~ r J

• =. Ii o • ci i*'

Ac-'m Frania nu mai putea. Să dea înapoi. Angajamentele • • ». E fe-â •! Saxa; i i'ală de Austria o obligau să acţionez •.'şa c.

— A a ndicuî imediat o oaste de o sută de mii de oameni. A prevenit Provinciile-Unite să-şi păstreze r. euti-aliUilea dacă vor ca graniţa Olandei să nu fie violată. Apoi a împărţit armata în trei; o parte i-a fost încredinţată lui Charles de Rohan, prinţ de Soubisse, a doua parte, lui Victor-Francois, duce de Broglie, fiul bătrî-nului m-ii.' -1 eu acelaşi nume, iar a treia parte i-a dat-o lui Ives-Ftv. Îs Desmartes, conte de Maillebois. Nu'erau chiar ce a <. R fi trebuit, pentru a lupta cu un om de talia lui F; ic al Prusiei; dar mareşalul de Saxa murise, ma:; v,.: în de Leuwendahl murise, domnul de Belle-Isle era bâum *i pe deasupra şi bun prieten cu regele Prusiei. Ducele de Richelieu, care tocmai cucerise Ma-honul, avea curajul loviturilor neaşteptate şi nu chibzuiala geniilor militare, care ştiu că alcătuiască, punct cu punct, un plan de luptă. Richelieu era un colonel de muşchetari, nu un general de armată. Dar, în lipsă de altceva, regele a fost obligat să se mulţumească cu ce avea. La rândul lor. Armata Austriei cu care Franţa se aliase şi armata Rusiei care trecuse şi ca de partea Franţei nu aveau nici ele generali sau mareşali cărora să le încredinţezi, cu ochii închişi, conducerea luptei. Prinţul Eugene dispăruse, iar feldmareşalul Daun îl înlocuise pe Piccolomini. Şcoala

germană succedase deci şcolii savoiarde şi italiene. În concluzie, o oaste mediocră, deşi îşi cucerise un frumos renume în războiul împotriva turcilor, dar care nu avea, ca oaste de muia întâi, decât grenadierii unguri, infanteria boemiană, croaţii, husarii şi pandurii, adică tot ceea ce nu era austriac.

Ruşii înaintară cu optzeci de mii de oameni comandaţi de mareşalul conte Apraxin, care luase parte, sub mareşalul Munich, la luptele împotriva turcilor. Armata rusă, înfjjnfată de ţarul Petru I, era un fel de imensa maşină impasibilă, pe care un conducător bun putea întotdeauna cuota, <a, f nu înainta şi nu se retrăgea decât la ordinul şefilor, cure. Distrugea tot şi care nu putea fi învinsă. Saxa avea.; >a cum am mai spus, treizeci şi cinci de mii de oameni. Dar aceşti treizeci şi cinci de mii de oameni fuseseră, încă de La începutul războiului, înconjuraţi, despuiaţi, dezarmaţi. Deci avangarda coaliţiei dispăruse, lăsân-du-i liber Iui Frederic drumul spre Elba, unde putea opera după bunul său plac, punând mâna pe poziţiile strategice de la Pyrna, Dresda şi Leipzig.

La rândul ei. Suedia tocmai publicase un manifest prin care' anunţa că. În calitate de garant al tratatului din Westfalia, nu putea să nu intre cu trupele pe domeniul regelui Prusiei şi în ducatul Pomei'aniei, pentru a răzbuna constituţiile statelor violate şi pentru a-1 sili pe Frederic să le dea cuvenitele satisfacţii. Regele Suediei înarmase şi el o oaste de treizeci de mii de oameni care să intre în Pomerania, toţi ostaşi bătrâni, cu multă experienţă, obişnuiţi cu disciplina lui Gustav-Adolf şi Carol al Xll-lea. Astfel, împotriva sa şi a celor optzeci de mii de ostaşi ai săi, regele Prusiei văzu ridieându-se o sută optzeci de mii de soldaţi francezi, împărţiţi în trei armate: armata din Hanovra pornind drept către posesiunile engleze de pe continent, armata din Westfalia ameninţând Prusia din flanc şi armata din Silezia care urma să lupte alături de austrieci, în Silezia şi în Saxa. Optzeci de mii de ostaşi ruşi de elită

urmau să atace Prusia dinspre Nord. O sută patruzeci de mii de austrieci şi treizeci de mii de suedezi, adică în total patru sute treizeci de mii de oameni. Dar eu toate acestea, toată lumea era convinsă că Frederic putea – cu geniul lui şi cu armata sa atât de bine strunită din punct de vedere tactic – nu numai să reziste duşmanului, ci să-1 şi învingă. Vollaire de altfel – francez răutăcios, dar, din păcate, bun r-iofet – i-a şi trimis lui Fre-denc o scrisoare în nc «ft i. E adevărat că Frederic îl avea ca aliat„pe cumplitul > de Cumberland care, după' ce pierduse bătălia de la I; -; oy,.se dusese, întocmai ca Anteu, să-şi recapete forţele atingând pământul natal. Acolo a zdrobit ca pe un pahar familia Stuart. După plecarea lui Carol-Eduard, îngenunchease Scoţia, dar într-un mod atât de aspru, încât atunci când a ajuns pe continent nu i s-a mai spus decât,; Măcelarul". Armata sa era alcătuită din soldaţi din Hanovra şi Hessa, cincisprezece sau douăzeci de mii de oameni cel mult. După cum vedeţi, nici Neapole, nici Spania nu s-au amestecat în treaba asta, pentru că nu erau câtuşi de puţin interesate de cearta maritimădintre Franţa şi Anglia.

Dar în afară de aceste două puteri, aproape întreaga omenire se afla în război, pentru că unii şi începuseră să se bată în Saint-Laurent, în golful Mexic, în Madagascar, în India şi în Senegal şi acum se pregăteau să se încaiere pe malurile Elbei, ale Rinului şi ale Meusei.

Ostilităţile începură la 6 aprilie 1757, când prinţul de Soubisse. A trimis un detaşament de trupe austriece, să pună mâna pe Cleves. Pe 8, un alt detaşament cuceri oraşul We-sel. În opt zile, statele Cleves şi Gueldres, cu excepţia oraşului Gueldres, au fost ocupate. Asediat, oraşul Gueldres s-a predat şi el peste câteva zile. La 23 august, trupele prusiene care apărau ducatul, silite să se retragă la Lipstadt, au fost obligate să-1 părăsească şi s-au dus la Bilefeld, alăturându-se trupelor hanovriene şi celor din Hessa, comandate de ducele de Cumberland.

În vremea aceasta, mareşalul d'Estrees a ajuns la We-sel şi a preluat conducerea armatei. Primele operaţiuni militare ale mareşalului îl vizară pe ducele de Cumberland, care îşi avea tabăra la Bilefeld. Marşurile şi contra-

…Şurile mareşalului francez 1Î neliniştiră atât de tare pe lez „ '„4, c: rezând că fusese încercuit, trecu râul Wesel tru iară electoratul Hanovra, dar se văzu silit să accepte i: î ='; a Hastembek, în urma căreia trebui să le cede:;: „or oraşul, electoratul de Hanovra şi statele din EL”. <. La 28 iulie, mareşalul d'Estrees a cucerit oraşul m, uncie a găsit şaizeci şi trei de tunuri şi unde s-a, i armata dinWestfalia, condusă de ducele de Rid\par între ti: ducele de Cumberland începuse să se retragă. Man îl d'Estrees şi-a lăsat o vreme armata să-şi tragă sui'âct apoi. A pornit în urmărirea ducelui, 1-a împins în ăw 1 Werden, a intrat, pe 28 august, în acest ducat, fugă îu-i întruna pe soldaţii din Hanovra şi din Hessa, a cucerit oraşul Bremen, 1-a obligat pe duşman să se retragă lingă Stade şi 1-a împins către mare. Acolo se afla însă ducele de Richeâieu, care-i putea îneca şi pe ducele englez şi armata lui, făcând să dispară în apă douăzeci şi cinci de mii de oameni; atunci generalul englez, nemaiavând încotro, a fost obligat să semneze, la 10 septembrie, convenţia de la Closter-Seven, prin care ducele de Cumberland se angaja să-şi trimită trupele auxiliare să teacă Elba, împreună cu o parte din armata sa pe care n-o putea încartirui nici în oraşul Stade şi nici în împrejurimi, şi să lase trupelor franceze oraşele Bremen şi Ver-den până la încheierea păcii.

Despre asemenea acte de bravură, istoria ezită să emită judecăţi de valoare, dar poporul nu ezită, aşa că Pavilionul pe care 1-a ridicat în colţul străzii Choiseul şi pentru care a cheltuit două milioane de franci a fost numit „Pavilionul Hanovrei”. În urma convenţiei de la Closter-Seven, Franţa urma să rămână stăpână absolută pe toate statele regelui Angliei din Germania, ca şi pe cele ale aliaţilor, lui, dând astfel acestei ţări. Posibilitatea de a uce războiul în ducatul

de Magdeburg. De asemenea, cu. Fată victoria de la Praga. Din 6 mai, asupra austriecilor omandaţi de prinţul Carol de Lorena şi de mareşalul Daun, regele Prusiei şi-a dat seama de situaţia precară în. Care se afla şi i-a scris regelui Angliei: „Sire, am aflat că e vorba de un tratat de neutralitate privind electoratul Hanovrei. Oare majesiatea-voastră să fie chiar atât de lipsită de fermitate şi de constanţă incit 9â se lase doborâta de ghinion? Vă rog să fiţi foarte atenţia ce vreţi să faceţi, pentru că loviţi direct în mine. Vă mărturisesc că n-aş fi renunţat niciodată la alianţa cu Franţa, dacă nu m-aţi fi îneântat cu făgăduielile dumneavoastră. Vă rog să nu mă lăsaţi în mod laş la rnina duşmanilor, după ce aţi aruncat în capul meu toate puterile Europei. Socot că majestatea-voastră îşi va aduce aminte de angajamentele pe care şi le-a luat faţă de miri” nu mai departe decât'luna trecută şi că nu va trece la nici un fel de tratative până nu va, discuta cu mine”.

Într-adevăr, situaţia lui Frederic era gravă. După ce câştigase bătălia de la Praga din 6 mai, o pierduse la 18 iunie pe cea de la Chozemitz, fapt care-1 silise să renunţe, în 20, la asediul oraşului Praga. Profitând de ocazie, prinţul de Lorena făcuse o breşă în ariergarda prusiana şi ucisese două mii de soldaţi. Pe tot parcursul drumului, Frederic mai fusese hărţuit şi de husarii austrieci, haită întotdeauna gata să muşte duşmanul ce se retrăgea. În sfârşit, prinţul Carol de Lorena şi mareşalul Daun. Unin-du-şi forţele, după două luni evacuară Boemia, în^vreme ce armata rusă, după ce luase în 5 iulie oraşul Memel, intra în Prusia ducală: armata prinţului de Soubisse se îndrepta spre Saxa, iar suedezii se pregăteau să atace Po-merania. Înfrângerea ducelui de Cumberland fusese deci ultima lovitură dată nădejdilor lui Frederic. Aşa că, după ce. I scrise rogc-lui Angliei, îi.'trimise o scrisoarea şi jluce-lui do Kiciu'liou: Simt, domnule duce, că n-aţi fost pus în postul în care tm 'aflaţi ca să negociaţi. Totuşi, sunt ferm convins că nepotul marelui cardinal de Richelieu a fost făcut să semneze şi tratate, nu numai să

câştige bătălii. Mă adresez dumneavoastră datorită stimei pe care v-o porh E vorba de un fleac, domnule; să încheiaţi pace! Nu ştiu ce instrucţiuni aţi primit de la Ludovic al XV-lea, dar dacă regele dumneavoastră doreşte pacificarea Germaniei, sunt gata să vi-l trimit pe Delehelet, în care puteţi avea deplină încredere. Cel căruia i s-au ridicat statui la Genova, cel care a cucerit insula Minorca în ciuda uriaşelor obstacole puse în cale, cel care este pe punctul de a supune partea de jos a Saxei n-ar putea face nimic mai glorios decât să redea Europei pacea. Activaţi în acest sens, domnule, şi vă rog să fiţi convins că nimeni nu vă va datora mai multă recunoştinţă decât fidelul dumneavoastră prieten,

Frederic.”'

Domnul duce de Richelieu i-a răspuns: „Sire, poate că m-aş simţi mult mai onorai să negociez decât să lupt cu un erou ca dumneavoastră. Cred de altfel că l-aş servi pe stăpânul meu, regele, într-un mod pe care. L-ar prefera luptelor dacă aş putea contribui în vreun fel la o pace generală.

Dar o asigur pe majestatea-voastră că n-am primit nici o instrucţiune în acest sens. Voi trimite imediat un curier ca să~l înştiinţez pe stăpânul meu de propunerea pe care majestatea-sa a binevoit s-o facă. Preţuiesc cum se cuvine cuvintele măgulitoare, rostite la adresa mea de un rege admirat de întreaga Europă; aş vrea să pot fi devin ds b iatea r>oa<sira, şlujindii-vă în marea operă pe care o do -ji la care socotiţi că aş putea contribui şi eu. Aş vrea d ales să vă dovedesc profundul respect cu care etc, eic, „Richelieu.”

Dar toate aceste încercări erau.' narte de a-1 linişti pe Frederic. Regele Angliei nu-i răsp: se, iar răspunsul lui Richelieu era evaziv. Înainte ca i -acţiunile pe care le aştepta domnul de Richelieu să zr -:; că de la Versailles, în jurul lui Frederic cercul se strânscse atât de tare, încât îl sufoca. La fel ca şi pe lia'nnibal la Zama, ca şi pe Caton la Ulique, începuse să-1 frământe şi pe el gânclui sinuciderii.

Ca şi Hamlet, începuse a vorbi despre viaţă şi despre moarte, dar iată că Voltaire îl smulse din acest sumbru monolog; „Sire, vreţi să muriţi! Nu vorbesc de groaza pe care mi-o inspiră acest gând. Vă rog să vă gândiţi că, de pe treapta cea mai înaltă pe care vă aflaţi, nu puteţi cunoaşte părerile oamenilor. Regelui n-am ce-i spune. Dar ca mare filosof de sunteţi, nu vedeţi decât exemplele oamenilor de seamă ai antichităţii. Vă place gloria şi vă gândiţi să muriţi într-un fel pe care ceilalţi oameni nu l-ar alege şi la care niciunul dintre suveranii Europei nu s-a mai gândit. de la căderea Imperiului roman încoace.

Adaug că nimeni nu vă va privi ca pe un martir al libertăţii. Să privim lucrurile în faţă, sire: ştiţi pâte Curţi au privit intrarea dumneavoastră în Saxa ca pe o infracţiune? Ce voi spune acestor Curţi? Că aţi plătit cu viaţa această invazie. Ei şi? Cel pe care l-am socotit un Solo-mon al Nordului trebuia să gândească mai înţelept. Un om care nu e decât rege, sigur că e profund nefericit când pierde nişte state; dar un -filozof poate trece peste acest lucru. Fără să mă amc-'c. C în nici un fel în politică, nu pot crede că nu v-a rămas datul pentru a fi socotit şi de-acum încol'J un suveran de seamă. Credeţi-mă, sire, etc, etc.

Voltaire”

Iată ce judecată sănătoasă avoa Voltaire. Dar ceea ce 1-a determinat mai ales pe Frederic să trăiască au fost manevrele greşite pe care le-a făcut domnul de Soubisse. Închis ca într-un cerc care se făcea din ce în ce mai mic, Frederic îşi dădu brusc seama că armata aflată sub ordinele prinţului de Soubisse era alcătuită din soldaţi aduşi din diverse provincii ale Germaniei: Wurtemberg, Bavaria, Baden; că soldaţii francezi îi priveau de sus pe aliaţii lor şi că aliaţii îi detestau pe francezi; că prinţul de Soubisse era gelos pe prinţul de Saxa-Hildburghausen; că primul avea şaizeci de mii de oameni, dar amestecaţi; că el avea doar treizeci şi cinci de mii, dar foarte uniţi şi foarte energici. Deci printr-o asemenea armată amestecată, el, Frederic, şi-

ar putea deschide drum. Bătălia pe care urma s-o dea «avea să se numească lupta de la Rosbach şi, la fel ca la Maâplaquet, Ramillies, Hochstett, se va număra printre marile înfrângeri ale Franţei. Curtea petrecea când primi vestea înfrângerii de la Rosbach; şi petrecea fiindcă Del-fina tocmai îl adusese pe lume pe contele d'Artois. Aceşti doi prinţi fuseseră născuţi sub auspicii nefaste. Ducele de Berry, care avea să devină regele Ludovic al XVÎ-lea, văzuse lumina zilei în toiul certurilor din Parlament şi al răzmeriţelor populare care, peste patruzeci de ani, aveau să se schimbe în Revoluţie. Contele d'Artois, care avea să devină Carol al X-lea, se născuse în ajunul unei mari înfrângeri.

Prinţul de Soubisse se comportase ca un soldat deose-bit de curajos, dar ca un general foarte slab. Rămas singur pe câmpul de luptă, pornise de trei ori cu sabia în mâna la atac. După ce încercase zadarnic o retragere ruşinoasă, lăsase lucrurile în voia soartei şi retragerea se transformase în derută.

Începând din acel moment, regele Prusiei nu-i mai vorbi despre pace lui Richelieu şi nici despre sinucidere lui Voltaire. De altfel, intre timp îi şi venise un ajutor neaşteptat: regele George al Angliei nu-i răspunsese, dar refuzase să ratifice convenţia de la Closter-Seven, semnată între ducele de Richelieu şi ducele de Cumberland. Aşa că hanovrienii puseseră mâna pe arme şi intraseră în luptă. Richelieu, dându-şi seama de greşeala pe care o făcuse, ii scrise imediat lui Frederic, dar acum era prea târ-ziu. După numeroase înfrângeri pe uscat şi pe mare, la 3 noiembrie 1762 ostilităţile încetară şi se semnă, în sfâr-şit, pacea de la Fontainebleau, între Franţa, Anglia, Spania şi Portugalia, o pace ruşinoasă pentru Franţa, în care aceasta ceda Angliei: Acadia, Canada, insula Cap-Bre-ton, toate celelalte insule şi coaste din golful şi fluviul Saint-Laurent; o mie cinci sute de localităţi -dintr-o simplă trăsătură de pană.

Anglia îi ceda Franţei insulele Saint-Pierre şi Mique-lon. Mississippi avea să slujească drept graniţă intre două ţări din America, cu excepţia oraşului La Noifivelle-Or-leans. In plus. Regele Angliei îi mai dădu regelui Franţei Belle-Isie, Martinica, Guadelupa, Marie-Galante şi Deşi-tude, în starea în care aceste insule se aflau înainte dt* cucerire. În Indiile Orientale, Anglia a restituit Franţei toate forturile pe care aceasta din urmă le avea acolo în 1759. Fn^ula Minorca şi fortul Saint-Philippe au (<>< înapoiate Angliei. Franţa. A fost de asemenea obligai? Vstt-toate ţinuturile care aparţinuseră electorul limovrei, precum şi altor prinţi ai imperiului. Angli: tuitSPamei insula Cuba cu oraşul Havana, iar mio'ii au cedat englezilor Florida, fortul Sfântul-Augustin şi golful Pensacola.

De la acest tratat datează decăderea Franţei şi înflorirea Angliei. Căci ultima va poseda în urma acestui război, în Europa: Helgoland. În Asia, oraşul Aden, poartă a Mării Roşii aşa cum e Gibraltarul poartă a Mediteranei în Marea Indiilor, insula Ceylon, peninsula Hindustan, Nepalul, Lahore, Sind, Belucistan şi Kabul. În golful Bengal, insulele Singapore, Sinaag şi Sumatra, o sută cincizeci de mii de leghe de teritoriu cu o sută cincizeci de milioane de oameni. În Oceania, jumătate din Australia, Van Diemen, Noua Zeelandă, Norfolk, Hawai şi protectoratul general al Polineziei. În Africa, Bathurst, insulele Leon, Sierra-Leone, o porţiune din coasta Guineii, Fernando-Po, insulele Ascenssion şi Sfânta Elena, Colonia Capului, portul Natal, insulele Mauriciu, Rodrig, Seichelles şi So-cotora. În America: Terra-Nova până la gurile fluviului Mackensie, Canada, aproape toate insulele Antile, Tri-nite, o parte din Guyana, insulele Malvine, Belize şi Ber-mude. Acum avea, după cum vedeţi, în dulapul Amiralităţii cheile Indiei, Oceaniei şi Mediteranei. Şi asta încă nu era totul: prin titlul său de protectoare a Insulelor Io~ niene, şi-a aruncat ancora, la ieşirea din Adriatică, şi în Marea Egee; a pus un picior pe pământul vechilor epiroţi şi al modernilor

albanezi. Când Irlanda a refuzat să-i mai dea ţăranii, Scoţia muntenii, când pieţele de sclavi ale prinţilor germani s-au închis pentru ea, Anglia şi-a recruţat soldaţii dintre războinicii vechiului Epir şi a cului Peloponez; şi-a pregătit o esc?'1”*. În Corfiv c, câteva zile, putea ajunge în Dardane avea o arrr Cefalonia care, într-o săptămână, pi fi în vârf, musului; iar de acolo putea să-şi îi iă influent, îa R”s: a; nu-i trebuiau decât câteva nave înarmate c. distrugă activitatea comercială a austriecilor. Alianţa, Maria-Tereza a aruncat Franţa în războiul cu Canada.

În timpul acestui război, Austria cheltuise trei sute de milioane, Franţa şapte sute, Anglia şase sute, Prusia m-tru sute, Rusia trei sute cincizeci, Saxa optsprezece; în total, două miliarde şase sute de milioane. În plus, rmiri-seră: în Franţa, două şute cincizeci de mii de oameni. În Prusia două sute de mii, în Rusia o sută douăzeci de răii, în Anglia, şaizeci de mii, în Germania treizeci de mii,

Războiul din 1741, care durase nouă ani şi începv.se din pricină că Frederic voia să-i ia Mariei-Tereza Silezia.

— Costase de două ori mai mulţi bani şi de două ori mai multe vieţi. Astfel, Italia, Germania, Ţările-de-Jos, Canada, India, Europa, America, Asia se strânseseră degât între ele vreme de şaisprezece ani, pentru că exista în Germania un om numit Frederic care voisa să aibă Silezia şi, în Austria, o-femeie numită Maria-Tereza, care nu voise să i-o dea; pentru că în Franţa se aflase un rege slab, care se lăsase târât în cearta lor şi, în sfârşit, pentru că pe lângă acel rege exista o oarecare doamnă de Pompadour, care se înţelesese cu Maria-Tereza pentru că îi spusese, verişoară”, o doamnă de Pompadour ce-i făgăduise o pălărie de cardinal abatelui de Bernis şi un ducat-pairie unui om ce se numea contele de Stainville.

Iată ce s-a petrecut în Franţa în timpul acelui război care luase minţile a trei sferturi din omenire.

Capitolul XIX Domnul de Berms.

— Doamna de Pompa-dour e nemulţumită.

— Purtarea domnului de Stainville.
— Choiseul şi cardinalul de Bernis.
— Domnul de Choiseul e făcut duce.
— Domnul de Bernis este exilat.
— Doamna de Pom-padour la regină.
— Sciziunea dintre iezuiţi.
— Exilul Delfinului -la Meudon.
— Petru al III-lea.
— Caterina a Ii-a.

Abatele de Bernis, care negociase şi încheiase cu ministrul austriac – în budoarul doamnei de Pompadour – trsiatul din 1 mai 1756, fusese numit ambasador la Viena pe 11 ianuarie 1757, pentru a cimenta acel tratat; apoi, faptul odată îndeplinit, se întorsese la Paris, fusese admis în Consiliu la 2 ianuarie 1757 şi propulsat ministru al Afacerilor Externe în iunie. Răsplata pentru tratatul din 1756 avea să fie pălăria roşie de cardinal, care nu era greu de obţinut pentru două ţări catolice cum erau Franţa şi Austria, în plus, abatele de Bernis, deşi duşman al iezuiţilor şi foarte puţin filosof, nu fusese deloc străin de înflăcărarea veneţianului Benzzonico, cel care, ajungând la pontificat, s-a impus sub numele de Papa Clement al XlII-lea.

După ce fusese numit' ministru al Afacerilor străine în 1757, Bernis fusese propus la 2 februarie 1758 comandor al ordinului Saint-Esprit, iar la sfârşitul aceluiaşi an primise pălăria de cardinal.

Pentru a face faţă tuturor acelor demnităţi, precum şi titlului de conte pe care i-1 dăduse regele, noului cardinal îi trebuia avere. Aşa că regele îi fixă o pensie din caseta sa personală, îi dărui un apartament la Luvru şi un

!
I'i! ':!
I:1 i li.1'

I I Loc în conducerea bisericească din Lyon; în 1755 ii dărui abaţia Saint-Arntult, în 1753, ahaţia Saint-Medard din Soissons, în 1757 îl făcu prieur la Charite, iar în 1758 îi

dărui Trois-Fontaines. Dar odată conte, ministru, cardinal şi om bogat, abatele observă că alianţa cu Austria era un lucru fatal şi că acel război ce durase atâţia ani era ruinător nu numai pentru Franţa, ci şi pentru popularitatea lui. Încercă deci să ajungă, cu orice preţ, la pace, chiar dacă pentru asta ar fi trebuit să renunţe la alianţa cu Austria.

Dar nu acesta era şi punctul de vedere al doamnei ds; Pompadour; din clipa în care n-a mai văzut în cardinal primul ei slujitor, a şi început să se gândească în ce fel să se descotorosească de el. Ambasadorul Franţei la Viena era domnul de Stainville-Choiseul, fiul domnului de Stain-ville, trimisul marelui duce al Toscanei. Slujise în armata domnului de Noailles, unde îndeplinise funcţia de ajutor de maior general al infanteriei. Era un om cu un chip deloc plăcut, dar foarte spiritual, de o ambiţie nemăsurată şi cu un caracter destul de îndrăzneţ pentru a-şi concretiza ambiţiile. Se prefădu rigid în problemele de politică şi diplomaţie, şi părea mai dornic să inspire teamă decât stimă. Abatele de Bernis i se adresă pentru a încerca să instaureze pacea, abdicând de la primele sale principii. Domnul de Choiseul nu şovăi o secundă între cardinal şi doamna de Pompadour, cu care coresponda direct. L, e trimise deci şi ei şi Mariei-Tereza depeşele cardinalului, înfăţişându-i pe ministrul de externe al Franţei ca pe un om periculos şi descurajant, deci ca pe un om ce trebuia alungat din locul pe care-1 ocupa. Maria-Tereza, aflând un atât de bun austriac în domnul de Choiseul, nu şovăi să-i făgăduiască lui postul de ministru de externe al Franţei în locul cardinalului, a cărui izgonire şi fusese hotărâtă la Viena, înain chiar ca Ludovic al XV-lea să se convingă de faptul că ministrul său îi zdruncinase încrederea. Om cu mult spirit, cardinalul de Bcrnis îşi dădu seama că nu putea ţine piept favoritei, Mariei-Tereza şi domnului de Choi-seul. Aşa că îşi înainta demisia, propunându-1 în locul său pe domnul de Choiseul. Demisia i-a fost acceptată, iar domnul de Choiseul a fost chemat de la Viena şi făcut duce, aşa cum

fusese făcut mai înainte cardinal domnul <îe Bernis. Auzind acest lucru, Frederic al Prusiei spusese:

— L-au făcut pe abatele de Bernis cardinal pentru că a săvârşit o greşeală, iar când a vrut s-o dreagă, l-au dat afară din funcţia de ministru!

Dar numai atât nu era de-ajuns, pentru că domnul cardinal rămăsese în consiliu, unde continua să susţină pacea, singura în stare să smulgă Franţa din situaţia în care se afla; atunci Maria-Tereza a continuat să protesteze împotriva lui. Ducele de Choiseul şi doamna de Pom-padour i-au pregătit o scrisoare de trimitere în exil pe care i-au pus-o pe masă regelui, care a şi semnat-o. Scăpând de cardinal, domnul de Choiseul, ministru de externe, deveni pair. Îşi pâăti datoriile, se îmbogăţi, îşi chivernisi familia şi o pricopsi pe doamna de Pompadour cu principatul de Neuchâtel spre care privea mereu cu jind şi în care dorea să se retragă în cazul în care regele s-ar fi prăpădit şi s-ar fi urcat pe tron Delfinul.

Biata femeie, în vârstă de treizeci şi opt de ani, nu se îndoia câtuşi de puţin că regele va muri înaintea ei. Numai că în epoca lui Ludovic al XV-lea, mai toate iubitele acestuia mureau tinere.

Cardinalul de Bernis odată alungat, domnul de Choi-seul, loren de origine, fiul unui tată care fusese ambasador al împăratului şi care ţinea din tot sufletul cu Austria, domnul de Choiseul, deci, rămase la Curtea Franţei. Ajuns la putere, înţelese că trebuia – aşa cum alesese între Delfin şi doamna de Pompadour – să aleagă' între iezuiţi şi Parlament. Între favorită şi Delfin, domnul de Choiseul o alesese pe favorită. Dacă voia să fie consecvent, trebuia să opteze pentru Parlament împotriva iezuiţilor.

Să explicăm prin ce împrejurare ajunsese doamna de Pompadour să urască acest ordin. În 1745 fusese prezentată la Curte; devenită marchiză, dori, în 1746, să devină doamnă de onoare a reginei. Dar lucrul era deosebit de dificil. Totuşi, regina era atât de bună, atât de supusă

capriciilor soţului ei, încât îi spuse doamnei de Luynes, care îşi asumase sarcina să ducă la capăt această treabă, că ea ar primi-o cu plăcere, dar că, din păcate, numărul doamnelor sale de onoare este fix.

— Ei bine, răspunsese doamna de Pompadour, spune-i că m-aş simţi foarte onorată dacă m-ar primi chiar şi ca doamnă de onoare… Supranumerar.

— Da, răspunse doamna de Luynes, numai că doamnele de onoare ale reginei trebuie să ţină seama de anumite reguli.

— Şi care sunt acele reguli?

— Păi toate doamnele de onoare se spovedesc şi ţin sărbătorile Paştelui, regulă păstrată cu stricteţe şi în casa doamnei Delfine. /

— Dar, zise doamna de Pompadour, şi eu ţin Pastele!

— Regina e convinsă că-1 ţineţi, răspunse doamna de Luynes, dar cum publicul nu e deloc convins, ar fi necesar ca acest lucru să-1 creadă şi el. Atunci regina v-ar da bucuroasă consimţământul.

_rLocul de doamnă de onoare mult coclt o spovedanie şi o doamna ue Pompadour.

Numai că doamna de ono? I Veiia'd cşe spovedi şi împărţi… Asta era o adevărată r „'. Iiţii se împărţiră în re voiau s-o suovc.

^inei preţuieşte inai da! Răspunsese verdin l do ye ea prine timp nici

:; ii iezuiţi – 0 abatele c!

1 nici cu fii rămâne la l suită, nici împ…

Nare greşeală.

…uluiţilor. Cum a cerească pentru acest a tabere: unii mai încă şi s-o împărtăşească: ara ii.ci o condiţie, şi alţii – de care, neputând s-o sufere nici jrnis, nu erau de acord nici cu Lia ei; aşa că hotărâră ca atâta i ca iubită a r<: ' ii, să nu fie aşită. Adoptând. De-a doua soluţie, iezuiţii hotărâră să nu mişte un d<. Pentru salvarea sufletului favoritei. De aici şi ura doa. Anei de Pompadour împotriva iezuiţilor. În 1755, văzându-şi puterea bine consolidată, hotărî, împreună cu

abatele de Bernis, să pună pa goană acest ordin. De îndată ce favorita a luat această hotărâre, iezuiţii – care-şi aveau peste tot spionii lor – au şi fost înştiinţaţi. Până atunci, spovedită sau nu, regina a fost obligată să cedeze şi, la ordinul lui Ludovic al XV-lea, doamna de Pompadour a fost primită, pe 8 ianuarie 1756, ca doamnă de onoare la Curtea reginei. Una dintre condiţiile acestei primiri a fost ca, după instalare, să fie sărutată de Delfin; obligat de tatăl său, Delfinul o sărută pe favorită, dar, întorcându-se cu spatele, scosese limba. Un suflet „milostiv”', care văzuse într-o oglindă gestul Delfinului, se duse imediat să-i spună doamnei de Pompadour; aceasta se plânse pe loc regelui de ofensa adusă, convingându-1 că jignind-o pe iubita sa îl jignea de fapt pe el. Foarte supărat, regele ordonă Delfinului să se retragă la Meudon şi să rămână acolo. Regina şi miniştrii încercară să-1 înduplece pe rege, dar acesta rămase inflexibil. Vestea acelui exil şi a motivului care-1 pricinuise ajunse la urechile parizienilor; Paiiamentul nu aştepta decât o ocazie pentru a face să se audă unul dintre acele tunete care trezeau întotdeauna norodul, oricât de adormit ar fi fost. Domnul de Maupeou veni la rege şi-i vorbi despre exilul Delfinului care nu-i mai aparţinea lui, ca tată, ci ţării, fiindcă într-o zi avea să fie regele Franţei. Ludovic consimţi ca fiul său să se întoarcă la Curte, cu condiţia să-i ceară scuze doamnei de Pompa-dour. Delfinul îşi ceru scuze pentru că scosese limba, dar de atunci deveni duşmanul neîmpăcat al favoritei.

Iată de ce domnul de Choiseul, trecând de partea favoritei, se declară împotriva Delfinului şi luând partea Parlamentului, declară război iezuiţilor.

În vremea aceasta, domnul de Choiseul înţelese că, în lupta pe care o avea de dus împotriva primului prinţ al casei regale, împotriva moştenitorului coroanei, nu era de-aj uns să-i aibă de partea sa pe rege, pe doamna de Pompadour şi pe Maria-Tereza, ci că trebuia să-şi aibă alături întreaga familie, toate neamurile aflate în slujbe mari, pentru ca cea

mai mică atingere a autorităţii sale să-i fie imediat adusă la cunoştinţă.

Începu prin a o pune la curent cu planurile sale cele mai secrete pe sora sa, o femeie foarte isteaţă şi înclinată către intrigă. Beatrix, contesă de Choiseul-Stainville, era evlavioasă ca şi doamna de Tencin şi tot ca şi ea îşi iubea fratele cu o dragoste oarbă. Contesa a fost deci chemată la Paris, unde au încercat mai întâi s-o mărite – fără a-reuşi însă – cu prinţul de Beaufremont, dar la puţină vreme după aceea contesa se mărită cu ducele de Gram-mont, care consimţi s-o ia de nevastă cu condiţia ca domnul de Choiseul să-1 ajute să-şi recapete averea ce-i fusese <>onf iscată. Începând de atunci, doamna de Grammont avu o Curte a ci. Destul de mare pentru a o pune pe favorită pe gânduri. Ducele de Choiseul ministru, contesa de Choi-ss'uî ducesă de Grammont, toţi cei din familia ministrului începură a veni de la ţară la Paris. Era de-ajuns să poarte acest nume şi imediat căpătau o slujbă la Curte. Mai întâi, ducele de Choiseul. Făcut pair în 1758, a pus în locul său. (• a ambasador la Viena, o rudă, contele de Choiseul. În 1759, Leopold-Charies de Choiseul-Stainville a fost numit arhiepiscop de Alby. Până ce avea să intre în posesia arhiepiscopiei din. Cambrai care-i fusese făgăduită. In 1760, contele de Choiseul, jasadorul din Viena, a fost făcut cavaler al Ordinului A, iar o doamnă de Choiseul, călugăriţă la Remirema fost numită stareţă la Saint-Pierre din Metz. Odaia cavaler al Ordinului Regal, contele de Choiseul, ambasador Ia Viena şi locotenent-general în Austria, şi-a părăsit ambasada şi a intrat ca locotenent-general în armata franceză. După câtva timp, ducele de Choiseul. Devenit el însuşi guvernator al provinciei Tou-raine, a luat. Şi slujba de supraintendent general al poştelor şi a unit Ministerul Afacerilor Externe cu Ministerul de Ră/bf'i. Profitând de împrejurare, 1-a făcut pe domnul de Ch>i-eul-Beaupre aghiotant, iar pe domnul de Choiseul ck ia Beau mc - care era sublocotenent în armata scoţiană – colonel în

regimentul de dragoni din Aubigne. Pe contele de Stainville-1-a numit inspector general al infanteriei.

După ce acţionase în domeniul ecleziastic, în diplomaţie şi în armată, domnul de Choiseul îşi îndreptă privirea către ministere. Contele de Choiseul, ambasadorul din Viena, cavaler ai Ordinului Regal şi fostul locotenent-general în armata austriacă, este numit, în mai 1761, ministru plenipotenţiar la Congresul din Augsburg. La 13 octom- 1 _ ~_, >„t~= V^ *- ci 'Ta. Ci'. ~< f* î? ~i icliHllltt natori de provincii, brigadieri, locotcnenţi-generali, agh l itinii-fli vi-Q awontaf nir^i un fpl Hp favnrilVl • PVa Un Ch seul care se numea Choiseul-Romanet, pentru că se căsăiSf CU lliCcl XUi ±, piC^CUintClC ±Vi. Cli. CiWJ. V^unom Pt, ~ ^-^^^i «^, il 1 „Tl-Pî-^ii1» ii înv fA+în co r\~ CD pi fnQ Vreme – deştul de-scurta ae aitiei – mciia regeiui. Acest i^noiseui rexraciar, auceie ii uumse ia vre rentă când fusese numit'ministru, se însurase la 14 dei 5

Ţ Ţ Ţ; _-

~_i _ _: _

A c.

A a -elii-o Mess u De faot ji aceasia putere, ae am, itusia se întindea de la Kiav T…_j.

Nisoi. JNu. i că ea nu s-a oorit aici. H a W y v. – «-. «_%^ ilA WU^^L^l – 1111 pAbo, Estonia, Livonia. Risa. RrvpI şi n nr = ia Keimtini; ^ui-ianaa şi samogiţia; de la polonezi: Li-ania, Volhinia, o parte din Galiţia, Mohilev. Vitebsk.

Pr>nstrân «p np arpast. A să înoheip nacfi. ImDârâteasa Hilisa-beta, murind, n lasă tronul iui fetru ai in-iea, care era e ia americani: insulele Aleutine şi partea

| sute de leghe şi număra şaptezeci de milioane de locuitori.

J. ni ai iiuuu tu aciv aiui l^ciiuiuj. Ui, i.f.

Caoitoâul XX Afacerea expulzării iezuiţilor.

— Temerii doamnei de Pompadour şi ale domnului dt Choiseul.

— Filosofii.

— Parlamentul.
— Temerile lui Ludovic al XV-lea.
— Lucrările filo-'ilor.
— Cărţi -arse de mâna călăului.
— Ezi-ile lui Ludovic al XV-lea.
— Holărârea paria -: ntelor din provincie.
— Izgonirea iezuiţilor. —• spune Voltaire.
— Publicaţii literare.
— Decese.
— Doamna de Pompadour.

Familia de Choiseul chivernisită, tratatul de la Paris • semnat, Maria-Tereza mulţumită sau aproape mulţumită, doamna de Pompadour, Choiseul şi filosofii avură răgazul să se ocupe de afacerea care-i preocupa de atâta vreme: izgonirea iezuiţilor. Lăsându-i pe aceştia să-1 domine pe Delfin, doamna de Pompadour şi ducele de Choiseul ar fi fost pierduţi dacă ar fi murit regele, pe atunci în vârstă de cincizeci şi trei de ani. La rândul lor, filosofii erau şi ei duşmanii declaraţi ai iezuiţilor. Voltaire (deşi crescut de un iezuit), d'Alembert. Diderot şi regele Frederic îi urmăreau fără cruţare, iar Frederic regreta amarnic că nu-i izgonise mai demult din statele sale. Parlamentele nu-i iubeau nici ele mai mult decât filosofii. La rândul lui, poporul, care atribuise religiei asasinarea lui Henric al IV-lea, atentatul împotriva lui Ludovic al XV-lea şi refuzul preoţilor de a-i înmormânta pe oameni cu slujbă religioasă, refuz care scandaliza Parisul de peste zece ani, nu era dispus pentru nimic în lume să-i susţină pe iezuiţi. Cele două mari opoziţii la proiectul de desfiinţare al acestui ordin religios puteau veni – una din partea lui Ludovic al XV-4ea, cealaltă din partea Romei, guvernată în între-eime de iezuiţi, sub Papa „Clement al XIII-lea. În ceea ce-1 privea pe Ludovic, el nu era nici pentru, nici contra iezuiţilor ' „ era doar teamă de ei şi atât. Atunci cei din jur i-au amintit cum se purtaseră iezuiţii cu el în timpul bolii, la Metz; după aceea i-au vorbit despre influenţa lor asupra Delfinului, încercând să-1

îndepărteze pe tânărul prinţ de tatăl său, îndemnându-1 s-o dispreţuiască tot timpul pe doamna de Pompadour' şi sporindu-i necontenit acest sentiment de antipatie. Poate că şi atentatul din 1757 fusese urzit în taină tot de iezuiţi. Văzând că regele încă stă în cumpănă, dorind mai curând să rămână neutru decât să se amestece, lumea a început să-i incite pe filosofi să-i atace pe iezuiţi. Şi deşi i se arătă lui Ludovic câte blestemăţii săvârşiseră iezuiţii, ceea ce pur şi simplu îl îngrozi, preferă să nu se amestece în treaba asta, lăsându-i pe doamna de Pompadour şi pe ducele de Choiseul să acţioneze. Boucher, faimosul jansenist al acelor vremuri, avocatul Pinot şi Lepage, prietenul domnului prinţ de Conţi, publicară unii pamflete, alţii fapte concrete, urmărind să pregătească lumea în legătură cu izgonirea iezuiţilor. In sfârşit. Bettin şi Berrier au fost agenţii doamnei de Pompadour, alături de Parlamentul din Paris şi de parlamentele din provincie. Lucrurile fiind deci pregătite, se aştepta doar un moment potrivit pentru a se trece.la fapte. De multă vreme toată lumea ştia că iezuiţii fac în India un comerţ scandalos. Dar creditul de care se bucurau atât de mare, înеât înăbuşi reclamaţiile şi plângerile. Iezuiţi, părintele Lavalette şi părintele Sacy, fuseseră • -'aţi faliţi, pe 19 noiembrie 1759, pentru trei milioane o i'ranci. Ducele de Choiseul redeschise procesul şi prin 27 Ludovic al xv-l «a hotărârea din 8 mai 1761 declară toţi iezuiţii din Franţa care se ocupau cu comerţul solidari cu cei doi faliţi. Creanţele îi făcură pe iezuiţi să protesteze vehement şi abia acum îşi dădură ei seama citi duşmani aveau în Franţa.

După ce-i atacase pe iezuiţi în afacerile lor băneşti, ministrul îi atacă şi în felul cum erau constituiţi.

Ordinul fusese întemeiat de Ignaţiu de Loyola, nobil spaniol născut în 1491 şi care, atins de o boală gravă, î cuse legământ în 1534 că, dacă se va însănătoşi, va renur la toate bunurile sale pământeşti şi se va dedica converi' necredincioşilor. Însânătoşindu-se, Loyela puse bâzo.; acestui ordin la Paris, apoi se duse la Roma pentru a primi aprobarea Papei Paul al III-lea, în 1540, fiind ales şeful iezuiţilor în 1541. Noul ordin religios 2-a răspândic repede nu numai în Italia şi Franţa, ci în toată Europa, în IiT'ia, în Asia, în întreaga lume. Stabiliţi în Franţa în 1551 sub regele Henric al II-lea, li s-a încredinţat educaţia tânărului rege. Izgoniţi din Franţa în 1596, au fost rechemaţi în 1603 de către regele Henric al IV-lea. De atunci căpătaseră o mare influenţă, de care i-am văzu't bucurân-du-se sub domnia lui Ludovic al XlV-lea, sub Regenţă şi sub Ludovic al XV-lea. Examinarea constituirii ordinului lor îi sperie foarte tare pe iezuiţi, pentru că ştiau că la constituirea lui stătea de fapt arbitrariul. Această constituire, discutată exact în momentul în care filosofia începuse să ia un mare avânt, nu putea să le fie decât fatală. Aşa că Delfinul, arhiepiscopul Parisului şi domnul de la Vauguyon, care-i protejau pe iezuiţii din Franţa, îl implorară pe rege să nu accepte examinarea, în mod public. A constituirii ordinului. Tulburat, Ludovic ordonă Consiâiului să se ocupe de acest lucru. Dar Parlamentul susţinut c* «domnul de Choiseul, văzând că ancheta îi declară abuzive toate bulele papale şi, neputând examina consti-i tuirea iezuiţilor, le cercetă lucrările. Aceste lucrări erau atât de pline de îndemnuri regicide, încât Parlamentul porunci să fie arse de mina călăului. Începând din acea clipă. Ludovic al XV-lea nu mai văzu în iezuiţi decât nişte ticăloşi care nu numai că puneau la cale asasinate, ci le şi săvârşeau. F Cit priveşte fondul afacerii, Parlamentul recunoscu faptul că iezuiţii nu erau decât toleraţi în Franţa, că nici yn act legal nu consfinţea stabilirea lor acolo. Cum Ludovic al XV-lea vorbise despre iezuiţi în Consiliu, Parlamentul, văzând că afacerea îi alunecă din mină, lansa,

după o şedinţă do cincisprezece ore, un apel în cartvorbea de abuz. Doar treisprezece magistraţi avură curajul să-i susţină pe iezuiţi.

În vremea ace; sta. Regele intuia că a distruge ordinul iezuitiu. R. ponegri! Ck> Parlament, dto filosofi şi de curteni, dar susţinut de Delfin. Însemna să dea o lovitură cumplită religiei şi, prin urmare, monarhiei. Îi era totuşi greu să-şi explice acel smiiment care-1 chinuia ca un fel de presimţire. Ca toate firile, slabe, trimise la Roma o scrisoare conducătorului ordinului, pentru a-1 întreba dacă e de acord cu unele modifeări. Dar acesta îi răspunse cu resemnarea şi fermitatea vechilor martiri: „Sini ut sunt, aut rum sini" (să fie ceea ce sunt, sau să nu mai fie).

Conducătorul iezuiţilor prefera ca întreg edificiul să se prăbuşească, „ decât să se clintească o singură piatră din el. Şi edificiul se prăbuşi. La 6 august 17fi2, Parlamentul dădu o hotărâre prin care desfiinţa ordinul ie~ SPECIAL_IMAGE-image108. Jpg-REPLACE_ME Suiţilor, le interzicea acestora. Să mai poarte veşmântul caracteristic, să mai aibă şefi de care să asculte, să poarte corespondentă cu ei. Direct sau indirect: Ic interzicea să mai oficieze slujbe, laice sau bisericeşti, să mai aibă bani, beneficii, pensii. Această hotărâre a slujit de model tuturor parlamentelor din provincii care i-au expulzat, rând pa rând, pe iezuiţi de pe păinânt. Urile lor.

Apoi hutărârea din 9 martie 1764 i-a izgonit din Franţa pe toţi iezuiţii care au refuzat să depună jurământul prescris în hotărâre. În st'ârşit, un edict al regelui, din noiembrie 1764. A desfiinţat ordinul iezuiţilor. Şi iată că nu numai parlamentele din provincie l-au imitat pe cel din Paris, ci şi parlamentele din Spania. Ne. Apole şi Parma, care au imitat Franţa.

— Foarte. Bine, spusese Voi tai re cu risul lui maliţios, acum, după ce aţi alungat vulpile, trebuie să alungaţi şi lupii.

Dar lupii au fost alungaţi abia în 1789.

În perioada despre, care ne-am ocupat, Jean-Jacques Rousseau a publicat: Noua Heloiză, Emile şi Contractul social, lucrări care, la apariţia lor, au fost departe de a produce impresia pe care au produs-o mai târziu. Nona Heloiză, a apărut în 1759, Emile. Şi Contractai social, în 1762. În'momentul publicării acestei ultime cărţi, Voltaire scria: „Contractul social sau nexocial nu se remarcă decâi prin câieva injurii adresate în mod grosolan regelui de dUre cetăţeanul din burgul Genevei şi prin patru pagini insipide împotriva religuri creştine; cele patru pagini sini însă din Bayle. Orgoliosul Jean-Jacqnes se află la Amsterdam, unde se face mai mult caz de o încărcătură de piper de pe o navă decât pe paradoxurile sale”,

—: n tot în epoca aceea Diderot şi-a reprezentat pe see Fwl natural şi a publicat: Bijuterii indiscrete, Juc~ qu.es Fatalistul şi Călugăriţa. Baronul d'Holbach a dat la ireală Scrisori către Eugenia, şi Sistemul naturii, Helvetius, cartea sa Despre spirit, apoi, o serie de oanieni obscuri au publicat lucrări submediocre: Cumătrul M-atlueu. Bu-aul simţ ai abatelui Meslier, Ther&se filosoafa, literatură 4e budoar ce coboară apoi până la lupanar, şi care începe cu Crebillon şi se termină cu marchizul de Sade,

Paralel cu corupţia care se instala în societate, moartea făcea ravagii la Curte. Frumoasa Doamnă Regală care se măritase cu infantele-duce de Parma părăsise Italia ca să vină să-şi vadă fratele la Versailles, Ludovic al XV-lea nu cutezase să facă cu copiii săi experienţa pe car-e o făcuse ducele d'Orleans cu ai lui. Tocmai atunci vărsatul bântuia cu furie. Tânăra prinţesă se îmbolnăvi şi în mai puţin de opt zile muri, cu faţa sfâşiată de unghiile eu care încercase să se scarpine.

În 5 martie 1760 muri doamna de Conde, veche şi bună prietenă a regelui, care fusese pictată cu patruzeci de ani mai înainte, gonind la vânătoare alături de Ludovic ai XlV-lea, pieptănată ca Diana, zeiţa vmătorii, şi stând pe un cal alezan.

La 23 iulie, cel care plăti tributul morţii fu domnul de Gharolais, dar pe el regele nu l~a regretat.

Pe 22 martie 1761 a murit ducele de Bourgogne. Se pare că acest nume le-a fost fatal Delfinilor cafe 1-ajţ purtat. E vorba de ducele de Bourgogne, un băieţaş de zeoe1 ani, care a murit lăsându-şi fratele, ducele de Berry, să moară pe eşafod. Era un copil fermecător, foarte iuMt şi foarte iubitor. Jucându-se cu unul dintre prietenii săi, împins de acesta, căzu şi se lovi. Nevrând să spună nimic de teama ca cel care-1 împinsese să nu fie pedepsit, făcu o infecţie şi muri. Pierderea a fost crudă pentru Ludovic al XV-lea, căci regele îl iubea aşa cum toţi bunicii îşi iubesc nepoţii. Tocmai când Lv. Dovic credea că plătise destul tribut morţii, cineva veni să-i spună că dpamna de Pompadour este pe moarte. Pentru că singura ei dorinţă – ba aş zice mai curând, chiar obligaţie – era să-i placă regelui, favorita îi ascunse acestuia, cât putuse, suferinţele sale. De ce anume suferea doamna de Pompadour? Să fi fost una din acele boli femeieşti, dureroase şi necruţătoare? Să fi fost otrăvită, aşa cum crezuse doamna de Château-roux şi cum credea şi ea?

Iată ce se povesteşte sau mai curând ce a povestit ea însăşi: Bertin, sluga credincioasă a doamnei de Pompadour, era ministrul finanţelor, iar domnul de Choiseul, ahtiat după putere, voia să adauge şi finanţele la ministerele pe care le acaparase. De altfel, finanţele erau într-o dezordine nemaipomenită şi la 1 decembrie Parlamentul alcătui o comisie care să propună o reformă. Doamna de Pompadour îşi aminti atunci de ceea ce-i spusese cardinalul de Bernis, mai exact, într-o anumită epocă, acesta îi ex-pusese nişte planuri foarte bune. I se păru, mai ales, că doamna de Grammont venea mult prea des pe la Curte, că fratele ei se străduia s-o vâre, cu orice preţ, în patul regelui; îşi dădu seama de primejdia care o păştea dacă l-ar mai fi lăsat pe domnul de Choiseul în fruntea guvernului. Discută deci în secret cu cardinalul de Bernis pe care-1 trimise să stea de vorbă cu regele şi, după cea de-a treia întrevedere a

acestuia cu majestatea-sa, soarta domnului de Choiseul fusese pecetluită. Ministrul află de toată combinaţia urzită împotriva lui şi a doua zi iată că doamna de Pompadour se îmbolnăvi. Noi nu-1 vom învinui pe domnul de Choiseul de boala doamnei de Pompadour, după cum nu-1 vom învinui nici pe domnul de Maurepas de moartea doamnei de Châteauroux. Ori de câte ori cineva de la Curte murea pe neaşteptate, imediat începea să circule zvonul că fusese otrăvit. Orice-ar fi fost, fapt e că 'doamna de Pompadour simţi nişte dureri suspecte în timp ce se afla la Choisy, dureri care la început i s-au părut suportabile, dar care în curând deveniră. Ucigătoare. A fost dusă imediat la Versailles. Ludovic al XV-lea văzu, fără nici o emoţie, cum se înrăutăţea boala marchizei. Sentimentele pe care le avusese pentru ea, şi care din dorinţă se transformaseră în obişnuinţă, păreau să fi suferit o nouă transformare, rezumându-se doar la convenienţă. Regele a fost atent faţă de bolnavă aşa cum ar fi fost atent faţă de o prietenă. Ducele de Fleury venea zilnic să-i spună cum se mai simte. Pe 15 aprilie 1764 intră ca de obicei, dar nu-i mai spuse nimic regelui, fiindcă doamna de Pompadour murise. Leşul favoritei a fost pus pe o năsălie purtată de doi oameni. La trecerea micului cortegiu, regele ieşi la fereastră. Chiar atunci începu să plouă, Seoţând mâna pe geam, regele zise:

— Biata marchiză! Credeam că va avea parte de vreme frumoasă pe ultimul ei drum!

Doamna de Pompadour a fost înmormâmală Iu mănăstirea Capucinilor din Paris, în capela familiei de Crequi. Capela pe care o cumpărase cu un an înainte de a fi îngropată acolo.

Capitolul XXI Delfinul.

— Ultimele sale clipe.

— Delfin».

— Domnul de Choiseul şi temeriJe safe.

— Făgăduielile lui Ludovic al XV-lea.

— Delfina 11 favorizează pe domnul d'Aiguilâon.

— Ceaşca de ciocolata din 1 februarie.
— Delfina îi spune regelui ea a fost otrăvită.
— Moartea DelfâR «.
— Tulburarea lui Ludovic al XV-lea.
— Apropierea Jui de regina.
— Stanislas moaie ars.
— Lorena e alipită Franţei.
— Moartea reginei.
— Domnii de Choiseul şi d'AiguiâUm.

Moartea doamnei de Pompadour nu i-a afectat de puţin pe Ludovic al XV-lea. Când te obişnuieşti prea mult cu un jug. Există momente când acest jug te apasă. Ludovic al XV-lea răsuflă uşurat fiindcă îşi recăpătase libertatea. De altfel de eâtăva vreme doamna de Pompadour începuse să se amestece cam prea mult, în politică şi în religie, fapt care nu-i convenea deloc lui Ludovic al XV-lea. În politică, îl obligase să se aliere cu Austria pe care el n-o putea suferi, iar în religie, îi izgonise pe iezuiţi, care lui îi fuseseră simpatici. Şi apoi, doamna de Pompadour. Mereu certată cu Delfinul şi cu prinţesele, fiicele sale, era un veşnic motiv de discuţie şi de nemulţumire în familia sa. Sigur că moartea ei îl priva îe nişte obişnuinţe plăcute, dar pe de altă parte îl scutea de necazuri şi tulburări, redându-i liniştea sufletească ce-i ev» din ce în ce mai necesară. Dacă stăm să ne gândim bine, se pare că Ludovic era chiar mulţumit că scăpase de favorita care-i făcuse o droaie de încurcături.

Din nenorocire, moartea, udata ajunsă la Curtea Franţei, nu mai voia să plece atât de repede. Mai avea de făcut victime, şi încă dintre cele mai ilustre.

La sfârşitul anului 1760, Delfinul începu să nu se mai si. M (ă în apele lui. Prietenii săi intimi – domnii de Riche-lieu, de Muy, de Vauguyon – aflară din gura lui cum ea presimte că va muri. Celor străini şi curtenilor, Delfinul le spuse că răcise în timpul unei călătorii la Compiegne şi că de atunci îl durea pieptul din ce în ce mai tare. Dar prietenilor devotaţi şi credincioşi le mărturisi că este sigur că a fost otrăvit. La

începutul lunii decembrie se simţi rău. Şi, după o noapte groaznică, trimise după medic. Cum intră, medicul îi luă pulsul, dar se pare că simpto-rnele erau foarte grave, pentru că bietul doctor tresări. Obt-ervându-i spaima, Delfinul îl apucă de braţ şi-i spuse încet:

— Dragă La Breville, să nu speriem pe nimeni!

Şi-1 trase pe medic în odaia de alături, pentru a as-nde, atât eât îi mai stătea în putere, celor din jur grăita tea bolii. Începând din acel moment, Delfinul nu mai u nici o speranţă, iar cei care-] înconjurau se pregătiră să-1 îngroape.

Delfinul se însurase prima oară cu o tânără prinţesă spaniolă, un adevărat trandafir din Sevilla. al cărei chip îi rămăsese multă vreme întipărit în suflet, chiar după ce se însurase a doua oară: Cea de-a doua căsătorie adusese în braţele prinţului, în locul brunei M.nria-Tere/a. o tânără blondă din Saxa care trebui să dea dovn-Oă de multă dragoste, de multă blândeţe şi de mult devcirmient, pentru ca să poată ocupa în inima printuini locul ['rimei soţii. Vă-zânclu-sc în progul morţii, Doi:?': ' m^iv <; instii toate calităţile soţiei sule. Un adevăr 'ing^r c l-a vegheat zi şi noapte, tot timpul apleca' <-\r iui, arneste-cându-şi. Proaspăta ei răsuflare. -; r? Isii!'. I; (. -* fierbinte a Sbânavului. Nevrând să lase pe nimeni să-i ia locul, Del-fâjia – cu toate rugăminţile bărbatului ei – nu se dezligi o clipă de la căpătâiul acestuia. Doar pentru ea şi pentru <Stiva din membrii familiei sale Delfinul regreta că moare.

În ceea ce-1 priveşte pe Ludovic al XV-lea, rămăsese aceiaşi; n-ai fi spus că era vorba de fiul său care se prăpădea, de moştenitorul Coroanei Franţei, ci de un străin sau de o rudă oarecare. Se uita la fiul său, în agonie, cu ochii uscaţi, cu chipul rece, cu inima de piatră. Prin uşa ^redeschisă, urmărea indiferent 'agonia fiului său, şe uita la pregătirile ce se făceau pentru înmormântare şi, CUtn se afla la Fontainebleau, le spuse curtenilor că de îh-<tetă ce totul seva isprăvi, să fie pregătite trăsurile pentru a se

putea întoarce imediat la Versailles. Din patul său, nefericitul prinţ vedea şi auzea tot: pachete aruncate în otffte, pe fereastră, cufere scoase în grabă, pe uşă, trăsuri c*e «e încărcau, cai pregătiţi de plecare.

— Ah, dragă La Breville, spuse cu tristeţe Delfinul ofteSdicului său, trebuie să mă grăbesc să mor, fiindcă văd că încurc pe toată lumea care e grăbită să plece!

Fie de oboseală, fie că şi fusese atinsă de boala care îjpea în curând s-o doboare, arsă de febră, Delfina se re-î*ăsese la ea în odaie, şi asta chiar în noaptea dinaintea porţii bărbatului ei. Delfinul se stinse la 20 decembrie LÂ6S.

Regele a fost totuşi mai impresionat de moartea Delfi-oplui decât s-ar fi crezut. La cinci minute după ce fiul său şi-<a dat duhul, nepotul lui a intrat în odaia regelui, anunţat ie majordom: *

— Sire, domnul Delfin!

— Biata Franţă! A strigat Ludovic. Un rege de cincizeci şi cinci de ani şi un Delfin de unsprezece!

Aproape în acelaşi timp a intrat în odaia regelui şi tânăra văduvă, plângând cu hohote, implorându-l s-o ocrotească şi să-i fie protector. Îi spuse că dorea să-şi crească singură copiii, dându-i-se funcţia de supraintendentă, păs-trându-şi rangul la Curte şi apropiindu-se cât mai mult de rege. Biata femeie! Era atât de neliniştită din pricina viitorului, când viitorul îi rezervase un loc în mormânt, alături de soţul ei! Regele se retrase imediat la Choisy, unde petrecu opt zile departe de orice fel de ceremonial.

În vremea aceasta, norodul era din cale-afară de mâh-nit de moartea Delfinului. Trecătorii se opreau pe Podul Nfoai şi îngenurxcheau în faţa statuii lui Henric al IV-lea. Simţeau vălul de doliu al văduvei şi al orfanilor întinzân-du-se peste întreaga Franţă. Trupul Delfinului a fost dus ia Sens, uncie se odihneşte în subterana catedralei, iar mima la Sâint-Denis.

Regele îi făgăduise Delfinei să-i îndeplinească orice rugăminte. Numai că domnului de Choiseul nu-i convenea

eâtuşi de puţin ca Delfina să se apropie prea mult de rege şi să-1'influenţeze în vreun. Fel. Prinţesa era saxonă şi. ca toate prinţesele germane, primise o educaţie deosebit de aleasă. Vorbea mai multe limbi străine, printre care şi latina. Dacă Ludovic al XV-lea murea, ea ar fi fost chemată la regenţă. Or, casa de Saxa cunoştea perfect interesele Germaniei din care făcea şi ea parte. Saxa ştia mai bine decât oricine cât pierduse Franţa din pricina alianţei cu Austria. Pentru el era deci foarte important s-o împiedice pe prinţesă să se apropie prea mult de rege. Mai întâi, pentru a pune o piedică încalea acestei apropieri, apartamentul cerut de Delfină, şi care se afla alături de cel al regelui, a fost declarat de nelocuit de către Gabriel, arhitectul domnului de Choiseul. Regele vru să vadă cu ochii lui cum stăteau lucrurile şi într-adevăr văzu câteva grinzi nu prea solide, aşa că în loc de locuinţa mare pe care o ceruse, îi dădu prinţesei câteva apartamente miei. După puţin timp, Delfina ceru o slujbă pentru un favorit ai răposatului ei soţ; dar ducele de Choiseul, care voia ca toate favorurile să pornească de la «1 şi care, mai ales, nu voia să dea nici un fel de slujbe favoriţilor Delfinei, declară şi semnă în numele regelui că toate funcţiile nou create se cumpărau.

Laverdy, prietenul domnului de Choiseul, lucra pe atunci la finanţe. Fixă pentru slujba aceea o taxă de o sută cincizeci de mii de livre, pentru ca protejatul doamnei Delfine, care era sărac, să n-o poată cumpăra. Dar doamna Delf ină obţinu de la rege făgăduiala că-i va da protejatului ei slujba pe gratis, ceea ce-1 făcu pe domnul de Choiseul s-o urască şi mai mult. Ministrul făcu tot ce putu pentru a-1 determina pe rege să-şi retragă cuvântul dat. Dar. Contrar obiceiului său, regele se ţinu tare pe poziţie. Spunem „contrar obiceiului său” pentru că foarte rar se întâmpla ca Ludovic al XV-lea să se ţină de cu-vânt atunci când făgăduia ceva. Şi iată unul din zecile de exemple. Ludovic avea o droaie de valeţi care îngrijeau de ceasuri. Se înrădăcinase obiceiul ca celui mai bătrân dintre ei să i se dea o pensie de şase sute

de livre. Murind decanul de vârstă al acelor valeţi regele îi spuse celui care rămăsese în locul său, un oarecare Pelletier:

— Dragă Pelletier, vei avea o pensie de şase sute de livre!

, Valetul, cunoscând năravurile lui Ludovic, se duse la superiorul lui, primul gentilom al camerei regelui şi-i spuse că majestatea-sa îi făgăduise o pensie de şase sute de livre. Primul gentilom îi scrise ministrului Airjolot, care-i răspunse că-i va duce regelui cererea şi că după ce acesta o va semna, el îi va expedia brevetul. Avându-i de partea lui pe primul gentilom, pe ministrul Amelot şi pe rege, Pelletier îşi închipuia că şi pusese mâna pe pensie. Dar se înşela amarnic, fiindcă uitase să mai apeleze şi la domnul Lechevin, primul funcţionar al Casei Regale, aşa ca brevetul n-a fost exprdial. A trecut un an fără ca sărmanul Pelletier să vadă sosind vreun ban din pensia făgăduită. S-a dus din nou la primul gentilom al camerei regelui, care gentilom i-a scris din nou ministrului Amelot care, d? Data asta. Având probabil motivele sale, n-a mai cutezat. Să troacă peste primul funcţionar al Casei Regale. Treaba a mai durat încă un an şi când bietul Pelletier tocmai îşi luase nădejdea de la acea pensie. Leehevin 1-a chemat la el şi, după ce 1-a muştruluit zdravăn că nu cunoaşte ierarhia puterii, i-a dat în sfârşit brevetul, după douăzeci şi şapte de luni după ce regele ii făgăduise pensia.

Dar să ne întoarcem la sărmana Delfină care, în timpul bolii soţului ei, fusese avertizată de câteva leşinuri că şi propria sănătate lăsa de dorit. În curând slăbi atât de tare şi starea ei li se păru atât de gravă medicilor, încât nu-i mai dădură să bea decât lapte; regimul păru să aducă o oarecare ameliorare a bolii. Cum între timp Deîfina începu să-şi mai vină în fire, în ianuarie 1766 medicii declarară că este salvată. Din nenorocire – spune cronica ce înregistra pieirea reginelor ce mureau tinere – din nenorocire. Delfina ţinu să se vâre în. Politică. Îl susţinu pe ducele d”Aiguillon despre care îi vorbi de mai multe ori regelui şi cu multă

insistenţă. Propunea un nou ministeriat condus de ducele d'Aiguillon, de domnul de Muy. de episcopul de Verdun şi de preşedintele Nicolai. Dacă e să dăm crezare aceleiaşi cronici, o simplă ceaşcă de ciocolată nărui tot acel plan. Prinţesa bău ceaşca de ciocolată la 1 februarie 1767. În aceeaşi zi ea îi spuse regelui că fusese otrăvită. În zadar doamna Adelaide i-a dat trei doze din vestita contraotravă despre care am mai vorbit şi pe care doamna de Verue o adusese din Savoia; prinţesa a murit vineri 13 februarie în vârstă de treizeci şi cinci de ani.

Ceea ce spusese doamna Delfină înainte de a muri avu un ecou nemaipomenit la Versailles. De-abia apucă prinţesa să închidă ochii, că episcopul de Verdun, domnul de Muy, ducesa de Doumont, mareşalul de Richelieu, domnul de la Vauguyon au fost convinşi că fusese otrăvită. Acuzaţia a fost atât de categorică, încât autopsia s-a făcut în prezenţa a paisprezece medici care au declarat că n-au găsit nici o urmă de otravă în trupul defunctei.

Toate acele morţi succesive, toate acele acuzaţii de otrăvire sporiră tristeţea regelui. Cei din jur au observat că începuse să se apropie de soţia lui, care era o femeie deosebit de înţeleaptă şi de evlavioasă.

— Regina se cufundase ea însăşi într-o tristeţe adâncă, fiindcă îl pierduse într-un accident pe tatăl ei, regele Stanislas. Spre sfârşitul lunii februarie, bătrânul adormise într-un fotoliu, lingă sobă; hainele i-au luat foc şi l-au ars îngrozitor. A murit pe 23 februarie 1766, în vârstă de optzeci şi opt de ani; după moartea lui, Lorena a revenit Franţei. Fiica sa nu i-a supravieţuit decât doi ani; după o boală lungă şi crudă, s-a prăpădit la 24 iunie 1768. Sărmană prinţesă care nu mai era, de douăzeci şi cinci de ani, decât umbra reginei franţei, care le văzuse pe iubitele soţului ei luându-i locul în pat şi pe tron şi care dispăruse, la rândul ei, întocmai ca o umbră!

Spaima care se răspândise la Versailles după moartea Delfinului, fiul lui Ludovic al XlV-lea, a ducelui de

Bourgogne, a doamnei ducese de Bourgogne, a ducelui de Berry şi a ducelui de Bretagne, reapăruse în acelaşi loc şi în aceeaşi familie după o jumătate de secol. 'ântr-adevăr, moartea lovi crud şi repede în prinţii de la Curtea Ffanţei: infanta, ducesă de Parma, ducesa d'Otieans, prinţesa de Conde, Delfinul Franţei, fiul său cel nwre – ducele de Bourgogne —, Dclfina, contesa de Toulouse, regele Stanislas şi regina. În toiul atât or nenorociri, pe doamna Louise o cuprinse spaima: fugind de la Versailles, se refugie la Carmelite, se călugări şi nu se mai preocupă decât de cele bisericeşti.

Acuzaţiile de otrăvire au continuat; toată Franţa vorbea despre acest lucru. Cardinalul de Luynes, Nicolal, de Muy, ducele d'Aiguillon, mareşalul de Richelieu, arhiepiscopul Parisului, toţi seniorii, toţi prelaţii care făceau parte din partidul Delfinului, toţi cei care aşteptau o domnie onestă şi paternă după domnia despotică şi împrăştiată sub care trăiau de mai bine ds cincizeci de ani, toate glasurile interesate de viaţa celor care tocmai muriseră stricau sus şi tare că toate acele morţi n-au fost fireşti şi îl Livinuiau deschis pe demnul de Choiseul. Ba au făcut chiar mai mult: au indicat mâna cu care lovise demnul de Choiseul: un oarecare medic de copii, pe nume Lieutand, a fost acuzat de a fi pregătit otrava cu care fuseseră omo-rlţi atâţia nevinovaţi. Drept orice răspuns^ doctorul se mulţumi să pună la începutul cărţii sale Medicina practică, gravura ce înfăţişa moartea lui Alexandru cel Mare. În gravura aceea, învingătorul de la Porus se afla între me-d'ci şi delatorii săi şi, în loc să sus fină că fusese otrăvit, el dădea pe gât cupa în care i se spusese că i s-ar fi pus otravă. În concluzie, adevărată sau nu, acea acuzare avu un răsunet teribil. Din pricina acelei acuzaţii, ura cumplită a ducelui de Berry împotriva aceluiaşi duce de Choiseul.

Ludovic al XVI-lea, inimă slabă care nu ştia ce e ranchiuna, 1-a urât din instinct pe domnul de Choiseul, tre-murând ori

de câte ori îl zărea, fără ca măcar să ascundă faptul că vedea în el pe ucigaşul tatălui său.

Regele, mai libertin şi mai evlavios pe măsură ce îmbătrânea, păru un moment să se întoarcă spre cele sfinte. Testamentul şi-i făcuse imediat după moartea fiului său. Începând din acel moment, Curtea se împărţi în două partide. În fruntea primului se afla ducele d'Aiguillon, rY» „H>4 oo afla ri<->mniii Ao r'Vmicpui rarp avpa de nartea lui • pe împărăteasa iviaria-j. Erezii, ranamciuui, j<uu><» *i9» ut tŢ^w. -*^Ann mnî +î» iiii no firrlo nioâtl GrUDrat în hfl • lanţă a făcut să încline talerul către domnul d'Aiguuion.' vvn i Ripsnrfi doamna de Pomoadour.

— Con- * tele de L, any-ioiienaai, originea şi avaiisarca. Sa.

— Este numit guvernator în India.

— Dei

SPECIAL_IMAGE-image110. Jpg-REPLACE_ME Mi i y.

— Uoamna ce neuze şi domnişoara Am lăsat la urmă un eveniment care a produs tstm-

— L-J J~ PIaiikit fnoaort fr* r*lo*Ylar» f T*, -* filf-T/^l T *#. £$ c al XV-lea nu era un om crud. Doar se mânia iute si' [tat. Un ae cne ori, în ceiiurne ain rariamem, avusese I

— Mă strădui să Dotnlesc mânia regelui. Căci dacă o gură dată va apuca să verse sângele cuiva, apoi nu se mai ot>ri!

Îi câifA nu mai fii «pcp folosit Hp trpi^ppi şi «antp rip ani f°st un conte şi se numea Thomas-Arthur de Lally-To-<aai, nume irumos, care răsunase pun ae aevoiamenţ ră lriftiian la WinHsnr sau la Snint-fţprmain înră rip vremea când Stuarţii locuiseră în Franţa, contele Tho-

…S~”i”H' lilUl Ut: i-Ictll^ – XUiCilUai UCVCllliC 1IC111V-C^. L_ţţţ u^» l i a intrat în slujba regelui şi a fost dus de către tatăl ar fnct numii fnlnnol al

…Xliziu, m îi'tu, ici vuawi utc ucuct-i r» r» cc*ci i tnilorfranf» P7P Hin Tnriiâî Lally era curajos şi instruit. Ajunsese în locurile acelea vechi, însufleţit de ura sângelui englez care-i curgea în vine şi de ambiţia fraixceză a faimei sale. Debutul a fost o adevărală victorie. După treizeci şi opt

de zile de la sosirea lui nu mai rămăsese nici o uniformă roşie pe toată coasta Corom aridei. Cucerirea oraşelor Gondebur şi Saint-David îl ameţi. Vru să meargă mai departe, în ciuda anotimpului nefavorabil, a lipsei de hrană, a împotrivirii generalilor săi. Forţa lui era temeritatea. Se înerezu în1 ea şi se îndreptă spre Tanjapour. Englezii îl lăsară să înainteze, apoi-veniră după el, îl luară prizonier pe unul dintre locotenenţi în bătălia de la Orixa şi cuceriră oraşul Masulipat-nam. In'vremea aceasta, Lally împresurase oraşul Madras şi trecuse la asalt. Dar, din păcate, trupele lipsite de strictul necesar nu mai fuseseră plătite de mult. Aşa că, de voie-de nevoie, generalii trebuiră să-i lase pe soldaţi să prade templele şi să-şi însuşească rupiile indiene. Casele-particulare, clădirile publice, templele au fost prădate fără milă. S-au săvârşit crime jalnice; dar şi soldaţii dedaţi la jaf şi la desfrâu, şi ofiţerii săraci şi îmbogăţiţi peste noapte îşi ţinură gura. Dar francezii cuceriseră doar oraşul Madras. Forturile rămăseseră în mâna englezilor. Por- „ind să se sape tranşee, Lally împinse viguros atacul spr -: rtul Saint-George. li lipseau însă mijloacele nece-estui atac. Lally, care credea că datorită voinţei şi sa ent.; l:; i sale putea să mute şi munţii, în loc să. Aplice metoda convingerii, folosi violenţa. Încet-încet, francezii se saturară să mai fie comandaţi de acel irlandez trufaş. Mercenarii – care-alcătuiau jumătate din armato franceză – acceptară propunerile englezilor şi trecură în slujba duşmanului. Aşa că la o lună după ce ocupase oraşui Madras, Lally, furios că nu-1 mai poate păstra, renunţă la asediul fortului Saint-George şi începu să se retragă spre Pondichery pe care-1 găsi lipsit 4e orice urmă de hrană, de oameni şi de bani. Mai mult decât atât, până şi propriile sale resurse au fost în curând spulberate de revolta soldaţilor care, neprimind altă soldă decât ceea ce apucaseră să jefuiască din Madras, îşi cerură drepturile, adică leafa lor pe şase luni. Chiar şi în faţa revoltei soldaţilor, Lally continuă să fie la fel de trufaş şi violent. In

toiul acestor frecuşuri, englezii blocară Pondichery, refuzând unui general irlandez o capitulare pe care poate că ar fi acordat-o unui general francez. Odată stăpâni pe oraş, se răzbunară pentru toate represaliile din Madras. Lally, luat prizonier, împreună cu tot statul său maj; r. a fost trimis la Londra.

Se înţelege consternarea pe care a produs-o la Paris o înfrângere atât de copleşitoare. Capitala posesiunilor franceze fusese cucerită de englezi, guvernatorul şi statul său major fuseseră luaţi prizonieri! Era de necrezut că, după atâtea victorii, putea să urmeze o înfrângere atât de bruscă şi dezastruoasă. Lally avea foarte mulţi duşmani Ia Curtea din Versailles. Necazul generalului irlandez le dădu acestora apă la moară, li puseră la îndoială nu numai capacitatea de guvernator şi „curajul, dar chiar şi probitatea. După ei, eşecul acelei expediţii se datora delapidării banilor statului, din care pricină nu putuseră să fie plătite trupele.

De la Londra, unde se afla, Lally-Tolondal air/. I toate aee! E acuzaţii. Orgoliul sau nu putu îndura o: s • rnc'iKVi nedreptate, d-iw să fie lăsat să plece în Fi-aaţa; v euvint de onoare. Rugămintea i-a fost îndeplinită. A venit Iu Paris erezând că ura şi calomniile se vor prăbuşi în faţa privirii sale leonine. Dar. Ea general de armata, abia acum băgă de scamă eă-1 lăsase pe duşman să pună mina pe cele mai bune poziţii ale ţinuturilor cucerite de fran- «ezi. Atunci Lally. Socotindu-se vinovat, îi ceru regelui „favoarea” de a fi închis la Bastilia, „favoare” care i-a fost acordată imediat, fiind întemniţat pe 1 noiembrie 1762.

Încă din 3 august 176*2, regelui îi fusese adresata o cerere semnată de guvernământul şi de consiliul superior din Pondichery. Cerere în care se spunea că „fiind jigniţi până la exces în onoarea şi în reputaţia noastră de imputările domnului de Lally. O rugăm pe maiestatea sa să nefacă dreptate”. Această cerere a fost sprijinită de un memoriu ce urmărea să dovedească cum că nefericita

colonie,. Din India fusese zdrobită de la început şi până la sfârşit de autoritatea unui stăpân despotic, care nu cunoştea regulile onoarei. Ale prudenţei şi chiar ale omeniei: ca domnul conte de Lally era singurul vinovat de felul cum administrase colonia franceză din India, fapt dovedit de veniturile uriaşe aduse de pământurile şi de bunurile pe care le poseda acolo; că era vinovat de pierderea oraşului Pondichery, pentru că oraşul nu se predase decât din lipsă de hrană şi că numai contele avea posbilitatea să i-o procure cu banii cu care-şi cumpărase grânele. Pământurile care produceau acele grâne. Fructe şi alte bunuri.

Dacă Lally ar fi fo? T judecat de un consiliu de ră/. Boi, r: u siguranţă că ar fi fost achitat. Dar cum mai tofi voiau să scape de el, procesul a fost dat pe mâna Camerelor reunite ale Parlamentului. Am spus că mai toţi voiau moartea lui Lally. Şi iată de ce: 1. Pentru a da străinătăţii impresia că irlandezul trădase Franţa.

2. Spre a răzbuna o veche ură care exista între domnul de Choiseul şi domnul de Lally-Tollendal, numit guvernator în India peste capul ministrului.

3. Pentru a-1 duce la pieire, odată cu domnul de Lally, şi pe domnul de Saint-Priest, ruda sa, intendent în Lan-guedoc şi desemnat de partidul Delfinului să facă parte din ministerul care, mai devreme sau mai târziu, avea să scape de domnul de Choiseul.

De altfel, exista şi un antecedent: englezii deschiseseră primii drumul spre eşafod şi nobililor, tăindu-i capul amiralului Bing. Raportul acestei mari dezbateri fusese încredinţat domnului Pasquier, consilier în marea Cameră, care se ocupase şi de procesul lui Damiens.

La început i-a fost uşor lui Lally să se înşele asupra soartei ce-i. Fusese rezervată. Bastilia îşi îmblânzi – în ceea ce-1 privea – rigorile: putea să se plimbe, să primească oaspeţi. Ba obţinu chiar îngăduinţa de a avea lângă el un secretar.

Din păcate, captivitatea nu îmblânzise caracterul violent şi irascibil al prizonierului. Dimpotrivă, parcă devenise şi mai nestăpânit. Nefericitul secretar care, din devotament, acceptase să fie închis împreună cu stăpânul său, a fost prost răsplătit pentru fidelitatea lui. Mâniile prizonierului începuseră să-i tulbure mintea. Se întrista, deveni tăcut şi neliniştit. Într-o seară, văzând o slugă cum azvârâea în curtea interioară un lighean plin cu sânge, provenit de la cei care nu se simţeau bine şi li se lua sânge, bietul secretar, speriat de moarte, crezând că sângele acela era rezultatul vreunui supliciu secret, îşi pierdu minţile şi începu să strige:

— Eu n-am făcut nimic! Nu sunt vinovat! Nimeni nu poate să-mi taie capul pentru crime pe care nu le-am săvârşit! Daţi-mi drumul! Vreau să ies de aici!

Din nefericire pentru bietul secretar, orice slujitor intrat în Bastilia nu putea iaşi decât odată cu stăpânul său, fie că acesta era dus la moarte sau eliberat. Aşa că libertatea pe care o ceru secretarul nu-i fu acordată. Boala i se înrăutăţi; zi şi noapte nu vedea în faţa ochilor decât eşafodul. Cei din Bastilia au hotărât să-1 transfere la Cha-renton. Omul a fost mutat, iar Lally a rămas singur. În vremea aceasta, procesul guvernatorului îşi urma cursul^, dar încet. Martorii cei mai eficienţi se aflau la Madras ş|- la Pondichery, adică la patru mii ~ de leghe distanţă ă4: Franţa. Aşa că procesul începu abia pe 6 iulie 1763. Deş| stătuse un an în închisoare, Lally nu-şi pierduse liniştea. Ştia că Choiseul îl ura şi nu se îndoia de asprimea Parlamentului. Dar la neliniştile exprimate de prietenii săi, răspundea imperturbabil:

— Regele va face dreptate)

Dezbaterile începură, dar cu o parţialitate revoltătoare. De altfel însuşi acuzatul învenina lucrurile, sporind vira şi duşmănia prin vigoarea răspunsurilor şi prin acuzaţiile sale, devenind de cele mai multe ori, din acuzat, acuzator. Şedinţele erau din ce în ce mai greu de suportat şi întorcându-se de la tribunal la închisoare, Lally observa că este

supravegheat cu mult mai multă atenţie pe zi cţ trecea. Din când în când se simţea apăsat de nişte presentimente sumbre. Într-o zi, în vreme ce bărbierul îi rotunjea barba care-i crescuse – şi asta ca de obicei, în faţa temnicerului – Lally se distra luându-i bărbierului un brici. Isprâ-yindu-şi treaba, bărbierul văzând că-i dispăruse briciul, U Ceru înapoi, dar Lally refuză să i-1 dea. Ordinele fiind foarte stricte, temnicerul chemă paza, care trase imediat clopotul. În câteva minute, coridorul se umplu de soldaţi care începură să-1 amenințe pe Lally. Generalul, văzând gloata aceea care făcea atâta hărmălaie pentru un fleac, îi dădu bărbierului briciul îndărăt. Era însă atât de încrezător în clemenţa regelui, încât zarva pricinuită de un amărât de brici nu-i deschise câtuşi de puţin ochii şi nu-1 puse deloc pe gfnduri. Într-o zi, totuşi, un cuvânt scăpat de un maior pătrunse ca un fulger în mintea aceea atât de exagerat de încrezătoare. Trăsura care-1 ducea pe Lally la tribunal era întotdeauna însoţită de o escortă numeroasă; în plus, de fiecare dată un maior lua loc lângă el, pe canapea, într-odimineaţă, o ceată mare de oameni se adună în jurul trăsurii; Lally voi să se aplece în afară ca să vadă ce se întâmpiă. Dar maiorul, care se arătase tot timpul foarte binevoitor faţă de el, îi spuse:

— Bagă de seamă, generale! Am ordin să te împuşc la cei mai mic semn pe care-1 vei face norodului sau la cea mai mică dovadă de interes ce ţi se va arăta! Lally se aşează gânditor pe pernele trăsurii. Dar asta n-a fost tot. Într-una din şedinţele tribunalului, preşedintele completului de judecată, observând cit de îng'imfat este acuzatul din pricina uniformei de general, i-a poruncit maiorului de la Bastilia să-i smulgă epoleţii, cordonul albastru şi decoraţiile. Rugat să şi le scoată singur, Lally i-a răspuns arogant maiorului cum că el singur nu şi le va scoate niciodată şi că n-are decât să i le smulgă. Ordinul era ordin şi maiorul trebuia să-1 execute. Dar abia după ce gărzile îl doborârâ pe prizonier şi-1 ţinură zdravăn izbutiră să-i smulgă epoleţii

şi decoraţiile. Toate răutăţile şi persecuţiile acelea inutile trebuiau să-i deschidă ochii Jui Lally şi totuşi el încă nu putea crede că va fi condamnat la moarte. Dar la 6 martie 1766 a fost foarte dezamăgit. Hotărârea completului de judecată îl condamna pţ-conte la moarte pentru că „trădase interesele stalului, ale regelui şi ale Companiilor din India, precum şi pentru abuz de putere atât faţă de supuşii regelui, eât şi faţă de străini”. Pedeapsa era tăierea capului şi urma să aibă loc foarte repede. În Piaţa Greve.

În şedinţa aceea, au/. Indu-şi osânda, Lally i-a făcut p< judecători călăi şi asasini. Preotul de la Sainte-Chapelâo s-a apropiat de el, însă Lally 1-a împins eât colo.

— Dar lasă-mă, domnule, în pace mă'eai/ece minute, să mă pot gândi în linişte!

Apoi se aşează într-un colţ şi începu să se gândească; după acest interval de timp, maiorul – foarte emoţionat – veni să-1 ia. Şi să-1 ducă la Bastiâia. Amintindu-şi de eâte ori fusese grosolan şi brutal fai. Ă de maiorul oare s<» arătase tot timpul blând şi respectuos faţă de ei. Laily îi spuse:

— Domnule, te rog să-mi ierţi toate» vio! En:<vle! Sunt un soldat bătrân, obişnuit să mă supun doar regelui. Şi firea mea nestăpânită mă face să mă port mult mai asprii deeâi vreau eu!

— În faţa unei nenorociri ca a dumneavoastră, domnule, răspunse maiorul, nu-mi voi aduce niciodată aminte decât de respectul pe care vi-1 datorez.

Abia ajuns în celulă, cineva îl întrebă dacă vrea să~l primească pe duhovnic.

— Nu, răspunse Lally, mă simt foarte obosit şi a-> dori să mă odihnesc.

Gărzile îl lăsară singur şi Lally adormi imediat. Ince-pând din acel moment, niciunul dintre prietenii, dintre cunoştinţele sau dintre ncarnui îâe sale nu mai putu ajunge la el. Când se tvc;'. I, i se spuse eă preşedintele Pasquâer vrea să-i vorbească.

— Să intre, răspunse Lally.

Privirea îi era atât de erâneenă şi de pătrunzătoare, mcât preşedintele, nematavând curajul să inti-e, se opri în praş*.

— Domnule, îi spuse el, regele este atât de milostiv încât, dacă dai dovadă de supunere şi de căinţă, e dispus să te ierte: aşa ca mărturiseşte-ţi crimele şi denunţă-ţi complicii î

— Crimele mele? Urla Lally. Cum. Încă nu le-ai descoperii din moment ce vii să mă rogi să ţi le mărturisesc? Cât despre complici, fiind nevinovat, află că n-am avut niciunul! Şi acum ia aminte ce-ţi spun: demersul tău, ticuâosule, mă insultă! Eşti ultimul căruia i-am mai îngăduit să-mi vorbească de iertare! Şterge-o, caraghio-sule. Şi să nu te mai prind că mă deranjezi!

— Dar. Domnule, zise Pasquier, gândeşte-te… Nu te lăsa pradă mâniei…

— Ah. Ştii doar că-mi urci sângele în cap, netrebnicule care ai hă! Al atâta apă în piuă despre mâniile mele şi car» nu te-ai k^.ni pmă nu m-ai condamnat la moarte! Fi' s sâncjele meu să cadă asupra ta şi să te urmărească t «viaţa!

Şi cum Lally iăeu un pas spre el, Pasquier, spi- – Strigă imediat gărzile.

— Să-i puneţi un căluş, le spuse soldaţilor. L-a insultat pe rege!

Auzind o ase nionea minciună, Lally voi să se repeadă asupra lui, dar yâvxiJe ii împiedicară; apoi, aseultind de ordinul preşedintelui, ti astupară gura bătrânuâui general cu un căluş. Poporul află de această nouă ticăloşie şi de atunci toată lumea nu-i mai spuse lui Pasquier decât Pasquier-Căluş. Mânios, Pasquier grăbi execuţia. În clipa în care capul condamnatului căzu, se auzi un lung strigăt de durere al unui copil. Era tânărul Trophime., fiul natural al generalului, care aflase abia atunci cine-i era tată şi ce nenorocire i se întâmpiase. Copilul de atunci a devenit mai târziu contele de Lally-Tollendal, pe care am avut onoarea să-1 cunosc personal. Se ştie că acest fiu pios n-a avut altă grijă decât să reabiliteze onoarea tatălui său, lucru pe care 1-a obţinut abia în 1778. In 1780, a fost deputat în Statele

Generale şi s-a distins printre oratorii de dreapta. În 1790, a emigrat, s-a înapoiat în 1792, a fost arestat, a izbutit să scape, s-a întors în Franţa în 1801, a intrat în Camera pairilor în 1815, iar în 1816 la Academie,

Prietenii nefericitului Lally au făcut tot ceea ce au putut pe lingă Ludovic al XV-lea pentru a obţine o comutare a pedepsei. Doamna de Heuze s-a aruncat la picioarele regelui; domnişoara de Dillon, ruda lui.

— N-a putut ajunge până la rege, dar i-a scris implorându-1 să asculte depoziţiile domnilor de Montmorency şi de Crillon, judecători cinstiţi când era vorba de curaj şi de onoare, pe care tribunalul refuzase să-i asculte. Totul a fost însă zadarnic. Regele a rămas inflexibil.

Mai târziu, Ludovic al XV-lea s-a căit de asprimea lui, care friza cruzimea. Copilul celui ucis a fost încredinţat domnişoarei de Dillon, cu scrisori cu pecete care arătau al cui fiu este. Apoi, după îndoieli urmară remuşcările şi, într-o zi, curtenii l-au auzit pe Ludovic al XV-lea'spunân-du-i domnului de Choiseul:

— Din fericire, nu eu sunt cel care voi răspunde de sângele lui Lally, ci dumneata, care m-ai înşelat!

Contele de Lally-Tollendal, ultimul din familia hu, a murit în 1820.

Capitolul XXIII Genova şi Corsica.

— Tratatul de la Com-piegne.

— Lupta contra Franţei.

— Domnul de Chauvelin în Corsica.

— Naşterea lui Napoleon Bonaparte la Ajaccio.

— Doamna du Barry.

— Domnul de Lauzun, îndepărtarea şi întoarcerea acestuia.

— Pactul dintre Lauzun şi domnişoara Lange.

— Domnul de Choiseul şi domnişoara Lange.

— Domnii de Richelieu şi d'Aigui-llon.

— Domnişoara Lange care îi place regelui şi pe care acesta o mărită cu domnul du Barry.

— Prezentarea ei la Curte.
— Regele Danemarcei la Paris.
— Negocieri privind căsătoria Delfinului.
— Casa de Austria.
— Maria-Antqa-neta; educaţia arhiducesei.
— Sosirea Delfinei în Franţa.

În timpul evenimentelor pe care le-am povestit, petrecute la Paris şi la Versailles, într-o insulă din Mediterana avea loc o schimbare a dominaţiei, schimbare ce urma să aibă, în viitor, o ciudată influenţă atât asupra Franţei, cit şi asupra Europei. La 7 august 1764, republica Genova, ebosită de lupta pe care o purta de două sute de ani împotriva Corsicei, se adresă Franţei cerându-i ajutorul şi semnând cu ea tratatul de la Compiegne, tratat prin care Ludovic al XV-lea se angaja să ţină o garnizoana vreme de patru ani, în Ajaccio, Cal vi, Alga joia şi Saint-Florent. Comanda acelei expediţii a fost încredinţată contelui de Marboeuf; trupele franceze au debarcat în Corsica în decembrie 1764.

Eroul Corsicei era Pascal Paoli; de zece ani lupta împotriva Genovei pentru libertatea patriei sale. Văzân-du-i pe francezi sosind, îşi dădu seama că aceştia sunt ucigaşii independenţei corsicane. Îi scrise de îndată domnului de Choiseul şi, în vreme ce corespondenţa stabilită între el şi primul-ministru îi lăsa o oarecare nădejde generalului Paoli, Ludovic al XV-lea semnă cu Genova tratatul din 15 ianuarie 1768 prin care se stabileau principiile alipirii Corsicei la Franţa. Paoli încercă să lupte împotriva acelui tratat, dar când văzu că toate strădaniile sunt zadarnice, se pregăti să continue împotriva Franţei lupta pe care atât el, cât şi tatăl său o duseseră, cu atâta glorie, împotriva Genovei. La început, soarta păru să surâdă acelui înverşunat apărător al libertăţii ţării sale. Ludovic al XV-lea îl trimisese în Corsica pe vechiul său prieten Chauvelin, curtean abil, dar general lipsit de experienţă care, prezentându-se în faţa duşmanului în linii prea întinse, a fost bătut de o armată de trei ori mai mică decât a sa. Tabăra franceză din San-

Nicolao a fost luată cu asalt, iar Borgo – cucerit chiar sub ochii generalului Chauvelin. Spaima atinsese o asemenea culme în rândurile francezilor, încât cincizeci de corsicani bătură opt companii de grenadieri. Nu mai era vreme de pierdut. Ludovic al XV-lea îl rechemă pe domnul de Chauvelin şi-1 înlocui cu domnul conte de Vaux care, în fruntea a douăzeci şi două de mii de oameni, prinseră Corsica între două focuri şi la 9 mai 1769 îi zdrobi pe corsicani în lupta de la Ponte-Nuovo. Această bătălie făcu să se prăbuşească toate nădejdile generalului Paoli, care se îmbarcă în grabă şl plecă la Livorno. De acolo trecu în Anglia, împreună cu fratele şi cu nepotul său. Din acel moment, insula aparţinu Franţei. La trei luni după fuga lui Paoli, adică la 15 august 1769, se năştea la Ajaccio un copil numit Napoleon Bona-parte care, datorită tratatului din 15 ianuarie 1768, era r Cetăţean francez. Pate de asemenea ciudat faptul că «expediţie în Corsica va aduce în faţa cititorilor o tern complet necunoscută în ianuarie 1769, dar care avea toi să joace, în următorii cinci ani. Un rol foarte mai> Curtea Franţei. E vorba de contesa du Barry care, în «<x„epocă, nu se numea încă du Barry. Dar nici Jeanne Vaubernier, ci domnişoara Lange. Ce legătură are domnişoara Lange cu expediţia din Corsica? Ne-o spune domnul de Lauzun.

Lauzun avea pe atunci douăzeci şi unu de ani; era aghiotantul domnului de Chauvelin şi iubitul faimoasei principese Czartoriska ce luase parte, alături de el, îmbrăcată bărbăteşte, ia campania din Corsica. La balul Ope-ivi. Principesa cunoscuse un încântător domino eare-şi spusese numele. Şi adresa: dominoul era contele Jean du Barry. Acea adresă dată tinerilor şi zvăpăiaţilor seniori intra în calculele domnului conte du Barry căruia îi plăcea să se înconjoare de o societate plăcută şi să joace cărţi. Prea puţin curios pentru a se interesa ce fac celelalte femei, prea puţin gelos pentru a se nelinişti din pricina iubitei sale. Căci avea şi el o iubită – pe domnişoara Lange – pe du Barry nu-

1 interesa decât jocul de cărţi şi, mai mult ca sigur, el este cel care a lansat zicala:. Când n-ai noroc în dragoste, ai noroc la cărţi”'.

De îndată ce Lauzun veni la contele du Barry băgă de seamă că se afla în cel mai autentic tripou; dar proasta companie nu-i speria câtuşi de puţin pe tinerii seniori de la Curtea lui Ludovic al XV-lea şi, în vreme ce unul dintre prietenii săi răspundea sâcâielilor domnişoarei Lange, el ţinea piept, cu cărţile în mină, contelui du Barry, care juca în halat de casă şi cu pălăria pe cap; pălăria aceea, oricât ar fi fost de nepotrivită faţă de nişte nobili ca Lauzun sau Fitz-James, era de fapt un soi de suport pentru două mere SPECIAL_IMAGE-image112. Jpg-REPLACE_ME Coapte pe care contele le aplica din când în când pe ochi, din motive de sănătate. Poate din pricina celor două mere coapte, poate din pricină că-şi adusese aminte de prinţesa lui poloneză, Lauzun nu-i lua contelui iubita. Dar asta Lauzun nu ne-o mai spune. Ceea ce ne spune însă e că, doar cu câteva zile înainte ca el să plece, domnişoara căreia nu-i dăduse atenţie fusese prezentată regelui şi ca produsese o puternică impresie asupra acestuia. Presimţind probabil ce avea să urmeze, Lauzun nu plecă din Paris până nu-şi luă bun-rămas de la fata care-1 primse cu atâta drăgălăşenie şi care, tot aşteptând să-i facă curte, se dăruise, din plictiseală, prietenului său Fitz-James. O găsi mai drăguţă şi mai surâzătoare ca niciodată; apoi îi spuse fără ocolişuri că nu-1 uitase.

— Ei bine, te rog să-ţi aduc aminte, îi răspunse el zâmbind, că dacă vreodată ai să ajungi iubita regelui, eu vreau să comand o armată.

— Văd că nu eşti prea ambiţios, răspunsese ea. Dacă voi ajunge iubita regelui, află că am să te fac prim-ministru!;

— Fleacuri! Şi cu de Choiseul ce faci?

— Pe de Choiseul n-am ochi să-1 văd, răspunse domnişoara Lange.

Lange era o fată cu inimă bună şi Lauzun, spre deosebire de Choiseul, nu râseso şi nici n-o dispreţuise pentru merele coapte de pe pălăria ddmnului du B.'trry. Aşa că tânărul plecă la oaste ducând cu sine fă^ădumia tinerei Lange că dacă vreodată va ajunge iubita regolui, nu-l va uila.

Acum să explicăm cititorilor cum do izbuii-<» domnişoara Lange să-1 vadă pe reţe, în ciuda scrupulelor egoiste ale domnului de Choiseul. S-o luiirn deci cu începutul.

Lebel, valetul de cameră al regelui, răspundea printre altele şi de acel serai al lui Ludovic din Farc-aux-Cerfs, tolerat cu atâta înţelepciune de către doamna de Pompadour. Eticheta cerea ca regele să nu se atingă de nici un fel de mâncare decât după ce toate bucatele erau încercate în faţa sa. Din dragoste pentru rege, multă vreme bucatele fuseseră gustate de către domnul de Richelieu, Cu timpul însă, ajuns ia o vârstă la care o sinecură i se părea preferabilă unui loc activ la Curte, îl rugase pe Lebel să-i preia funcţia, la care el era silit să renunţe. L «bel o văzu deci pe domnişoara Lange, fu încântat de strălucitoarea ei frumuseţe şi-i dădu ducelui de Richelieu un raport atât de amănunţit despre comoara pe care – întâmpiător pusese mina, încât ducele ţinu neapărat să se convingă cu ochii săi că Lebel nu exagerase lucrurile. Domnul de Richelieu o văzu şi se arătă deosebit de mulţumit. Se duse imediat la ducele d'Aiguillon şi scriseră împreună o hârtie p<-: • > care se angajau ca, dacă fata îi va plăcea regelui, s-o obi să le accepte condiţiile. Mai întâi, însă, ea trebuia să le vc ască în mod sincer despre trecutul ei, pentru ca'cei doi,.

— Teni s-o poată apăra dacă cineva ar fi vorbit-o de rău sau ar fi calomniat-o. Frumoasa „Maria-Magdalena” nu-şi ascunse niciunul dintre păcate. Se născuse la Vaucouleurs, patria Jeannei d'Arc, în 1744; avea deci douăzeci şi patru de ani; era fata unei bucătărese făcută cu un călugăr. La început se numise Jeanne Vaubernier şi, sub acest nume, îşi începuse ucenicia la o croitoreasă. Din atelier, intrase într-o casă mult mai puţin onorabilă, dar mult mai cunoscută, la

coana Gourdan. Acolo îşi părăsi numele şi-1 luă pe cel de Langon. Într-o seară, contele Jean du Barry, pe jumătate beat, o 'ântâlni în colţul unei străzi, urcă în odaia ei şi a doua zi o duse la el acasă. Apoi, într-un moment de jenă financiară, o vându lui Radix de Sainte-Foix, şef de birou la Ministerul Afacerilor Externe, care mai târziu o aduse îndărăt contelui du Barry; de data asta, con tele o puse să-i racoleze clienţi pentru tripoul lui, dându-) numele de Lange. Aşa o cunoscuseră Lauzun şi Lebel. O asemenea mărturisire dădu de gândit. Şi Lebel şi ducelt d'Aiguillon se speriară la început de asemenea antecedente. Numai Richelieu se ţinu tare şi declară că talentele pe care le căpătase într-o viaţă atât de aventuroasă şi de agitată vor fi pe placul regelui, care îmbătrânise vizibil. Richelieu o sfătui deci pe Jeanne să procedeze cu totul altfel decât toate celelalte femei care se bucuraseră de favorurile regale, adică în loc să facă pe novicea ca ele, dimpotrivă, să-i arate tot ce ştie.

Richelieu se dovedi a fi un bun psiholog; lucrurile luară exact întorsătura pe care o prevăzuse el, ba chiar mai mult. În braţele domnişoarei Lange, regele îşi aminti de tinereţe şi, nu peste mult timp, toată Curtea putu să se convingă de puterea pe care domnişoara Lange o avea asupra lui. Totuşi, tinerei îi trebuia un nume. Prea multe persoane o cunoscuseră sub cel de Jeanne Vaubernier, domnişoara Lancon sau domnişoara Lange, pentru ca să mai poată păstra vreunul dintre el6, Jean avea un frate care se numea Guillaume du Barry; tânărul a fost chemat la Curte şi însurat cu Jeanne Vaubernier; în schimbul numelui, i s-a dat o sută de mii de livre, apoi î s-a făcut vânt în provincie. Contesa du Barry a fost prezentată la Curte ca şi doamna d'fâtioles, marchiză de Pompadour. Abia • atunci îşi dădu seama domnul de Choiseul ce greşeală făcuse nedându-i atenţie la vremea cuvenită.

În acea epocă, regele Danemareei'armnţâ că va face o vizită la Paris. Christian al VH-lea era un prinţ tânăr şi

frumos, aşa că sosirea lui iscă o vie emoţie la Curte, în Paris şi mai ales în teatre. Când s-a aflat în ce palat va locui, casele învecinate au fost năpădite de cele mai fru-moâ*6 femei ^in ParisUnele s-au înţeles chiar cu valeţii, care le-au pus portretele în dormitorul şi în cabinetul de toaletă al regelui. Domnişoara Grandi de la Operă le-o luă fosă înainte şi-i trimisa regelui portretul ei,. În costumul lui Venus, cerându-i frumosului Paris să~i arunce l Regele Danemarcei veni într-adevăr la Paris, dar nu dori să-i vadă decât pe enciclopedişti, lăsându-le pe doamne profund dezamăgite.

În vremea aceasta, domnul de Choiseul se ocupa de o afaffere ce trebuia să anihileze influenţa doamnei du Barry: căsăioria Delfinului cu o arhiducesă austriacă. Neamul imperial era bogat în prinţese. Într-o vreme se vorbea chiar de o nouă căsătorie a regelui, dar Ludovic se simţea prea bătrân pentru a se mai însura. Aşa că, în locul regelui, ministrul hotărî să-1 însoare pe Delfin. Domnul de Breteufl primi însărcinarea să caute printre tinerele arhiducese pe cea care s-ar fi potrivit cel mai bine Coroanei franceze. La Palatul Versailles se mai poate vedea şi astăzi tabloul care a fost făcut cu 'acel prilej, tablou care o înfăţişa pe Maria-Tereza la Schonbrunn. Ilustra împărătească, încă destul de tânără şi de înfloritoare, se afla în mijlocul unui grup de fetişcane; printre acele tinere se' afla una cu părul de un blond-cenuşiu, cu ochi frumoşi, albaştri, cu pielea mată, dar având totuşi o anume strălucire, cu acea gură specifică ramurii austriece, provenind din amestecul sângelui familiei de Lorena cu familia de Castilia; fetiţa era Maria-Antoaneta, pe atunci în vârstă de treisprezece ani.

Marie-Antoinette-Josephine-Jeanne de Austria (pe numele ei devenit francez) se născuse la Viena pe 2 noiembrie 1755. Cu doi ani înainte de a părăsi palatul Schoa-

— Ludovic al XV-lea bruna, Maria-Antoaneta ştia că fusese sortită tronuli, Franţei. Domnul de Choiseul i-1 alesese ca preceptor pe abalele de Vermont, aşa incit fata vorbea

perfect franceza şi tot cu aceeaşi uşurinţă, engleza, italiana şi latina. Educaţia tinerei arhiducese era în aceeaşi măsură de îngrijită şi de serioasă în ceea ce priveşte artele şi filezofia; Grardei îi fusese profesor de dans, Gluck îi dăduse lecţii de muzică, făcând din ea o entuziastă adeptă a acestei arte. În sfârşit, se pricepea să deseneze cu mult talent şi îndemânare.

De latura politică a educaţiei sale nu se ocupase nimeni, aşa că Maria-Antoaneta, devenită franţuzoaică prin maniere şi educaţie, hotărâse ca în adâncul inimii ei să ră-mină austriacă. Măritişul ei stabilit cu doi ani în urmă. Prinţul de Lorena a primit însărcinarea să se ducă la Viena şi să ceară, în mod oficial, mâna Mariei-Antoaneta pentru Delfin, mină care bineînţeles că i-a fost imediat acordată înlreaga Europă tresări auzind această veste, ce părea sa consolideze pentru multă vreme alianţa auslro-îrancezâ şi care schimba întreaga politică a Nordului. Cât despre-Franţa, începu a se pregăti pentru magnificele serbări car< însoţesc de obicei căsătoriile regilor. Cu acest prilej apăr,; unul dintre primele pamflete cu caracter economic, inti lulat: Ideea unui cetăţean privind serbările publice cari urmează să aibă loc la Paris şi la Curie cu prilejul căsăto riei Delfinului. Aceste serbări, spunea autorul articolului urmau să coste Franţa douăzeci de milioane de franc; „Propun – spunea în continuare cel ce scrisese articolul -să nu se mai facă nici o serbare şi cele douăzeci de milt oane de franci să fie scăzute din impozitele anuale şi nu ales din birurile pe care'le plătim. Aşa că în loc ca tri% davii de la Curte să se amuze cu astfel de fleacuri, m< bine să le bucure sufletele plugarilor, muncitorilor şi tv turor celor care trudesc din greu şi care aiunci vor strigi cu mult mai multă bucurie şi din toată inima: «Trăiască Ludovic-cel-Iubit! • > Acest gen ic «serbare», cu totul nouă; l-ar acoperi pe rege de o glorie adevărată şi de o durată mult mai îndelungată decât tot fastul şi. Toată pompa acelor serbări efemere, şi istoria ar consemna acest lucru cu mult mai multă bunăvoinţă decât

amănuntele frivole ale unor petreceri făcute din banii poporului şi care se bat cap în cap cu adevărata bunătate pe care un rege trebuie să o aibă pentru poporul său.”

Pamfletul a fost atribuit lui Jean-Jacques Rousseau. Cred că vă daţi seama că regele nu s-a apucat să urmeze sfatul autorului pamfletului. Pe vremea aceea, regii şi reginele nu se osteneau să răspundă ei înşişi unui oarecare.

Deci tânăra prinţesă plecă, având scrise pe hârtie toate recomandările mamei sale şi toate numele persoanelor în care putea avea încredere, plină de bucurie că vine în Franţa, plină de nădejde pentru viitor, plină de încredere în ceea ce privea prezentul. Totuşi, încă de la început a avut parcă un fel de presimţire: în prima casă în care a poposit după ce a pus piciorul pe pământul francez, a văzut o tapiserie reprezentând Masacrul inocenţilor, unde zăceau împrăştiate atâtea cadavre şi unde fusese vărsat atâta sânge, unde chipurile ucigaşilor erau atât de înverşunate şi atât de veridice, încât prinţesa ceru imediat o altă cameră, neavând curajul să doarmă acolo. Ajungând la Compiegne, conformându-se regulilor şi etichetei, Maria-Antoaneta se aruncă la picioarele regelui Ludovic al XV-lea, care o ridică de jos, o sărută pe amândoi obrajii, apoi, până la binecuvântarea conjugală, o conduse la Muette unde i-a fost prezentată contesa du Barry. Spre marea disperare a domnului de Choiseul, Maria-Antoaneta se înţelese perfect cu favorita regelui.

La Versailles, toţi curtenii îşi puseseră hainele de brocart brodate cu aur, când iată că o nouă prevestire o ur-jnări pe Delfină chiar în clipa în care trecu pragul palatului. O furtună violentă se abătu asupra Versailles-ului şi un tunet puternic şi prelung păru să învăluie întreg orizontul în zgomotul său asurzitor. Maria-Antoaneta se uită speriată la mareşalul de Riehelieu care se afla lângă ea.

— Tristă prevestire, spuse acesta clătmând din cap.

Max-eşalul fusese de la început împotriva acestei alianţe cu Austria. A doua zi Delfina veni la Paria şi spectacolul care

o aştepta o linişti în privinţa prevestirilor din ajun. Întreg Parisul ieşise în stradă ca s-o întâmpine. Delfina străbătu Capitala ameţită de fericire.

— Aveţi în jurul dumneavoastră, doamnă, două sute de mii de oameni care vă iubesc.

Dar odată cu bucuria, îşi ridica chipul negru şi prevestirea. După fiecare serbare, moartea îşi lua dijma. În ziua aceea, Ludovic al XV-Iea comandase un foc de artificii care costase şaizeci de mii de livre. Tocmai începuse atunci construirea străzii Royale-Saint-Honore şi a foburgului cu acelaşi nume. Tunul care urma să lanseze acel spendid buchet de artificii fusese aşezat la capătul acelei străzi. Când se auzi bubuitura şi ghiuleaua explodă, lumea se sperie atât de tare, neştiind ce se întâmplase, îneât, vrând să fugă, oamenii se calcară pur şi simplu în picioare. Unii fura striviţi de ziduri, alţii se înăbuşiră din pricina mulţimii prăvălite peste ei. Poliţia anunţă că muriseră două sute de oameni. Dar parizienii vorbeau pe şoptite că fuseseră aruncate în Sena peste o mie două sute de cavadre.

Era cea de-a treia prevestire în mai puţin de o lună şi, chipă cum veţi vedea, nu şi cea mai cumplită. Oricum, tn-tâmplarea făcu o profundă impresie asupra ^Delfinului. Tocmai primise cei două mii de scuzi pe care regele i-i dă-(fea în fiece lună. Trimise imediat banii domnului de Sar-' -nea, cu următorul. Bilet: „Am aflat de nenorocirea întâm-: ~ata cit prilejul însurătorii nude şi slnt adânc tulburat. ' 'ri'i-nci am primit bunii pe are regele mi-i ăă în fiece luni pentru nevoile mele personale. Nu dispun decât ăn aceşti bani pe care ţi-i trimit cu dragă inimă ca să-t ajuţi pe eei nefericiţi. Am, domnule, multă stimă pentru ăunineata.

Ludov!

— C -August Versailles, 1 iunie 1770”

Cu toate aceste necazuri, Delfina produsese asupra tuturor o puternică impresie. Iată portretul pe care i-1 face ziarul Nouvelles î la main: „Doamna Delfina, foarte înaltă pentru vârsta ei şi foarte subţire, fără a fi însă un schelet, e

aşa cum trebuie să fie o tânără încă nevârstnică. E foarte frumos alcătuită, foarte bine proporţionată, cu mâini delicate şi picioare lungi şi cu părul bălai. Probabil că mai lâr-ziu părul se va mai închide la culoare. Chipul îi este oval, dar uşor alungit. Are sprâncene subţiri, frumos arcuite, ochii albaştri şi e plină de vioiciune şi de spirit. Are nasul acvilin, gura mică, buza senzuale, mai ales cea inferioară. Tenul e de o albeaţă strălucitoare, iar obrajii rumeni, înclt se poate dispensa de farduri. Are un mers mândru, de arhiducesă, dar trufia îi e temperată de blândeţe şi e cu neputinţă, contemplând această prinţesă, să nu simţi faţă de ea un soi de respect amestecat cu tandreţe”.

Sigur că acea tânără frumuseţe îl linişti imediat pe Ludevic al XV-lea. Nu prea era el convins de virilitatea neperului său, ducele de Berry, adică Delfinul, care nu-şi manifestase niciodată nici cea mai rrtică dorinţă de a se apropia de vreo femeie. Aşa că, în ajunul nunţii, regele îl chemă la el pe domnul de Vauguyon, preceptorul Delfinului, şi-1 întrebă dacă educaţia lui Ludovic-August era completă şi dacă tânărul ştia ce are de făcut un bărbat care urma să se însoare a doua zi… Domnul de la Vauguyon, care nu socotise că în îndatoririle sale de preceptor intrau şi astfel de treburi, îl privi foarte mirat pe rege, bâlbâi ceva şi sfârşi prin a mărturisi că nu-i suflase un cuvânt Delfinului despre asemenea lucruri, pe care regele ar fi dorit ca nepotul său să le ştie. Atunci regele, văzând că domnul de Vauguyon ar fi un prost povăţuitor în privinţa sfaturilor conjugale, îl rugă să lipească, pe ambii pereţi ai. Coridorului care ducea în odaia Delfinului, gravurile din Modernul Aretin, pe care abatele Dulaurens le publicase în 1763 şi care nu lăsau nimic nelămurit în privinţa punctelor celor mai obscure ale ştiinţei în care domnul de Vauguyon se dovedise un atât de slab profesor. Apoi. Îi porunci valetului de cameră al Delfinului să-i recomande stăpânului său să privească – la lumina sfeşnicului – cu foarte mare atenţie toate acele desene prinse pe pereţi. Lucrul s-a făcut întocmai cum a

poruncit regele, dar, în ciuda acestei precauţii, a doua zi dimineaţă s-a răspândit un zvon cam ciudat, care 1-a determinat pe Ludovic să spună:

— Într-adevăr, dacă nora mea nu s-ar fi dovedit a fi o femeie atât de cinstită, aş spune că bietul băiat nu e nepotul meu '.; Să nu uităm să mai consemnăm aici discuţia serioasă iscată la balul de la Curte. Chiar în seara acelei căsătorii care avusese un atât de ciudat rezultat, prinţii din casa de Lorena şi chiar şi simplii lor colaterali, ca de pildă prinţul de Lambesc, avură pretenţia să urmeze imediat după prinţii de sânge regal şi înaintea pairilor Franţei. Pentru a da dovadă de curtoazie faţă de Măria-Tereza, care-i ceruse această favoare faţă de prinţii şi de prinţesele kirudite cu ea, regele consimţi să-i nedreptăţească pe pairi. Dar îşi atrase un val de proteste din partea ducilor şi pairilor, în frunte cu domnul de Broglie, episcop şi conte de Noyon Şi iată că, în ciuda rugăminţilor regelui de a-i face şi Iu: acea favoare doar cu prilejul respectiv, ducii şi pairi; Franţei se abţinură şi nu se duseră la bal.

Capitolul XXIV Maria-Antoaneta, rivala doamnei du Barry.

— Coaforul Leonard.

— Căsătoria ducelui d'Or-leans cu doamna de Montesson.

— Ducele d'Ai-guillon îi bate pe englezi la Saint-Cast.

— Intrigi.

— Influenţa doamnei du Barry.

— Coaliţia împotriva domnului de Choiseul.

— Portretul lui Carol I. – „Verişoara” doamnei du Barry.

— Favorita şi portocalele.

— Exilul domnilor de Grammont şi de Praslin.

— Portretul domnului de Choiseul făcut de Ludovic al XVI-lea.

O vreme ochii tuturor au fost îndreptaţi către Franţa şi către doamna Delfină, interesându-se de tot ce făcea şi ce spunea. Dar Maria-Antoaneta era o fiinţă foarte deschisă, lesne de judecat, aşa încât foarte repede toată lumea ştiu cam la ce se putea aştepta de la ea. Cum Ludovic al XVI-lea

păru să fi avut încă din primele zile sau, mai bine zis, încă din primele nopţi mari neplăceri, ca s-o facă să le uite îi îngădui să-şi dea frâu liber capriciilor şi fanteziilor. Maria-Anloaneta fusese crescută la Schonbrunn cu toată libertatea specific nemţească. Aşa încât supunerea la ceremonialul francez era pentru ea cea mai grea corvoadă. Doamna de Noailles, care primise sarcina s-o aducă pe prinţesă la ordine ori de câte ori aceasta nu respecta ceremonialul, fusese poreclită de tânăra Delfină „Doamna-Eti-ehetă” şi aşa i-a rămas numele. În concluzie, Maria-Antoaneta înţelese că, pentru a se distra după pofta inimii, trebuia mai întâi să se facă iubită de către bătrânul rege; or, lucrul era destul de uşor de realizat. Prinţesa îl avu pe rege la picioare, atacându-1 în punctul său cel mai sensibil, ţi anume fiind deosebit ele atentă eu doamna du Barry

— Ce funcţie ocupă doamna du Barry la Curte? O întrebase într-o zi prinţesa pe doamna de Noailies.

— Păi, răspunsese aceasta destul de încurcată, are sarcinasă-1 distreze pe rege şi să-i placă acestuia.

— In acest caz, răspunsese prinţesa, anunţ-o” pe doamna du Barry că va avea în mine o rivală,

Adevărul e că într-adevăr Maria-Antoaneta îi place;: mult regelui şi-l distra de minune. Frumoasă, tânără, no bilă, plină de vioiciune spirituală, hotărâtă, abia îşi făcu apariţia la Curte, că şi aduse cu sine un aer proaspăt, d tinereţe şi libertate eare-1 distra grozav pe Ludovic ai XV-lea. Era, pentru bătrânul rege, ceea ce fusese prinţesa de Bourgogne pentru Ludovic al XlV-lea. Aşa că bunicul începu a-şi idolatriza nepoata care venea, dimineaţa sau seara, în cămaşă de noapte, fără nici un respect faţă de etichetă, să-1 vadă şi să-1 sărute pe frunte.

Mai ales grădinile din Trianon erau teatrul tuturor zburdălniciilor sale. Prinţii şi prinţesele tinere organizau acolo curse pe măgari, sfidându-1 pe anglomanul duce de Chartres care organiza curse de cai pur-sânge aduşi de la

Londra. La una din aceste curse, Maria-Antoaneta căzu. Ciad vrură s-o ajute să se ridice, ea răspunse:

— Nu! Dueeţi-vă şi chemaţi-o încoace pe Doamna-Etichetă! Ea o să vă spună în amănunt ce prevede ceremonialul pentru a ridica de jos o Delâină care a căzut de pe măgar!

Cuvintele erau cu atât mai nostime cu cât doatnna Deî-îină căzuse în cel mai indiscret mod din lume. Dar cum era mult prea frumoasă şi mult prea bine făcută, nu avea nici un motiv să fie supărată din pricina acelui neînsemnat accident. Când domnul conte d'Artois, în lipsa fratelui său Delfinul. Îi făcuse complimente, prinţesa îi răspunsese;

— Ei, drăcie, când te urci pe un măgar, trebuie să mai şi cazi, dragă cumnate!

Maria-Antoaneta era foarte cochetă şi toaleta ei ocupa o mare parte din zi. Cum avea un pur minunat, făcu din pieptănătură o adevărată artă. Primul coafor căruia îi încredinţa pletele fu un oarecare Larseneur. Multă vreme femeile au fost coafate de femei; Maria-Antoaneta a fost însă cea care a adus coafura la modă, iar mai târziu, Leonard şi-a câştigat o adevărată celebritate. E adevărat că şi multă imaginaţie, dar şi talent pentru a se pune la mintea prinţesei. El e cel care a inventat acele pieptănături fantastice care au năucit Parisul vreme de cinci sau şase ani: pieptănătură-arici, pieptănătură-grădină, pieptănătură-munte sau pădure, pieptănătură englezească, ilustrând flecare numele pe care îl purta.

După bătălia susţinută de domnul de La Clochetterie, femeile începură să poarte câte o fregată în vârful capului. Ceea ce le făcu pe doamne să-1 numească pe Leonard „academicianul coafurii”. În acelaşi timp, domnişoara Bertin se intitula „ministrul modei”.

În 1817 sau 1818, cineva mi 1-a arătat pe Leonard care trăia încă. Era inspectorul general al pompelor funebre, ' slujbă ce-i fusese acordată” în momentul în care solicitase un serviciu la Opera Comică.

O vreme, atenţia Curţii a fost distrasă de la năzbâtiiâe Delfinei de pregătirile care începuseră să se facă pentru nunta ducelui d'Orâeans cu doamna de Montesson, o femeie îneântătoare cu care ducele trăia de mai multă vreme, unii spuneau că marital, alţii, dimpotrivă, în chip platonic. Dorinţa de a avea pe cineva care să-1 sprijine pe lângă rege îl determinase pe ducele d'Orâeans să se apropie de doamna du Earry; fiindcă pe ea conta el ca să poată obţine de la Ludovic al XV-lca îngăduinţa de a face acea mezalianţă.

Vorbindu-i deci despre acest plan favoritei, aceasta îi răspunsese pe un ton care-i era caracteristic:

— Hai, tăicuţule, însoară-te şi vedem noi după aia ce-o mai fi!

În urma acestei făgăduieli, „tăicuţul” se însurase. Căsătoria avu loc în taină, la Villers-Cotterets, unde ducele d'Orleans adunase toată Curtea, care nu ştia sau care se prefăcea că nu ştie care este scopul acelei reuniuni. În dimineaţa zilei fixate pentru căsătorie şi aşteptată cu atâta nerăbdare de duce, domnul d'Orleans a pus el însuşi la. Punct toate distracţiile de peste zi pentru oaspeţii săi: partide de vânătoare, plimbări în caleaşca etc, etc, apoi s-a urcat în trăsură ca să vină la Paris pentru binecuvân-tarea nupţială. Punând piciorul pe treapta trăsurii, a spus câtorva dintre prietenii săi intimi:

— Cu bine, domnilor! Mă aflu într-un moment de mare fericire, întunecată doar de faptul că nu e cunoscută. Am să mă înapoiez târziu, dar n-am să mă întorc singur, ci împreună cu acea care va împărţi cu voi ataşamentul pe care-1 manifestaţi faţă de mine şi faţă de interesele mele!

Într-adevăr, seara, la ora şase, o trăsură s-a oprit sub marea arcadă a vestibulului. Din ea a coborât ducele d'Orleans, care a intrat în salon ţinând-o de mină pe doamna de Montesson. Imediat, marchizul de Valenc. Ay, cel mai apropiat prieten al prinţului, a înaintat către doamna de Montesson şi a salutat-o ca pe o alteţă regală, exemplu

ce a fost urmat de întreaga societate. Sosi şi momentul culcării. Domnul de Valencay, _care i-a prezentat ducelui cămaşa de noapte, a observat că, după regulile celei mai stricte curtoazii matrimoniale, ducele se răsese peste tot. Ludovic al XV-lea, neavând încotro, a recunoscut acea căsătorie, dar a refuzat categoric să-i dea titlul de alteţă regală doamnei de Montesson.

În vremea aceasta, lupta dintre domnii de Choiseul şi d'Aiguillon continua. Să spunem câteva cuvinte despre Armand-Vi? Inerod-Duplessis, duce d'Aiguillon, care a jucat un rol atât de mare în timpul ultimilor ani ai domniei lui Ludovic al XV-lea şi al cărui fiu a avut un rol atât de trist în timpul primilor ani ai Revoluţiei din 1739.

Ducele d'Aiguillon se născuse în 17210. Venise de tânăr la Curte, unde fusese prezentat sub numele de ducele d'Agenois. Era acelaşi duce d'Agenois de care fusese îndrăgostită pe vremuri doamna de Châteauroux şi care leşinase, de faţă cu regele aflând că fusese rănit în lupta de la Château-Dauphin, unde regele îl trimisese ca să fie cât mai departe de ea. Să ne aducem aminte că doamna de Châteauroux, spre deosebire de doamna de Pompadour, era antiaustriacă. Ducele d'Aiguillon îi împărtăşise întru totul părerile, care erau aceleaşi ca şi ale unchiului său, domnul de Richelieu. Aşa că ducele trecuse, în mod firesc, de partea Delfinului, războindu-se cu domnul de Choiseul şi cu Parlamentul. Când Parlamentul din Bretagne a început să se răzvrătească împotriva regelui, rezistând edictelor sale, ducele d'Aiguillon, comandant militar al provinciei, a dat dovadă de multă asprime şi hotărâre, fapt ce i-a făcut pe bretonii înclinaţi către libertate şi independenţă să se îndepărteze de el şi să-1 judece foarte aspru. Când în 1758 englezii se aventurară până pe coastele ţinutului Bretagne, ducele d'Aiguillon îi bătu la Saint-Cast şi-i sili să se urce în corăbiile cu care veniseră şi să se înapoieze în Anglia. Dar bretonii îl învinuiră că nu participase prea mult la victorie

şi-1 acuzară că atât timp cât durase bătălia ar fi stat ascuns într-o moară.

— Domnul d'Aiguillon s-a acoperit de glorie în lupta de la Saint-Cast, spusese careva în faţa domnului de Cha-lotais.

— Vrei să spui de făină, răspunsese procurorul general al Parlamentului din Bretagrse.

Vorbele acestea nedrepte îl necăjiră foarte tare pe domnul d'Aiguillon care se aprinse şi mai tare. Atunci bretonii se înverşunară împotriva lui şi-1 acuzară de infidelitate, cerând să fie dizgraţiat şi făcând astfel jocul dGrnnu-lui de Choiseul, care simţea instinctiv nevoia să-1 zdrobească pa ducele d'Aiguillon, pretându-se la orice pentru a-şi ajunge scopul. Silit să lupte atât împotriva primului-ministru, cit şi împotriva Parlamentului, ducele a uzat de toate mijloacele şi 1-a acuzat, la rândul lui, pe Chalotais de un complot ce urmărea să răstoarne monarhia. Întemniţat, Chalotais a devenit idolul Parlamentului. Răzmeriţa a început să ia amploare în Bretagne; ducele d'Aiguillon a instituit un simulacru de Parlament care a fost huiduit, în sfârşit, plictisită, cârmuirea 1-a înlocuit pe ducele d'Aiguillon din Bretagne cu ducele de Duras. Înlocuirea – un eşec pentru duce – a sporit forţele Parlamentului, care şi-a reînnoit plângerile împotriva ducelui d'Aiguillon, cerând să fie judecat. Dar Parlamentul Parisului s-a opus. Atunci ducele d'Aiguillon şi unchiul său, ducele de Riche-lieu, dându-şi seama că aveau mare nevoie să fie sprijiniţi de rege, au apelat la doamna du Barry. Veţi vedea că intriga a reuşit de minune. Prin doamna du Bârry, domnul d'Aiguillon a obţinut de la rege un ordin care suprima procedura; la rândul său, Parlamentul a promulgat un decret prin care ducele d'Aiguillon era învinuit de un fapt ce-i păta onoarea şi-i suspenda titlul de pair până la judecată. Drept răspuns la acest decret, reg-ele a ţinut un consiliu la Versailles, unde domnul d'Aiguillon a fost poftit să ia loc printre pairii Franţei.

Aici ajunseseră lucrurile cu ducele d'Aigiullon când domnul de Maupeou-fiul, care se afla în fruntea Parlamentului din Paris, nemulţumit de funcţia pe care o avea, dori o slujbă mult mai înaltă,. Şi anume pe aceea de cancelar al Franţei. Pentru ca sigiliul de cancelar să nu-i scape, U făgădui domnului de Choiseul tot sprijinul împotriva ducelui cl'Aiguiiiori; ducele d'Aiguillon îi făgădui tot sprijinul împotriva domnului de Choiseul, şi, susţinut de cele două partide adverse, deveni cancelar al Franţei în urma demisiei tatălui său. Era un bărbat de cincizeci şi şase de ani, de talie mijlocie, pe care duşmanii îl socoteau cumplit de urât, deşi avea nişte ochi deosebit de frumoşi, plini de inteligenţă şi focoşi. Avea un aer sever şi un temperament coleric, ceea ce-1 făcea să aibă un ten galben-verzui din pricina căruia mareşalul de Brissac îi spunea,. Preşedintele Portocală-amară". Acea poreclă, care avu un mare succes, îl determină pe preşedinte să facă ceea ce fac actorii seara la teatru, adică să-şi vopsească faţa cu alb şi cu roşu. Astfel, înfăţişarea sa era mai puţin sumbră şi limbajul lui plin de dulceaţă încerca să-i atragă pe toţi cei pe care nu-i putuse cuceri cu obrazul lui fardat. Era insinuant, suplu şi avid de voturi, indiferent din partea cui ar fi venit, Ajuns prim-preşedinte, îl întrebase pe un om de încredere ce se vorbea despre el la palat. La început omul ezitase să-i răspundă, dar. Silit, îl mărturisise că toţi îl găseau trufaş şi inabordabil.

— Doar atât? Întrebase primul-proşedinte. Ei bine, îşi vor schimba în curând părerea!

SPECIAL_IMAGE-image114. Jpg-REPLACE_ME Afabil, îl gaşe.

Rile în perspectivă, îşi dădu seama că un ministru bătrân trebuia să se dea bine pe lingă o amantă tânără. Aşa că de îndată ce ajunse cancelar, deveni sluga preaplecată a doamnei du B&rry. Ca să n-o supere pe favorită, renunţase la caleaşca de abanos a cancelarilor. În sf îrşit, ca un simplu muritor de rând, se juca cu maimuţa, cu papagalul şi cu

pisicile favoritei. Îi spunea doamnei du Barry „veri-şoară”, înrudire oricum mai puţin disproporţionată decât cea dintre Maria-Tereza şi doamna de Pompadour. În vremea aceasta, avea grijă să uneltească din umbră pentru a-1 determina pe rege să renunţe la serviciile domnului de Choiseul. Abatele de Broglie, care se ocupa de corespondenţa ministerului de externe şi care avea o droaie de agenţi secreţi ce spionau Curţile ţărilor aliate şi pe ambasadorii acreditaţi acolo, îi demonstra regelui că domnul de Choiseul era mult mai devotat Austriei decât Franţei. Doamna du Barry îşi procură frumosul portret, făcut de Van Dych lui Carol I, pe care-1 puse în faţa canapelei pe care avea obiceiul să stea regele.

— Al cui e portretul ăsta? O întrebase Ludovic al XV-lea.

— Al lui Carol I, sire.

— Şi de ce se află aici?

— Ca să vă amintiţi de soarta lui nefericită.

— În legătură cu ce anume să-mi amintesc de soarta lui?

— Păi aceeaşi soarta vă aşteaptă şi pe dumneavoastră, sire, dacă nu desfiinţaţi Parlamentul.

Într-o zi. Regele găsi o bucătăreasă excelentă la doamna du Barry.

SFÂRŞIT